LEVEN EN WERK VAN DR. JOHN OWEN

In 1857 verschenen onder de titel “De Gedenkschriften over het leven, de geschriften en het kerkelijk standpunt van Dr. John Owen” door WILLIAM ORME

Uit het Engels vertaald door J. W. FELIX in leven predikant te Heeg.

Nu getrouwelijk overgezet in de hedendaagse spelling.

INHOUD

VOORWOORD **Ds J. v. d. Poel**

HOOFDSTUK I
Inleiding
Owen's afkomst
De toestand der Puriteinen
De opvoeding van John Owen
De toestand van Oxford
De Godsdienstige overtuigingen van Owen
Owen verlaat de hogeschool
Owen kiest de zijde van het parlement
De burgeroorlog
Owen's bekering
Zijn beroep tot de kerkelijke bediening
De voortgang der Arminianen
Zijn beroep naar Fordham
Het huwelijk met zijn eerste vrouw

HOOFDSTUK II
Owen's verbintenis met de Presbyterianen
De toestand bij de Presbyterianen
Een verslag van Baxter
De onverdraagzaamheid van de Presbyterianen
Een uitgave van Owen
De toestand in Fordham
Twee catechismussen
Owen predikt voor het parlement
Uitgave van de verhandeling
Over het kerkelijk bewind
Owen's beschouwing over gelijkheid en verdraagzaamheid
Owen verlaat Fordham

HOOFDSTUK III
Owen vestigt zich te Coggeshall
Het gevoelen van de Independenten
De Brownisten
De Pelgrimvaders
Ontwikkeling van het Independentisme
Owen wordt Independent
Uitgave van “Eshool”
Een verhandeling over de verlossing
Owen's opvatting over dit onderwerp
Pennenstrijd over de verhandeling
Twee verhandelingen hij de bevrijding van Essex
Aanmerkingen op Owen's gevoelens

HOOFDSTUK lV

Owen preekt voor het parlement na de dood van Karel I
De onschuld van de Independenten
Getuigen over deze zaak
Aanmerkingen op zijn rede
Beschuldigingen op zijn rede
Over de verdraagzaamheid
Godsdienstvrijheid ontstaan bij de Independenten
Brownisten en Baptisten over de Godsdienstvrijheid
Jeremy Tailor over idem
John Owen over idem
Hendrik Vane over idem
John Milton over idem
John Locke over idem
Het verslag van Cook
Het tegenovergesteld gevoelen
Smith en Hume over de Independenten
Een opmerking van Neal
Owen preekt nogmaals voor het parlement
Eerste kennismaking met Cromwell

HOOFDSTUK V

Owen preekt andermaal voor het parlement
Owen voegt zich bij het leger . .
De toestand in het leger
Aankomst in Ierland
Owen's werkzaamheden te Dublin
Zijn verschil met Baxter
Het karakter van Richard Baxter
Owen preekt weer voor het parlement
Maatregelen voor hulp aan Ierland
Naar Schotland
Owen preekt te Berwick en Edinburg
Godsdienstige toestand in Schotland
Getuigenissen over de Schotse kerk
Hugo Binning
Samuël Rutherford
Burnet's getuigenissen over het leger
Neal over de kerkelijke toestand in Schotland
James Kirkton over de toestand in Schotland
Owen terug in Coggeshall
Owen ontvangt het dekenschap van de kerk
Een afkeurende opmerking van Milton
Owen preekt voor het parlement
De dood van Ireton
Lijkrede van Owen
Het karakter van Ireton
Owen preekt weer voor het parlement

HOOFDSTUK VI

Verdeling der gedenkschriften
Owen wordt vicekanselier
Een dankstond
Vergadering tot hereniging
Owen ontvangt de graad doctor in de Godgeleerdheid
Verkiezing tot parlementslid
Cromwell over de kerkelijke vrijheid
Onenigheid over een artikel
Een aanmerking op het verslag van Neal
Vergadering van een aantal dienaren des Woords
Aanstelling en werk van de Tryers
Owen neemt het op voor Dr. Pococke
Het verslag van Baxter over de Tryers
Owen op de bres voor Oxford
Briefwisseling met Thurloe
Vergadering van Whitehall over de Joden
Owen preekt bij de opening van een nieuw parlement
Owen preekt op een vastendag
Cromwell's zucht naar het koningschap
Owen afgezet als vicekanselier

HOOFDSTUK VII

Toestand van de hogeschool
Eerste toespraak tot de hogeschool
Gebrek aan ondergeschiktheid
Owen in zijn vijfde toespraak
Optreden van Owen bij de studenten
Geleerden aan de hogeschool tijdens Owen's vicekanselierschap
Aanzienlijken, die aan de hogeschool werden opgeleid
Wijsgeren en staatslieden, opgeleid aan de hogeschool
Geestelijken, die tot de kerk behoorden
Dissenters
Stichting van de Koninklijke Maatschappij
Getuigenis van Clarendon
Owen's houding tegenover de verschillende partijen
Leiding aan de studenten
Predikbeurten op de zondagen
Huldiging van Cromwell
Het geval Kinaston
Owen's houding tegenover twee Kwakers
Owen wordt vals beschuldigd
Owen's houding bij het zweren van de eed
Wood's verslag over Owen 's kleding en manieren
Uit het dagboek van Evelyn
Een nieuwe kanselier
Owen neemt afscheid van de hogeschool

HOOFDSTUK VIII
Owen als schrijver
De “Divina justitia”
Verhandeling over de volharding der heiligen
John Goodwin
Over de volharding der heiligen
Kendall tegenover John Goodwin
Baxter over dit onderwerp
John Biddle over het leerstuk der Drie-eenheid
Een opdracht van de staatsraad
De “Vindiciae Evangelicae”
Over de doding der zonden in de gelovigen
Pennenstrijd met Dr. Hammond over Grotius
Enige vrienden ontvallen Owen door de dood

HOOFDSTUK IX
De uitgave van een geloofsbelijdenis
De opvatting hierover bij de Independenten
Vroegere belijdenissen van de Independenten
Cromwell geeft toestemming tot de vergadering
Vergadering te Savoy
Vaststelling van de geloofsbelijdenis
Verschillende denkbeelden van de Independenten
Uittreksel uit de voorrede van Owen
De vergadering wekt de haat van Baxter
Het verslag van Forbes
Aanmerking op de belijdenis
De belijdenis wordt Cromwell aangeboden
Aanmerkingen op de toespraak
De dood van Olivier Cromwell
De Godsdienstige toestand tijdens Cromwell
Invloed van Cromwell
Het verslag van Tillotson
Owen schrijft over de gemeenschap met God
Owen over de scheuring in de kerk
Owen's werk door Dr. Hammond beantwoord
Reactie van Firmin
De beschuldigingen van Cawdry
Het antwoord van Owen aan Cawdry
Weer een antwoord van Cawdry
Owen verdedigt Cotton en zichzelf
Een geschrift over de verzoeking
Een boek over de Goddelijkheid der Schriftuur
Owen's gedachten over de “Polyglot”
Het antwoord van Walton
Pennestrijd met de Kwakers
Owen preekt voor Richard Cromwell's eerste parlement
De Independenten bevreesd voor hun vrijheid

Een deputatie van de Independenten naar Schotland
Het karakter en het gedrag van Monk
Owen van zijn dekenschap ontslagen
Het staatkundige gedrag van Owen

HOOFDSTUK X
Owen vertrekt weer naar Stadham
Verschil tussen Owen en Clarendon
De gelijkvormigheid
Owen schrijft over de macht der overheid
Een gebedenboek voor kinderen
De “Theologoumena pantodapa”
Aanmerkingen op de “Fiat lux”
Owen's antwoord aan Cane
Het antwoord van Cane
Ontmoeting tussen Oweri en Clarendon
Over het gezag van de liturgie
Een beroep naar Nieuw-Engeland
De toestand bij de Dissenters
Owen schrijft enkele verhandelingen
Owen preekt regelmatig te Londen
De uitgave van een catechismus
Correspondentie over vereniging
Owen ontvangt een erfenis
Verhandeling, over de inwonende zonden
Psalm 130
Verhandeling over de brief aan de Hebreeën
Beoordeling van het werk

HOOFDSTUK XI
De houding van de Congregationalisten in Nieuw-Engeland
Een ernstige vermaning
Owen schrijft weer een korte verklaring
Een aanval van Parker
De verdediging van Owen
Marvel contra Parker
Vervolging van de Dissenters
Vernon lastert Owen
Owen verdedigt zich
Owen gevraagd als president voor het Harvard college
Owen schrijft over de sabbat
Koning Karel verklaart zich toegefelijker
Een adres van adhesie aan de koning
Owen's bekendheid met de maatregelen van het hof
Redevoeringen voor Independenten en Presbyterianen
Een verhandeling over de christelijke liefde
Het sterven van Caryl
Caryl's gemeente met die van Owen verenigd

Verslechtering van de toestand
Owen's hooggeplaatste vrienden
Een verhandeling tegen Owen's werk over de gemeenschap
Owen verdedigt zijn werk
Een verhandeling aangaande de Heilige Geest
Bestrijding van dit werk
Owen schrijft over de afval
Een gevoelige slag

HOOFDSTUK XII
Owen's medewerkers
Robert Ferguson ~ Alexander Shields ~ Isaac Loeffs
Samuël Angier - David Clarkson
Onderhandelingen over John Bunyan
"De rechtvaardiging uit het geloof"
Over de persoon van de Middelaar
Over de roomse kerk
Een vriend ontvalt Owen
Oproep aan de protestanten
Een pennenstrijd met Stillingfleet
Medestanders in deze zaak
De evangelische kerk
Christus alleen Koning der kerk
De natuur van een evangelische kerk
Een verhandeling over Luk. 13: 1-5
Owen's werk over "De geestelijke gezindheid"
Verslag van de protestantse Godsdienst
Meditatie over de heerlijkheid van Christus
Owen's ziekte
Brief aan Fleedwood
Het sterven van Owen
De begrafenis
Een lijkrede
Zijn testament
Zijn bibliotheek
Gedenktekens
Owen als christen
Owen als leraar
Owen als schrijver
Besluit

AANHANGSEL
Nagelaten geschriften
Voorreden en aanbevelende brieven
Familie van Owen
Synode van Dordrecht
Vergadering te Westminster
Vroegere Independenten in Ierland

Vroegere Independenten in Schotland
Owen's opvolgers te Coggeshall en in Bury-street

ENIGE BRIEVEN

Eerste brief aan de heer Du Moulin
Tweede brief aan mejuffrouw Hartopp
Derde brief aan mevrouw Polhill
Vierde brief aan zijn gemeente
Vijfde brief aan de Weledelgeboren heer Karel Fleedwood
Zesde brief aan idem
Zevende brief aan de eerwaarde heer Mr. Robert Asty van Norwich
Achtste brief aan de weledelgeboren heer Karel Fleedwood
Negende brief aan de edele en deugdzame lady Paleston
Brief van lady Paleston aan Dr. Owen
Tiende brief aan sir John Hartopp
Elfde brief aan een vriend
Twaalfde brief aan Mr. Baxter
Dertiende brief aan Mr. Thomas Whitaker te Leeds
Veertiende brief aan zijne excellentie lord Henry Cromwell

LIJKREDE

Over Filippenzen 3: 21a

VOORWOORD

Een voorwoord, en dat in zulk een degelijk werk van de beroemde Dr. John Owen, doctor in de theologie of Godgeleerdheid.
Doctor was hij naar het natuurlijk verstand, maar daarbij mocht hij uit vrije genade Gods in Christus een Godgeleerde zijn, die in de diepste zin van het woord ook persoonlijk van God geleerd en door de Heilige Geest onderwezen was, ingeleid in de heilgeheimen en verborgenheden van het Koninkrijk der hemelen. Maar tevens had hij die grote genade ontvangen dat hij verwaardigd werd om bij alle geleerdheid die ten nutte was van anderen, persoonlijk een leerling te blijven op de leerschool der genade, om als een blinde en dwaze en een weetniet in zichzelf steeds weer onderwijs nodig te hebben in 's hemels gangen en 's hemels wegen.
Naar Gods raadsbesluit van eeuwigheid moest John Owen geboren worden om wedergeboren te worden, opdat hij niet alleen door uitwendige Godgeleerdheid doctor zou worden, maar opdat hij ook de ware Wijsheid zou deelachtig worden.
Toen hij nog in Adam verloren en zonder geloof was, was hij reeds uit vrije ontferming verkoren in Christus van voor de grondlegging der wereld, in de stilte der nooit-begonnen eeuwigheid.
De wedergeboorte is de naast bijliggende vrucht der verkiezing. Als Owen alleen doctor geweest was en geen leerling op de hemelse leerschool, dan moest men hem in de hel zoeken en niet in de hemel. De genade vloeide niet uit zijn gaven, maar zijn gaven vloeiden uit de genade, zodat ze hem niet opgeblazen maakten.
Hij was arm, omdat hij zoveel genade ontvangen had. Hij zou zo rijk niet geweest zijn, als hij niet voortdurend arm gemaakt was, Ruim was hij bedeeld met de kennis van een Drieënige God voor zichzelf, maar ook bekwaam gemaakt, om die mee te delen, door die kostelijke, zoete en alles verversende olie des Heiligen Geestes, Die ook Zijn volk als kinderen leidt.
Verschillende grote en kleine werken heeft hij geschreven, die handelen over de huishoudelijke bediening van de drie Personen uit het Goddelijke Wezen in het werk der zaligheid: dit alles in de weg der bevinding tot lering van dwazen, die begerig zijn om wijs gemaakt te worden tot zaligheid. Doch dit werk bevat ook zeer veel van Owen's persoonlijke bevindingen, terwijl een ieder die belangstelling heeft voor de kerkgeschiedenis van Engeland, dit werk niet ongelezen mag laten.
Er komt in mijn gedachten de geschiedenis op, die beschreven is in 2 Koningen 2. Als Elia naar de vrije bedeling Gods, zonder dood, zonder sterven; door een vurige wagen met vurige paarden, — evenwel er niet door verteerd wordende — thuis gebracht wordt om voor eeuwig thuis te blijven en nooit meer van huis te zijn, hoor ik Elia niet meer, als hij ingestapt is, want dan is de aanbidding begonnen om nooit meer te eindigen in bidden.

Bidden ontstaat uit behoefte, maar hier is het een aanbidden in een eeuwige verwondering.
Het afvallen van de mantel van Elia was tot bevestiging van het profetisch ambt voor Elisa. Hij had terug over de Jordaan ook wel over kunnen varen. De mantel op zich kon geen doortocht banen, maar God heeft door een wonder Zijn heerlijkheid getoond. En dan roept Elisa uit door de Geest der genade en der gebeden: “Waar is de HEERE, de God van Elia, ja Dezelfde?” En waar was de God van Elia, ja Dezelve? In de Jordaan, ja Dezelfde, Die vrije genade verheerlijkt tot roem van Zijn eeuwig welbeha-gen. Waar is

de God van Elia, ja Dezelve? In de beestenstal te Bethlehem. Ja, waar was de God van Daniël? In de leeuwenkuil. Ja, waar was de God van. Elia? In de oven des brandenden vuurs, bij de drie jongelingen. Waar was de God van Elia? Daar in Gethsémané; in zware strijd zijnde, zweette Zijn zwak lichaam grote droppelen bloeds. Waar is de God van Elia? Aan de dwarsbalk, roepende: *„Mijn God, Mijn God, waarop hebt Gij Mij verlaten!"*
Nog éénmaal, waar is de God van Elia? Hij heeft de dood voor eeuwig gedood; het graf geworpen in het graf; de hel in de hel en is de satan tot een satan geweest. Zo mogen ook wij wel zeggen: Waar is de God van John Owen, van Samuël Rutherford, van Willem Teellinck en van zoveel andere Godzalige oudvaders, zowel in ons land als in andere landen, met name in Schotland en Engeland[1].
Bij mij is het licht niet wat deze Godzalige schrijvers gehad hebben. Hun werken zijn niet tegen mijn licht, maar wel boven mijn licht.
De God van Dr. Owen mocht zijn werken, ook dit werk, nog tot vruchtbaarheid doen strekken; tot lering van ongeleerden, tot bekering van onbekeerden, en tot toebrenging van dat deel, dat als overblijfsel der verkiezing nog gezaligd zal worden, alles Gode eeuwig tot lof en heerlijkheid.
Dit voorwoord is geschreven in de tijd van het laaghangend oordeel, waarin de oogst van deze herfst door het vele hemelwater in sommige streken van ons land — voornamelijk in Zeelands—niet binnengehaald kan worden.

Mijn ziel groet allen, die Sion niet gram zijn.

Ede, 11 december 1974. Ds. J. van de Poel

[1] Lees bijvoorbeeld die twee kostelijke werken van Rutherford, de Godsdienstige Brieven en de Zegepraal des geloofs, en van Teellinck dat bijzondere werk over de Nieuwe historie van de oude mens, welke werken in deze dagen, waar de waarheid zo grotelijks struikelt op de straten, opnieuw zijn uitgegeven.

HOOFDSTUK I

Inleiding

De zeventiende eeuw was voor Engeland en Schotland rijk aan beroemde mannen en belangrijke gebeurtenissen. Wat er op Godsdienstig en burgerlijk gebied plaats vond, verdient de aandacht van elke christen in dat land. Tevens zal hij daarbij gedrongen worden de wonderlijke daden des Heeren op te merken en te aanbidden, omdat — te midden van wervelwind en orkaan — Godsdienst en vrijheid gevestigd, en veiligheid en rust verzekerd werden. Op elk gebied waren er velen, die zich onderscheidden. Onafhankelijk en onderzoekend, deed men belangrijke ontdekkingen. De namen: van Pym Hampden, Sidney en Russel zullen vermaard blijven, zolang het Britse rijk er zal zijn. Namen als die van Locke en Boyle, van Wallis en Newton zullen door de annalen der wetenschap beroemd blijven.
Op geestelijk gebied, wordt met eerbied gedacht aan mannen als Hooker, Taylor, Chillingworth en Barron, terwijl onder de verdedigers der Waarheid namen als Baxter, Bates, Hove en Owen genoemd moeten worden.
Een staatsman gewaagt van hen, die zich in het kabinet of op het slagveld onderscheiden hebben, maar een geestelijke zal de geleerdheid en Godsvrucht van zijn broeders vermelden, opdat zo de gedachtenis des rechtvaardigen in zegening blijft.

Owen's afkomst

Men heeft er zich over verwonderd, dat het leven van Owen niet beschreven is geworden, hoewel de opzet daartoe wel bestaan heeft. De lijkredenaar van Owen, Mr. Clarkson, zei reeds, dat het verslag over Owen's leven spoedig zou volgen.
Twintig jaar later is hei Catton Mather, die in zijn boek “Magnalia Americana Christi” Gods kerk onbillijk behandeld achtte, omdat het leven van Owen niet beschreven was. Wel is waar verschenen twintig jaar later de “Gedenkschriften van J. Owen” met zijn leerredenen en traktaten, maar deze zijn onnauwkeurig en onvolledig, hoewel ze toch door Mr. Asty — een aanzienlijk Godgeleerde der Independenten te Londen — en Sir J. Hartopp — een bijzondere vriend van Owen en lid van zijn gemeente — verzameld zijn. Owen wordt dus bijna alleen uit zijn geschriften gekend door welker verbreiding hij beroemd is geworden. Elk kerklid en geschiedkundige, en iedere beminnaar van ware Godsvrucht heeft van Owen's verstand en karakter gehoord. Werd hij tijdens zijn leven al bewonderd, na zijn dood vereerde men hem bovenmate. En zijn werken zullen de kerk blijven onderrichten en vertroosten.
De vader van Owen stamde af van Laewylin, de tweede zoon van Georgan ap Ithel, heer of vorst van Glamorgan, een wijs en rechtvaardig rechter, die in 1030 overleed. Het wapen van de hier genoemde Georgan uit Wales heeft ook Owen gedragen.
Hendrik Owen (de vader van John) was de jongste van vijftien broers en werd opgevoed voor de kerk. Nadat hij in Oxford zijn studie had beëindigd, gaf hij enige tijd onderwijs te Stoken Church. Al gauw werd hij tot leraar te Stadham (bij Oxford) gekozen, waar hij vele jaren ijverig zijn werk verrichtte. Vervolgens bekleedde hij het ambt van rector te Harpsden, waar hij op 18 september 1649, in de ouderdom van tweeënzestig jaar overleed. Naar het oordeel van zijn zoons behoorde hij niet tot de heersende kerk en was hij al zijn dagen een werkzaam arbeider in wijngaard des Heeren. Algemeen werd hij als een nauwkeurig Puritein geacht en het verlies van deze buitengewone ijverige man werd door velen betreurd.

De toestand der Puriteinen

Was de toestand der Puriteinen sinds jaren al verslechterd, onder de regering van de hooghartige Elisabeth werd het er niet beter op. Vooral de ijdelheid en verwaandheid van haar opvolger Jacobus I maakten de toestand ondragelijk.

Er was geen verschil over de wettigheid van burgerlijke instellingen in het Christendom. Ook twijfelde men niet aan het gebruik van het zwaard tot verdediging van eigendommen. Men veroordeelde de regeling van kerkelijke zaken niet, maar wel de wijze waarop die plaats vond. Eén wijze van aanbidding, één kerkregering, één vorm van onderwijs voor de hele natie, waaraan iedereen uit wendig zijn toestemming moest geven, verlangde men. Men wilde geen voorrang van bisschoppen, maar gelijkheid, die zou word bekrachtigd door het gezag der koningen en de wetten van het land.

Wel stemden de Puriteinen in met de besluiten van provinciale en nationale synoden, die door de burgerlijke macht toegestaan en bekrachtigd waren; maar vrijheid van denken en belijden voor zo ver de rust en de vrede van de staat niet verstoord werd, was iets, dat nog te ver in het verschiet lag.

Het bezwaar van de Puriteinen tegen de kerk van Engeland lag voornamelijk in de hoogste macht van de koning en in het onschriftuurlijke van enkele diensten en delen in haar liturgie. Had de kroon haar gezag aan de regering van de kerk onderworpen; was de functie van aartsbisschop en enkele anderen vernietigd, de liturgie hervormd, het kruis in de doop, het knielen bij het avondmaal en het buigen voor de naam JEZUS afgeschaft; was er vrijheid gegeven om een ronde kap en een zwart kleed te dragen, dan zou het grote aantal vroegere en latere puriteinen misschien wel tot de meest nauwgezette leden van de kerk behoord hebben. Het verschil ging immers meer over de vorm dan over het wezen van de kerk. Dat wil niet zeggen, dat deze dingen niet belangrijk waren, want elk deel van de Godsdienst waar het geweten bij betrokken is, is belangrijk; maar zij doen ons de waarde kennen van de verdeeldheden, die toen plaats hadden.

Men moet er zich niet over verwonderen, dat de begrippen van de Puriteinen in vele opzichten misschien minder juist waren; maar wel moet men er bewondering voor hebben, dat zij, zo moedig streden voor hetgeen zij geloofden de zaak van God te zijn. Als hun tegenwerpingen gegronder waren geweest, dan zou de kerk van Engeland waarschijnlijk verbeterd zijn geworden en meer recht gehad hebben op de onderscheiding: de heerlijkheid en het bolwerk der Hervorming.

De Puriteinen hadden hoge verwachtingen van Jacobus I, maar die werden bij zijn troonbestijging niet verwezenlijkt. Hoewel hij opgevoed was als een presbyter en bekend stond als een calvinist, getuigde zijn regering al spoedig van begunstiging der Episcopaten, Arminianen en Roomsen. Zijn geheime vriendschap met de paus met daarbij zijn slechte grondbeginsels en oordeelkundige verbintenissen baarden Engeland grote ellende. Onder zijn opvolger bereikte deze toestand haar hoogtepunt en liep uit op de verdrijving van zijn geslacht van de troon. Op de in 1603 gehouden vergadering kwam de hoogmoed en heerszucht van Jacobus aan het licht. “Geen bisschop, geen koning”, was zijn stelregel. Zijne Majesteit verlangde één leerstelsel, één kerkelijke tucht, één Godsdienst in wezen en in vorm. En wie het hier niet mee eens was, zou hij uit het land laten verdrijven of nog erger behandelen.

Dit moest de Puriteinen natuurlijk wel ontmoedigen en beledigen. Maar, de koning hield woord. De nauwgezette onderdanen werden dus diep ongelukkig en veelal in grote moeilijkheden gebracht. De ongelukkige Karel volgde dezelfde maatregelen met niet minder gestrengheid. Daardoor verlieten velen hun vaderland en vonden een

schuilplaats of hun graf in de woestijnen. Anderen zwierven in Engeland rond, onderworpen aan gebrek en ellende. Ook waren er, die zich om des gewetens wil, aan de bestaande macht onderwierpen en om betere tijden baden.
Tot dezen behoorde ook Hendrik Owen, de vader van het onderwerp onzer behandeling. Behalve John, schijnt Hendrik nog twee zoons en een dochter gehad te hebben. William, de oudste, was een geestelijke. Nadat hij eerst predikant te Remnam in het land van Berks geweest was, vertrok hij van daar naar Ewelme, bij Oxford, waar hij in 1660 op achtenveertig jarige leeftijd overleed.
Hendrik, de derde zoon, volgde Cromwell als vaandeldrager naar Ierland, waar hij landelijke eigendommen verkreeg. Hij stierf eerder dan John, maar zijn zoon erfde, volgens Owen's uiterste wil zijn goederen in Engeland.
De dochter trouwde met Mr. John Hartcliffe, bedienaar van het Goddelijke Woord te Harding in Oxfordshire, en later te Windsor. Deze Mr. Hartcliffe is weinig bekend, maar zijn zoon des te meer, die, opgevoed voor de kerk, in 1681 na een hevige twist Mr. John Goad opvolgde als meester van Merchant Tailors school. Hij werd, naar men aanneemt, gesteund door zijn oom, wiens invloed bij de aanzienlijke kooplieden in Londen niet gering was. Van zijn hand verschenen verschillende verhandelingen, die getuigenis van zijn bekwaamheid afleggen. Als bijzonderheid vermeldt men van Mr. Hartcliffe, dat hij, toen hij eens voor Karel II zou preken, geen woord uit kon brengen; waarvoor Zijne Majesteit hem met een zwijgende ontmoeting vereerde.

De opvoeding van John Owen

John, de tweede zoon, werd geboren te Stadham in 1616. Nadat hij de eerste opleiding van zijn vader ontvangen had, bezocht hij de school te Oxford. Haar achtenswaardige leermeester Eduard Sylvester onderwees hem in de grondbeginselen der klassieke geleerdheid. Om de studie in het Grieks en Latijn succesvoller te laten verlopen, maakte of verbeterde Sylvester Latijnse gesprekken en Griekse en Latijnse verzen voor de leden van de hogeschool. De bezielende ijver van de hoogleraar bleef niet zonder uitwerking. Zijn school onderscheidde zich in het afleveren van jongemannen, die een naam maakten in de wereld. Onder hen toch waren, behalve onze Owen, beroemdheden als Dr. John Wilkins, Dr. Henry Wilkinsan en William Chillingworth.
Reeds op school gaf Owen blijk van uitstekende geestelijke vermogens. Vandaar dat hij op 12-jarige leeftijd als student van Owen's college op de hogeschool te Oxford opgenomen werd. Zijn vader verschafte hem ongetwijfeld al datgene, wat kon dienen tot zijn ontwikkeling, omdat hij wist, dat geen bezittingen, maar wel verstand en studiezin het toekomstige lot van zijn zoon moesten bepalen. Niets werkt immers ongunstiger op begaafdheid en ijver, dan rijkdom.

De toestand. van Oxford

Tijdens het verblijf van Owen aan de hogeschool waren er maar weinig van de leidinggevenden, die door geleerdheid of talent uitmuntten. Dr. Christoffel Potter, de voorzitter, die oorspronkelijk puritein was, bezweek voor de invloed van het Hof. In hoge mate eerzuchtig, ondersteunde hij de arminiaanse gevoelens van de koning. Wood ontzegt hem geleerdheid noch Godsdienstigheid, maar van geen van beide gaf hij blijk.
Verder waren er Frewen, die later aartsbisschop van York werd; William Smith, rector van het Wadham college, Brian Duppa, die bisschop van Winchester was en van wie Wood een loffelijk getuigenis geeft. Want behalve zijn kundigheden, bezat Duppa een persoonlijke bevalligheid, die hem voor de dienst aan het Hof en voor het omgaan met

vorsten bijzonder geschikt maakte.
Ook moeten we hier noemen Robert Pink, rector van het Nieuw college, die een ijverige verdediger van de rechten der hogeschool was. Hij werd door Jacobus I vooral om zijn redenaarstalent geacht. Dan waren daar nog Dr. Richard Baylie; president van het St. Johns college; Dr. Samuel Fell, professor in de Godgeleerdheid aan Magaret college; John Morris, die Hebreeuws doceerde en van wie tevens bekend is, dat hij geleerd was in de Oosterse talen; Henry Stringer, professor in het Grieks en dan nog (maar zeker niet in de laatste plaats) Barlow wiens geleerdheid die van alle anderen overtrof.
Hoe zeer de toestand van de hogeschool toen verschilde met de tijd, dat Owen er zijn ambten vervulde, zal later blijken. Onder de bezielende leiding van Thomas Barlow studeerde Owen wiskunde en wijsbegeerte. Barlow werd in 1676 bisschop en overleefde de revolutie. In de Godgeleerdheid voelde hij zich verbonden met de gevoelens van Augustinus, in de wijsbegeerte volgde hij Aristoteles. Hij was in het kerkelijke Episcopaal; daarbij een man van buitengewone talenten, vooral op het gebied van de taalkunde en bekend met de werken van beroemde schrijvers. Ter ontspanning beoefende Owen de muziek onder leiding van Dr. Thomas Wilson, een beroemd fluitist aan het Hof van Karel I. Toen Owen later kanselier van de hogeschool was stelde hij Wilson aan tot professor in de muziek te Oxford. Wel een bewijs, dat de geleerden van die tijd een goede smaak hadden en helemaal geen vijanden van gezelligheid waren, zoals zo dikwijls wordt beweerd.
Men bewonderde de ijver van Owen in het studeren. Terwijl hij 's nachts slechts vier uren sliep, liet hij overdag geen ogenblik verloren gaan met nutteloze dingen of nietsdoen. Steeds bezig zijnde maakte hij grote vorderingen, maar de wijze waarop hij zijn kennis verwierf zou toch zijn tol opeisen. Sterke inspanningen van de geest gaan dikwijls gepaard met verlies van gezondheid van het lichaam. Wie kan een dergelijke wijze van werken onbeperkt volhouden? Ook Owen verklaarde later, dat hij graag al zijn geleerdheid, die hij door nachtstudie verworven had, zou willen geven voor de gezondheid, die ze hem gekost had. Gelukkig bezat Owen een gezond en sterk lichaam, zodat hij zonder veel bezwaar meer kon studeren dan in het tegenovergesteld geval. Ook zorgde hij voor ontspanning en oefening van zijn lichaamskrachten. Vandaar zijn voorkeur voor springen, werpen, trekken, enz. , allemaal oefeningen, die hij deed om de gevaarlijke gevolgen van een zittend leven tegen te gaan, hoewel er mensen waren, die uit onkunde deze dingen als belachelijk en ongepast afkeurden. Toch zijn deze bewegingen en oefeningen, die de geest alleen maar kunnen versterken, niet alleen toegestaan maar wij zijn zelfs verplicht die aan te wenden.
Op 11 juni 1632 ontving Owen de graad van baccalaureüs (kandidaat) en drie jaar later werd hij meester in de vrije kunsten, een resultaat, dat hem op zijn negentien-jarige leeftijd wel sierde.

De Godsdienstige overtuigingen van Owen
Tijdens zijn studiejaren maakte de Godsdienst geen wezenlijke indruk op het gemoed van Owen. Het was enkel en alleen zijn streven om zich door geleerdheid een naam te maken in kerk of staat. Vandaar zijn ingetogenheid en bijzondere ijver. Langs deze weg zocht zijn streven naar eer en grootheid haar doel te bereiken. De verheerlijking van God en de welvaart van zijn land waren zijn beginselen niet, maar alleen middelen, die moesten dienen om zijn eigen roem en aanzien groot te maken. Owen heeft dit later zelf erkend. Had de Heere zijn bedoelingen begunstigd, dan zou de wereld zonder

twijfel zijn naam nog met eerbied vermelden, maar Zijn raad was anders. Daarom vindt men de naam van John Owen niet in het register van staats-onderdrukkers of wereldgezinde aanhangers van de Engelse kerk. Heel wat jongemannen, die door hun ouders aan de kerk waren toegewijd, en hun talenten aanwendden met het oog op aardse grootheid, zijn door God toch tot een zegen in Zijn wijngaard gesteld, Was het verstand van de mens niet verblind, dan zou men in de kerk van Christus geen jacht naar wereldse eerzucht tegen komen. Het is juist het laagste werk van het verborgen Babylon, om handel te drijven met de zielen der mensen.
Hoewel Owen nog een vreemdeling voor eigen hart was, bezat hij thans toch de bekwaamheid om de vijanden van het Evangelie met kracht te bestrijden. Intussen regelde een hoger bestel de loop van zijn leven, ofschoon hij dat zelf niet opmerkte. De mens overdenkt zijn weg, maar de Heere bestuurt zijn gang. Misschien verheugde het vooruitzicht op rijkdom en eer dikwijls de ziel van Owen, omdat God hem, in staat stelde veel om Zijns Naams Wil te lijden en gewichtige zaken tot stand te brengen. De weinige middelen van zijn vader droegen niet bij tot behoorlijke inkomsten, maar dit werd vergoed door zijn oom, die wel een aanzienlijk vermogen, maar geen kinderen had. Al was John dan niet tot zijn erfgenaam verklaard, zoals aanvankelijk de bedoeling,was, toch was hij dankbaar voor vroeger ontvangen geldelijke steun.
Voor hij op eenentwintig-jarige leeftijd van de hogeschool vertrok, scheen hij Godsdienstige overtuigingen te hebben: Hoe die precies werkten weten wij niet; wel weten we, dat de indrukken sterk waren, zijn gemoed troffen en zelfs zijn gezondheid schokten.
De reeks van geestelijke worstelingen oefende hem waarschijnlijk in datgene, wat hij later met grote bekwaamheid zou verrichten. Vandaar die toon en die stichting, die kenmerkend zijn voor Owen's geschriften. Wij zien hieruit, dat de oefening zowel van de verstandelijke als van de lichamelijke krachten onder de besturing des Heeren staan.
De apostel Paulus zegt immers: *Wij zijn in alles verzocht en vertroost, opdat wij zouden kunnen vertroosten, die verzocht worden?* Werkelijk, het is niet de beschouwing, maar de ondervinding, die maakt, dat men de ellendige op de goede manier kan helpen.

Owen verlaat de hogeschool

Het verlaten van de hogeschool werd gedeeltelijk veroorzaakt door Owen's Godsdienstige overtuiging. De zaak droeg zich als volgt toe.
De crisis tussen het Hof en het land was al sinds jaren voorbereid. De gewelddadigheden van het Hof en de talrijke en verregaande inbreuken op de burgerlijke en Godsdienstige vrijheid hadden een geest van algemene ontevredenheid opgeroepen. Ter kwader uur verhief de koning William Laud ook, nog tot het opperkerkvoogdijschap. Deze William Laud, hoewel hij begaafd en geleerd was, verenigde strenge monarchale grondbeginsels en zucht tot pracht en ceremonie met elkaar.
Hij was geen vriend van het pausdom in Rome, maar dong zelf naar het pausschap van Engeland. Zijn willekeurige gedrag aan het Hof, zijn heerszucht in de kerk en zijn ijver voor de verbreiding van het arminianisme, verhaastten zijn val en het onheil van zijn meester. De goedgezinde geestelijken zwegen of verlieten het land, terwijl de aanzienlijken elke betrekking op burgerlijk of kerkelijk gebied opgaven, tot groot verdriet van velen.
Toen in 1637 Hampdens zich tegen de onwettige belasting verzette, ging Owen, ten gevolge van de door Laud ingevoerde kerkelijke tyrannie, uit Oxford. Want behalve andere betrekkingen, die de eerzuchtige Laud daar bekleedde, was hij ook kanselier.

Krachtens dit laatste ambt voerde hij een groot aantal nieuwe instellingen op de hogeschool in. Bij de voorrede op die instellingen gaf hij duidelijk te kennen, dat hij de dagen van koningin Maria boven die van koning Eduard verkoos. Betoonden de leden van de hogeschool geen gehoorzaamheid aan de afgodische gebruiken, dan zouden zij verjaagd worden.
Hoewel Owen in zijn gemoed niet ten volle verlicht was, drong zijn geweten hem toch om zich niet aan menselijke eisen te onderwerpen. Dit veroorzaakte hem wel strijd. Aan de ene kant stonden zijn wereldse idealen, aan de andere kant de rust en vrede van zijn geweten. Gelukkig had hij geloof en moed om Mozes' keus te doen en dus verzaakte hij om de eer van zijn God de grootheid der wereld. De instelling van Owen kwam al gauw aan het licht. Zijn vrienden, die het niet met hem eens waren, verlieten de man, die noch de koning, noch het hoofd van de kerk wilde vleien. Zo verliet Owen dus de hogeschool, om niet meer terug te keren, terwijl hij niet kon weten, dat Hij, die alles bestuurt, hem nog eens aan het hoofd van de hogeschool zou stellen.
Er braken donkere dagen voor Owen aan. Zijn zielestrijd, gevoegd bij de uitwendige omstandigheden en donkere uitzichten op de toekomst, brachten hem in een diepe droefgeestigheid. Drie maanden lang vermeed hij alle omgang met de mensen. Men kon hem nauwelijks aan het spreken krijgen en als hij sprak, dan wekte de ongeregelde manier waarop hij dat deed maar verwondering. Alleen zij, die de bitterheid van een verslagen geest hebben ondervonden, weten wat dit betekent. Hierbij vergeleken zijn lichaamspijnen slechts kleinigheden. Een druppel Goddelijke toorn - die eenmaal de beker van alle Goddelozen zal vullen - vergiftigt elke vertroosting en veroorzaakt niets dan angst. Voorvallen als deze verwonderen ons niet, maar als we de gesteldheid van een mens in aanmerking nemen moet het ons juist verwonderen, dat dergelijke dingen niet meer gebeuren. Als de mens zijn tegenwoordige toestand eens ernstig overdacht en hij zijn verwachting voor de eeuwigheid eens toetste, dan zou niets dan het Evangelie, hem voor de wanhoop bewaren. Maar de arglistigheid van het menselijke hart en de bedriegerijen van de verleidende geesten maken de mens sterk op z'n droesem en doen hem denken, dat zijn staat goed is. Helaas, noch de ernstige vermaning van de Zaligmaker, noch de vreselijke schrik des Heeren, kunnen hem bewegen zijn weg te doorzoeken.
Het was niet alleen tot schande voor Oxford, dat Locke en Owen er verjaagd werden, het diende ook tot verzwakking. En wellicht gaf hetgeen beide geleerden in deze beroemde plaats ondervonden hadden hun die diepe afkeer van burgerlijke en kerkelijke overheersing, die in hun geschriften aan de dag treedt Hetgeen de mens echter ten kwade duidt, bestuurt God menigmaal ten goede.
Owen's vroege verwijdering van het instituut dat de rechten en de macht van de kerk misbruikt, bewaarde hem voor haar invloed en gaf zijn denken een andere richting.
Naar het geweten te handelen en de wil des Heeren te gehoorzamen geeft aan het gemoed een vastheid, die onbekend is aan elke navolger van de tijdgeest in staat of kerk, en heeft meer waarde dan alle uiterlijke eer en stoffelijke voordelen.
Toch is men gewoon personen, die evenals Owen zich niet aan het aanmatigende gezag wilden onderwerpen, maar liever de kerk verlieten, van laakbare of althans onnodige nauwgezetheid te beschuldigen. Men diende echter te bedenken, dat het hier niet om bijzaken, maar om grondbeginselen ging. De oprechtheid, waarin zij handelden, is juist een gevolg van de betere inzichten in Godsdienst-waarheden, die hun deugdelijkheid bewezen in het geduldig verdragen van haat, verachting en lijden. Laten wij Owen hierover zelf eens horen:

“Ik neem de vrijheid te zeggen, wat op mijn gemoed ligt en hetgeen de Heere mij beveelt zal ik trachten te doen, ook al is de hele wereld daar tegen. Het beginsel, dat de kerk macht heeft om enige zaak of plechtigheid, die tot de aanbidding van God behoort, in te stellen, maar die duidelijk tegen de door Christus bevolen dienst ingaat, legt de grond voor allerlei bijgelovigheid en afgoderij. Vandaar de ontzettende verwarringen, vervolgingen en oorlogen, die sinds lange tijd het gelaat der christenwereld bedekken. Deze dingen worden ons in de Schrift voorzegt. En ik twijfel er niet aan, of de twistingen, die God reeds vele jaren met dit volk heeft, vinden daarin hun ontstaan. Immers, ondanks het feit, dat het licht des Evangelies ons beschijnt, heersen eigen wil en eigen zin in de kerk: en dat onder de naam van orde, welgevoeglijkheid en gezag, zonder dat iemand weet, wat het is, waaraan het te merken is waarin het bestaat, en wie het hebben uit te oefenen en dat alles moet dan behoren bij een dienst van God in Geest en waarheid. Daarom wordt Gods Geest in de gebeden bespot, de prediking van het Evangelie veracht, de sabbat openlijk afgekeurd, en de heiligheid gebrandmerkt en vervolgd. En waartoe dit alles? Opdat aan Jezus Christus het voorrecht en de macht om aan Zijn kerk wetten te geven ontnomen wordt, de ware opzieners en bestuurders ter zijde gestoten worden en heersers, die Hij nimmer gaf, over Zijn huis gesteld zouden worden, Efeze 6: 12. Vandaar een aanbidding, die uit heidense, joodse en onchristelijke zinnelijkheid is samengesteld, maar waarvoor geen tittel noch jota in Gods Woord te vinden is.
Zij echter, die gemeenschap met Christus hebben, zijn zowel in het openbaar als in het verborgene zorgvuldig in niets toe te staan of te beoefenen wat de dienst van God betreft, wat tegen Zijn bevelen in zou gaan, al werd het hen door een engel uit de hemel bevolen. ”

Owen kiest de zijde van het Parlement

Intussen beschuldigde Anthony Wood, die zich bijzonder verheugde in de vervolging van de puriteinen en andere getrouwe dienaren, Owen van meineed, omdat hij Oxford verlaten had. Bij zijn komst op de hogeschool deed Owen zeer waarschijnlijk de eden en de vereiste ondertekeningen, maar toen hij overtuigd raakte van hun onwettigheid en ook zag welke gevolgen zij hadden, verbrak hij zijn woord. Zou dit meineed zijn, dan is de vraag, waar de schuld ligt: òf bij hen, die iets verkeerds van onkundigen vorderen, òf bij hem, die zijn dwaling inziet en haar betreurt? Meineed veronderstelt de wettigheid van de eed en als die wettigheid ontbreekt, vereist een onwettige verbintenis wel boete, maar geen vervulling van de afgelegde eed. Onderschrijving van hetgeen de ongerechtigheid oplegt verhindert toch de voortgang der waarheid, is een strik voor de ondertekenaar en kweekt schijnheiligheid. Bij een dergelijke handelwijze worden wel de belangen van een bevoorrechte groep gewaarborgd, maar men weert daardoor mannen van beginsel en talent.
Reeds vóór zijn vertrek uit Oxford werd Owen door bisschop John Bancroft (die een neef was van de beroemde aartsbisschop van dezelfde naam en daar het geestelijk gezag had van 1632-1640) gelast het college te verlaten. Sir Robert Dormer van Ascot in Oxfordshire nam hem aan tot leermeester van zijn zoon en tot geestelijk verzorger. Dezelfde betrekking vervulde Owen vervolgens bij Lord Lovelace van Hurly in Berkshire. Toen de burgeroorlog uitbrak koos de lord de zijde van de koning, terwijl Owen zich bij het Parlement voegde.
Owen's oom, die bijzonder koningsgezind was, ontzegde hem om deze stap zijn gunst en benoemde een ander tot erfgenaam.

Hij stierf zonder zijn neef ook maar iets na te laten. Hieruit blijkt wel duidelijk de kracht van de instelling die Owen had, want een stap, die zulke gevolgen heeft, is niet onbezonnen gedaan. Hij verloochende liever de gunst van zijn vrienden en zijn tijdelijke belangen, dan zijn overtuiging in deze.

De burgeroorlog

Vaak is de burgeroorlog geweten aan de puriteinen en andere personen buiten de kerk (Nonconformisten) en bij velen doet die beschuldiging nog opgeld, ondanks de krachtigste tegenbewijzen. Vijanden en zelfs onnadenkende vrienden der Godsdienst hebben om deze opstand mensen verguisd, van wie de namen in gezegende herinnering dienden te zijn. Ontevredenheid in de zaken van de Godsdienst was slechts één van de oorzaken, die de natie in verschillende klassen verdeelden.

De schending van de instellingen door koning Karel I, al vanaf het begin zijner regering; de willekeurige behandeling van zijn parlementen; zijn streven naar onafhankelijkheid, gepaard gaande met onwettige middelen ter verkrijging van geld, en de onderdrukking dergenen, die hun kerkelijk en burgerlijk recht trachten te handhaven: ziet daar de eigenlijke oorzaken van de oorlog. Niet, dat de koning hierin alleen stond, want de ultra monarchale partij de heerszuchtige geestelijken van de hoge kerk, die de roomse gebruiken en praktijken wilden handhaven — zetten hem daartoe steeds aan. Clarendon, een staatsman en vijand der puriteinen uit die dagen, erkent, dat de meesten van het lange parlement niet graag hadden, dat de vrede in het rijk verstoord zou worden; of dat er enkele aanzienlijke veranderingen in de regering van kerk of staat zouden worden aangebracht. Tot bewijs van hun gehechtheid aan de kerk kan het besluit dienen, dat niemand in het parlement zitting zou mogen hebben, die de gemeenschap volgens de Engelse kerk niet aannam.

De graaf van Essex, die generaal was en tot het parlement behoorde, was Episcopaal; de admiraal van de vloot deelde het gevoelen van de generaal. Zo ook sir John Hatham, die de poorten van de stad Hull tegen de koning sloot. En dan worden onder de aanzienlijken in het parlement en het leger ook nog de namen van sir Hendrik Vane en Sen van Lenthal genoemd, die de hand in de opstand hadden. Hieruit blijkt dus overtuigend, dat de schuld van de oorlog niet bij de kerkelijken, Maar veelmeer bij de kerk lag, wier leden het meest met de twist te maken hadden. Lange tijd wensten de ontevredenen geen omkering van verordeningen in kerk of staat. Veranderingen van personen en maatregelen: dat was de bedoeling.

Had Karel zijn pauselijke raadgevers maar verwijderd; had hij maar door geregelde parlementen willen regeren; had hij maar oprechtheid en menselijkheid aan zijn onderdanen betoond en enige minder geschikte bepalingen gewijzigd, dan zou zijn troon bevestigd zijn geweest. Bovendien was het leven van duizenden onderdanen gered en een schat van miljoenen bespaard geweest. Maar hoe ongelukkig waren nu de gevolgen? De oorlog vergrootte intussen het getal der Presbyterianen, waardoor hun invloed (door het inroepen der Schotten) toenam, terwijl Independenten, Baptisten en kleinere sekten gelegenheid hadden hun gevoelens te verbreiden en daarbij hun aantal leerlingen en volgelingen te vermeerderen. Toch was geen van deze partijen oorzaak of werktuig van de oorlog, noch alleen schuldig aan de ongerechtigheden, zoals wij reeds bewezen hebben. Gedurende dit tijdperk van beproeving had de ware Kerk het niet ruim. Onzijdigheid was praktisch onmogelijk, vooral voor hen, die rangen of diensten bekleedden. Was iemand koningsgezind, dan hield men hem voor een vijand van Engelands vrijheden; was hij het eens met het parlement, dan schond hij het gezag.

Wil men een recht oordeel hebben en zijn plicht weten als onderdaan, dan moet men de staatskunde bestuderen, hoewel die zelden dienstig is voor de Godsdienst. Ieder, die niet tot de kerk behoorde, zocht bij het Lagerhuis steun tegen zijn ondergang, die door de koning besloten was. Ook zij, die naar ware Godsdienst uitzagen — hoewel zij nog gehecht waren aan de kerk — deden hetzelfde. Het was toch bewezen dat de leden van het parlement de Godsdienst meer op het hart droegen dan de koning. De koning en het parlement bestreden elkaar openlijk en hieruit ontstond een beklagenswaardige verdeeldheid. Het Lagerhuis was immers net zo goed een deel van de Britse constitutie als de monarch. Vrijheid en herstel was de leus van de ene, macht de leus van de andere partij.
Zo lang deze verdeeldheid voortduurde, kon men bezwaarlijk iemand van misdaad beschuldigen, die uit overtuiging deze of gene partij volgde. Owen had echter geen verbintenis met enige staatkundige partij. Daarom zullen wij niet verder gaan met het bezien van de loop der zaken en ook de maatregels van het parlement niet verdedigen.
Het is niet aan twijfel onderhevig, of Owen in oprechtheid de zaken aanhing, die zijn verstand en oordeel hem als recht deden kennen. Dit was hem tot groot nut. Velen, zo zegt de achtbare Godgeleerde Thomas Scott, kregen in de oproerige dagen van Karel I een onbetamelijke invloed onder de Puriteinen. Reeds voor die tijd waren er eerzuchtigen en schijnheiligen, maar de vrijheidsboom, onder wiens schaduw wij burgerlijk en Godsdienstig rusten, was voor het grootste gedeelte het werk van de Puriteinen, die haar met hun bloed of met hun tranen hebben bevochtigd. Het gebeurt wel meer, dat men zich over de vruchten verblijdt, terwijl men degenen, die de boom geplant hebben, beschimpt of soms wel vervloekt.

Owen's bekering

Wij hebben reeds gezegd, dat lord Lovelace van Hurly de zijde van de koning koos, waardoor Owen uit Berkshire vertrok. Hij ging daarop naar Londen, waar hij als vreemdeling woonde. De hevigheid van zijn overtuigingen had thans plaats gemaakt voor een kalmere gemoedstoestand. Toch verliepen er nog vijf jaren, voordat hij een bestendige troost verkreeg. Deze duur van twijfeling en vrees werd misschien voor het grootste deel veroorzaakt door zijn grondig onderzoek der zaken. En zo diende het vaak om zijn ongerustheid te vermeerderen in plaats van die te verwijderen. Maar, de dageraad was nabij. Het Evangelie verdreef eindelijk zijn duisternis en verschafte hem een blijdschap, te groter naar mate zijn droefheid geweest was en die hem later nimmer geheel verliet. Tijdens zijn verblijf in Londen ging hij altijd trouw met zijn neef Mr. Owen naar de Alderman bury-kerk, waar hij Edmund Calamy hoorde; een man, beroemd door zijn welsprekendheid en het vrijmoedig verdedigen der Presbyterianen.
Toen Owen op een zekere keer weer naar de kerk ging, was Mr. Calamy verhinderd zelf op te treden. Velen van de reeds aanwezigen verlieten dientengevolge de kerk. Ook Owen's vriend wilde een ander gaan horen, namelijk Mr. Jackson in de St. Michaëls Woodstreet, die ook bekend stond als een ernstig en geleerd man.
Maar onze Owen, die al gezeten was, had weinig zin om de kerk te verlaten, voor hij wist wie er zou optreden. Dus bleven zij. Weldra beklom een leraar van het platteland de preekstoel. Na een zeer vurig gebed werd tot tekst genomen Mattheus 8: 26: "*Wat zijt gij vreesachtig, gij kleingelovigen?*" Al onder het lezen van deze woorden, die juist geschikt waren voor Owen's zielstoestand, mocht hij reeds een bijzondere indruk gewaar worden. Hij bad dus te ernstiger, dat de Heere de prediking aan zijn ziel zou mogen zegenen. De bede werd verhoord. God bestuurde de leraar zodanig, dat de bedenkingen en

tegenwerpingen, die Owen gewoonlijk tegen zichzelf inbracht, opgelost werden, zodat zijn ziel ruimte kreeg. Zijn vragen waren wel meerdere malen beantwoord, maar het ontbrak hem aan geloofskracht ter omhelzing. Thans was Jehova's tijd daar, en hij mocht de waarheid aannemen als het woord van de levende God. Gods gedachten zijn hoger dan die van de Mensen: Immers: de leerrede was zeer eenvoudig en de prediker onbekend. En toch was de uitwerking krachtig voor het gemoed van Owen. In de hand des Heiligen Geestes is ieder middel genoegzaam, terwijl het anders geen gevolg heeft. Het is niet door kracht of geweld, nee, maar de schijnbaar zwakke en zelfs verachtelijke middelen moeten vaak de grote daden des Heeren uitwerken. Calamy, ofschoon veel welsprekender en geleerder dan de onbekende, eenvoudige predikant van buiten, kon Owen niet troosten. Had hij op aandrang van zijn neef de kerk verlaten dan zou hij elders teleurgesteld geworden zijn, maar de voorzienigheid Gods gaat over alles.
Dit is een moedgevende en leerzame zaak, zowel voor dienaars als voor hoorders. Worden wij verhinderd de man van onze keuze te horen, dan kan God door een andere getrouwe, ofschoon minder begaafde dienstknecht, een uitnemende zegen geven.
Waarschijnlijk bleef de nuttige prediker, die God voor Owen gebruikt heeft, voor Owen aan deze zijde van het graf onbekend. Het is immers Gods eer een zaak te verbergen; de eeuwigheid zal het openbaren. Dit is een bemoedigende zaak voor alle getrouwe dienaren. Het mag vreemd schijnen, dat dezelfde waarheid niet altijd hetzelfde veroorzaakt, maar de grond van deze bevreemding ligt in onze onkunde. De ondervinding althans en de loop van het Evangelie bevestigen het. De wind blaast Waarheen hij wil, wij horen zijn geluid zonder te kunnen zeggen van waar hij komt, en, zo is het ook met het werk des Geestes volgens het getuigenis van Christus.
Niet alleen was Owen's gemoed heerlijk verlicht, ook zijn gezondheid, die onder de drukking van zijn geest geleden had, herstelde zich weer, terwijl zijn ziel geloofsvrede en blijdschap genoot. Intussen waren zijn natuurlijke ijdelheid en eerzucht door het langdurige en zware lijden voor het grootste deel gebroken. Zijn overtuiging had hem ook de ongenoegzaamheid van alle gaven en verstandelijke kennis ter bekering doen zien. Door de ondervinding op deze wijze geleerd, beschouwde hij de aard en de bediening van het Evangelie meer eenvoudig en sprak en schreef hij met een geestelijke stichting, die hem zo gunstig onderscheidde.

Zijn beroep tot de kerkelijke bediening

Wanneer en waar hij in kerkelijke bediening trad hebben wij niet kunnen ontdekken. Vermoedelijk was het te Londen in de tijd, dat hij zich voor het eerst als schrijver bekend maakte.
Van zijn bekwaamheid als schrijver willen wij hier gelijktijdig melding maken.
Toen hij nog in Charters woonde gaf hij zijn vrijmoedige verklaring over de Arminianen, enz. in het licht. Het was dit eerste werk, dat om zijn uitmuntende waarde de grondslag legde voor het aanzien van Owen als schrijver. Het is gedagtekend 2 maart 1642. Zeer waarschijnlijk heeft zijn gemoedstoestand meegewerkt de onderwerpen van verschil met de Arminianen met die nauwkeurigheid na te gaan, zoals in deze verhandeling naar voren komt. Het verscheen namelijk al spoedig, nadat zijn gemoed vrede had ontvangen, waaruit men afleidt, dat het grotendeels tijdens zijn overtuigingen vervaardigd is. En nu hij de sleutel van het geheim gevonden had, kon hij de opgeworpen moeilijkheden grondig weerleggen.
Het nauwkeurig onderzoek van de Arminiaanse opvattingen gaf een verscheidenheid aan gewichtige punten, die niet eigen waren aan het christendom, en alleen maar

vruchtbaar waren tot hevige twist en grote verdeeldheid. Zelfs Milton, een puriteins dichter tijdens Owen, stelt de gevallen engelen voor, terwijl zij hierover twisten en met geen beter gevolg.

"Ter zijde waren and'ren, op een eenzame heuvel,
in verhevener gedachten. Zij redeneerden sterk
over de Voorzienigheid, de voorkennis, lot en wil
Bevestigende volstrekt het lot, de vrije wil en de voorkennis.
En vonden geen einde in 't zwerven door verloren doolhoven. "

De dwalingen, zowel die van de oude als van de nieuwe wijsgeren en geleerden, de verschillen van Jezuïeten en Jansenisten over de genade, de predestinatie, de vrije wil, enz. , zijn nauw verwant met het Arminianisrne en hebben een gemeenschappelijke grond: namelijk, de begeerte, om te weten wat God niet heeft geopenbaard, en de regering des hemels trachten overeen te brengen met de menselijke instellingen en verordeningen.
En toch konden de duistere eeuwen niet verbergen, noch het pausdom vernietigen, wat de hervorming deed herleven. Reeds Erasmus toont met zijn werk "De Libera Arbitrio" aan, hoe vroeg deze onderwerpen de hervormers bezig hielden en met wat voor een gretigheid zij daar aan deelnamen. Het werkzaamste aandeel in deze pennenstrijd had Calvijn, een man, zowel door talent als door geleerdheid bijzonder geschikt, om deze Godgeleerde en bovennatuurlijke geschillen te onderzoeken.
De beschouwingen, die hij gaf, waren bijzonder duidelijk gesteld en schriftmatiger en wijsgeriger dan die van de tegenpartij. In zijn verduidelijkingen en kortere verhandelingen komen misschien enkele minder voorzichtige uitdrukkingen voor, die echter door de Arminianen gelasterd en door de Antinomianen misbruikt werden.

De voortgang der Arminianen

Het gevoelen Van Arminius was niet nieuw. Het bestond reeds lang voor hern, maar haar voortgang in Nederland werd verhinderd door de waakzaamheid van de geestelijken en de overheid. Toen Arminius' er mee voor de dag kwam vond het zowel bijval als tegenstand. . Daaruit ontstond een verdeeldheid, die alleen maar bedroevende gevolgen opleverde voor kerk en burgerstaat. Al beleefde Arminius het zelf niet, toch verspreidden zijn stellingen zich door het hele land. Zij werden omhelsd door Episcopius, De Groot en Hoogerbeets, terwijl Gomarus en Maurits, prins van Oranje, haar bestreden.
De vermaarde synode van Dordrecht gehouden in de jaren 1618 en 1619, zou een eind aan de twisten maken en de partijen met elkaar verzoenen. Maar in weerwil van 10 tonnen aan goud, die zij de staat kostte, werd het doel niet bereikt. In plaats dat de Arminianen de hun aangetoonde en weerlegde dwalingen verlieten, beklaagden zij zich over onrechtvaardige veroordeling. Velen weigerden zich te onderwerpen en werden daarop ontzet, verbannen of gekerkerd. Vanuit Holland sloegen de verschillen ook over op Engeland. Vóór de synode van Dordrecht had het calvinistische leerbegrip hier de overhand, hoewel enkelen verschillend dachten over geloof en leer. De opgestelde 39 artikelen geven duidelijk de geest van Calvijn weer. Het gevoelen ten aanzien van voorbeschikking werd zowel door de Britse hervormers als die van het vasteland gedeeld. De opvolgende vaders van de Engelse kerk bevestigden deze opvatting, die ook door de Puriteinen omhelsd werd.
Het behoorde inderdaad tot de bespottelijke tegenstrijdigheden van Jacobus I om

buiten z'n land tegen, maar binnen zijn rijk vóór de Arminianen te zijn. In dezelfde tijd, dat hij tegen Arminius schreef en de opvolger van Arminius aan de Leidse hogeschool, Vorstius, daarvan geweerd wilde hebben, en dan nog afgevaardigden naar Dordrecht stuurde, om het gevoelen van de Arminianen te veroordelen, nam hij in Engeland allerlei maatregelen om ze te steunen.
In 1616 gaf hij aan de universiteit van Oxford voorschriften met betrekking tot de geschillen. Zes jaar later verbood hij iedereen, beneden de graad van bisschop of deken, het prediken over elk onderwerp, dat er mee in verband stond. Geestelijken, die voor Arminiaans bekend stonden, werden in de kerk bevorderd en hun geschriften beschermd. De grond van deze ongerijmdheden vindt men in de zucht naar eer en macht van de koning. Over het geheel genomen waren deze Engelse Arminianen met hun jeugdige ijver maar al te gereed om wierook te ontsteken op het altaar van des konings macht, terwijl zij voor de menigte de rechten van de vorst predikten. En dit was uiteraard een gunstig middel voor Jacobus om personen en bezittingen voor zijn doeleinden te winnen. Hierin had de vader slechts de grondslag gelegd, want was het Jacobus, die het arminianisme begunstigde, zijn zoon Karel probeerde het vermaardheid te geven. De dwalingen van Arminius verenigd met de leer van blinde gehoorzaamheid en eerbied voor pauselijke ceremoniën werd dé Godsdienst van het Hof en de enige weg tot de gunst van de koning. Eerzuchtige geestelijken met William Laud aan het hoofd maakten de regering der kerk uit, terwijl zij verheven opdrachten kregen en rechterlijke beslissingen namen, daarbij gesteund en beschermd door koninklijk en episcopaal gezag.
De verbreiding van het arminianisme in Engeland en de oorzaak van die verbreiding worden door Owen in de voorrede van het genoemde werk duidelijk aangetoond. Sinds de komst van het christendom waren nooit eerder zo veel ongehoorde dwalingen van hogerhand en met minder tegenstand in een kerk ingevoerd. De voornaamste reden lag hierin, dat —volgens Eneas Sylvester — algemeen de regel werd staande gehouden: De paus boven de raad. De paus gaf dus aartsbisdommen en bisdommen uit, terwijl de raad door recht (voor de goede vorm) legers kreeg, maar nauwelijks een advocaat kon vinden, die gewillig was om haar zaken te bepleiten.
De regering van de kerk, die langzamerhand helemaal in handen was gekomen van mannen die met het gif van het arminianisme doortrokken waren, was alleen maar uit op machtsuitbreiding en grootheid ten koste van de waarheid.
Het onderwerp van Owen's beschouwingen gaat over het gevoelen der Arminianen betreffende de besluiten Gods, de Goddelijke voorkennis, de voorzienigheid, de wederstandelijke kracht der genade en de oorsprong der zonde. Ook zaken, die hiermee in verband staan, worden door hem besproken.
Nadat hij de beroemdste Godgeleerden van het vasteland over deze belangrijke onderwerpen aan het woord heeft gelaten, geeft hij, bij wijze van beantwoording, zijn gedachten daarover weer. Ieder hoofdstuk wordt besloten met een beknopte beschouwing over de teksten, die de rechtzinnige leer stellen en wat de arminiaanse schrijvers daar tegen aanvoeren. Het boek beantwoordt wel aan de titel: Verklaring der Arminianerij, welke geen volkomen ontwikkeling van al de geschillen insluit.
In hoeverre de tegenwoordige Arminianen de hier gestelde gevoelens delen is moeilijk te zeggen, maar Owen toonde zonder twijfel aan, wat de vroegere vaderen geloofden. En hoewel enkele zinsneden met betrekking tot het geheel misschien wat minder nauwkeurig zijn, blijft het toch een duidelijke zaak, dat hun leer afwijkt van de zuiverheid der Heilige Schrift.

De volgelingen van Calvijn stemden niet met ieder denkbeeld en elke uitdrukking van Owen's verklaring in. Niet, omdat zij meer arminiaans gezind waren dan hun vaders, maar omdat zij zich korter uitdrukten en aan de schoolse wijze van spreken niet gewend waren. Ook is de stijl van de Verklaring minder krachtig, hetgeen zijn oorzaak vindt in de vermelding van bijzonderheden. Bovendien schijnt hem de tijd, om het boek na te zien en het hier en daar bij te werken, te hebben ontbroken. Enkele plaatsen hadden dan wellicht iets van de scherpte verloren, waarvan de oorzaak niet in zijn karakter, maar in de aanmatigende vermetelheid van de tegenpartij lag.
Het is de plicht van allen, die de waarheid kennen en speciaal van die haar prediken, om de dwaling te bestrijden, maar dan wel met een christelijk gemoed en met evangelische wapens.
De Verklaring van Owen, die opgedragen was aan het comité der Godsdienst, zag het licht op last van het Lagerhuis, dat het uitgeven en drukken van geschriften regelde. De opdracht, die aan de Verklaring vooraf gaat doet in sterke bewoordingen de dwalingen kennen, waarvan de schrijver vreest, dat ze zowel de staat, als de kerk zullen beroeren en waartegen hij de waakzaamheid van het parlement ernstig inroept.
“Zijn er”, zo zegt hij, “enige verwarringen in de staat, dan volgen er meestal scheuringen en partijzucht in de kerk, terwijl verdeeldheden in de kerk dikwijls het gemenebest omkeren. ”

Zijn beroep naar Fordham

Al spoedig kreeg Owen meer zuivere denkbeelden. Hij zag in, dat geen staatkundige verdeeldheid in de koninkrijken der aarde de vrede en bloei van Christus' rijk konden verstoren, maar eerder moest bevorderen, en dat hét middel tot genezing van de dwaling alleen maar de verkondiging van de waarheid was.
Door de uitgave van zijn Verklaring meer bekend geworden, werd hij tot de kerkelijke bediening van Fordham in Essex beroepen door het comité, dat tot taak had om de kerk te zuiveren van onwaardige bedienaars van het Goddelijke Woord.
Richard Pully, de bezitter van het kerkelijke inkomen te Fordham, werd op verzoek van de gemeente afgezet. Volgens Walker was Pully een geleerd, Godsdienstig en gematigd man, die alleen maar afgezet werd om plaats te maken voor iemand, die door hem — hoewel valselijk— een Independent van Nieuw-Engeland genoemd was.
Het comité dacht daar anders over, zoals zal blijken. Het beroep was een bewijs van hun goedkeuring en vereerde zowel henzelf als de beroepene.
Het aanvaarden van Owen's bediening veroorzaakte niet alleen blijdschap in de gemeente, maar ook het omliggende land deelde in die vreugde. En dat was ook geen wonder, want de zegen, die hij op zijn werk mocht hebben, was buitengewoon groot. Een menigte van mensen, ook van elders, stroomde samen en niet weinigen mocht hij tot de kennis der waarheid brengen.

Het huwelijk met zijn eerste vrouw

Kort na zijn komst in Fordham begaf Owen zich in de echt. Uit dit huwelijk zijn elf kinderen geboren, die allen vroeg stierven, behalve een dochter. Zij trouwde later met Roger Kennington, een heer uit Welles. Tot overmaat van droefheid overleed ook Owen's echtgenote aan de tering. Zij liet de gedachtenis aan een zachtmoedig en uitmuntend karakter na. Mr. Gilbert zinspeelt op haar in zijn derde grafschrift, dat hij na de dood van Dr. Owen vervaardigde, in de volgende woorden:

Maria, de eerste vrouw van zijn mannelijke leeftijd,
legde zich met ijver toe op haar huiselijke zaken,
maar gaf zichzelf geheel en al over
aan de dingen van het huis Gods.
Hij heeft zijn dankbare nagedachtenis
haar toegewijd.

HOOFDSTUK II

Owen 's verbintenis met de Presbyterianen

Door de aanvaarding van zijn kerkelijke bediening in Fordham, kwam Owen in aanraking met het presbyteriaalse stelsel, dat in die dagen een periode van bloei doormaakte. Wij gaan hier nu niet na, of het Presbyterianisme de oorspronkelijke regeringsvorm van de kerk is geweest. Het is bekend, dat Calvijn deze vorm tijdens de reformatie instelde en die als de enig juiste aanmerkte. Of de burgerregering te Geneve hem daartoe bracht, of dat hij door de hele strekking van het Nieuwe Testament daartoe gedreven werd, laten wij geheel in het midden. In ieder geval hebben vele valse beschuldigers en tegenstanders zich tegen de denkbeelden van de hervormer verzet. Maar ondanks dat kan gezegd worden, dat uit de school van Geneve het Engelse Presbyterianisme afkomstig is. Door de onderdrukking van het pausdom en de bisschoppen uit hun land verdreven, vonden de Engelsen als ballingen in deze stad der vrijheid hun verblijf. Hier werden zij in hun Godsdienstige opvattingen versterkt, zowel door het gedrag van hen bij wie de waarheid was, als van hen, die in dwaling verkeerden. Op deze wijze voorbereid, waren zij in staat de vorm van kerkregering en eredienst meer in overeenstemming met de Schrift te beoordelen en te zien, hoe deze dingen door de gelijkstelling in macht en aanzien van alle bedienaars der kerk een bron was van geestelijke en stoffelijke zegeningen. Het aannemen van dit stelsel door de hervormde kerk in Holland, Frankrijk, Schotland en een gedeelte van Duitsland gaf daaraan invloed en bekendheid. De geschriften van Calvijn, Beza en anderen van die school, werden overal gevraagd en wierpen hun nut af, terwijl in staatkundig opzicht door de heerszuchtige maatregelen van het gouvernement het contact tussen Engeland en de andere landen bevorderd werd. Op deze wijze had het Presbyterianisme haar voortgang. Intussen konden de Puriteinen zich niet geheel met haar verenigen. Velen van hen waren ongetwijfeld nauwgezet presbyteriaans, maar anderen verlangden graag een gewijzigd bisdom, op de manier zoals de aartsbisschop Usker die voorstelde. De klassikale regering in de kerk kwam in gebruik en werd meer algemeen na de komst van het Schotse leger, toen de eenheid van eredienst in de drie rijken een aanvang nam. Nadat het Presbyterianisme op deze wijze meer gezag had gekregen, gingen zij, die ontevreden over de vorm van het bisdom geweest waren, ook tot haar over, hoewel sommigen toch niet in alle zaken instemden. Onder die laatsten behoorde ook Owen. Immers, in een verhandeling, die hij destijds uitgaf, en waar wij straks nog op terug komen, zegt hij: “Ik was toen een jongeling van bijna zeven en twintig jaar. Het nog jonge verschil tussen de Independenten en Presbyterianen werd door mij evenwel goed begrepen, zeker wat de regels voor de openbare bijeenkomst betrof. De gevoelens, die ik in mijn verhandeling naar voren bracht, schenen noch aan de ene, noch aan de andere partij te voldoen. Het waren mijn eigen opvattingen over de zaken met betrekking tot de verschillen, zoals die de mensen in mijn woonplaats bezig hielden. Daar ik onbekend was met de manier van openbare bijeenkomst beleed ik alleen maar de andere partij zonder daarbij te weten of mijn beginselen, met hun oordeel en hun belijdenis overeenstemden. In het overwegen van de zaken werd ik bijna alleen door het verzet van de kant der bisschoppen en door de uiterlijke plichtplegingen geleid. ”

De toestand bij de Presbyterianen

Daar het Presbyterianisme in Engeland tot 1645 niet officieel was vastgesteld, zoals Neal zegt, en de kerkelijke regering daarna ook niet algemeen was ingevoerd, is Owen

waarschijnlijk nooit lid van enig kerkelijk bestuur geweest. Hieruit — en tevens uit zijn vermelde gevoelens— kan men opmaken, dat zijn verbintenis met het Presbyterianisme meer in naam dan wezenlijk geweest is. Maar om zijn kerkelijk-Godsdienstige stand uit die dagen nauwkeurig te beschrijven, is geen gemakkelijke zaak. Partijdigheid vergroot meestal het prijzenswaardige bij vrienden, terwijl bij vijanden de ondeugden en feiten uitgemeten en verzwaard worden. Owen had een hartelijke genegenheid tot hen, die zich door Godsvrucht en geleerdheid onderscheidden, als wel tot hen, die om de zaak des Heeren beproevingen en vervolgingen moesten ondergaan. Men telde onder de Presbyterianen veel trouwe bedienaars van de Waarheid en daardoor konden zij op ware Godsdienst aanspraak maken, hoewel wij toe moeten geven, dat er onder hen ook waren, die zich uit minder oprechte beginselen bij hen aangesloten hadden en er een belijdenis op na hielden, die geen nauwkeurig onderzoek zou kunnen verdragen

Een verslag van Baxter

Richard Baxter, die geen medestander van de Presbyterianen was, merkt over hen het volgende op:

"De personen, die Presbyterianen worden genoemd, munten uit door geleerdheid, bedaardheid en Godsvrucht. De zogenaamde herders, die het kerkelijke werk verrichten, preken met vlijt en ernst tot het volk. Zij wekken de zielen der mensen op tot Godsvrucht en zij houden de Godsdienst in het land. Maar ik ben tegen de handelwijze van de gestrengen, die in het bisdom een soort wereldlijke macht willen uitoefenen. Zij willen deze gebruiken, om overheidspersonen in staat te stellen mensen in hechtenis te laten nemen, als zij buiten de gemeenschap met de kerk leven. Op deze wijze bederven zij de ware tucht van de kerk en veranderen de gemeenschap der heiligen in een gemeenschap der menigte, die dan tegen haar wil in de kerk blijft, uit vrees van verbannen te worden. Het is toch duidelijk, dat, als iemands geweten door verbeurdverklaring of gevangenschap bedwongen moet worden, hij dan net zo min een geschikt lid van een christelijke kerk kan zijn, als een levenloos lichaam dat van een vereniging kan wezen. Het inroepen van wereldlijke macht bederft de kerktucht van Christus en verklaart de sleutelen van het hemelrijk of de kerkelijke macht voor waardeloos, tenzij het woord van de overheid die zaken bekrachtigt. Zo wordt, wat uiteindelijk het ergste is, door onwillige en ongeschikte leden de kerk bedorven; terwijl veel Godvrezende christenen zich tot scheuring en scheiding laten, verleiden. Zo lang de overheid zelf het zwaard niet houdt en ieder geestelijke niet binnen zijn grenzen blijft, daarbij strijdende met zijn eigen wapens, het Woord en de sleutelen, heeft de kerk geen eenheid noch vrede te wachten. Tegen enige Presbyterianen heb ik ook, dat zij te ongevoelig zijn voor hun andersdenkende broeders en zich te sterk kanten tegen de vrijheid, die anderen wensten en dat zij door stemmenaantal en getal dachten uit te voeren, wat de liefde en het verstand zouden moeten doen. "

De onverdraagzaamheid van de Presbyterianen

Een schaduwzijde hij de kerkelijke regering van die tijd was ongetwijfeld de onverdraagzaamheid. De beroemdste Godgeleerden onder de Presbyterianen, zo als Calamy en Burgers, noemden haar ook in hun redevoeringen voor het parlement het veelhoofdige monster van scheuring en ketterij, die een oorzaak was van allerlei ongerechtigheid en gevaar en die de overheid met uiterste krachtsinspanning moest zien te beteugelen. Anderen verdedigden het recht van vervolging en probeerden de Godsdienstige vrijheid weg te redeneren en te belasteren. Dit laatste deed vooral

Eduard in zijn "Gangrena" (=nederwerping van de laatste en sterkste schuilplaats des satans), of "Verhandeling tegen de verdraagzaamheid"! En, om hier niet op de dwaasheid van een Bastwiesk, Paget of Vicars in te gaan, smart het ons om hier achtenswaardige mannen als Baillie en Rutherford te moeten noemen. De eerste, hoofd en president van Glasgow bestreed in zijn afradend betoog deze vrijheid op een heftige wijze, terwijl hij haar een monsterachtige verbeelding noemde. De laatste, een zeer geacht Godgeleerde en professor te St. Andrews, sprak deze vrijheid van geweten tegen in een in kwarto uitgegeven boekdeel van 400 pagina's! Hij noemt haar het Trojaanse paard, opgevuld met oorlogzuchtige aanhangers en wapens van verderf. Zij was als de geprezen doos in de fabel, die men slechts had te openen en alle kwaden, die ooit de wereld kwelden, waren losgelaten. Of zoals Diana, voor wier altaar de geschakeerde groepen van dissenters hun Godvruchtige en plechtige verklaring tegen de kerkelijke regering bezworen. Dat men hier echt niet aan overdrijving moet denken, bewijzen de volgende zinnen.

"De verdraagzaamheid is het grote oogmerk van de duivel, zijn meesterstuk en voorname werktuig, waardoor hij thans zijn waggelend koninkrijk probeert staande te houden. In een korte tijd opgericht, is zij een zeker middel om alle Godsdienst te vernielen, overal kwaad te stichten en alles tot verwoesting te brengen. Zij is ook voor dit koninkrijk het grootste kwaad, dat bedacht kan worden en legt, net als de eerste zonde in het Paradijs, de grondslag van alle boosheden; zij draagt het zaad van iedere dwaling en van elk verderf in zich. Heel de Schriftuur, het Oude en het Nieuwe Testament, is tegen haar, zowel in de zaken van het geloof als in de gewoonten, zowel in algemene als in bijzondere bevelen. Zij verwoest alle staatkundige, kerkelijke en huiselijke betrekkingen. Andere boosheden, hetzij in leerstelling of praktijk, zijn slechts tegen enkele waarheden gericht, maar deze is tegen alle; zij is de Abaddon, de Apollyon, de verwoester van alle Godsdienst, zij verfoeit alle droefheid en verwondering en geeft vrijheid en gelegenheid tot het uiterste ongeluk. Daarom wordt zij dag en nacht vergezeld door de duivel en zij verwekt en bestuurt schrijvers en sprekers; ja, al de duivels van de hel en hun werktuigen op aarde zijn steeds in de weer om zulk een verdraagzaamheid te bevorderen. "

Waren dit de gevoelens van slechts enkele, op zichzelf staande personen geweest, dan had men ze kunnen verschonen als ondoordachte opvattingen van de beginsels of de geest der partij, waarin zij verkeerden. Maar hun algemeenheid en de overeenkomende gemoedsgesteldheid bij het publiek met daarbij de eensgezinde handelwijze van het stelsel, werkten alleen maar de verwarring in de hand.

En zo was het bij de Presbyterianen destijds gesteld, zoals uit veel dingen blijkt. Hun partij verijdelde in de vergadering, die door het comité in Westminster belegd was, de poging tot vereniging met de Independenten. Zij weigerden ze zelfs in hun kerken te dulden.

Baxter merkt daarover op: "De ongevoeligheid van de Presbyterianen over hun eigen verkeerde instelling ging zo ver, dat zij niet alleen vreedzame mensen, maar zelfs waardige dienaren en leden in de kerk, niet wilden verdragen. "

Het gemenebest was echter ongenegen, om hun eis tot onderdrukking van andere sekten te ondersteunen. Daarop wendde men zich tot Schotland. Men eiste toestemming aan hun adviezen en de uitgave van een verklaring tegen de verdraagzaamheid van het parlement. Al de bedienaars van het Goddelijke Woord te Londen betuigden aan het parlement met de meeste ernst, hoezeer zij de verdraagzaamheid afkeurden en verfoeiden. De "Jus Divinum" van kerkregering (=het

Goddelijk recht der kerkregering), dat door hen uitgegeven werd, trachtte de noodzakelijkheid van een straffende macht bij de overheid inzake de Godsdienst aan te, tonen en te betogen. De provinciale vergadering van Londen en de dienaren des Woords te Warwichshire en Lanceshire gaven verklaringen en requesten met hetzelfde doel.
Welke verschillen er verder over andere zaken bij deze partij ook bestonden, hierin stemden ze allen overeen, dat ze ontsteld en verontrust waren over de vreemde ontwikkelingen op Godsdienstig gebied.
De vrijheid, die zich thans aandiende, moest naar hun gedachten de uiterlijke Godsdienst helemaal verwoesten. De vrees hiervoor maakte bij hen het gevaar alleen maar groter, terwijl hun gehechtheid aan de zaak des Heeren hen tot onbetamelijke en schadelijke uitdrukkingen bracht. Intussen maakte deze handelwijze velen afkerig van de zaak en nadenkende mensen twijfelden aan de grondslag van een zaak, die zo'n ondersteuning nodig had. Daardoor verloren de Presbyterianen een groot deel van hun invloed. Hadden zij in het tegenovergestelde geval met de Independenten in goeden gemoede tot overeenkomst kunnen komen, dan waren de twisten tussen het leger en het parlement, die voor beide partijen verderfelijk waren, voorkomen, terwijl zij hun met de koning gemaakte constitutie en eigen bepalingen hadden kunnen behouden. Maar, bekoord door de schoonheid en gelijkvormigheid van een gedachte kerkregering, verlangde men recht en macht, die het parlement echter weigerde haar te verlenen.
Er werd heel wat nauwkeurigheid en waarheidszin vereist om, te midden van strijd en verwarring in denkbeelden en meningen, de zaken onpartijdig te beoordelen. Weinigen waren er, die door deze huilende stormen een tijdstip van rust in het verschiet zagen liggen. En dat zou toch volgen, als de gevreesde vrijheid haar ver-kwikkende vrucht zou doen smaken en het gisten van de gemoederen plaats zou maken voor een duurzame zekerheid.
Milton gaf de ware toestand van het land zuiver weer, toen hij -met de gloed van een dichter en bezield met vaderlandsliefde uitriep:

Mij dunkt, ik zie een edel en machtig volk
zichzelf opwekken, gelijk een sterke na de slaap.
Mij dunkt, ik zie haar als een arend
en werpen zijn onverblinde ogen op de middagstraal;
zuiverende en afschubbende zijn lang misbruikt gezicht
in de fontein zelf van hemelse luister.

Een uitgave van Owen
Onder een uitzondering op de regel behoorde in deze tijd onze Owen. In ieder geval is er geen enkel bewijs, dat hij met het stelsel in de geest verenigd was, waar hij uiterlijk wel toe behoorde. Eerder is het aan te nemen, dat de geweldige ontwikkelingen bij de Presbyterianen zijn verbintenis met hen zou doen eindigen. Zijn gematigdheid van opvatting kwam immers destijds openbaar in een pennevrucht van zijn hand, getiteld: “Plichten van herders en van het volk”. Dit werk, dat gedagtekend is in 1664 en dus niet na zijn bevestiging in Fordham uitgegeven werd, toont duidelijk aan, dat Owen meer op het wezen van de Godsdienst aandrong. De opdracht voor in het boek, die gesteld was aan zijn edele vriend Eduard Scot van Scotshall in Kent en ridder van de achtenswaardige orde van het Bath, vermeldt, dat zijn erkentelijkheid voor hem en het ernstige verzoek van oordeelkundigen de oorzaken van de uitgave waren.

Behalve veel andere gunsten, die Owen van hem genoot, was Owen door hem een voordelige kerkelijke post, die toen vacant was, aangeboden, naar Owen had die toen niet aan kunnen nemen. De ons onbekende Sir Eduard Scot stond bij Owen in hoog aanzien. Uit een zinsnede in de opdracht is op te maken, dat Owen enige tijd bij de familie Scot doorgebracht moet hebben en vrij goed met hen bekend moet zijn geweest. Immers zegt hij: "Twee maal heeft mij Gods voorzienigheid tot u gebracht, toen uw graafschap in het verderf scheen te worden gestort. De eerste keer door de vreselijke opstand van een woeste en Goddeloze menigte, en later door de inval van een machtige vijand, die in het naburige graafschap de overhand kreeg. Op beide tijden bedreigden u dagelijks, afgezien van de algemene en terecht gevreesde onheilen, dood en verderf. En toch moet ik erkennen, dat ik nooit meer bedaardheid, standvastigheid en opgeruimdheid bij een christen, die niet in gevaar verkeerde, aangetroffen heb, dan bij u op die tijden. "

De bedoeling van deze verhandeling was de gulden middenweg aan te wijzen tussen hen, die te veel, en hen die te weinig macht aan de dienaren des Woords toeschreven. Vooral werd de nadruk gelegd op de roeping van Gods volk ter vermeerdering van Goddelijke kennis bij hen zelf en bij anderen. Daar diende alle kerkelijke regering, enz. , op uit te zijn.

Hierover zegt hij onder andere: "Enigen willen bijna, dat alle christenen bedienaars des Woords zullen zijn, terwijl anderen daarentegen alleen bij de leraars de geestelijkheid en het ware priesterdom zoeken. De eersten geven het volk de sleutelen en de laatsten zouden met de sleutelen het volk buiten de kerk sluiten. Sommigen verlangen alle macht voor de regeling en leiding van de openbare Godsdienstoefening, terwijl anderen zich onthouden van het doen van elke geestelijke plicht tot opbouwing van hun eigen zieleleven. Is er dan geen bewoonbare aarde, — had ik bijna gevraagd —, tussen de valleien met het moeras van democratische verwarring en de rots van eenhoofdige regeringstyrannie?"

Daarom was het zijn bedoeling om aan te tonen, dat de heilige roeping haar oude waardigheid kon behouden, zonder dat Gods volk van haar christelijke vrijheid beroofd zou worden. Vervolgens verklaart Owen voor die vorm van kerkregering te zijn, die presbyteriaans genoemd werd, in tegenstelling tot hetgeen de prelaatgezinden aan de ene, en de Independenten aan de andere kant wilden.

Uit hetgeen reeds gezegd is blijkt, dat Owen met de Independenten te weinig bekend was. Vandaar zijn gedeeltelijke overeenstemming met hun gevoelen, zonder het zelf te weten. Later stelde dit feit hem in de gelegenheid zich ter verdediging op deze verhandeling te beroepen.

Hij verklaart hierover zelf: "Terwijl ik nader onderzocht, wat ik beweerd had, bleek het mij, dat er meer overeenkomst in leer en leven bij personen voor de openbare bijeenkomst, dan bij de Presbyterianen was. Terwijl ik echter geen verder duidelijk onderwijs in de wegen van de aanbidding Gods ontving, belijd ik in deze toch presbyteriaans te zijn, ondanks de democratische verwarringen. En, zoals ik doe, doen al de openbare personen in Engeland, die mij bekend zijn. Als ik mijn geschrift vergelijk met mijn huidige zienswijze, vind ik hoegenaamd geen verschil, uit-gezonderd het onjuiste gebruik van namen en zaken, dat in dit opzicht echter vergefelijk is. "

Wat Owen verklaarde is duidelijk voor een ieder, die de verhandeling leest. Zij verschilt zeer van de werkjes van Baxter en Burnet — "De hervormde herder" en "Herderlijke zorg" genaamd —, die beiden de plichten van de bedienaars van het Goddelijke Woord ernstig behandelen en aandringen. Owen daarentegen spreekt meer over de rechten en

verplichtingen van elk lid der kerk. Een groot gedeelte is gewijd aan het onderzoek naar de toestand van Gods volk vóór de komst van Christus, om hun verplichting in gewone en buitengewone omstandigheden te doen kennen. Zonder de schijn te willen hebben, dat hij de heersende of ingestelde prediking voorspreekt, bewijst hij met verschillende redenen, dat de waarheid uit haar aard meebrengt, haar overtuiging hij anderen voort te planten. Over Hand. 8: 1 4 merkt hij op, dat al de getrouwe leden van de kerk, die toen verspreid waren, overal het Woord gingen verkondigen en geen ander bevel daartoe hadden, dan de algemene roeping der christenen, om de uitbreiding van Christus' koninkrijk te bevorderen. Daaruit verklaart hij de plicht van ieder mens, om hetgeen God hem van de Waarheid doet kennen, te allen tijde en zo veel mogelijk te doen verbreiden.

"In gewone omstandigheden moet Gods volk tot bevordering en vermeerdering van kennis, christelijke liefde en heilige gemeenschap, broederlijk vergaderen en de één de ander leiding geven, stichten en opwekken tot liefde en goede werken. Op deze manier worden de gaven door het geven en het ontvangen geoefend en vermeerderd en bovendien de vruchten van het onderlinge geloof in vertroosting, heiliging en bemoediging bevorderd", zo zegt hij.

Hij toont ook aan, dat een dergelijke wijze van oefeninghouden (onder verstandige leiding) niet een aanmatiging van herderlijke werkzaamheden inhoudt, en door alle dienstknechten van Christus bevorderd en beschermd dient te worden, omdat het een zeer geschikt middel tot uitbreiding van kennis en heiligheid is. Omdat Owen overal voldoende eerbied voor de ingestelde evangelische kerkelijke dienst meent te ontdekkeén is er bij hem geen jaloezie ten opzichte van de rechten van de leden. Ook koestert hij geen vrees voor de eer en waardigheid van de leraren, of dat de leken heerszuchtig behandeld zullen worden, hetgeen bij geestelijke schrijvers dikwijls het geval is en meer met hoogmoed en eerzucht heeft te maken, dan met de eenvoudigheid van het christendom en met een oprechte belangstelling voor de zaligheid van de mensen.

Twee maal vermeldt Owen in zijn verhandeling twee door hem geschreven Latijnse geschriften over "De sacerdotio Christi contra Armin. , Sovin et Papistas!" Ze handelen gedeeltelijk over het priesterschap van Christus en schijnen een antwoord te zijn op de opvattingen van de Remonstranten in Holland over de vrijheid van het prediken. Terwijl ze vervaardigd zijn op het verzoek van enkele speciale vrienden, zijn ze echter, voor zo ver men weet, nooit uitgegeven. De oorzaak daarvan zal vermoedelijk wel gekomen zijn door de verandering van gedachte bij Owen over de Godsdienstige vrijheid. Deze verandering bij hem bepaalde zich niet alleen tot dit belangrijke onderwerp; ook op andere zaken had zij een gunstige invloed. In de volgende regels uit zijn verhandeling spreekt hij daar openhartig over.

"Ik herinner mij de ontmoeting met een geleerde vriend, nu ongeveer vijftien jaar geleden. Wij hadden verschil van mening over de vrijheid, die toen door mensen voorgestaan werd die tegen het episcopaal-stelsel waren en voor het stelsel, dat langzamerhand opkwam, namelijk een kerkregering door ouderlingen, die leken waren. Ik had over deze zaak, Presbyterianisme genoemd, geen verder onderzoek gedaan naar haar grondstelling en redenen, dan alleen hetgeen ik over deze vrijheid in de geschriften der Remonstranten was tegengekomen en daardoor sprak ik tegen, wat mijn vriend verdedigde. Thans echter pleit ik voor de vrijheid, die mijn vriend nu beperkt wil zien. Of die geleerde en waardige persoon destijds werkelijk in ernst besefte, wat hij voorstond, bleek mij niet rechtstreeks. Ik beken hier evenwel openlijk, dat mijn oordeel

over deze zaak niet hetzelfde was als dat van veertien jaar geleden. In deze verandering stond ik niet alleen, maar had ik goed gezelschap, waarvan ik de namen hier niet behoef te vermelden. Alleen zeg ik, dat deze verandering minstens twaalf jaren vóór de aanbieding van de verzoekschriften en raadgevingen plaats had, toen het parlement van de drie rijken is ontstaan. ”
De verzoekschriften en raadgevingen, waar Owen hier over spreekt, werden het parlement in 1657 aangeboden, zodat de verandering van Owen ten aanzien van de Godsdienstige vrijheid omstreeks 1645 plaatsvond .
De bovengenoemde woorden laten wel duidelijk de openhartige eerlijkheid van Owen zien en tonen ook, dat zijn opvatting over de verandering de openbare mening niet volgde, maar vooraf ging. Het omhelzen van zijn beginsels door een groot en verlicht gedeelte van de gemeente gaf hem later ongetwijfeld een groot genoegen. Ook voor ons is het een aangename zaak te kunnen verklaren, dat niemand gedurende anderhalve eeuw hem van dwalingen of gevaarlijke meningen heeft kunnen beschuldigen. Hetgeen door latere geleerden geschreven werd, dient alleen maar om zijn denkbeelden uitgebreider en duidelijker te verklaren of om de nuttigheid en belangrijkheid van de door hem gestelde waarheden te bevestigen.

De toestand in Fordham
De Godsdienstige toestand in Fordham en het omliggende land was bij het aanvaarden van Owen's bediening ongunstig. Sedert verscheidene jaren waren de belangen van de gemeente niet ernstig behartigd. Vandaar de ontzaglijke onkunde en grove zedeloosheid, die Owen te bestrijden had. Zijn onvermoeide pogingen bleven echter niet zonder vrucht. Zowel in het openbaar als in het particuliere leven bearbeidde hij de zielen.

Twee catechismussen
Om iedereen met het Woord des levens in aanraking te brengen catechiseerde hij van huis tot huis, wat een bijzonder geschikt middel bij het onderrichten van de mensen bleek te zijn en dikwijls gezegend werd. Hiertoe stelde hij de grondbeginselen van de leer van Christus op in de vorm van twee catechismussen, die hij in het jaar 1645 uitgaf. Zij bevatten een uiteenzetting en verklaring van de waarheden, die noodzakelijk gekend moesten worden en die door de lidmaten op last van het parlement moesten worden beleden. Het eerste deeltje, dat de kleine catechismus genoemd werd, liet Owen door de jeugd uit het hoofd leren, terwijl het andere deel —de grote catechismus— voor volwassenen bestemd was en tot een leiddraad diende bij het huisonderwijs. Beide boekjes waren eenvoudig en bevattelijk opgesteld en voor hun doel niet ongeschikt. Uit de aanspraak aan zijn beminde christelijke vrienden blijkt zijn hartelijke liefde tot, en zijn ernstige bezorgdheid voor hun geestelijke welvaart, terwijl hij tevens middelen aanwijst om die te bevorderen.
In de aanspraak zegt hij: “Het is de wens van mijn ziel en Mijn bede tot God, dat gij behouden moogt worden. Ik zeg de waarheid in Christus, ik lieg niet, mijn geweten draagt het getuigenis van de Heilige Geest, dat ik steeds bedroefd en bezwaard ben over diegenen onder u, die niet behoorlijk naar het Evangelie wandelen, noch zichzelf oefenen in de kennis van de verborgenheid der Godzaligheid. Gij weet, broeders, hoe, ik onder u geweest ben en op welke wijze, en dat ik gedurende deze jaren niets achter gehouden heb in hetgeen voor u nuttig en voordelig was. Of ik bij u in huis was, of in het openbaar optrad: steeds heb ik bij u allen aangedrongen op vernedering voor God

en op geloof in onze Heere Jezus Christus. Mijn oprechtheid in dit werk en de invloed en uitwerking die het bij u had, zal God, de rechtvaardige Rechter, te zijner tijd openbaren. Toch is het de begeerte van mijn hart om de minste onder u te dienen in het werk des Heeren en hierin op een wijze, waarvan ik hoop, dat zij zowel voor particuliere personen, als voor huisgezinnen het meest nuttig zal mogen zijn?"
Deze woorden tonen de ernst en de geestelijke gemoedsgesteldheid van Owen in zijn werk. Deze beide zaken, die door een bijzondere genade geoefend werden, mocht Owen tot zijn dood toe behouden.
Daar de vermelde catechismussen van een leerstellige aard zijn, beloofde Owen voor het zedelijk leven een verklaring uit te geven over het gebed des Heeren, de tien geboden en de twaalf artikelen des geloofs. Deze belofte is echter onvervuld gebleven, hetzij door zijn vertrek uit Fordham, of door een andere oorzaak.

Owen predikt voor het parlement
Daar de naam en de roem van Owen zich thans meer en meer verbreidde, kreeg hij ook een ruimer arbeidsterrein.
Hij werd geroepen om op 29 april 1646 de maandelijkse vastendag voor het parlement te houden en op die dag voor deze doorluchtige vergadering te prediken, waarover hij hun hoge goedkeuring mocht wegdragen. Mr. Fenner en sir Peter Wentworth werden gemachtigd hem openlijk hun dank te betuigen en gaven daarbij bevel, dat de leerrede, die handelde over Hand. 16: 9, gedrukt zou worden. Rijk aan stof en afwisseling als zij is, deed zij de ellendige toestand van Wales en andere delen van het land op een ernstige wijze en zonder omwegen kennen, terwijl in het benadrukken van de onveranderlijke vrije genade Gods, die openbaar komt in de gave der genademiddelen aan verloren zondaars (wat de titel van de leerrede was) grond van bemoediging lag. Owen zei hierin onder andere: "Wanneer in de woestijn uit de hand des Heeren manna viel, was ieders deel gelijk. Ik wenste wel, nu het in de macht van de mensen is, dat er geen ongelijkheid bestond. Enigen hebben alles, anderen hebben niets. Sommige schapen mogen zich dagelijks verlustigen in de meest malse weiden, terwijl andere op dorre bergen zwerven zonder geleide en voedsel. "

Uitgave van de verhandeling
De opdracht van de leerrede aan het lange parlement was in het Latijn gesteld en getuigde van eerbied en hoogachting, die dat lichaam waardig was.
"Amplissimo Senatui, enz. , — aan de edelste senaat —, aan de vermaarde vergadering van Engeland, het meest naar verdienste door de hele wereld geprezen en waardig gehouden te worden in altijddurende herinnering bij al de bewoners, van dit eiland. Dapper en getrouw handhaven de Engelsen met hun rechten en vestingen de vrijheid van hun land, die door de lafhartige pogingen van enkelen bijna verloren ging. Edelmoedig in de uitoefening van het recht, verenigen zij gematigdheid met onpartijdigheid tot onderbrenging en vernietiging der macht van despotische kerk-regering en opgedrongen anti-christelijke plechtigheden. Door de kracht des Allerhoogsten bewaard en gesterkt, hebben zij de voorrechten van de christenvolkeren hersteld en de welvaart in verschillende opzichten, zowel in als buiten Engeland, verspreid. Aan deze doorluchtige, achtenswaardige en uitstekende personen van het gemenebest, vergaderd in het parlement, wordt deze verhandeling, die eerst op hun verzoek voor hen gepredikt is en thans op hun last is uitgegeven, nederig opgedragen. "
De lof, die hier aan het parlement wordt gegeven, was niet algemeen. Men zou Owen

allicht van overdrijving kunnen verdenken. Maar voor een vriend van vrijheid, rechtvaardigheid en Godsdienst als Owen, was het een natuurlijke zaak het optreden van het lange parlement in een zo gunstig mogelijk licht te zien. Ook verklaart lord Clarendon, dat er in die tijd velen tot het parlement behoorden, die grote vrienden van het vaderland waren en die in deftigheid, wijsheid en aanzien boven de uitstekende mannen van andere eeuwen uitmunten. En het is Hume, een Engels filosoof en historicus uit het begin van de achttiende eeuw, die ongeveer met dezelfde woorden als die van Owen, van deze vergadering gewaagt, dat zij heel Europa met de roem van haar daden vervuld heeft. Daarom is het niet te verwonderen, dat Milton de maatregelen, die het parlement tegen de tyrannie verrichtte, zo buitengewoon prijst en de gelukkige uitkomst van haar edele en dappere pogingen bezingt.
Zonder minder duidelijke en overtuigende woorden opeen te stapelen kan men aantonen, dat deze vergadering veel leden telde, die om hun ernst, oprechtheid, fierheid, zelfstandigheid en verhevenheid van gemoed tot eer van de roemrijke tijdvakken uit de geschiedenis zouden strekken en de heerlijkheid van de riddertijd uit de middeleeuwen overschaduwden. Veel van haar maatregelen zijn nooit overtroffen, niet alleen wat de schrandere samenstelling betrof: maar ook niet ten opzichte van het beleid en de volharding, waarmee haar besluiten werden gehandhaafd en uitgeoefend.
Voor ons ligt de meeste waarde van Owen's verhandeling daarin, dat zij ons de vermeerdering en uitbreiding van zijn kennis over de onderwerpen die toen het land beroerden, doet zien. Uit de leerrede en uit het daarbij behorende aanhangsel, dat over de uitoefening van de kerkregering gaat, blijkt immers duidelijk, hoezeer hij met het presbyteriaalse stelsel verschilde, al behoorde hij er nog wel. toe. In de verhandeling keurt hij zelfs op een besliste wijze de beschouwingen en de geest van velen, welke van die belijdenis waren, af.
We lezen daarover in de verhandeling het volgende.
“Zij zijn verward in hun zienswijze of hebben valse glazen, die hun de dingen met dubbelzinnige kleuren voorstellen. Hoe het ook zij, zij zien niets dan dwalingen van verschillende grootten, soorten, partijen en sekten; dwalingen in beginsel en einde, die enigen —zelfs van de besten— hebben misleid om te denken, dat het vroeger bestaande niets is in vergelijking met de tegenwoordige, verwarringwekkende vermengingen. ”
Op een andere plaats merkt hij over dezelfde zaak op: “Nogmaals, gelijkvormigheid is bij het grootste gedeelte van de mensen de toetssteen geworden, hoewel ze in opvattingen verschillen. Het enige wanbedrijf bij hen is verschil van gevoelen. Maar juist waar dat een schuldige zaak is, zal alles wel daarop uitlopen, dat er verschillen ontstaan. ”

Over het kerkelijke bewind

Omtrent deze tijd had Owen met de bedienaars des Woords van Essex een heftige strijd over de kerkregering en dit veroorzaakte hem veel grove en bittere veroordelingen. Op aandrang van Zijn vrienden stelde hij met spoed zijn gedachten over het onderwerp op, met het doel die met de leerrede uit te geven. Sedert enige tijd waren die, hoewel ongeregeld, geschreven en zo in omloop gebracht met het oogmerk om de partijen van de Presbyterianen en de Independenten tot elkaar te brengen, of althans om hun vurigheid te matigen. Terwijl hij beleed tot de eersten te behoren en zich aan enige van hun grondbeginselen te houden, verklaarde hij echter duidelijk, dat hij in de wereld geen enkele ingestelde kerkregering kende, waarvan hem de noodzakelijkheid en wettigheid tot in alle bijzonderheden duidelijk waren. Ook doet de wijze, waarop Owen zijn

onderwerp behandelde, zien, dat hij — terwijl hij voor het grootste gedeelte voor het gevoelen van de Independenten was — slechts zo ver de denkbeelden van de Presbyterianen deelde, als zijn gehoorzaamheid aan de bevelen van het parlement eiste.

Owen's beschouwing over gelijkheid en verdraagzaamheid

Het was zijn overtuiging, dat alle nationale geschillen over de regering van de kerk een onvruchtbare vermoeienis van de hersenen zouden blijken te zijn. Op een duidelijke en ernstige wijze bespreekt hij de verdraagzaamheid en het twisten over gelijkvormigheid. Zo noodzakelijk en belangrijk als de eerste is, zo dwaas en nutteloos was het laatste. Terwijl hij ijverde tegen het geven van hatelijke benamingen op Godsdienstig gebied, stelde hij het ongerijmde en overdrevene van beide partijen ten toon. Hij zegt: "Kleine verschillen, die bij elk aanzienlijk geestelijke wel voorkomen, kunnen door ongepaste uitdrukkingen op de preekstoelen een afmeting en voorkomen krijgen, die de arme schepsels doet schrikken en beven. Onze eigen denkbeelden daarentegen, die als een prachtig kleed worden voorgesteld, schijnen een vriendelijke nodiging te zijn, waarvan men niets dan goeds heeft te verwachten. Gaat het hier allemaal om Gods gebouw, Gods regering en Christus' troon en koninkrijk? Als dat niet zo is, dan ontstaan er dwalingen, ketterijen en zonden onder ons; plagen, oordelen en straffen over het land. Men kan wel mooie woorden gebruiken, maar als wij verdeeld in partijen, gemeenten en koninkrijken voort leven, kunnen wij door de hemel niet behouden worden. "

Ofschoon zijn weigering tot het ondertekenen van de verzoekschriften voldoende gegrond was, scheen hij het parlement daardoor toch geërgerd te hebben, en dit bewees, hoe zeer hij toen met de regerende partij verschilde. Zijn gedachten over de verdraagzaamheid waren nauwkeuriger en juister, dan die van hen. "De verdraagzaamheid", zo zegt hij, "is de aalmoes van het gezag; zij die haar willen ontvangen denken echter, dat ze er recht op hebben. Nooit heb ik iemand gekend, die ernstiger naar verdraagzaamheid streefde, of hij was een Dissenter (iemand, die niet tot de Episcopale kerk van Engeland behoorde). Ook zijn zij, die voor onderdrukking zijn, overtuigd van haar nadelige invloed?"

Toch was Owen niet voor de noodzakelijkheid van een algemene verdraagzaamheid. Maar als men zijn bepalingen en middelen om de dwaling tegen te gaan en om de waarheid te ondersteunen, onderzoekt, wordt men getroffen door de verlichte en milde geest, waarin zij gesteld zijn.

De onrechtvaardige ter dood veroordeling wegens ketterij keurde hij scherp af. "In het belang van het zedelijk leven zou men de vervolging van iemand, die in zijn ketterij volhardt, algemeen toestemmen. En ik weet, wat dan de gebruikelijke voorwendsels zijn, namelijk Godslastering. Maar als men de Schriften onderzoekt en men let daarbij op de nauwkeurige beschrijving van de Godgeleerden, dan zult ge in iedere soort van Godsdienst ketterij, ja zelfs verschillende vormen van Godslastering vinden. Zulke dwalingen te verspreiden, is verderfelijk voor de zielen, maar daarom nog niet strafbaar met de dood. Wie dat zou denken, die moet ook heidenen en mohammedanen om gaan brengen. Ketterij is inderdaad een kanker, maar dan een geestelijke, die door geestelijke middelen geweerd moet worden. Iemand om ketterij te onthoofden, is niet het juiste middel daar tegen. Als de staatsgeneesheren daar anders over denken, dan zeg ik slechts niet tot hun genootschap te behoren. "

Hieruit is het grote en opvallende verschil tussen de opvatting van Owen en die van de andere presbyteriaanse schrijvers duidelijk op te maken. De gematigdheid van de eerste steekt wel heel gunstig af tegen de laaghartigheid van de anderen. Zo zien wij dat Owen

bestemd was om de grondbeginselen van burgerlijke en Godsdienstige vrijheid te kennen en te verdedigen, waardoor hij zijn naam eer toebracht en zijn land een onschatbare dienst bewees.
Verlicht als hij was boven de meeste anderen van zijn tijd, bleef hij standvastig te midden van botsing en wanorde, die het genieten Van de vrijheid met zich mee brachten, terwijl anderen vreesachtig waren of wijfelden. Ja, zijn ziel verheugde zich in de zegeningen, die hij mocht genieten en in vertrouwen gaf hij zich voor de toekomst aan God over.

Owen verlaat Fordham

In de overtuiging, dat de zaak des Heeren de zwakke arm van de mens niet nodig heeft tot ondersteuning of tot wraakoefening, werd Owen versterkt door Gods waarheid en trouw, terwijl hij wist dat Gods beloften niet zouden feilen en Hij Zijn dienaars zou ondersteunen en verlossen.
Dit troostte Owen bij zijn afzetting uit de kerkelijke bediening in Fordham, die nu plaats had. Wij zullen niet nagaan, in hoeverre die wettig was. Degene, die over de bediening besliste, benoemde een ander en Owen vertrok. Met het verlaten van Fordham eindigde ook Owen's verbintenis met de Presbyterianen, terwijl hij geoefend en voorbereid was tot een andere werkkring.
Elke verandering van gevoelens in het Godsdienstige leven is belangrijk voor een persoon voorzover die verandering hem vormt en met de nodige voorzichtigheid en bedachtzaamheid gepaard gaat. Iemand, die zich overgeeft aan de indruk van het ogenblik doet dat door gebrek aan grondige kennis en het bewijst een zwak en onstandvastig gemoed.
Aan de andere kant getuigt vrees voor verandering dikwijls van onverschilligheid ten opzichte van de waarheid of van een zondige erkenning van eerzucht en gierigheid. De christen is verplicht de onderwijzing van de Geest in het geopenbaarde Woord te volgen. Daarom moet hij dit Woord ernstig onderzoeken, om overtuigd te zijn van hetgeen, waarvoor hij verantwoordelijk is. De poging, om zijn overtuiging te verbergen, is altijd verkeerd, en gelukt hem dat, dan is het een verloochening (of in ieder geval een beschuldiging) van zijn Godsdienstige gevoelens.
Om uit hoop of vrees de wereldse natuur te laten heersen over hetgeen God van ons eist, is niet alleen een schandelijke en verfoeielijke zaak, maar ook een ten zeerste strafbaar vergeten en nalaten van de gewichtigste vermaningen des Heeren. Immers, er staat geschreven: "*Indien iemand iets lief heeft boven Mij, die kan Mijn discipel niet zijn.* "
Door zulk een handelwijze mag men proberen de tijdelijke moeilijkheden te ontgaan en trachten de wereldse vrede en eensgezindheid te bevorderen, maar men zal de vertroosting en vrede des Geestes, die oneindig dierbaarder en waardiger zijn dan alle uiterlijke rust en gemak, niet genieten. God is jaloers omtrent Zijn eer en zal die niet aan het schepsel geven. En als wij dat toch willen doen, dan zal Hij ons straffen, zo niet inwendig, dan door ons de uiterlijke voorspoed te onthouden. Want waarlijk, Hij zegt: "*Indien iemand Mij dient, die volge Mij, en waar Ik ben aldaar zal ook Mijn dienaar zijn*", en: "*Indien iemand Mij dient, Mijn Vader zal hem eren.* "

HOOFDSTUK III

Owen vestigt zich te Coggeshall

De afzetting van zijn kerkelijke bediening te Fordham had voor Owen geen nadelige gevolgen in tijdelijk of geestelijk opzicht. Niet zodra immers in het vijf mijlen van Fordham gelegen Coggeshall zijn afzetting bekend was, ontving hij daarvan een dringende uitnodiging om hun leraar te worden. De graaf van Warwick, die over de aanstelling van de bediening besliste, bekrachtigde de benoeming. Coggeshall, een aanzienlijke handelsstad in Essex, ligt ongeveer vijf en veertig mijlen van Londen en was in die dagen niet onvermaard. De kerk, die er nu nog staat, is ruim en verheven en was gewijd aan St. Peter. Men zegt, dat de preekstoel, waar Owen op stond, er nu nog bewaard wordt. Vóórdat Owen daar kwam, bekleeden John en Obadja Sedgswick —twee broers – er na elkaar de bediening. Ze staan beiden bekend als achtenswaardige Presbyterianen en hun verschillende werken werden destijds veel gevraagd.
Obadja, die door Owen opgevolgd werd, was lid van de vergadering. Hij trad in dienst te St. Paulus Covant Garden in 1646.
Zeven jaar later werd hij door de Tryers aangesteld en in 1658 verliet hij vrijwillig al zijn voordelige posten en begaf zich naar zijn geboorteplaats Marlborough, waar hij stierf.
In Coggeshall vond Owen een uitgestrekter terrein om te bearbeiden dan in Fordham. Het aantal toehoorders liep meestal op tot tweeduizend, voor het merendeel mensen, die zedig, Godsdienstig en verstandig waren. Al spoedig ontstond er een hechte band, die door de onderlinge liefde alleen maar versterkt werd. Deze wederkerige liefde was een zalige vrucht van het koninkrijk des Heeren en de ware bedoeling van de leer van Christus. De zegen, die de Heere daar op zijn werk gaf, verbond hem hartelijk aan zijn geliefde gemeente. Graag zou hij hier langer gebleven zijn, indien er geen bijzondere omstandigheden tussenbeide waren gekomen. Het gebeurt meermalen dat de Heere gebiedt te vertrekken, als Petrus tabernakelen wil gaan bouwen. Daar het gevoelen van Owen nu tot rijpheid was gekomen, trad, hij in Coggeshall openlijk voor de dag als een Independent (ook wel Congregationalist genoemd), om de kerk naar die beginselen in te richten. Vóór wij echter de omstandigheden vermelden, die hem met deze groep christenen verenigde, willen wij ten dienste van de lezer eerst iets over het gevoelen van de Independenten zeggen.

Het gevoelen van de Independenten

Het hoofddenkbeeld van de Independenten ten aanzien van de kerkelijke zaken kan kort omschreven worden. Zij stelden, dat de kerk van Christus een geregeld vergaderende gemeenschap is, waarvan de vrijwillig verenigde leden onderling de volkomen regeermacht, aanbidding en kerkelijke tucht, bezaten. Tot zo'n gemeen-schap kan niemand gedwongen worden. Het lidmaatschap berust op eigen vrijwillige keuze en moet daarmee dus staan of vallen. Enkelingen tot haar gemeenschap te dwingen, ligt geheel buiten haar lijn. Ook bestaat een christen-gemeenschap slechts uit personen, die de Waarheid geloven, de Heilige Geest inroepen en Christus als Koning erkennen. Anderen zijn toch niet vatbaar of ontvangbaar voor haar voorrechten en zegeningen. Zulken toe te laten, of door andere middelen te behouden, moet de gemeenschap, die geheel van een geestelijke natuur is, derhalve verwoesten en bederven, zo niet ontbinden. Hun vergaderingen zijn ten aanzien van tijd en plaats geregeld bepaald en dus niet afhankelijk van eventueel voorkomende gelegenheden. Om de geestelijke Godsdienstoefeningen te leiden, benoemen zij bisschoppen of herders, terwijl diakenen

of dienaars de weinig tijdelijke belangen verzorgen. Zonder geschikte personen voor deze betrekkingen, of bij gebrek aan een nauwgezette vervulling van de plichten, zou haar inrichting onvolmaakt zijn en haar doel niet worden bereikt. Zij bezaten het recht en de macht om de openbare Godsverering zodanig in te richten, dat zij het meest tot algemene stichting zou dienen, alles overeenkomstig de Heilige Schrift. Daar zij in alle opzichten van regering en tucht alleen maar verantwoording verschuldigd zijn aan het enige Hoofd van de kerk, Jezus Christus, erkennen zij geen andere rechtbank en verwerpen zij alle menselijk gezag. Deze opvatting van het wezen ener kerk bevat een schets van de eenvoudige inrichting, waardoor het Koninkrijk van Christus zich onderscheidt. Zij beantwoordt aan het hoge doel van onze bestemming en is geschikt voor iedereen, in wat voor burgerlijke omstandigheden en betrekkingen hij ook geplaatst mag zijn. Terwijl zij ondersteund wordt door algemene grondbeginselen en bijzondere voorschriften, wijst zij op de heerlijke voorbeelden van gelovigen en apostelen door alle eeuwen heen. Zo'n gemeenschap kan alleen maar bestuurd worden door het gezag van Gods Woord; zij kan geen bevelen van mensen ontvangen, noch verenigd worden met een werelds koninkrijk. Toch is het onze bedoeling niet om de grondbeginselen van de Independenten voor te spreken. Er waren er, die in minder belangrijke punten verschilden, maar elke echte Independent hield zich wezenlijk aan de vermelde gevoelens. De oorspronkelijke kerk beleed gedurende minstens twee eeuwen hetzelfde, hetgeen anderen, zowel als Independenten voldoende bewezen hebben. Trapsgewijs ging men over tot een bisschoppelijkheid en tenslotte verzonk ieder waardevolle zaak van het christendom in de draaikolk van de pauselijke verfoeiselen. Onder deze omstan-digheden studeerden de hervormers, waardoor waarschijnlijk hun misverstaan werd veroorzaakt. Daar zij geloofden, dat het christen-dom zonder bescherming van de staten niet kon bestaan en het geweten niet in staat was de mens te regeren, was de eenvoudige vorm van de Independenten hun niet genoeg.

De Brownisten

Het gebeurt niet zelden, dat de spotzucht een zaak hatelijk tracht te maken, door haar ontstaan aan een schandelijk persoon toe te kennen.

Zo verging het ook het Independentisme. Robert Brown, die lange tijd een ijverig voorstander en standvastig belijder van haar was geweest, keerde tenslotte tot de Engelse staatskerk terug, terwijl hij op een zeer ellendige wijze in hoge ouderdom stierf. Deze man, die om zijn gedrag niet valt te prijzen, noemde men haar stichter. Maar, hoewel Brown zelf deze mening een tijd lang verdedigde en daar voor leed, behoort hem echter noch de eer, noch de schande, het stelsel te hebben voortgebracht. Al voor zijn geboorte waren er in Engeland mensen, die daarnaar leefden en handelden, zover de omstandigheden hun dat toelieten. Bolton — hoewel niet de eerste —, was in het begin van Elizabeth's regering al ouderling van een afgezonderde kerk. Koningin Elizabeth regeerde van 1558 tot 1603.

George Gyffard, bedienaar des Woords te Waldon, schreef in 1590: “Over onze Brownisten wordt vaak verkeerd gedacht. Velen denken, dat hun gemeenschap onlangs ontstaan is, maar het is in tegendeel bekend, dat er twintig jaar geleden reeds een kerk van hen bestond. ”

Het eerste werk van Brown werd in 1582 in Middelburg gedrukt, maar twaalf jaar daarvóór was er al een kerk in Londen.

John Smyth zei in 1609: “De roomse kerk heeft een verjaring van duizend jaar tot

Calvijn, maar Calvijn heeft nog geen verjaring van honderd jaar tot de scheiding, ja, ik veronderstel zelfs van nog geen vijftig jaar. " Het is bekend, dat Calvijn in 1509 ge-boren werd. Vijftig jaar later brengt ons bij 1559 of 1560, het tweede jaar van Elizabeth's regering.
In zijn rede tot deze koningin zegt Perny: "Indien wij de dagen van koningin Maria hadden, zou volgens mij de kerk nooit bloeiender geweest zijn dan zij thans is. Het is immers bekend, dat er toen in Londen en overal in ballingschap meer bloei was, dan bij welke kerk dan ook, die onder uw gezag wordt toegelaten. " In 1567 nam men een aantal mensen gevangen, die vermoedelijk deze overtuiging waren toegedaan en tot een gezelschap van ongeveer honderd personen behoorden; aldus de geschiedschrijver. In een redevoering, die voor het Lagerhuis in 1692 door Sir Walter Raleigh werd gehouden over een wet tegen de Brownisten, wordt opgemerkt: "Indien er twee- of drieduizend Brownisten aan de zeekant samengekomen zijn, op wiens bevel zullen zij dan worden vervoerd? Of waarheen zult gij ze zenden? Het doet Mij leed, maar ik vrees, dat er bijna twintig duizend van hen in Engeland zijn. En hebt gij deze verbannen, wie zullen dan hun vrouwen en kinderen verzorgen?"
Was dus hun aantal in 1692 al tot deze hoogte gekomen, dan volgt daaruit, dat Robert Brown niet de stichter van deze Godsdienstige sekte geweest is, maar dat zij waarschijnlijk tijdens de hervorming een aanvang heeft genomen.
Intussen werden de Brownisten niet alleen beschimpt, maar zowel door geestelijken als door Nonconfomiisten streng behandeld. De ijver van de eerste Dissenters der Engelse kerk, die door de heftige tegenstand nog werd aangewakkerd ging de perken van bedaardheid en gematigdheid nogal eens te buiten. Vandaar dat de voorbarige en driftige geesten in hun oordeel en uitdrukking over anderen veel te scherp waren. Dit veroorzaakte niet alleen tweedracht; maar wekte ook de wraak van de tegenpartij op. Deze, op haar beurt net zo Godsdienstig en menslievend, vergrootte hun gebreken en verheugde zich over hun tegenspoed. Er kan echter tot verzachting van de verkeerdheden der Brownisten veel worden ingebracht. Daar zij nog niet door ervaring waren geoefend, moesten zij zichzelf regelen en besturen naar nieuwe grondregels. Bovendien werden zij overal en altijd door vijanden omringd, waardoor zij nog meer ontmoedigd en verbitterd werden. De wreedheid van een wereldse vervolgzieke regering, die zij te verduren hadden, dreef hen tot de uiterste grenzen in de bestaande verwarde toestanden. Allen — waaronder zelfs sommige geleerden — waren zij mensen met vaste grondbeginselen, die zich verheugden dat zij om Christus' wil mochten lijden. De namen van Ainsworth, Canne en Robinson zullen altijd in ere blijven bij elke liefhebber van Godsdienstige letterkunde, terwijl Copping, Thaeker, Greenwood, Barrow, Penry en Dennis zonder twijfel volgens Gods Woord in de hemel het loon genieten om het getuigenis van Jezus Christus. Uit overtuiging voor de zaak des Heeren alles, zelfs zijn leven te verliezen, verdient toch niet bespot of voor lafhartigheid van de ziel gehouden te worden. Veel minder past het hun, die tot een gemeente behoren, die uit de overblijfselen van de Brownisten is ontstaan en die voor het grootste gedeelte hun fouten en hun lijden veroorzaakt hebben, zich nu met anderen te verenigen om hen te haten en te verachten. Verder dient ook nog opgemerkt te worden, dat alles wat wij over deze sekte weten, ons door schrijvers, die tot haar tegenpartij behoorden, is meegedeeld. Wij zijn het toch aan de waarheid verplicht, om zulke getuigen met de vereiste voorzichtigheid te horen en te lezen. Zonder het zelf te weten en te willen is een mens vaak partijdig. Daarbij ontbreekt het niet aan valse beschulgingen en duidelijke onrechtvaardigheden; in de geschriften van een Paget en Edwards en een Baillie en

Dalle komen deze zelfs veelvuldig voor, waardoor wij deze, in andere opzichten gezag-hebbende schrijvers, de aanspraak op een blind vertrouwen ontzeggen.
Zoals we zagen kregen de beginselen van de Brownisten op het eind van de zestiende eeuw grote bekendheid. Middelen ter verbreiding waren bemoedigende, naamloze traktaatjes en vergaderingen, die meestal in het geheim bezocht werden. De gebeurtenis in 1593 benam echter velen van hen de vrijheid of het leven; de overgeblevenen werden, zonder onderscheid van rang of stand, verbannen. Van deze bannelingen trok het merendeel naar Holland, dat toen het land der vrijheid was, en stichtten daar met toestemming kerken in Rotterdam, Middelburg, Leiden, Amsterdam en Arnhem, die naar hun beginselen en vormen ingericht waren. Spoedig (in 1596) zag hun belijdenis in het Latijn en het Engels het licht, waarmee zij zich tot de bestaande hogescholen van Europa wendden. Over het algemeen wordt hun gedrag in Holland als zeer voorbeeldig geroemd. Weldra vertrokken de meesten naar Nieuw-Engeland, in welke bloeiende kolonie hun verlichte denkbeelden ten aanzien van de Godsdienstige vrijheid dermate ingang vonden, dat zij in Amerika erkenning kregen. John Robinson, die opgevoed was in Cambridge en in bediening stond te Yarmouth, deed met anderen afstand van zijn verbintenis met de Engelse kerk en vertrok naar Holland. Hier werd hij omstreeks 1609 herder van de openbare samenkomst in Leiden, die destijds rond driehonderd leden telde, allen ballingen uit Engeland. Volgens het getuigenis van vriend en vijand verenigde Robinson in zijn persoon geleerdheid met Godsvrucht en gaf hij, algemeen geacht en bemind zijnde, de kerk een hoog christelijk aanzien.

De Pelgrimvaders
In de Nederlandse geschiedenis staat deze uitgeweken groep Engelse puriteinen bekend onder de naam van Pelgrimvaders of Pil grim Fathers.
Na eerst twaalf jaar (1608-1620) in ons land te hebben vertoefd, vertrokken zij naar Amerika, waar zij voor een deel de grondslag hebben gelegd voor de Verenigde Staten van Noord-Amerika. Over deze pelgrims is John Robinson, die in de Pieterskerk te Leiden begraven ligt, predikant geweest. Op 31 juli 1620 vertrokken de 102 pelgrims van Delfshaven (Rotterdam) naar Plymouth en vandaar met het zeilschip „The Mayflower" naar Amerika. In dezelfde tijd van Robinson bekleedde in Middelburg Henry Jacob het herderschap, eveneens een banneling uit Engeland met uitstekende gaven. Beiden namen zij de opvattingen van overeenkomst en regering aan, die van die tijd af het stelsel van de Britse Independenten hebben gekenmerkt. Zij werden bijgestaan door de beroemde Dr. William Ames of Amesius die toen professor in de Godgeleerdheid te Franeker was, maar later herder van de Congregational Church te Rotterdam werd en collega van de ongelukkige Hugh Peters.
Door verschillende omstandigheden gedreven. . keerde Mr. Jacob in 1616 naar Engeland terug en trachtte direct in Londen een kerk te vormen naar congregationale beginselen. Deze wordt algemeen voor de eerste kerk van die naam in Engeland gehouden, hoewel Eduard beweert, dat die te Duckenfield in Cheshire al bestond voor de terugkomst van de ballingen uit Holland. De algemene verbreiding van deze beginselen in Engeland maakt het waarschijnlijk, dat velen bij de eerste geschikte gelegenheid, die zich voordeed, overgingen tot het vormen van een kerkgemeenschap. De willekeurige regeringen van Jacobus en Karel waren bij deze gang van zaken echter grote belemmeringen. Ze waren meestal genoodzaakt in het geheim te vergaderen en ook dan nog waren zij aan voortdurende gewelddadigheden blootgesteld. Een uitzondering op deze regel was de kerk van Mr. Jacob. Zij genoot een vrij bestaan en had

een reeks van voortreffelijke mannen tot dienaars. Na een periode van acht jaar door Mr. Jacob bestuurd te zijn, kreeg zij Mr. John Lathorp tot herder, die tot 1636 bleef. Om de verdrukking der tijden te ontgaan, zocht deze met vele anderen een schuilplaats in Amerika en kreeg tot opvolger Mr. Henry Jessy. Jessy vervulde de dienst tot de tijd, waarover wij nu zullen gaan handelen.

Ontwikkeling van het Independentisme

Een samenloop van verschillende zaken bevorderde de invloed van en de achting voor de Independenten. Vrijheid van denken en onderzoeken, dat door de gesteldheid van de regering meer begunstigd werd, gepaard gaande met een algemene afkeer van het episcopale stelsel in de kerk en aan het hof, kregen de overhand. De achting voor oude vormen en vastgestelde regels maakte plaats voor een vrijheidsdrang, die tot menige dwaling en buitensporigheid aanleiding gaf, maar ook de kluisters van. de voortgang der waarheid verbrak. Vrijheid zonder regels is een vruchtbare bodem voor dwalingen; maar gevoelloosheid en onverschilligheid ten opzichte van haar het gevaarlijkst. Geestdrijverij en dweperij zijn schadelijk voor de rechte kennis, maar het blinde gezag van een afgodische Godsdienstplechtigheid is nog veel schadelijker. In het eerste geval kan te midden van veel kwaads toch nog iets goeds zijn, maar van het laatste is niets dan dood en verderf te wachten.

Toen zij van de verandering van de toestand in Engeland hoorden, keerden velen uit Holland terug. Dit baarde opzien bij vriend en vijand. Uit afkeer van de geest en de vorm der bisschoppelijkheid waren zij verbannen of vertrokken en in Holland Independenten geworden. De oorzaak hiervan lag voor het grootste gedeelte bij het onbevooroordeeld onderzoek van de Heilige Schrift, dat daar zonder burgerlijke vervolging of bedreiging kon gebeuren. Op deze manier stelden althans Goodwin, Nye, Burroughs, Simpson en Bridge de zaak in hun beroemde verslagen aan de Westminsterse kerkvergadering voor. En zeker niet ten onrechte noch zonder invloed. Ter zelfder tijd waren de congregationale beginselen in Nieuw-Engeland erkend, de kerken begonnen daar te bloeien en gunstige voortekenen te vertonen. Geschriften, die bestemd waren om verspreid te worden, werden van Amerikaanse op Engelse boten overgebracht. En zo keerde dus de ketterij; die uit Engeland was verjaagd, met verdubbelde kracht van een levendige beschaving en een ware zedelijkheid weer terug. De werken van Cotton, Hooker, Norton en Mather kwamen in omloop, terwijl ze verdedigd en tegengesproken werden en daardoor dus de verbreiding van de waarheid bevorderden. Dit laatste geschiedde nog meer door de handelingen van de Westminsterse vergadering. Deze beroemde vergadering, die op een besluit van het parlement de 1ste juli 1643 bijeen was gekomen, duurde met haar elfhonderddrieen-zestig zittingen tot 22 februari 1649. Ze bestond uit dienaren des Woords en leken door het parlement uit verschillende klassen gekozen. Daar de vergadering niet met macht en gezag bekleed was, moest zij slechts de zaken onderzoeken en daarvan verslag uitbrengen.

Wat het leerstellige betreft, waren bijna allen van hetzelfde gevoelen, maar ten aanzien van kerkregering en tucht was dat niet het geval. Behalve uitgesproken Episcopalen en Presbyterianen, hadden anderen in dit opzicht geen bepaalde beginselen. De gematigde Conformisten, die bewerkt waren door de Schotse afgevaardigden, wilden tenslotte niets minder dan een presbyteriale kerkregering en gelijkvormigheid.

Tien à twaalf van de leden deelden geheel of gedeeltelijk de zienswijze van de Independenten. De namen van deze personen waren : Goodwin, Nye, Burroughs, Simpson,

Bridge, Greenhill, Sterry, Carter, Caryl, Dury, Philips en Strong. Van hen droegen de eerste vijf de naam van dissentse broeders, omdat zijde leiding hadden in de openbare discussie en voor het grootste gedeelte de stukken ter drukking opstelden. In deze vergadering hadden boven de honderd leraars zitting, een reden waardoor de Independenten meestal de meerderheid der stemmen behaalden.
Over het karakter van deze vergadering is verschillend geoordeeld. Zij bevatte ongetwijfeld veelgeleerde en Godsdienstige personen. Toch droegen hun handelingen het kenmerk van onvolmaaktheid en menselijke gebreken, die door partijzucht eenzijdig beoordeeld en vergroot werden. De onderwerpen, waarover verschil bestond, de kerkregering en de kerktucht, werden van weerszijden door Pres-byterianen en Independenten met kracht verdedigd en weerlegd. Ook andere voorname verschilpunten tussen de twee stelsels, die uit de eerste voortvloeiden, kwamen ter sprake. Er werd lang en veel, zowel mondeling als schriftelijk, over de onderhavige zaken geredeneerd, waarbij — zoals te verwachten was — de Independenten de boventoon behielden. Nochtans zal geen enkele Independent toegeven, dat hun denkbeelden ongegrond, of hun gedachtewisseling buitensporig waren. Hun sprekers en leiders waren mannen, die uitblonken in geleerdheid, begaafdheid en Godsvrucht, boven die van de andere partijen, terwijl de bezadigdheid, waarmee zij de tegenwerpingen aanhoorden, als voorbeeldig vermeld wordt.
Door het openbaar maken van de handelingen der vergadering en door de schotschriften, die daardoor ontstonden, werd er licht over de geschilpunten verspreid. Ook werd hiermee het onderzoek bevorderd, terwijl het aantal tegenstanders van de Presbyterialen en de Episcopalen toenam.
Maar hoe belangrijk deze zaken ook waren, toch zou het onbillijk zijn de voortgang van de Independentse beginsels daaraan alleen toe te schrijven. Hiervoor bestond nog een andere en meer gewichtige reden. Om de verdenking van partijdigheid tegen te gaan, willen we anderen hier over horen.
Mosheim, die een groot vriend der waarheid was, zegt: "De snelle voortgang van het Independentisme werd zonder twijfel door verschillende dingen veroorzaakt. De waarheid gebiedt ons daaronder zeker ook de geleerdheid van hun leraars en de geregeldheid en zuiverheid van hun zeden te rekenen. "
Met deze betuiging van Mosheim stemt ook Baxter in, hoewel die toch helemaal geen vriend van de Independenten genoemd kan worden.
Hij zegt over hen: "Ik zag, dat de meesten van hen ijverig waren, terwijl zeer veel geleerde, voorzichtige en Godvrezende mannen de kerk bijzonder konden dienen. Ook bemerkte ik een prijzenswaardige zorg voor ernstige heiligheid en kerktucht in de meeste van hun kerken. "
Deze feiten waren het vooral, die de achting van de Independenten vermeerderden en hun getal vergrootte, in de tijd; dat Owen zich bij hen voegde. Niet, dat hun aanzien of hun aantal de keuze van Owen bepaalde, want uit overtuiging deelde hij in hun gevoelens, zoals straks zal blijken.
Ook Baillie, hoewel hij tot de schrijvers van de tegenpartij behoorde, doet de Independenten recht wedervaren. Over de toestand bij hen (in 1644) zegt hij: "Van al de zijpaden, waarop de zwervers van onze tijd wandelen, is hun bekwaamheid het voornaamste. Er zijn maar weinig sekten, die minder aanhangers tellen, maar wat deze sekte in aantal ontbreekt, wordt vergoed door de kwaliteit van haar navolgers. Na vijf jaar ploeteren en onvermoeide vlijt binnen de grenzen van de stad bestaat zij dan toch maar uit vele duizenden personen: mannen, vrouwen en verder allen, die tot hen behoren

meegerekend. Zien we van het aantal af, dan zijn zij in andere opzichten van zulk een voortreffelijke inborst, dat geen één van de andere sekten met haar te vergelijken is. Daar hun verstandigheid hebben zij aanzienlijke personen en mannen van naam voor hun zaak weten te winnen, niet alleen in de huizen (afdelingen) van het parlement, maar ook in de vergaderingen van de Godgeleerden, in het leger, in de lands- en stedelijke regeringen; mensen, die met zoveel schranderheid en ijver hun zaken behartigen, dat de ogen van de wereld meer op hun navolgers gericht zijn. "
Hoe verenrd dit getuigenis voor de Independenten ook mag zijn, toch was hun invloed, zoals we zagen, aan een meer eenvoudige reden toe te schrijven. Laing, een Schots geschiedschrijver, zegt, als hij de ontwikkeling van andere sekten beschreven heeft, over de Independenten het volgende: "Bij hen is het omgekeerde het geval. Hun gevoelen, dat nauwkeurig doordacht, gewild en gewogen was, werd openlijk geprezen om haar verdraagzaam karakter, dat ook het maatschappelijk leven ten goede kwam. Het was tot behoud en voortgang van deze sekte, die toen in het gevaar van de vervolgingsgeest der Presbyterianen verkeerde, dat zij afdaalde tot de lagere klassen van de bevolking, terwijl aanhangers van andere partijen juist daar hun loop beginnen. "
Omtrent deze tijd verminderde de invloed van de Presbyterianen. Dit werd voornamelijk veroorzaakt door hun buitengewone strengheid en vijandschap tegenover andersdenkenden. Over het algemeen was het Engelse volk niet gezind tot gelijkvormigheid, waar de Presbyterianen zo voor streden; en, omdat niets anders aan de stelsels van de verschillende richtingen onder hen voldeed, verenigden zij zich tot gemeenschappelijke tegenstand. Naarmate dus het aanzien van de Presbyterianen afnam, rees dat van de Independenten. Toen de eersten dit merkten probeerden zij — hoewel tevergeefs — uit alle macht hun gezag te handhaven, terwijl de laatsten aan invloed wonnen.

Owen wordt Independent

Wij hebben al over de opvatting van Owen, ten aanzien van de kerkregering, gesproken. Het schijnt, dat hij enige tijd geaarzeld heeft, om een bepaalde keus te doen. Hoe kon het ook anders, daar geen aanzien of gezag bij hem de doorslag gaven, maar grondige overtuiging. Vandaar zijn verklaring bij het overgaan tot de Independenten. Daarin zegt hij:
"Niet lang na de uitgave van mijn "Plichten voor herders en het volk", vestigde ik ernstig mijn aandacht op de pennestrijd, die toen de natie in heftige beweging bracht. Ik was met niemand van de Congregationalisten — hetzij leraars of leden — bekend, en ik had er, zover ik weet, slechts één in mijn leven gezien. Ik had alleen omgang met de bedienaars des Woords en het volk van de presbyteriaanse richting. Maar ik las nauwkeurig de boeken, die door beide partijen werden uitgegeven, terwijl ik ze vergeleek met de Heilige Schrift naar het licht, dat God mij gegeven had. Na een algemene indruk van al deze werken gekregen te ben, nam ik er één ter nadere bestudering uit, zoals mijn gewoonte bij meningsverschillen is.
Daartoe koos ik het werk van Mr. Cotton uit, dat over de sleutelen handelt, omdat het mij als het meest tegenstrijdige met de algemene orde en het gezonde oordeel voorkwam. Ik onderzocht en wederlegde het boek met ijver en oprechte bedoelingen, door zelfonderzoek, enkel en alleen omdat ik het voor mezelf wilde weten en kennen. De aantekeningen en opmerkingen, die ik tijdens het onderzoek over dat geschrift maakte, zou ik kunnen laten zien, omdat ik ze nog in mijn bezit heb. Het resultaat van mijn onderzoek ging helemaal in tegen hetgeen ik gewild en verwacht had, ook al,

omdat ik daardoor destijds niets dan nadeel in de wereld had te verwachten. Ik meende mij tegen die beginselen te zullen verzetten, maar werd, zonder dat ik daarover contact had met iemand die er ook zo over dacht, overgehaald ze te omhelzen. Werkelijk, de dingen onpartijdig naar het Woord te onderzoeken en daarbij zonder vooroordeel tegen personen en bestaande tradities zaken met zaken te vergelijken, is de weg, waarvoor ik iedereen wil waarschuwen die te vermijden, wil hij niet het gevaar lopen Independent te worden. ”
Op Cawdry's beschuldiging van onstandvastigheid, antwoordde Owen: “Ik verklaar, enige tijd gedacht te hebben, dat de presbyteriaalse Synodale regering van de kerken de geschiktste was, niet beter wetende, of zij beantwoordde aan het Woord van God. Nu echter belijd ik, dat ik overtuigd ben van mijn vergissing in deze en moet erkennen, dat ik reeds vele jaren, datgene, wat men congregationalisme noemt, beoefend heb. ”
Deze betuiging behoeft geen nadere verklaring. Zij behelst een duidelijke belijdenis, krachtig en eerlijk afgelegd, over zijn verandering in denkwijze, benevens de omstandigheden, die daartoe leidden.
Terwijl hij zich van 1644 tot 1646 bezig had gehouden met het onderzoeken van de kerkregering, nam hij van af die tijd uit volkomen overtuiging de genoemde beginselen aan, die hij tot zijn dood standvastig heeft beleden en bij elke gelegenheid ernstig verdedigd heeft.
Wij hebben dit gewichtige gedeelte uit de geschiedenis van Owen uitvoeriger behandeld, eensdeels om de belangrijkheid van de zaak en anderdeels opdat zou blijken, dat Owen's verandering noch uit baatzuchtige bedoelingen, noch zonder rijp beraad geschiedde. Vooral ook, opdat iedereen zou weten, hoe hij tot die werkelijk zegenrijke werkkring, waarin hij gedurende veertig jaar als hoofd van de Congregationalisten werkzaam was, geleid is geworden. Er wordt ook wel eens —hetzij uit onkunde of andere oorzaken — beweerd, dat Owen z'n hele leven een Presbyteriaan, geweest is. Voordat hij Independent werd, was hij eigenlijk, zoals we reeds zagen, nooit van ganser harte de grondbeginselen van de Presbyterianen toegedaan, waardoor hij zich al spoedig aan dat stelsel onttrok, in weerwil van de ellendige ervaringen, die hem daardoor niet bespaard bleven.

Uitgave van “Eshool”

Owen, die te Coggeshall een kerk op congregationalistische grondbeginselen had gesticht, diende deze gemeente ijverig, totdat het gemenebest hem elders riep.
Korte tijd na de vorming van deze kerk verscheen van zijn hand “Eshool”, of Regels tot besturing voor het wandelen der heiligen in gemeenschap, naar het Evangelie.
De eerste uitgave van deze verhandeling in 1647 is sinds die tijd door verschillende andere gevolgd. In de voorrede noemt Owen vier stellingen als de grondslag, waarover allen het eens waren, die naar een hervorming volgens de Heilige Schrift verlangden. Het waren de volgende stellingen:

1. De vergaderingen (congregations) der gelovigen zijn bijzonder van God ingesteld.
2. Ieder gelovige is derhalve tot zulk een vergadering verplicht.
3. Ter vereniging daartoe wordt vooraf een vrijwillige verbintenis vereist.
4. Het is het meest betamelijk, dat allen op één plaats vergaderen, indien het aantal van de leden zulks toelaat.

Met deze stellingen konden zowel de Presbyterianen als de Independenten zich verenigen, wel een bewijs van Owen's wijsheid en voorzichtigheid, omdat hij zich zodanig wist uit te drukken, dat hij daardoor twist en tweedracht wist te voorkomen en

voor de leden van ieder kerkgenootschap nuttig kon zijn.
Toch verbergt hij geenszins zijn Independentse gevoelens. Immers, bij Matth. 18: 17 merkt hij op, dat dáár door de kerk onder het woord gemeente niet alleen de ouderlingen verstaan moeten worden, maar de hele bijeenkomst.
De verhandeling, was in tweeën verdeeld. Het eerste deel zette in zeven punten de plicht van de leden tegenover hun herders uiteen, terwijl de vijftien punten van het tweede deel de plicht van de leden onderling behelsden. Beide delen, die met verstand van zaken en door vermelding van Schriftuurplaatsen voldoende gestaafd waren, hadden een bijzondere mate van vertroosting, stichting, enz. Van de kerk van Christus ten doel.

Een verhandeling over de verlossing
Op het vermelde geschrift volgde weldra "Salus electorum, sanguis Jezu", De dood van de dood in de dood van Christus, of onderzoeking van de verlossing en verzoening in het bloed van Christus, hun verdiensten en vruchten. Dit werk, dat opgedragen is aan de graaf van Warwick, is met meer geleerdheid geschreven, dan het vorige geschrift.
De graaf betoonde bij de benoeming van Owen te Coggeshall, zowel als in andere opzichten een standvastige vriend van de Puriteinen te zijn. Daar hij een voorbeeldig christelijk karakter had en van een bijzondere gemoedsgesteldheid was, droeg deze edelman niet ten onrechte de onderscheidende naam van "de goede graaf van Warwick".
Hoewel Stanley Gower en Richard Byfield presbyteriaanse geestelijken en leden van de Westminsterse synode-vergadering waren, gewagen zij toch van zijn bijzondere Godsvrucht.
Het onderwerp, waarover het in dit boek van Owen gaat, namelijk de natuur en betekenis van de dood van Christus, had al sinds jaren zijn aandacht bezig gehouden. Daar het een verschilpunt met de Arminianen was, onderzocht hij gedurende die tijd nauwkeurig, hetgeen daarover bij vroegere en latere schrijvers te vinden was. Vandaar dat dit werk uitblonk in juistheid en omvangrijkheid van oordeel, duidelijkheid van redenering en eenvoudigheid van voorstellingswijze. Verdeeld in vier delen, gaat het eerste over Gods eeuwig voornemen, terwijl het de overeenstemming van Vader, Zoon en Heilige Geest duidelijk naar voren brengt. In het tweede deel worden de vals veronderstelde bedoelingen van Christus' dood weerlegd. Het derde toont de dwaling van een algemene verzoening aan, terwijl het laatste deel de tegenwerpingen van de Arminianen, die zij op dit punt hadden, beantwoordt. Elk gedeelte bevat veel gewichtige Schriftuurlijke gevoelens, maar misschien was de bewerking van de twee laatste delen het gelukkigst. Niet, dat Owen onjuiste, of minder eenvoudige stellingen naar voren brengt, maar de redenering over schuldenaar en schuldeiser is te omslachtig. Wel stelt de Schrift de zonde figuurlijk voor als een schuld, maar dan als een zedelijke, die niet door welwillendheid, maar door voldoening van de beledigde partij betaald kan worden.

Owen's opvatting over dit onderwerp
De verzoening (voldoening) door Christus is toch een eeuwig gezegend middel, door oneindige wijsheid en genade uitgevonden, ten einde de wanorde in Gods zedelijk bestuur te herstellen, heiligheid en rechtvaardigheid te handhaven en barmhartigheid en gunst te openbaren. Zij bevestigt Gods toorn, vergroot de eer van de Wetgever en verheerlijkt de Zaligmaker. Enige Calvinisten geloven, dat Christus offerande, zowel in ontwerp als natuur, bepaald is voor de uitverkorenen om de schuld van hun overtredingen weg te nemen en hun alle geestelijke zegeningen toe te brengen. De

Arminianen beweren echter, dat Christus' verzoening in voornemen en einde zich tot allen uitstrekt en voornamelijk als oogmerk heeft, de zaligheid van het gehele menselijke geslacht mogelijk te maken. Aan beide zijden schijnt men de dood van Christus met Gods besluit, wat haar uitgebreidheid betreft, te verwarren. Het souverein voornemen Gods omtrent de toepassing van de verzoening is onderscheiden van de verzoening zelf, hoewel het in het Goddelijk plan daar nauw mee verbonden is. Hetzelfde middel zou tot zaligheid van één zondaar nodig geweest zijn, indien God de toepassing aldus bepaald had, en toch was het genoegzaam om duizend werelden te behouden, als Jehova de toerekening zover had willen uitbreiden. De waarde en overeenkomst van het middel ontstaan uit de daad: om Christus' verdienste wordt de schuld vergeven en de snode zondaar in de gunst des Vaders teruggebracht. De natuur van de zonde vereist een oneindig misnoegen bij de Wetgever over de overtreding, terwijl de oneindige waarde van de offerande, die ontstaat uit de Godheid van Christus, voldoende is om de overtredingen van de gelovigen weg te nemen. Bekrompenheid van veel christenen ten aanzien van de heerlijke uitgestrektheid der verzoening heeft geleid tot de antinomiaanse dwaling; het voorbijzien van het souverein besluit of haar uitwerking daarentegen tot de arminiaanse ketterij. Hierdoor werd dus de zaligheid niet toegekend aan de dood van Christus, maar aan de gehoorzaamheid van de zondaar, of aan een daad Gods. De Calvinisten op de Synode van Dordrecht drukten zich echter meer waarheidsgetrouw en nauwkeuriger uit, toen zij het volgende stelden: "Christus' voldoening is van oneindige waarde en overvloedig genoegzaam tot vergeving van de zonde der gehele wereld. Maar de aankondiging van het Evangelie is ook: Wie gelooft in de gekruisigde Christus, zal niet omkomen, maar het eeuwige leven hebben. Deze aankondiging behoort zonder enig onderscheid aan alle mensen te geschieden, tot welke God naar Zijn welbehagen het Evangelie zendt, dat door geloof en bekering omhelsd moet worden. Dat velen, die door het Evangelie genodigd worden, zich niet bekeren, noch geloven, maar in ongeloof sterven, ontstaat niet uit de ongenoegzaamheid van Christus' offerande, maar is hun eigen schuld. "
Hiermee stemt liet volgende van Owen overeen. "Volgens Gods besluit zou Zijn Zoon een offerande van oneindige waarde en gewicht aanbrengen, in zichzelf genoegzaam tot de verlossing van allen en een ieder, indien liet de Heere behaagd had haar daartoe te gebruiken. Ja, ook zelfs voor andere werelden, wanneer God ze had willen vrijmaken en verlossen. Dit is haar eigen wezenlijke natuur en gesteldheid. Dat het slechts enigen toegelegd is voor hen een prijs te zijn en heilzaam te worden, behoort niet tot haar wezen, of ontstaat daar niet uit, maar zulks hangt alleen af van Gods wil en voornemen. "
Verder betoogt Owen, dat op deze grond het Evangelie aan allen gepredikt moet worden. De weg is toch voor het hele mensdom ruim genoeg om er op te wandelen. Ook is het geopenbaarde middel genoeg voor de genezing van alle kwalen en tot verlossing van alle boosheden. Al waren er ook duizend werelden, dan zou een dergelijk verkondigd en geloofd Evangelie de enige weg zijn om verkwikking; troost en zaligheid uit deze fontein te trekken. Werd op deze wijze de verlossing algemeen beschouwd (waaraan zelfs Owen niet in alle opzichten beantwoordt), dan zouden de verschillen over haar uitgestrektheid misschien wel spoedig verdwijnen of althans zeer verminderen. De grond, waarop mensen geroepen worden het Evangelie te geloven, is niet Gods besluit of verkiezing, noch de waarheid, dat Christus alleen voor de uitverkorenen gestorven is, maar de gepastheid en noodzakelijkheid der geopenbaarde verzoening voor een ieder, die gelooft. Deze zijn vrij door Gods besluit en blijven

dezelfde, of men gelooft, of niet. Over de aard en de natuur van dit verschil in vroeger tijd, kennen wij geen geschikter werk dan de verhandeling van Owen's "Salus Electorum", maar wil men de gedachten ten opzichte van dat punt in latere dagen weten, dan verwijzen wij naar het geschrift van Dr. Williams over de rechtvaardigheid en souvereiniteit Gods, waar de calvinistische grondstellingen, zoals die thans aangenomen zijn, meesterlijk beredeneerd en verdedigd. worden.
De stijl van Owen's verhandeling heeft veel overeenkomst met die van Thomas Moore, in zijn werk over de algemeenheid der vrije genade. Zelfs bedient hij zich dikwijls van diens uitdrukkingen. Moore, die niet alleen beroemd was in Boston Lyon, maar ook in Holland en elders, was van zijn beroep wever en waarschijnlijk een ongeleerd persoon.
Volgens Eduard had Moore een grote aanhang in Lincolnshire, Norfolk en Cambridgeshire, waar hij veel kwaad stichtte.
Aan het eind van de verhandeling beantwoordt Owen op korte wijze een werk van Mr. Joshua Sprigge. Deze Sprigge, opgevoed te Oxford en te Edinburg bevorderd tot meester in de vrije kunsten, was een aanzienlijk persoon. Althans huwde hij in 1673 met de weduwe van Lord Say en schreef hij verschillende werken over staatkunde en Godgeleerdheid.

Pennestrijd over de verhandeling
Op Owen's verhandeling gaf Mr. John Home een antwoord, getiteld: "De open deur om tot God te naderen", of Gods roem, betreffende de uitgestrektheid van Christus' dood, verdedigd. Mr. Home was destijds bedienaar des Woords te Lynn in Norfolk, maar werd in 1662 afgezet. In het punt van de verlossing deelde hij het gevoelen van de Arminianen. Hij stond als een voortreffelijk geestelijk man bekend, en er bestaan verschillende geschriften van zijn hand, die hoofdzakelijk over verschilpunten handelen. Het antwoord van hem aan Owen is bescheiden en volgens zijn woorden in de voorrede achtte hij het een eer om op Owen's werk in te gaan, daar de naam van Owen, die algemeen geroemd werd om zijn verstand en geleerdheid, bij hem in hoge achting stond. Bij het van stuk tot stuk doorgaan van de verhandeling bemerkt men de grote kennis van hem, die gepaard gaat met juistheid en scherpte van oordeel. Over het algemeen gebruikt hij dezelfde bewijzen als de andere arminiaanse schrijvers, met wie hij echter over de genade en de verkiezing schijnt te verschillen. Enige van zijn aanmerkingen en verklaringen over bepaalde Schriftuur plaatsen hadden Owen's belangstelling. In dit opzicht merkt hij tegenover iemand op: "Wat het werk van Mr. Home aangaat, ik veronderstel, dat ge het niet kent. Had iemand, zonder bijbedoelingen, gezegd, dat het een antwoord verdiende, dan zou ik niet gezwegen hebben. "
Ongeveer, in deze tijd liet het parlement Colchester belegeren, waardoor generaal lord Fairfax in nadere kennis met Owen kwam. Destijds hield men deze lord voor het hoofd van de presbyteriaanse partij, hoewel kolonel Hutchinson in zijn gedenkschriften verklaart, dat hij in de grond van de zaak een Independent was. Hij geeft echter toe, dat Fairfax thuis of in de raadsvergaderingen bij Cromwell beheerst werd door zijn vrouw. Maar, hoe dit ook zij, Owen's gedachten over het Godsdienstig leven van zijn lordschap waren gunstig. Ook Milton gewaagt van Fairfax als van iemand, die de grootste moed met de meeste dapperheid paarde en wiens rechtvaardig leven ten volle bewees, dat hij een bijzondere gunsteling des hemels was. Dit getuigenis wordt door Hume bevestigd. Hij zegt over hem: "De generaal muntte op gelijke wijze uit in moed en menslievendheid en hoewel ook hij besmet was met vooroordelen en gedreven werd

door partijzucht, had hij tijdens zijn openbaar bestuur nooit behagen in eigen belang of eerzucht, die streden met zijn grondbeginselen. ”

Twee verhandelingen bij de bevrijding van Essex

Nadat Colchester zich overgegeven had, werd Owen geroepen om eerst voor het leger en daarna te Rumford voor het parlementaire comité te preken. Beide preken over Hab. 1: 1-9 en een dankzegging, die over de bevrijding handelde, gaf hij naderhand gezamenlijk uit. De preken droeg hij op aan lord Fairfax, de dankzegging aan het comité en enkele officieren van het parlement. Over de ongepaste en onrechtvaardige aanmatigingen van de mensen in betrekking met de Godsdienstzaken, gebruikt hij sterke uitdrukkingen. Hij zegt: “Twistredenen over de vervolging zijn al sinds lang gestorven in het bloed der christenen. Van de tijd af, dat de draak de valse profeet zijn macht gaf, stierven zij allen als ketters en scheurmakers. Veronderstelt eens, dat gij al het bloed der getuigen, dat op valse beschuldigingen uit hun aders vloeiden, zag; dat gij in één geluid het klagend geschrei van alle herderloze kerken en stervende heiligen, die, als kinderen der beloften, in woestijnen zwerven of in boeien gekluisterd zijn, zoudt horen; misschien zou het uw geesten op dit punt gevoelig maken. ”

Ook heeft hij plaatsen, die misschien een oorlogzuchtige houding meer aanmoedigen dan bestaanbaar is met christelijke beginselen. Aandringen op een gewapende verdediging of handhaving van de voorrechten, die Christus aan Zijn kerk heeft gegeven, onteert zowel de letter als de Geest van Gods Woord. De voordelen van de Godsdienst als burgerrechten te beschouwen en hun wettigheid op deze grond te beweren of te verdedigen, is een andere zaak. Het christendom rechtvaardigt, niemand als christen voor enige zaak, die daar mee verbonden is, te strijden, maar het is bestaanbaar met haar voorschriften, om datgene, wat als mensen of als burgers volgens de wetten van het land ons eigendom is, te verdedigen en te handhaven. Het christendom geeft zijn belijders geen rechten of voorrechten van burgerlijke aard, maar het ontneemt hun aan de andere kant ook de maatschappelijke voordelen niet, die zij bezitten.

Eén van de zinsneden, die veel ergernis gaf en op een zeer onbillijke wijze misbruikt werd, is de volgende. Na te hebben opgemerkt, dat ontvangen barmhartigheden en verlossingen, als zij in dankbare herinneringen worden gebracht, het geloof versterkten en twijfel voorkwamen, roept hij uit: “Waar is de God van Marstonmoor, waar de God van Naseby? (Bij deze plaatsen werden in 1644 en 1645 de koningsgezinde troepen van Karel I door Cromwell verslagen). Dit is een vrijmoedige en welgevallige klacht in een duistere dag. O, wat heeft deze natie een lange lijst van barmhartigheden te bepleiten in een verontrustende tijd als deze! Zijn heerlijkheid vervulde de hemelen en de aarde daverde onder Zijn voeten. Hij ging voort in het noorden, en in het oosten hield Hij Zijn hand niet terug. De arme tijd mijner woning werd in weinige maanden rijker aan barmhartigheden, dan door een bloeiende handel van vele jaren. ”

Aanmerkingen op Cven's gevoelens

L' Estrange ziet in deze plaats het bewijs geleverd, dat Owen tot de dweepzieken behoorde, die de deugdelijkheid van een zaak naar haar gevolgen beoordelen. Ook Grey, die een gezegde van Hudibras verklaart, bevestigt in gelijke zin hetzelfde over Owen. Maar die gevolgtrekking is niet wettig. Owen maakt alleen maar een welsprekend gebruik van Schriftwoorden, om het bijzondere van de ontvangen weldaden er bij de mensen diep in te drukken. Maar niet alleen L' Estrange en Grey, ook anderen

beschuldigden Owen en de partij, waartoe hij behoorde, daar van. Wij vinden het daarom wel belangrijk de eigen verklaring van de man in kwestie mee te delen.
"Een zaak is goed of kwaad, voordat zij op de een of andere wijze haar uitwerking heeft; een hoedanigheid die zij niet bezit, kan zij nooit uit haar gevolgen krijgen. De deugdelijkheid van een openbare zaak ligt in de overeenkomst van de eeuwige wet der reden met de wettige en rechtvaardige rechten en belangen van de mens. Dit alleen maakt de zaak goed en waar zulks ontbreekt, daar zal de uitkomst het nooit verbeteren. Is dit de natuur van een zaak, of kan men zuiver beoordelen, dat zij zo is, dan sluit dat niet uit, dat men hierbij op Gods voorzienigheid mag letten. Immers: *Die Mij eren, zal Ik eren; maar die Mij versmaden, zullen licht geacht worden*, zegt de Schrift, hetgeen de werkzame zorg des Heeren in de regering der wereld duidelijk aantoont. En indien ik of iemand anders op een bepaald moment de zojuist door mij verdedigde enige regel der rechtvaardiging van een zaak aangetoond heb, dan staat het iedereen vrij om die niet als de nauwkeurige waarheid van mijn grondbeginselen op te vatten. Maar het bewijst niet de valse gevolgtrekking, die men mij toeschrijft. "
Deze verklaring moet iedereen overtuigen, dat noch Owen, noch de meesten van zijn vrienden, het ongerijmd gevoelen, dat hun werd toegeschreven, koesterden. Zonder twijfel dacht Owen over degenen, die het kwade doen, opdat het goede daaruit voort mocht komen, net eender, als Paulus van hen in Romeinen 3: 8 zegt.

HOOFDSTUK IV

Owen preekt voor het parlement na de dood van Karel

Toen Owen op de laatste januari 1649 geroepen was om voor het parlement te prediken, was dit voor hem geen gemakkelijke zaak. Het was immers de dag na de onthoofding van koning Karel I en velen waren gretig daarover iets uit zijn mond te horen. Maar, door wijsheid van Boven, vermeed Owen de klippen en deed hij zijn plicht als dienstknecht des Heeren. Wij geven, in overeenstemming met het doel van dit boek, geen omstandig verhaal van de oorzaken en medeplichtigen van die droevige gebeurtenis, maar zullen met een kort woord de partij, waar Owen toe behoorde, proberen te rechtvaardigen van de blaam die haar daarom aangewreven wordt. Elk Godsdienstig genootschap, dat zich schuldig maakt aan zo'n daad, verdiende terecht ons innig medelijden en daarbij tevens onze rechtvaardige verachting; maar kennis van de ware toedracht en toestand der zaken doen ons zien, dat geen enkele Godsdienstige sekte terecht de oorzaak van deze misdaad genoemd kan worden. Deze lag bij de verenigde poging van het leger, het parlement en het hof van justitie. Het eerste bestond hoofdzakelijk uit wrede, republikeinse geesten, die door regering-loosheid en revolutie, alleen maar aangespoord werden door het geluk van vervlogen tijden. Behalve een groot aantal personen van verschillende belijdenis, telde het ook velen, die geen Godsdienst hadden en slechts streden om eer of wereldse grootheid. Niet alleen Presbyterianen, maar ook Independenten, en onder hen een menigte dweepzieken als Baptisten, Monarchalen, Antinomianen, Zoekers, Gelijkmakers, enz. volgden Cromwell om eigen voordeel. Deze en zijn officieren bestuurden het leger en werkten op haar Godsdienstige gevoelens of revolutionaire denkbeelden, al naar hun belang meebracht. Hoewel zij niet tot enig werkelijk Godsdienstig lichaam behoorden, waren zij toch het meest voor de Independenten, om hun gematigdheid in staatkundige zaken.

De onschuld van de Independenten

Het parlement, dat door voortdurende verandering tot een levenloos opperhoofd bij het leger verkleind was, telde nog maar vijftig à zestig leden. Nadat kolonel Predjes het had gezuiverd, kreeg — volgens Hume — niemand zitting, die niet als een overtuigde en besliste Independent bekend stond. Hume maak te geen onderscheid tussen burgerlijke en Godsdienstige Dissenters (andersdenkenden) en vond de wederlegging van dit begrip, hetzij uit een staatkundig of ander oogpunt, niet nodig. Ongetwijfeld behoorden tot het parlement personen, die zich verbonden hadden met de Independenten, terwijl mannen als Hutchinson — hoewel hij in velerlei opzicht dwaalde — aanspraak maken op onze achting. Toch hielden de meesten zichzelf nooit voor Independent en werden door anderen daar ook niet voor gehouden. Volgens een betoog van Neal, waren in het Lagerhuis alle partijen vertegenwoordigd, zowel Episcopalen als Presbyterianen en Ana-Baptisten als Independenten. Daarom ontbreekt het bewijs, dat deze laatsten, en zij alleen, de oorzaak van de dood van de koning waren.

Het zelfde geldt ook met betrekking tot het hoge hof van justitie. Daar het hoofdzakelijk samengesteld was uit officieren van het leger en leden van het Lagerhuis, nam het beslissingen bij bijzondere gebeurtenissen. Weinigen van hen behoorden, naar ons is gebleken, uitsluitend en alleen tot de Congregationalisten. Dit getuigen niet alleen Withelocke, Wellwood, Du Moulin, Baxter en Burnet, maar het wordt ook bevestigd door het parlement, dat door Karel II hersteld werd.

Ook Neal merkt terecht op, dat partijdige schrijvers de oorzaak bij de Independenten

en het leger zochten, hoewel dit laatste grotendeels uit andersdenkenden bestond.

Getuigen over deze zaak

Maar misschien wordt Nears onpartijdigheid in twijfel getrokken. Daarom laten wij de bescheiden Mosheim spreken, een man, die bekend staat om zijn eerlijkheid en geloofwaardigheid en die, als het over kerkgeschiedenis gaat, niet van ontrouw wordt verdacht. Hij zegt onder andere: "Ik heb gemerkt, dat veel van de voortreffelijkste en achtenswaardigste Engelse schrijvers de Independenten van koningsmoord beschuldigen. Indien zij onder de benaming "Independenten" de losbandige republikeinen bedoelen, die uit tegenzin in een éénhoofdige regeringsvorm tot de meest verderfelijke buitensporigheden werden gebracht, stem ik dat toe. Maar als wij onder deze uitdrukking de Godsdienstige sekte moeten verstaan, wier nageslacht in Engeland zo wordt genoemd, dan betwijfel ik het ten sterkste of het ongelukkige lot van de waardige vorst geheel aan die rij van mannen moet worden toegeschreven. Zij, die vast willen stellen, dat de Independenten de enige bewerkers van des konings dood waren, moeten één van beide geloven: óf dat die moord door de oproerige leerstellingen van die sekte en de verborgen raadslagen van haar leden veroorzaakt werd, óf dat allen, die zich met deze ontaarde zaak bemoeiden, ijverige, nauwgezette en aan hun Godsdienstige beginsels gehechte Independenten waren. De meest duidelijke bewijzen zijn er, dat noch het één, noch het ander het geval was. In de leerstellingen van deze sekte is —voor zover mij bekend — niets dat in het minst de mens tot zulk een verschrikkelijke daad aanspoort; ook blijkt het niet uit de geschiedenis van die tijd, dat de Independenten, in welk opzicht dan ook, meer tegen de koning verbitterd waren dan de Presbyterianen. En wat de laatste veronderstelling aangaat, het is zo onwaar als het maar zijn kan, dat allen, die er de hand in hadden om de ongelukkige koning op het schavot te brengen, tot die partij behoorden. De beste Engelse schrijvers en zelfs de openlijke verklaring van koning Karel II doen zien, dat deze geweldadigheid veroorzaakt werd door personen uit verschillende partijen. Er waren ook Independenten onder, dat is gemakkelijk te begrijpen. "

Het vervolg van de redenering van Mosheim over het onderscheid tussen burgerlijke en Godsdienstige Independenten is wel belangrijk, maar te uitgebreid om door ons te worden aangehaald.

De geneesheren Echard en Bates merkten allebei op, dat verschillende Independenten en Presbyterianen zich openlijk tegen het ter dood brengen van de koning verklaarden en daar tegen zowel op de preekstoelen en hun bijzondere bijeenkomsten als in hun brieven- en verzoekschriften, met plechtige en sterke uitdrukkingen protesteerden. Zo ver bekend, gaf niemand van de bedienaars des Goddelijken Woords daarover zijn goedkeuring te kennen, dan alleen Hugh Peters en John Goodwin, die beide beschouwd kunnen worden als niet behorende tot het geregelde Independentse stelsel. De eerste is immers niet vrij te spreken van dweepzucht, de laatste niet van arminiaanse ketterij. Ook kan worden aangevoerd, dat slechts enkele Godsdienstige Independenten na de herstelling van de vorige oude orde van zaken, wegens veronderstelde of bewezen medeplichtigheid aan de dood van de koning, gestraft werden. Wij menen de waarheid een dienst te bewijzen, als wij de Independenten zuiveren van de lasteringen, die hun in deze zaak aangewreven zijn. De waarheid lijdt immers altijd, als haar belijders vals beschuldigd worden. De ware oorzaken van de dood van de koning lagen beslist niet in de grondstellingen of in het bestuur van een Godsdienstige partij, maar in een samenloop van verschillende omstandigheden. Karel I, die dubbelhartig en ongestadig

was, zocht willekeurig en in strijd met de bestaande regeringsvormen te veel macht en te veel gezag. Zijn ingezogen beginsels, die nog gevoed en versterkt werden door vleiende vrienden van het ogenblik, kenden geen grenzen. Aangezet door gevaarlijke democratische leiders, berokkenden zij hem zijn val. Deze drijvers toch, die te ver gegaan waren om terug te keren, vervielen tot dit rampzalige middel met het doel hun eigen verderf te ontgaan. Geen wonder ook, want onzuivere drijfveren eindigen immers altijd in de opoffering van de naaste.

Aanmerkingen op zijn rede

Voor sommigen is het misschien voldoende bewijs van Owen's schuld in deze zaak, dat hij op de eerstvolgende dag geroepen werd voor het parlement te preken. Maar zijn verdediging, die hij later hier over gaf, is voor hen misschien wel de meest overtuigende. Immers, de personen, die hem dit opdroegen, mochten niet worden tegengesproken. Zij waren voorzichtig genoeg om hun gedrag door een prediker als Owen, die algemene achting genoot te willen rechtvaardigen en daar zij het wezen niet bezaten wilden zij op deze wijze de schijn ophouden. In dit opzicht is het zeer waarschijnlijk, dat Owen tot een ambtsverrichting geroepen werd, die hij niet begeerd kan hebben. Omdat zij minder met de innerlijke toestand van zijn gemoed bekend waren, verwachtten zij misschien, dat hij hun maatregelens zou verdedigen of verschonen. Maar aan deze verwachting werd geenszins voldaan, daar de verhandeling een diep en wijs stilzwijgen bewaarde over de ontzaglijke handelingen van de vorige dag. De verhandeling, die uitging van Jer. 15: 19 en 20 en tot titel had: “Rechtvaardige ijver, gesterkt door Goddelijke bescherming”, deed een rechtstreekse zinspeling op de gebeurtenis van de vorige dag verwachten. Dit werd echter wijselijk vermeden. De verklaring en de aanmerkingen doelen beide op de omstandigheden van het land en dringen in het algemeen aan op ware hervorming of vernieuwing van hart en zeden. Met bewonderenswaardige voorzichtigheid sprak hij geen bepaald gevoelen uit, noch van het hof, noch van de partijen des lands. Hij voelt zich niet vrij om te veroordelen, maar betoont zich ook niet genegen, om te rechtvaardigen. Zeer getrouw zegt hij het parlement, dat een groot deel van het kwaad dat over het land gekomen was, veroorzaakt werd binnen hun eigen muren, terwijl hij ernstig waarschuwde tegen verdrukking, hebzucht, kunstgrepen en vervolging.

Als Mr. Asty het over het houden van deze verhandeling heeft, merkt hij op: “Owen verscheen voor een talrijke vergadering, wier gemoedsgesteldheid hem niet onbekend was. Bovendien was het tijdsgewricht hachelijk, terwijl goedkeuring of verdediging van de genomen maatregelen voor Owen de weg tot voordeel en bevordering, nog meer gebaand zou hebben, daar zijn aanzien reeds algemeen gevestigd was. Hij handelde echter eerbaar en niet beledigend; de vrienden vonden geen reden tot eerlijke afkeuring, de vijanden geen grond tot veroordeling of beschuldiging in zijn woorden. ”

Beschuldigingen op zijn rede

Toch waagt Dr. Grey het bij zijn onderzoek van Neal's geschiedenis, om uit deze leerrede op te maken, dat Owen de dood van de koning goedkeurde. Daartoe bezigt hij twee plaatsen, die hij uit hun verband rukt en om zijn bewijs te versterken bedient hij zich daarbij van Italiaanse woorden, die de nadruk leggen op datgene, wat nooit de bedoeling van de spreker geweest kan zijn. Wij kunnen Grey beslist niet dankbaar zijn voor het aangevoerde bewijs, vooral omdat hij het zonder aantekening en verklaring geeft.

Hij zegt: "De beroemde Dr. Owen heeft in een leerrede, die hij daags na de moord op de koning predikte, de volgende belangrijke zinsneden gebezigd, die volgens mij heel duidelijk zijn goedkeuring over die execrable parricide (= afschuwelijke moord) uitdrukken. Hij zegt daar: "Zoals het vlammende zwaard zich naar iedere weg keert, zo kan God het in iedere zaak wenden. Zij, die roepen: "Geef ons een koning", kan God er één in Zijn verbolgenheid geven; van hen, die zeggen: "Neem hem weg", kan God hem in Zijn toorn wegnemen. Wanneer koningen in verleiders veranderen, ontbreekt het hun zelden aan veel volgelingen. Welnu, als de blinden de blinde leiden, dan zullen zij gezamenlijk in de gracht vallen. Als de koningen onrechtvaardige zaken bevelen en het volk is genegen, die toe te stemmen, dan moet niemand er aan twijfelen of hun beider vernietiging rechtvaardig en verdiend is. "
Men moet tegen Owen inderdaad wel zeer bevooroordeeld zijn, indien men de koning in deze woorden meer beschuldigd ziet dan het volk. Als wij geroepen werden iets naar voren te brengen, waaruit zou blijken, dat Owen de dood van de koning afkeurde, dan zouden wij juist deze woorden daarvoor uitgekozen hebben, omdat ze daar bijzonder geschikt voor zijn.
Ook Anthony Wood vindt (net als Grey) in deze plaatsen en op dezelfde gronden, reden om Owen te beschuldigen. Met nog meer weerzin bezield, gaat hij zelfs nog een stap verder en zegt, dat Owen de koningsmoordenaars toejuicht, door die verfoeielijke daad — begaan aan de meest bewonderenswaardige vorst — billijk en rechtvaardig te noemen. Wood is hier, net als bij andere gelegenheden, wanneer het om Owen's naam en achting gaat, de blinde kopiist of overschrijver van Vernon, wiens verachtelijk, naamloos schimpschrift ook andere lasteraars tot voorraadschuur diende om beschuldigingen over zaken en vormen tegen Owen uit te braken. Vandaar, dat de hogeschool van Oxford in 1683 als blijk van haar vurige ijver voor, en haar grote trouw aan de vorst, de strekking van de leerrede verderfelijk en verdoemelijk oordeelde en het hoofd van de hogeschool gelastte, haar voor de leden te verbranden. Deze wraakneming op een man, wiens geleerdheid en Godsvrucht haar eens tot eer verstrekten, vond plaats in de laatste maand van Owen's leven. Daar hij vroeger al ongevoeliger was voor haar lof, griefde thans haar smaad hem in geen enkel opzicht. Gelukkig was haar macht lang niet zo groot als. haar verlangen, anders was zeer waarschijnlijk de schrijver in plaats zijn geschrift verbrand geworden.

Over de verdraagzaamheid

Wat Owen's verhandeling bijzonder merkwaardig maakt, is zijn "Proeve over de verdraagzaamheid", die daarbij gevoegd is. Dit onderwerp had hem al sinds lang bezig gehouden en in die tijd was hij goed in de gelegenheid geweest om zijn stellingen aan de werkelijkheid te toetsen, waardoor zijn beschouwingen alleen maar aan juistheid wonnen. Ook werden zij niet in het licht gegeven, toen de Independenten nog met jeudige ijver aan het begin van hun weg stonden en aanwas zochten, maar zij verschenen, toen zij door de hoogste macht van het land al voor het grootste gedeelte beschermd en geholpen werden. Daar het ons voor komt, dat dit een belangrijk onderwerp is, willen we er wat langer bij stil staan, te meer, omdat de meest verlichte denkbeelden over de Godsdienstige vrijheid hun ontstaan danken aan de Congregationalisten. Het recht van de mens, om zelf in zaken, die de Godsdienst betreffen, te oordelen, overeenkomstig zijn overtuigingen te handelen en door geschikte middelen zijn kennis te verbreiden, werd door de oude heidenen niet verstaan. Onderlinge, gemeenschappelijke aanbidding was de uiterste grens van vrijheid. bij het heidendom.

Maar dit is heel wat anders, dan vrijheid van Godsdienst. Het was eerder een verlof tot vereniging en overeenstemming, dan een rechtgeven om van mening te verschillen. Wel werd de vreemdeling toegestaan in het geheim zijn Godsdienstplichten te vervullen, maar gevoelens, die in strijd waren met de vastgestelde kerkplechtigheden openlijk te belijden en een vreemde God te aanbidden, waren over het algemeen misdaden, die iemand voor de rechter konden brengen. In dit opzicht moest het christendom, ondanks haar ernstige betuigingen van onzijdigheid, dikwijls de grootste woede van de onverdraagzaamheid van het heidendom verduren. Zelfs weigerden de heidenen de dienst van Jezus Christus met die van Mars of Jupiter te verenigen, hielden vast aan hun stomme afgoden en verhinderden ook anderen die te verlaten. Vandaar dat de leer van de apostelen een nieuwe vreemde Godsdienst werd genoemd, die verderfelijk was voor de zeden en wiens verbreiders ter ere van de Goden verbrand dienden te worden. De taaie volharding in hun overgave aan de dienst des Heeren, hielden zij voor trotse hardnekkigheid, die zeer zwaar gestraft moest worden. De eenvoudige verklaring voor de rechter, dat men een Christen was, achtte men zo'n grote misdaad, dat men regelrecht voor de leeuwen geworpen kon worden of in de gevangenis gezet. Zo stonden de zaken in de beroemdste staten van de oude wereld, ten aanzien van de burgerlijke vrijheid. En het zou inderdaad vreemd geweest zijn, wanneer er meer eerbied aan de rechten van het geweten bewezen was. Maar het is een onbegrijpelijke en betreurenswaardige zaak als mensen, die christenen genoemd worden, deze heilige naam bezoedelen door het aannemen van dezelfde verderfelijke beginsels en hetzelfde willen bevelen en uitvoeren ten aanzien van de afgodendienaars en verlaters van hun geloof.

De onverdraagzaamheid gedurende de lange regering van pauselijke duisternis en wreedheid was bitter, waarvan de ontzaglijke tonelen van verwoesting en slachting getuigen, toen het bloed van de heiligen de scharlakenkleurige hoer dronken maakte en voor het altaar God om wraak riep.

De hervorming bracht. weliswaar in veel opzichten verbetering, zij nam alle verkeerdheden echter niet weg. Door onkunde verstonden de hervormers de ware aard van de Godsdienstvrijheid niet nauwkeurig en verlangden zij voor zichzelf een recht, dat zij anderen weigerden.

Al de protestantse regeringen oordeelden, dat het straffen van ketters en afgodendienaars wettig en noodzakelijk was en rangschikte verschil in gevoelens met de vastgestelde belijdenis onder misdaden tegen de staat. Hendrik VIII van Engeland liet zonder onderscheid zowel pausgezinden als protestanten te recht stellen, die hem als hoogste machthebber weigerden te erkennen. Ook Eduard VI, die opgehitst werd door Cranmer, bevlekte terwille van de Godsdienst zijn handen met onschuldig bloed; terwijl koningin Elisabeth bij talrijke gelegenheden het onheilige voorbeeld van haar vader volgde.

Godsdienstvrijheid ontstaan bij de Independenten

In Genève waren de bepalingen ten opzichte van opstand en ketterij onder de omstandigheden veranderlijk; maar zij, die zich niet aan de kerkelijke tucht onderwierpen, verloren hun burgerlijk bestaan.

Ook de grote groep Britse Puriteinen was — ondanks al hetgeen zij zelf hadden geleden — niet vatbaar om het verkeerde van de vervolging in te zien. De meesten geloofden, dat de ondersteunende en beteugelende maatregelen voor de ware Godsdienst wettig waren.

De Brownisten komt de eer toe, als eersten betere beschouwingen over de Godsdienstvrijheid gehad te hebben, terwijl zij, die uit hun voortgekomen zijn — de Baptisten en Independenten —, vooral door de kennis, die zij in de Nederlanden opgedaan hadden, als enigen gedurende vele jaren over dit onderwerp alleen het licht verspreidden.
Het was immers in het jaar 1614 dat Leonard Busher aan koning Jacobus en het parlement de Godsdienstvrijheid voorstelde met zijn "Betoog over de vrijheid van geweten". De strekking van deze verhandeling is, om de weg te doen kennen, die tot het geluk van een natie leidt, als iedereen daarin de vrijheid geniet, om God naar zijn overtuiging te dienen, en daarbij niet beledigend te zijn, maar vredelievend te spreken en te schrijven overeenkomstig Gods Woord.
Zijn beschouwingen zijn Schriftuurlijk en dragen het kenmerk van een verlichte geest. Fel stelt hij zich tegen de vervolging op, waarvan hij de onrechtvaardigheid en onwettigheid met zeventien stellingen bewijst, terwijl hij aan het slot de koning en het parlement ernstig en indringend om de onschatbare zegen van de verdraagzaamheid smeekt.

Brownisten en Baptisten over de, Godsdienstvrijheid
Ook het werk van Robinson, getiteld "Rechtvaardiging der afscheiding", dat in 1639 uitgegeven werd, bevat nauwkeurige regels over burgerlijke en geestelijke bedieningen en hun gezag. Hetzelfde kan gezegd worden van een zogenaamd schimpschrift, opgesteld door enige Brownisten in 1644 en bestemd voor de Westminsterse synode-vergadering en de Dissentse broeders, dat als titel voerde: "Vragen van groot belang".
Ook bewijst de "Verdediging der kerken" van Buton (1644) heel duidelijk, dat de overheid, die geroepen en verplicht is om verkeerde daden te straffen, zeker niet over de gewetens heeft te gebieden. De regering, als Gods dienares, draagt het zwaard tegen het schenden der Goddelijke bevelen of rechtvaardige wetten van het land niet tevergeefs.
Vervolgens schreef in 1644 Roger Williams, een Independents Baptist uit: Nieuw-Engeland, een werk over de vervolging, ter zake van het geweten, dat hij "Bloeddorstige gevoelens" noemde. Hij beweert, dat het een grotere zonde is als mensen genoodzaakt worden te aanbidden, wat zij niet geloven, dan dat men gedwongen wordt te trouwen met iemand van wie men niet houdt. Verder ontkent hij ernstig en breedvoerig, dat Christus ooit het burgerlijke zwaard als een middel tegen valse leraars voor wettig heeft verklaard. Roger Williams kreeg als eerste vrijheid van Godsdienst voor Nieuw Province, over welke staat hij gemachtigd landvoogd was. Tot zijn eer moet ook nog vermeld worden, dat hij niet alleen in de vrijheid van het geweten geloofde, maar dat hij die ook als het geboorterecht van een mens bij zijn ondergeschikten erkende, terwijl hij nooit iemand, die anders als hij dacht, onderdrukte of tegenwerkte.
Net als de gemelde werken, droegen ook de geschriften van John Goodwin veel bij, om de juiste denkbeelden over de Godsdienstvrijheid te verspreiden. Het zou een vervelende zaak worden, om al de kleinere werkjes van deze tijd, die over dat onderwerp gaan, te vermelden.
Toch verscheen er ten aanzien van deze zaak niets van de kant van de Episcopalen of Presbyterianen, dat ook maar enige toenadering bevatte of de gevoelens van de tegenpartij enigszins rechtvaardigde.
In de Westminsterse vergadering werd wel uitvoerig getwist over de Godsdienst-vrijheid, met meer of minder gegronde kennis, al naar de partijen bezaten. De Presbyterianen ontkenden, wat de Independenten beweerden, en omgekeerd. Volgens Baillie streden

de partijen, “als ging het om haardsteden en altaren”. De verdraagzaamheid beschouwde men als het hoofdbegrip, als de grondslag van de beginselen der Independenten; ja, als de afgod van hun verbeelding.
Wat zou het voor de mensheid gelukkig geweest zijn, als zo'n vreedzame Godheid altijd het voorwerp van aanbidding was geweest. Wat destijds naar het oordeel van velen de schande van de partij was, moest — volgens onze gedachten — haar thans tot een bijzondere eer worden gerekend, en wel voornamelijk dit, dat zij te midden van vele en velerlei tegenspoed, de meest gewichtige rechten van de mens mannelijk verdedigde en bij voorkomende gelegenheden aan anderen gaf, wat zij zelf verlangde.

Nog meer schrijvers over de Godsdienstige vrijheid

Jeremy Tailor
Had men aanvankelijk geijverd voor vrijheid van denken, al gauw ging men een stap verder. Reeds in 1647 schreef Jeremy Tailor over de vrijheid van het prediken. Hij toonde de onbillijkheid aan, om anderen zijn geloof voor te schrijven en noemde het een onrechtvaardige zaak, als men het verspreiden van verschillende gevoelens verbood of haar leraars vervolgde. Met betrekking tot het onderwerp is dit het eerste werk van een geestelijke, dat onze opmerkzaamheid verdient. Over het algemeen zijn de inzichten van hem over de ongepastheid van het uitoefenen van gezag in de Godsdienst verstandig en Schriftuurlijk te noemen; hoewel enkele gewaagde stellingen daarin — zoals te vrezen was — hun waarde buitengewoon verminderen. De klem van zijn betoog ontleent hij in de eerste plaats uit de moeilijkheid van het verklaren der Heiligt Schrift over deze materie om daardoor vaste en besliste bewijzen te verkrijgen; vervolgens uit de onbevoegdheid van de mensen, hetzij pausen, raadsvergaderingen, enz. , om de kerk te regeren; dan uit onwetendheid in het dwalen bij Godvruchtige personen, en tenslotte uit het toch blijven voortbestaan van oude gevoelens en gebruiken, die reeds lang en algemeen voor dwalend werden gehouden. Meer op deze gronden, dan op de eenvoudige taal van de Bijbel, verdedigt Tailor de verdraagzaamheid, die hij verlangt. Ook blijft het bij veel plaatsen in zijn geschrift moeilijk, om te besluiten, of hij uit innerlijke overtuiging spreekt, of slechts voorgenomen heeft, een verondersteld denk-beeld te bewijzen. Hoewel hij destijds een geestelijke was en toch tot de heersende partij van de Dissenters behoorde, pleitte hij voor de verdraag-zaamheid ten opzichte van de bisschoppelijken.

John Owen
Wij hebben het al met een woord over Owen's opvattingen over de vrijheid van het geweten gehad. Gelijktijdig met, zo niet vóór anderen, was hij van haar wettigheid overtuigd. Maar, wanneer die anderen hierover spraken, zweeg hij, om het onderwerp van alle kanten nauwkeurig te kunnen bekijken. Thans echter, nu de vrijheid reeds gevestigd is en zijn partij reeds de overhand heeft, treedt hij op om de rechten van het geweten te handhaven. Niet op een onbezonnen wijze, want zoiets was van Owen niet te verwachten, maar bestendig en volhardend tot zijn dood, als vrucht van jarenlange studie en veel hoofdbrekens.
In de verhandeling, waar we al over spraken, en die Owen bij de leerrede had gevoegd, onderzocht hij de bewijzen uit de Heilige Schrift, die tegen de Godsdienstvrijheid waren ingebracht. Het resultaat was dat dit onderzoek zijn denkbeelden alleen bevestigden, in plaats van ze te weerleggen, hetgeen ook door anderen verklaard wordt. Het eerste deel

behandelt in het bijzonder de reden, die voor het getuigenis van de Schotse algemene vergadering aangevoerd werd, en hun bedrog duidelijk aantoont. Vervolgens worden de andere bewijzen, die moesten dienen om dwang en vervolging in Godsdienstzaken, te rechtvaardigen, nauwkeurig onderzocht en getoetst, waardoor de plicht van de overheid ten opzichte van hen, die de waarheid belijden, ontkennen, tegenstaan of bespotten, in het juiste licht worden gesteld.
Ofschoon wij hier niet in alle opzichten met Owen instemmen, moeten wij toch erkennen, dat zijn opvattingen zeer gematigd waren, terwijl de wijze van behandeling doet vermoeden, dat Owen zich de vele moeilijkheden, die in zijn stellingen opgesloten konden liggen, bewust was. Vandaar zijn uitzonderingen op de regel, met het doel, dat het toezicht van de overheid de ware aanbidding niet zou belemmeren of de valse zou bevorderen. Toch schijnt hij niet voldoende onderscheid gemaakt te hebben tussen hetgeen overheidspersonen als christen, of als staatsdienaren verplicht waren te doen. Niettegenstaande deze onnauwkeurigheid beweert hij duidelijk en met klem van bewijzen, dat de overheid niet het recht heeft over iemands Godsdienstige wijze van denken te heersen, wanneer zijn gedrag de maatschappij niet beledigt of haar orde verstoort.
"De evangelische instellingen", zo zegt hij, "wettigen in geval van ketterij of dwaling zeker geen wrede vervolging of burgerlijke straffen. Het is wel voorzegd, dat er ketterij moest zijn, maar niet om de ketters te vernietigen, maar opdat de oprechtheid en vroomheid van de ware belijders te meer zou blijken. Wij zeggen met opzet: vernietigen, en bedoelen daarmee de lichamelijke dood, omdat alle redenen, die voor de strafbaarheid van andersdenkenden naar voren worden gebracht, ook al bestaan ze maar in verwijten, de beginsels van deze willekeurige straf zijn. Het zijn de eerste voetstappen op de weg tot de uiterste en gruwelijkste daden. Vermaning, ernstige vermaning, en wordt die in de wind geslagen, dan is kerkelijke afzondering de hoogste maatregel tegen dezulken; met geduld wachtend, of het God mocht behagen hen te eniger tijd met berouw en boete tot de schoot der kerk terug te brengen. Zijn gevangenschap en verbanning al geen rechtvaardige middelen tot verbetering, het doden behoort daar helemaal niet toe, en daarbij wacht God met taai geduld en grote lankmoedigheid op de bekering van de ongelovigen.
Maar het is zeer waarschijnlijk, dat zij, die op aarde om het wraakzwaard roepen, onbekend zijn met hun eigen geest, zoals dat bij de discipelen het geval was *die vuur van de hemel begeerden*, Luk. 11. Misschien bevat de gelijkenis van het onkruid in de akker een duidelijk voorschrift omtrent deze zaak. Ik ben echter niet bevreesd, dat de antwoorden over deze aangelegenheid, die onze Godgeleerden aan de verklaring van Bellarminus ontleend hebben, de proef niet zullen doorstaan. "
Deze woorden bewijzen ten overvloede het echt christelijk karakter van Owen's gemoed, terwijl de omstandigheden waarin zij gesproken, en de standvastigheid waarmee zij volgehouden werden, ons tot waarborgen van zijn oprechtheid verstrekken.

Hendrik Vane

Wij voelen ons gedrongen om, behalve Owen, nog enige personen te noemen, die aanspraak maken op onze achting en, evenals hij, in de rij van verlichte verdedigers der Godsdienstvrijheid vermeld dienen te worden.
Van hen noemen wij als eerste Hendrik Vane, een man, die zowel geprezen als belasterd werd. Daar hij sterk in zichzelf gekeerd was en daardoor bij velen onbekend, hadden toch de geest en de kracht van het Evangelie Vane bij wijze van spreken doordrongen,

hetgeen blijkt uit zijn verheven gedachte over de burgerlijke en Godsdienstige vrijheid.
In zijn "Meditatiën of overdenkingen", uitgegeven in 1655, beschrijft hij op korte wijze het menselijk gezag als volgt: "Het ambt van de overheid in deze wereld is de stoffelijke zaken van de mensen te regelen en niet hun gewetens of belangen voor de eeuwigheid. "
Milton, die Vane heel goed kende, vermeldt met eerbied en hoogachting zijn Godsdienstigheid en het juiste oordeel van hem met betrekking tot het onderhavige onderwerp. Hij dicht daarvan:

"Beide, geestelijke en burgerlijke macht,
wat elk bedoelt, wat ieder scheidt,
hebt gij geleerd, zoals weinigen hebben gedaan:
De beperking van ieders zwaard,
zijn wij aan u verschuldigd.
Daarom leunt de Godsdienst
in vredestijd op uw vaste hand
en houdt u voor haar oudste zoon. "

John Milton
Na Vane noemen we Milton als een kundig en geacht verdediger van de Godsdienstige vrijheid. Handelende over de burgerlijke macht in kerkelijke zaken, doet hij haar onwettigheid sterk uitkomen, terwijl hij overtuigend bewijst, dat geweld aan de ene, en omkopen van leraars aan de andere kant, de zaak des Heeren altijd veel schade hebben berokkend.
In zijn "Ontwerp van een vrij gemenebest" zegt hij, met de hem bijzonder eigen welsprekendheid: ",Wie kan gerust zijn, en wie kan in deze wereld iets met tevredenheid genieten, die niet vrij is God te dienen en zijn eeuwig heil te bevorderen naar het beste licht, hem door Gods geopenbaarde wil en de leiding van de Heilige Geest geschonken?"
Als hij geroepen wordt voor de vrijheid te spreken, stelt hij op meesterlijke wijze de dwaasheid en onrechtvaardigheid, zowel van de Godgeleerde als van de staatkundige ongerijmdheden ten toon in schone en meeslepende bewoordingen. Beiden, Vane en Milton, waren dus, ten aanzien der kerkregering van de denkwijze der Independenten.

John Locke
Ook John Locke (Engels filosoof 1632-1704) schreef een verhandeling over de verdraagzaamheid. Deze muntte uit in gedegenheid en nauwkeurigheid boven alle overige geschriften over dit onderwerp, terwijl de wijze van voorstelling bijna niets te wensen overliet. En, ofschoon Locke een geestelijke was in de bestaande kerk, bewijst deze verhandeling meer dan voldoende omtrent dit punt. Velen verheffen deze wijgeer wel, maar schijnen daarbij niet te bedenken, dat hij de grondbeginselen van de Independenten deelde. Locke studeerde in Oxford, toen Owen daar het dekenschap van de hogeschool bekleedde, waaruit valt af te leiden, dat Locke de kiem van zijn toekomstig werk aan het beroemde hoofd van dat college verschuldigd was.
Hetgeen wij tot hiertoe aanvoerden zal, naar wij hopen, de lezer te beter in staat stellen om de waarheid van Hume's woorden op te merken.
"Van alle christelijke sekten was deze (van de Independenten) de eerste, die, zowel in voor- als tegenspoed, altijd het beginsel van verdraagzaamheid trouw bleef. Het is echter wel opmerkelijk dat zo'n rechtvaardig leerstelsel zijn ontstaan niet dankt aan een juiste

en gezonde redenering, maar aan buitensporigheid en dweperij van de hoogste graad. ”
Wij zeggen met nadruk, dat wij het inderdaad ook zeer opmerkelijk zouden vinden, als deze laatste stelling bewezen kon worden. Want wat is het geval? Bij Hume duidden de woorden *buitensporigheid* en *dweperij* alleen maar een persoonlijke afkeer aan van Schriftuurlijke gevoelens en Godsdienstige ijver. Was hij beter bekend geweest met enige Independenter, dan zou hij ongetwijfeld hun kennis en verstand niet veracht, maar zeer waarschijnlijk wel geroemd hebben. In ieder geval had hij dan kunnen weten, dat hun. geprezen beginselen niet veroorzaakt werden door toeval of eigenzinnigheid, maar de resultaten waren van een wijsgerige beschouwing van het christendom, die ook in andere streken gevonden werd.

Het verslag van Cook
Verschillend van Hume, stelt Dr. Cook de oorsprong van de denkbeelden over de Godsdienstvrijheid in de samenloop der omstandigheden.
Hij zegt daarover: “Ik heb gezien, dat de gevoelens van de Independenten over het onderwerp van de Godsdienstige vrijheid zijn ontstaan door de werking van toevallige omstandigheden. Zoals reeds is opgemerkt, waren de Independenten oorspronkelijk weinig in getal en onderworpen aan verachting en vervolging in al haar gestrengheid. Zij gaven daardoor hoog op van het belang en het gewicht ener gezegende verdraagzaamheid of vrijheid in het Godsdienstige leven. Talrijke sekten, waarvan sommige de meest ongeregelde gevoelens koesterden en in praktijk brachten, ontstonden uit de onkundigste en onbeschaafdste geestdrift, tijdens de worsteling tussen de koning en het parlement. Deze dingen ondersteunden natuurlijk de Independenten en bevorderden in grote mate de zucht naar verdraagzaamheid, die oorspronkelijk opgewekt werd, om eigen lijden te ontgaan. Toen dit echter weldra de geest van hun denkbeelden was geworden, probeerden zij — hetzij uit staatkundig oogpunt of uit angst —, de Presbyterianen te onderdrukken of althans te overmeesteren. Deze toestand bleef in het vervolg dezelfde, ook, toen zij de macht hadden verkregen, omdat zij begrepen, dat de geringste verzaking van hun grondstelling de verschillende sekten van hen zou verwijderen. Op de wijze verkregen de Independenten op hun beurt een groot overwicht op hun vijanden, voor wie zij met reden vreesden. ”
Deze bewering van Hume mag voor de oppervlakkige kenner van de geschiedenis juist schijnen, voor anderen mist zij de noodzakelijke grond.
Waarom — en de vraag is heel logisch — deed de vervolging anderen niet aandringen op verdraagzaamheid bij de Presbyterianen? Of maakten de staatkundige motieven hen minder geneigd om zich vrienden door dezelfde middelen te verwerven?
De Independenten waren toch niet de enige staatkundigen tijdens dit tijdvak van regeringloosheid! En is het waarschijnlijk te veronderstellen, dat het alleen aan een Dr. Cook gegeven zou zijn geweest onder de dekmantel van schijnheiligheid te zien? Waren de Independenten daar werkelijk mee omhangen, dan was dat toch zeker vóór hem al gemerkt en behoorde hem geenszins de eer van die ontdekking gedaan te hebben. Eén ding is duidelijk: deze schrijver heeft de grondstellingen van de Independenten niet nauwkeurig onderzocht, anders zou hij gezien hebben, dat het een noodzakelijk gegeven was, dat zij uit hun aard en onafhankelijk van uiterlijke omstandigheden, liefde en verdraagzaamheid in het Godsdienstige predikten.

Een tegenovergesteld gevoelen
Voordat de bedienaren van de Godsdienst bijzondere macht hadden of meenden haar

te moeten beschermen, kenden zij geen dwingende maatregelen tot bevordering van geloof of tot beteugeling van andersdenkenden. Het afwijzen van burgerlijk gezag en van elke verbintenis met wereldlijke regeringen in zake de Godsdienst, vormt een wezenlijk deel van haar gevestigde onafhankelijkheid, waaruit de verwerping van geweld om de belangen van het christendom te bevorderen of te bewaren, als vanzelf volgt. Bovendien legden de Independenten vooral de nadruk op een waarachtige bekering, omdat deze alleen de mens een rechte geschiktheid geeft om de zegeningen en voorrechten van Christus' koninkrijk te ontvangen en te genieten. Het zou daarom zowel ongerijmd als onwettig zijn, deze bekering door andere, dan geestelijke middelen te willen veroorzaken. Dit gevoelen van de Independenten werd destijds nog zo goed begrepen, dat zelfs Baillie het voorstelt als het grondbeginsel en de voornaamste reden van hun afscheiding, terwijl hij daarbij verklaart, dat indien het trouw nageleefd en gehandhaafd was, het wel veertig tegen één van de beste hervormde kerken zou hebben uitgesloten. Hiermee in verband staat een andere bijzondere hoofdtrek bij hen, die tot hetzelfde gevolg zou leiden, en daarin bestaat, dat ieder lid van de Independentse kerk op gelijke wijze in haar tucht deelt. Niemand is verplicht tegen zijn overtuiging in te handelen en kan slechts zo lang tot de kerk behoren, als hij van haar wettigheid naar Gods Woord overtuigd is. Dit volgt trouwens vanzelf uit hun stelsel. Zij verfoeien immers elke vorm van dwang en oordelen het een onwettige zaak te zijn, als iemand in strijd met zijn overtuiging zou handelen. Daarom kunnen zij anderen niet dwingen of beperken zonder in strijd te komen met hun beginselen. Welnu, op deze grondslagen berust het vreedzame gedrag van de Independenten. Iets dergelijks moet zonder twijfel een gunstige invloed hebben op kerk en burgerstaat. En het zou een onbegrijpelijke zaak zijn, dat er mensen waren, die een stelsel, dat zo'n uitwerking heeft, kunnen lasteren of in verdenking brengen, ware het niet, dat er misbruik van gemaakt was. Want het is zeker niet onze bedoeling te beweren, dat elk lid van die gemeente het altijd goed begreep, of overeenkomstig haar beginselen altijd trouw heeft gehandeld. Toch is een Independent die meedoet aan vervolging een tegenstrijdigheid en zijn gedrag is dan ook niet te wijten aan de denkbeelden, die hij belijdt. Ook vermindert hij (bij verstandige mensen) helemaal niet de achting en de roem van de grondstellingen zijner kerk; hij bewijst alleen maar, dat hij haar geest niet bezit. Er mogen immers anderen zijn, waarbij een vervolging bestaanbaar is met hun beginselen; bij een Independent kan zulks alleen, wanneer hij voorgeeft te zijn, wat hij niet is. De nationale kerk te verlaten, tegen gezaghebbende synoden te zijn, geen menselijke geloofsbelijdenis te willen ondertekenen, en dan tóch door de sterke arm zijn gevoelen te willen verbreiden, of een dergelijke handelwijze bij anderen te willen verdedigen, is zeer beslist óf een grove dwaling, óf een bewijs van gemene onoprechtheid. De bekering noodzakelijk te achten met het doel de zalige vruchten van het koninkrijk Gods te genieten, en die door het zwaard te bevorderen, zou ongerijmd en dwaas zijn en indruisen tegen het verstand van redelijk handelende mensen.

Smith en Hume over de Independenten

Ook Dr. Adam Smith gewaagt van de denkbeelden der Independenten, maar zeker niet minder bevooroordeeld. Na weergegeven te hebben, wat het gevolg zou zijn, wanneer de staat geen macht of gezag omtrent de Godsdienst oefende, maar de verschillende sekten aan de natuurlijke voortgang van waarheid en dwaling overliet, zegt hij: “Dit plan van kerkregering wilde de sekte — Independenten genoemd — voor Engeland invoeren tegen het eind van de burgeroorlog; door een sekte, die zonder twijfel zeer ongeregeld en

dweepziek was. Was het (ofschoon in oorsprong zeer onwijsgerig) toen ingesteld geworden, dan zou het waarschijnlijk getuigd hebben van goede gemoedsgesteldheden en gematigdheid omtrent iedere soort van Godsdienstige grondstellingen. ”
In deze woorden ligt dezelfde verachting voor personen om hun Godsdienstige overtuiging 'opgesloten, als in de taal van zijn vriend en landgenoot Hume. Beide schrijvers bewijzen alleen maar, dat zij daden en gevoelens van anderen, die boven hun begrip gaan, niet kunnen beoordelen. Omdat zij niet tot de kern van de beginselen der Independenten ten aanzien van de verdraagzaamheid konden doordringen, oordeelde zowel Smith als Hume oppervlakkig. Toch blijkt het, dat deze gevoelens op het verstand van welke wijsgeer dan ook, een krachtige en heilzame werking hadden. Indien Hume en Smith de beschouwingen van de Independenten begrepen hadden, zouden zij hen wellicht als christelijke wijsgeren, die zo'n grote mensenkennis hadden, vereerd hebben, wier grondbeginselen niet alleen bevorderlijk waren voor goede gemoedsgesteldheden, maar ook leidden tot zaken van hoger en duurzamer belang.

Een opmerking van Neal
Was het onderwerp, dat wij hier behandelen, niet zo belangrijk geweest en waren wij daardoor niet meer over Owen's karakter en bijzondere gaven aan de weet gekomen, dan waren wij hier minder uitvoerig geweest. De lezer zal hebben opgemerkt, dat Brittannië zijn Godsdienstige vrijheid verschuldigd is aan de Independenten, zo goed als het zijn burgerlijke vrijheid grotendeels aan de Puriteinen te danken heeft. Men heeft wel gezegd, dat de Independenten een heel goede theorie over de verdraagzaamheid bezitten, maar dat, als zij macht hadden, hun praktijk zou zijn van andere partijen.
Zelfs Neal beklaagt de gebrekkigheid van hun stelsel onder Cromwell en noemt hun handelwijze willekeurig.
“Hoe beknopt”, zegt hij misschien spottend, “is de lijst van hun grondslag, hoe streng hun bepaling omtrent de druk!”
Als bewijs hiervoor voert men hun gedrag aan ten opzichte van Baptisten en Kwakers. Het vervolg zal ons echter doen zien, dat deze bewering van grond is ontbloot. Maar wij erkennen graag, dat ook deze gemeenten leden telden, die meer de vorm dan het wezen bezaten. Een zaak wordt echter niet slecht door het misbruik, dat kwaadwilligen daar van maken. Ook hangt de voortreffelijkheid van een wet of regel niet af van de wijze, waarop zij wordt betracht.

Owen preekt nogmaals voor het parlement
Er is al opgemerkt, dat toen Owen voor het parlement preekte, hij met betrekking tot de dood van de koning een voorzichtig stilzwijgen in acht nam. Dat schijnt de goedkeuring te hebben weggedragen. Wij zien hem althans de 19e april daaraanvolgend weer optreden voor het parlement en de voornaamste officieren van het leger, terwijl hij zijn beroemde leerrede over “De beving en verandering van hemel en aarde” uitspreekt.
Evenals vroeger mocht hij weer de dank van het Lagerhuis ontvangen met het bevel tot het laten drukken van de leerrede. In de opdracht aan het Lagerhuis verontschuldigt hij zich over de gebrekkige behandeling van zijn onderwerp, daar de nodige tijd hem had ontbroken en hem veel moeite en leed in het midden van een arm en talrijk volk troffen. Toch noemen wij deze rede zeer belangrijk, zowel om de toon, als om de strekking ervan. De echte juiste gevoelens worden openhartig en krachtig, maar tevens eenvoudig, voorgedragen.

"De tijd zal komen, dat de aarde, door de Geest der profetie voorspeld, haar doden zal uitbraken en het bloed der eenvoudigste ketters gewroken zal worden! Ook bestaat er geen voldoening voor dit bloed, zo lang iets aan het beest, of het beeld daarvan, ongebroken blijft!"
Als Owen het over de macht van de anti-christ heeft, vraagt hij: "Blijkt het niet overduidelijk, dat de samenstelling van de regering der natiën van top tot teen aan elkaar kleeft door cement met de anti-christelijke mortier, zodat zij zonder een sterke beving niet gezuiverd kan worden? Hier blijkt duidelijk uit, dat het werk des Heeren betrekking heeft op het verbreken van de geheime verbintenissen, die tegen Hem en het rijk van Zijn geliefde Zoon gericht zijn. Gewis, Hij zal die verbreken. Tot welk een trap deze beving bij de verschillende natiën zal stijgen, kan ik niet bepalen, omdat de Schrift dit niet aanwijst. Toch is het zeker, dat het hoogtepunt van deze beving eerst dan bereikt zal zijn, als de invloed van het anti-christendom geheel van de macht dezer natiën gescheiden is. "

Eerste kennismaking met Cromwell
Onder de toehoorders bevond zich ook Cromwell, die voor het eerst Owen hoorde preken, en, zoals bleek, met groot genoegen. Twee dagen na het houden van zijn preek, wilde Owen Londen verlaten. Voordat hij vertrok, achtte hij zich echter verplicht eerst nog een bezoek te brengen aan zijn weldoener generaal Fairfax. De bedienden aarzelden hem aan te dienen, daar de generaal ziek was en zij verschillende hooggeplaatste personen de toegang tot hem hadden geweigerd. Owen zei hen echter, dat hij de generaal alleen maar even wilde spreken om hem zijn dank te betuigen voor de vele weldaden en gunsten, die hij van hem genoten had. Terwijl de bedienden deze boodschap overbrachten en Owen even wachtte, trad Cromwell met enkele officieren binnen. Toen deze Owen zag, liep hij rechtstreeks op hem toe, plaatste zijn hand op de schouder van de leraar en zei met de hem bijzonder eigen gemeenzaamheid ten aanzien van vrienden: "Mijnheer!, gij zijt de man, met wie ik bekend moet zijn. "
Het bescheiden antwoord van Owen was: "Dat zal veel meer voor mij, dan voor u ten voordeel zijn. "
"Dat zullen we spoedig zien", antwoordde Cromwell. Daarop nam hij Owen's hand en leidde hem in de tuin van Fairfax. Hier maakte Cromwell aan Owen zijn voorgenomen tocht naar Ierland bekend, waarbij hij hem zei, dat hij wilde, dat Owen meeging om daar de zaken van het Drie-eenheids-college te regelen. Owen verontschuldigde zich Wegens zijn ambt te Coggeshall, maar tevergeefs; in plaats van een dringend verzoek, kwam weldra een bevel. De jongste broer van Owen, die al dienst deed in het leger, moest zijn invloed aanwenden om de doctor te bewegen toch te gaan. Cromwell schreef zelf een brief aan de gemeente van Coggeshall, die slechts node haar herder verloor; maar de woorden van de protector, dat hij *moest* en *zou* gaan, deden haar besluiten. Owen, op deze wijze in het nauw gebracht, raadpleegde enkele van zijn broeders in de heilige bediening. Zij oordeelden, dat hij zijn toestemming mocht geven, waarop hij eindelijk besloot zich voor de reis klaar te maken.
Aldus werd de grondslag gelegd voor de gemeenzame vriendschap tussen John Owen en Olivier Cromwell. Deze hield stand gedurende het grootste gedeelte van Cromwell's leven en had voor Owen belangrijke gevolgen.
Cromwell achtte Owen hoog en bewees hem een bijzondere eer, die bleek uit de hoge waardigheden, waarmee hij hem bekleedde. Wederkerig droeg Owen de protector een bijzondere hoogachting toe, terwijl hij zijn persoonlijke gaven en openbare deugden er-

kende en eerbiedigde. Of deze echter de vruchten waren van het verborgen geloof zijns harten, durven wij niet met zekerheid te beweren. Vermoedelijk zijn er maar weinig karakters, die moeilijker op een juiste en rechtvaardige wijze te beoordelen zijn, dan dat van deze buitengewone man.
Zijn vrienden roemden hem, ja, bijna als een heilige; zijn vijanden noemden hem een duivel. Werd hij door de eersten versierd met elke deugd, de laatsten stelden hem voor behebt met iedere verkeerdheid van de menselijke natuur. Ongetwijfeld werd hij uit partijdigheid naar onbestaanbaarheden geschetst, terwijl zijn geschiedenis vervuld is met vreemde instellingen. Over het algemeen is zijn gedrag geprezen of gelaakt, al naar men vriend of vijand was van zijn staatkundige maatregelen. Op gemengde lof maakt hij geen aanspraak, maar toch verdient hij geen harde veroordeling als het om verschil in zienswijze met hem gaat. Veel toch deed hij ter bevordering van de roem van zijn vaderland, én, indien hij geen Godvruchtige was, hetwelk wij niet durven beslissen, dan bracht hij toch veel toe tot Godsdienstigheid bij anderen en hun vrijheid, zowel in het binnen- als in het buitenland. En al handelde hij niet altijd, zoals het behoorde, toch valt het niet te ontkennen, dat maar weinigen, indien zij de macht en het gezag gehad zouden hebben, die met zoveel gematigdheid en meer tot het algemeen welzijn gebruikt zouden hebben, dan Olivier Cromwell.

HOOFDSTUK V

Owen preekt andermaal voor het parlement

We hebben gezien, dat Owen tenslotte toegaf aan het verzoek van Cromwell, om hem naar Ierland te vergezellen. Er verliepen echter voor het vertrek nog verschillende maanden.

De 17e juni 1649 gaf Londen in Grogershall een luisterrijk feest ter ere van de generaal, de officieren en het Lagerhuis. De stoet was een prachtig gezicht, nadat men eerst Owen en Goodwin had horen preken. Beide leerredenen werden de volgende dag aan het comité van Oxford overhandigd, terwijl de predikers niet alleen bedankt, maar ook voorgedragen werden tot hoofden van die hogeschool.

De leerrede van Owen droeg tot titel: "De macht van de mens overwonnen", doelende op de nederlaag van de Levellers te Burford in de, vorige maand. De Levellers waren oproerigen, die een absolute gelijkheid in het burgerlijke leven door wilde drijven en zich sterk tegen het ambt der overheid, een geregelde kerkelijke bediening van het Evangelie en alle vastgestelde wetten en bevelen, verzetten. Ten getale van ongeveer vierduizend man, onder aanvoering en bevel van een zekere Thomson — die vroeger reeds wegens oproer was veroordeeld —, werden ze te Burford, waar ze zich verenigd hadden, door generaal Reynolds aangevallen. Daar Reynolds' leger door Fairfax en Cromwell werd versterkt en de Levellers te weinig voorbereid waren, bleef de uitslag niet lang twijfelachtig; slechts vierhonderd van hen gaven zich over, terwijl de overigen ongelukkig het leven lieten.

Herhaalde malen zinspeelt Owen, in z'n verhandeling op deze vergadering van dweepzieke roekelozen en wijst ernstig en al waarschuwend op hun bedoelingen en hun ondergang.

Owen voegt zich bij het leger

Op 2 juli daaraanvolgend werd Owen door het parlement aangesteld als kappelaan bij luitenant-generaal Cromwell naar Ierland, terwijl zijn vrouw en kinderen tijdens zijn afwezigheid een jaarlijkse bijdrage van twaalf-honderd gulden kregen toegewezen. Deze beloning was beslist niet aan de hoge kant, vooral als men let op hetgeen Owen daarvoor in de steek moest laten.

Te Milford in augustus ingescheept, vertrok Owen met het leger, veertienduizend man sterk, naar Ierland

Vooraf hield men een plechtige bid- en vastendag, waarop drie leraars hun gebeden deden en Cromwell, Gough en Harrison zelf toepasselijke gedeelten uit de Heilige Schrift verklaarden.

Groot was de invloed en kracht de uitwerking op het staatsleger van deze Godsdienstoefening, waarin de bevelhebbers zelf voorgingen. En wat misschien ook wel een gevolg van de strenge krijgstucht was: men hoorde door het gehele kamp vloeken noch zweren, terwijl de soldaten in hun vrije tijd de Bijbel lazen, psalmen zongen of Godsdienstige gesprekken hielden.

De toestand in het leger

Zo geducht en gevreesd als dit leger was voor de halsstarrige vijand in het veld, zo zachtaardig en menselijk was het ten opzichte van hen, die de wapens boetvaardig neerlegden. En, geen wonder, het was niet uit op onwettige plundering en verderving van eigendommen en personen, maar haar doel was om voor de onderdanen de rust en

welvaart te herstellen, of te verzekeren. Zeer verschillend als het was met de Godloosheid en ongebondenheid van de koningsgezinde troepen, werd het leger weldra overal bij de verstandigen als vriend ontvangen en als gast vereerd, daar het gekomen was tot steun der goeden en schrik der bozen en om Godsvrucht en deugd krachtig te handhaven of ijverig te bevorderen. Dit getuigen niet slechts de vrienden van het parlement, want ook Chillingworth zegt: "Ik zag veel Godsvrucht bij de bevelhebbers en krijgslieden van het parlementse leger en ik moet bekennen, dat zij in gedrag er gesprekken christenen waren, terwijl ik weinig van God of Godzaligheid bij onze manschappen kan vinden. Die van ons willen God niet zoeken wanneer zij moed hebben, noch op Hem hopen als zij in rampspoed zijn. Ik kan hen nauwelijks op hun knieën brengen, om God aan te roepen of zich aan Hem op te dragen in een hachelijke toestand of hopeloze krijg. "
Lord Clarendon, die beide legers met elkaar vergelijkt, verklaart: "Het koninklijke leger: was een ongebonden, ongeregelde, aan geen orde gewende, Goddeloze krijgsmacht, wier paarden door vrienden gevreesd en door vijanden belachelijk gemaakt werden, daar zij alleen verschrikkelijk waren in het plunderen en onversaagd in het weglopen. Het andere was een leger, dat onvoorwaardelijk de overwinning moest wegdragen; het kon — menselijkerwijs gesproken — nauwelijks ergens te kort schieten, waarheen het ook ter verovering geleid werd. Het was een leger, dat door moed en geluk, beroemd en gevreesd was over de hele wereld; het leek op een vreedzame, rustige staat van goede landlieden op het land, of van brave burgers in de stad. "
Over zo'n leger voerde Cromwell, die elke veldslag won, het opperbevel, en daarin diende Owen geruime tijd als geestelijke. De manschappen daarvan werden niet slechts aangemoedigd of bezield door vaderlandsliefde, maar ook door liefde tot God en eeuwige heerlijkheid, en streden met meer dan menselijke dapperheid.

Aankomst in Ierland

Het ligt niet in de bedoeling om verder over het parlementse leger uit te weiden, daar wij menen met het bovenstaande te kunnen volstaan.
Reeds bij aankomst van het leger te Dublin nam Owen zijn intrek in het Drie-eenheidscollege, waar hij het grootste gedeelte van zijn tijd in Ierland doorbracht. Over het algemeen genomen genoot hij er een goede lichamelijke gezondheid, hoewel de vele bezigheden en het voortdurend prediken voor talrijke, naar het Evangelie hongerende scharen, hem zeer vermoeiden. Tot zijn bemoediging was zijn dienst echter ook daar niet zonder vrucht. Misschien velen, maar in ieder geval Emett en Manwaring, ontvingen te Dublin onder zijn prediking de eerste zaden des levens. "Mr. Owen", zo getuigt de eerste, "was het middel, waardoor ik gevoelig gemaakt werd over mijn toestand. Ik was zeer neerslachtig en kon geen rust vinden. Bij zijn vertrek beval hij mij in Christus te geloven en toch vooral ijverig in het gebed te zijn. Naderhand ontving ik vertroosting. "
En majoor Manwaring verklaart: "Ik hoorde Mr. Owen te Dublin, welke mij een groot nut deed, door mij mijn ellende en het gemis van Christus te doen zien. "
Deze bijzonderheden vinden wij vermeld bij John Rogers in zijn "Tabernakel voor de zon", of, Verhaal der bevindingen van verschillende leden der Independentse kerk te Dublin.
Wij voeren dit aan, om de ongegrondheid aan te tonen van een aan Owen toegeschreven gezegde, dat hij niet wist ooit aan de bekering van een zondaar dienstig geweest te zijn. Zo iemand, dan had toch Owen zeker geen reden tot zulk een

ontmoedigende uitdrukking over zijn werk.

Owen's werkzaamheden te Dublin
Over zijn werkzaamheden in het Drie-eenheids-college ontbreken ons de bescheiden, omdat het register van die hogeschool over die tijd verloren is geraakt. We zijn er echter van overtuigd, dat hij nauwgezet en met een goed geweten zijn plichten ook daar vervuld zal hebben, hoewel de omstandigheden, waarin Ierland verkeerde en een verblijf aldaar van slechts enkele maanden het moeilijk maakten iets van belang uit te voeren. Toch schreef hij te Dublin een antwoord op enige aanmerkingen van Baxter op zijn werk over "De verlossing", dat hij in het volgend jaar te Londen uitgaf. De zaken, waarover werd gehandeld waren: de dood van Christus, de losprijs en de voldoening en tevens het leerstellige van deze zaken uit zijn verhandeling tegen de algemene verzoening en verdedigd tegen de tegenwerpingen van Mr. Richard Baxter.

Zijn verschil met Baxter
Dit was het begin van een pennestrijd, die tussen Owen en Baxter voortdurend bestaan heeft en waarin een aantal onderwerpen ter sprake gebracht en nauwkeurig beschouwd zijn geworden. De waarheid gebiedt ons te zeggen, dat Baxter altijd de aanvallende partij was, terwijl Owen slechts bij wijze van zelfverdediging de pen voerde. Welke reden Baxter daar ook voor gehad mag hebben, hij verzuimde zelden een smet te werpen op Owen's karakter en werk. En, alsof hij tijdens zijn leven daarover onvoldaan was gebleven, liet hij bij zijn dood een erfenis van verwijten achter over zijn broeder, die nadelig werkte op de gezegende nagedachtenis van Owen.

Het karakter van Richard Baxter
Het werk van Baxter, dat Owen beantwoordde was getiteld: "Gedenkspreuken over de rechtvaardigmaking". In een bijgevoegd aanhangsel deed hij Owen een aantal scherpe verwijten over diens beschouwing van de verlossing. Deze handelwijze laat zich het best verklaren, uit zijn persoonlijk karakter. Wat zijn Godsvrucht betreft, daarover bestaat geen twijfel. Ook bezat hij een onvermoeide ijver, maar daar hij recht wilde maken wat krom was en wilde tellen hetgeen ontbrak, sloofde hij zich nutteloos uit om strijdende gevoelens met elkaar overeen te brengen en geesten, die met elkaar verschilden te verenigen. Hoewel zijn bedoelingen zuiver waren, handelde hij dikwijls onoordeelkundig, waardoor hij vaak moeilijkheden veroorzaakte en alleen maar teleurstellingen oogstte. Baxter behoorde ongetwijfeld tot die typische mensen, die altijd maar bezig zijn met fijne onderscheidingen te maken, waardoor zij soms tegenstrijdigheden stellen, waar ze niet zijn. Hij was een openbare vijand van nutteloos geschrijf en toch vermenigvuldigde hij dikwijls geschillen in zijn poging om ze te vereffenen.
Noch Calvinist, noch Arminiaan als hij was, verviel hij niet zelden tot het gevoelen van de ene of dat van de andere partij. Daar hij geen geestelijke, noch een Dissenter was, schreef hij meermalen tegen beide stelsels, totdat iedere partij hem eerde als een vriend of schuwde als een vijand. Misschien pasten op hem de woorden van een hekeldichter: "Hij lijdt aan een ongeneselijke wond, namelijk een slechte aanleg tot schrijven. "
Soms voelde hij dat zelf ook wel. Hij erkent immers oprecht een heleboel werken geschreven te hebben, die onnutte redenen bevatten. Minder geleerd dan Owen, evenaarde hij deze in scherpzinnigheid, lust tot onderzoeken en een onvermoeide arbeid. Hun verschil over sommige onderwerpen bestond wellicht meer in woorden dan

in zaken, maar toch is het bedroevend, dat hun geschrijf tegen elkaar een scherpte verraadt, die noch het belang van zaken, noch de achting voor hun personen kan goedpraten. Wij vinden de weergave van een uitgebreid verslag van Owen's antwoord aan Baxter minder belangrijk, te meer, omdat hij zelf erkende, dat de twist niet zo zeer over gevoelens als wel over uitdrukkingen ging. Inderdaad is het een droge, schoolse geschilvoering, die meer het karakter heeft van Godgeleerde redetwistingen, dan enig ander werk van onze schrijver. Misschien lag de oorzaak daarvan in de scherpte van de tegenpartij, die al haar vermogens gebruikte om in Owen's beschouwing over Christus' dood en haar bijzonder doeleinde, dwalingen te ontdekken. Maar Owen bleef hetgeen hij gesteld had sterk verdedigen en wees Baxter op het listige van zijn redenering om hem in de war te brengen. Het zou voor beiden beter geweest zijn, als zij elkaar meer verwezen hadden naar de eenvoudige taal van de Heilige Schrift, dan zich te bedienen van menselijke uitdrukkingen. Het christelijk gemoed heeft trouwens geen behoefte aan een langdradige redenering over de dood van Christus en of die hetzelfde was, als wat wij aan de Wet schuldig zijn, of dat die dood daarvoor door God gehouden en gerekend werd.
Het is maar de vraag of wij geloven en verstaan, dat de enige grond van onze aanneming bij God in de genadige voldoening van Christus ligt.
En toch was dit punt de oorzaak van het verschil tussen deze beide waardige mannen. Hoe gering het verschil ook geweest mocht zijn, Baxter beantwoordde in 1655 toch Owen's verdediging weer met een boekdeel in kwarto uitgevoerd, met het doel zijn denkbeelden over de voldoening, rechtvaardigmaking, enz. , te zuiveren.
De doorgaande strekking van het boek beschuldigt echter Owen van anti-nomianisme, terwijl deze zich opnieuw probeerde te rechtvaardigen en daarbij Baxter tevens wees op het onrecht, dat hij hem had aangedaan.
Maar niets mocht baten; Baxter moest en zou het laatste woord hebben, terwijl Owen wijselijk besloot te zwijgen. Hieruit zien we, tot welk een hoogte Godgeleerde geschillen soms kunnen stijgen. Naderhand echter erkende Baxter zijn onbezonnenheid en onkunde in deze twist.

Owen preekt weer voor het parlement
Nauwelijks was Owen teruggekomen uit Ierland, of hij werd geroepen voor het parlement te prediken.
De 28e februari 1650 was bestemd tot ernstige verootmoediging voor het gehele koninkrijk. Owen ging voor.
Met het oog op de treurige toestand van Ierland preekte hij over de vastheid van de Goddelijke beloften en het zondige van een twijfelend gemoed. Hij zei: "Ik wilde wel, dat er tegenwoordig voor elke stad in Ierland een evangelieprediker was. Het land treurt en het volk vergaat door gebrek aan kennis. Velen lopen wel heen en weer, maar met andere bedoelingen en niet tot vermeerdering van kennis. Gevoelig over hun gebrek, schreeuwen zij om hulp. De tranen en zuchten, die de inwoners van Dublin om Christus aan de dag leggen, zijn mij steeds voor ogen. Als zij zich in duisternis bevonden en die toestand beminden, dan zou ons dat enigszins tot verontschuldiging kunnen strekken; maar zij schreien over hun blindheid en zijn gereed iedereen te volgen, die maar een licht ontsteekt. Indien hun gemis van het Evangelie ons niet beweegt tot hulp en bijstand, dan is het te hopen, dat hun dringend geroep onze rust verstoort en ons hulp afperst, zoals een bedelaar ons een aalmoes ontwringt. "

Maatregelen voor hulp aan Ierland

Zijn dringend verzoek aan het parlement was niet om Ierland te overwinnen, maar om een commissie te benoemen ter behartiging van haar Godsdienstige belangen, waardoor in de behoeften voorzien zou worden en de ellendige toestanden zouden mogen eindigen. Deze voorstellen, die door Cromwell werden ondersteund, deden het parlement op 8 maart een besluit nemen, om de Godsdienst en geleerdheid in Ierland te bevorderen. Direct werden middelen beraamd om het Drie-eenheids-college te ondersteunen en nog een ander op te richten in Dublin, met daarbij een vrije school. Zowel de bezoldiging van het hoofd en de professoren, alsmede de verzorging van de leerlingen nam men op zich. Toen de zaken hun beslag gekregen hadden, gingen zes leraren, die bij het parlement goed bekend stonden, naar Dublin, met het doel de bloei van de hogeschool te bevorderen. Ieder van hen zou jaarlijks twaalfhonderd gulden genieten uit de bezittingen der bisschoppen, totdat deze uitgaven gedekt kon worden door de inkomsten van de kroon. Hierdoor begon al gauw de geleerdheid te herleven, terwijl de Godsdienst binnen weinige jaren een beter aanzien dan ooit te voren kreeg.

Niets verdient ook meer onze achting, dan de waakzaamheid der regering omtrent de toestand der Godsdienst of de bevordering van het Evangelie. Dat bewerkt toch ook de geestelijke en lichamelijke welvaart.

Het college te Dublin legde geen bijzondere belijdenis als toetssteen aan of drong de leiders geen bepaalde gevoelens op om burgerlijke voorrechten te verkrijgen. Wel gebood de staatkunde enige Godsdienstige maatregelen, maar niet om de Godsdienst te misbruiken of dienstbaar te maken aan wereldse inzichten. Dit bewijst volgens ons immers voldoende het besliste en christelijke karakter van de personen, die destijds met het bestuur bekleed waren.

Anderen zouden wellicht verschillende maatregelen hebben genomen of een bepaalde richting zijn toegedaan, maar van deze mensen gold dat beslist niet.

Naar Schotland

In mei 1650 kwam Cromwell uit Ierland in Londen terug om weldra weer naar Schotland te vertrekken.

Overeenkomstig zijn wens besloot het Lagerhuis Mr. Jozef Caryl en onze Dr. Owen met het leger daarheen te zenden. Deze inval in Schotland werd, volgens een verklaring van het parlement, door de Schotten zelf veroorzaakt, die, vijandig staande tegenover de gang van zaken in Engeland, Karel Stuart (Karel II) tot koning uitriepen en beloofden hem te zullen helpen om Engeland te veroveren.

Het parlement, dat bang was, dat deze partij Engeland binnen zou vallen om de dood van de koning (Karel I) en het verlies van haar invloed te wreken, trachtte op deze manier haar gezag te handhaven. Het parlement richtte, naar de gewoonte van die dagen en net als Cromwell dat deed in naam van het leger, een oproep aan allen, die heiligen en deelgenoten waren van Gods uitverkorenen in Schotland.

De oproep van Cromwell behelsde bovendien de reden voor het ter dood brengen van de koning, de uitsluiting van de troon van zijn familie, het oprichten van een gemenebest en de verwerping van de presbyteriaanse kerkregering, terwijl hij er tevens een wederlegging van de beschuldigingen van ketterij en Godslastering bij deed, waarvan het leger beschuldigd was. Toch versleet hij zijn tijd niet met het schrijven van verklaringen, maar het succes van zijn wapens gaf gezag: de veldslag bij Dubar besliste weldra het lot van Schotland, terwijl de hoofdstad haar poorten opende. ,

Te Berwick voegde Owen zich, gehoorzaam aan de bevelen van het parlement, bij het

leger. Er zijn echter geen redenen om aan te nemen, dat deze levenswijze en werkzaamheden naar zijn zin waren. Hij was door tere banden aan een geliefde gemeente verbonden daarbij ook nog de vader van een geliefd en talrijk gezin, terwijl hij bovendien zeer gesteld was op het vreedzame landelijke leven en de eenzaamheid. Dit alles te moeten verwisselen met wapengedruis en de onbestendigheid van een strijdend leger kan derhalve niet anders dan pijnlijk voor zijn gemoed en ellendig voor zijn gevoelige natuur en gewoonten geweest zijn.
Hij had, zo gauw hem dat mogelijk was, Ierland verlaten en tijdens zijn verblijf in Schotland verlangde hij wel vaak naar huis.

Owen preekt te Berwick en Edinburg
Over het algemeen waren de Schotten sterk ingenomen tegen de handelwijze van het parlement en haar bedienaars van het Goddelijke Woord. Daarom moet de prediking van Owen wel zijn aangehoord met argwaan en wantrouwen, terwijl de raadgevingen en het bestuur, hoe oprecht ook bedoeld, al heel gemakkelijk veroordeling en afwijzing vonden. Van de leerredenen, die Owen in Schotland heeft uitgesproken, zijn er nog twee bewaard gebleven. Beide handelen zij over dezelfde tekst uit Jes. 56: 7b: "*Mijn huis zal een bedehuis genoemd worden voor alle volken.* " De ene is gepreekt te Berwick op 21 juli, bij de intocht van het leger, de andere in Edinburg. In de opdracht, die gericht is aan generaal Cromwell en gedagtekend 26 november 1650, zegt hij: "Het is met gedachten des vredes, dat ik mijn roeping naar deze plaats van oorlog aanvaard. Het is mijn bijzondere bedoeling om, in overeenstemming met uw lordschap, een reuk van het Evangelie te verspreiden onder de zonen des vredes in Schotland. Ik verwacht, dat dit bekend is aan de gewetens van hen, met wie ik omga in dit werk der kerkelijke bediening. En hoewel enigen gewend zijn aan het zuurdeeg van twisten over zinnelijke dingen en een afkeer hebben van de gewichtige zaken van het Evangelie, heeft toch de grote Heere van de wijngaard mij niet zonder troostelijke verzekering gelaten, dat mijn arbeid enige vrucht zal, dragen. "
De leerredenen dragen tot titel: "De taak des Heeren", en "De schoonheid van Sion". Ze bevatten nauwelijks een vermelding van, of een zinspeling op de bijzondere omstandigheden van Schotland.
In een brief aan de gevolmachtigde Lisle zegt Owen: "Ik durf de bijzonderheden van de slag niet te vermelden. Ook ben ik er zeker van, dat ge die uit betere bronnen zult krijgen. Ze werden door een handvol teruggedreven terwijl honderdentachtig man gevangen zijn genomen. Men zegt, dat majoor Sreachan gedood en de rest van de partij gevlucht is. Onder hen waren vier bedienaars van het Goddelijke Woord. Ze zijn ons niet bekend, maar ondergingen het lot van de oorlog: drie van hen verloren het leven, de vierde werd gevangen genomen. Op deze mensen stelde de vijand het meest zijn vertrouwen, omdat ze tot deze dienst door de kerk gewijd waren. Hun leraars hadden het volk vóór de komst van ons leger de verzekering gegeven, dat zij geen slag behoefden te leveren, maar zich slechts stil hadden te houden en te zien hoe de aanhangers van die sekte vernield zouden worden. "
Deze brief, die door het Lagerhuis werd gelezen, werd op bevel met andere brieven gedrukt. Lisle, aan wie dit schrijven gericht was, behoorde tot de gevolmachtigden van het grote zegel. Hij was afkomstig van het eiland Wight en had rechten gestudeerd, waarna hij gekozen was tot lid van het lange parlement. Hij behoorde tot de voornaamsten van de republikeinen en stond als president van het hoge hof van justitie Bradshaw bij, tijdens de terechtstelling van de koning. Onder Cromwell bekleedde hij

vervolgens vele openbare posten en schijnt altijd wel veel aandacht aan z'n tijdelijke belangen gesteld te hebben. Toen hij de herstelling van koning Karel II aan zag komen, verliet hij voorzichtigheidshalve Engeland en nam zijn verblijf te Lausanne. Toen hij op 11 augustus 1664 daar naar de kerk ging, werd hij — op aanstoken van de koningspartij — op een barbaarse wijze van het leven beroofd. De weduwe, die hij achterliet, lady Micia Lisle, trof geen beter lot. Zij werd, omdat zij een leraar van de Nonconformisten geherbergd had, om deze misdaad tot de strop veroordeeld door de beruchte Jefferies, hoewel de jury haar tot drie maal toe onschuldig had verklaard. Het vonnis werd gewijzigd, maar zij werd voor dit vergrijp werkelijk te Winchester onthoofd! Zij stierf echter met een heldhaftigheid, een christin waardig, terwijl zij getuigenis gaf van haar vaste vertrouwen op het bloed en de gerechtigheid van de Zoon van God.
De slag, waarvan Owen melding maakt, behoort tot de krijgsverrichtingen, die plaats vonden tussen Leith en Edinburg, voordat Cromwell Edinburg innam. Majoor Strachan werd niet gedood, zoals Owen veronderstelde. We komen hem immers later tegen als een vriend van het gemenebest, terwijl hij haar zaak en Godsdienst hartelijk omhelsde. Wie de vier leraars geweest zijn; hebben wij niet kunnen ontdekken; misschien ligt de oorzaak daarvan wel hierin, dat zij zich niet bekend hadden gemaakt. De taal, die de Schotse geestelijken ten aanzien van de vernieling van de Engelse legers bezigden, getuigt van de verregaande partijzucht in die tijd. Terwijl zij het wezenlijke van hun ambt vergaten, gaven zij zich uit voor profeten en leiders van het leger, maar Gods rechtvaardigheid deed hun het loon van hun ongehoorzaamheid en ontrouw ondervinden. Bij de inneming van Edinburg begaven zich de dienaars van het Goddelijke Woord van de stad naar het kasteel. Cromwell liet de bevelhebber van het kasteel weten, dat de bedienaren des Woords tot het waarnemen van hun dienst naar de stad konden terugkeren, volkomen vrijheid zouden genieten en door niemand in het leger lastig gevallen zouden worden. Zij gaven ten antwoord, dat zij, omdat hun geen bescherming aangeboden was, zich voor een tijd zouden verbergen en betere tijden van Hem af zouden wachten, Die voor een ogenblik Zijn aangezicht voor de zonen van Jacob verborgen had. Generaal Cromwell schreef hun nogmaals, maar de geestelijken bleven bij hun verklaring. Over deze brieven van Cromwell merkt Hume op, dat zij de beste van zijn ellendige geschriften zijn, die bewaard bleven. Zij doen ons de voorname punten van de Independentse Godgeleerdheid kennen. Als wij echter op de stijl van de brieven letten, konden zij wel eens een voortbrengsel van Owen's pen zijn.
Intussen werden de gevoelens van beide partijen uit deze briefwisseling bekend. Ook verspreidde het enig licht met betrekking tot de stand der zaken. Omdat niet alleen Thurloe en Whitelocke, maar ook Neal de inhoud van deze brieven vermeldt, vinden wij het niet nodig ze hier op te nernen.
Terwijl de presbyteriaanse geestelijken dus in het kasteel bleven, maakten de leraars van het leger gebruik van de preekstoelen en werden door het volk met argwaan en verwondering aangehoord. Hoe lang Owen hier echter bleef, is niet zeker te zeggen; waarschijnlijk trok hij met het leger mee naar het westen en preekte hij te Linlithgow, Stirling en op andere plaatsen. Men, zegt, dat er te Glasgow een merkwaardig gesprek plaats vond tussen de leraars van het leger, en enkele Schotse bedienaars des Woords in tegenwoordigheid van Cromwell.
Mr. Hugo Binning wist het geschil zodanig te leiden, dat Owen en de zijnen in verlegenheid geraakten. Toen dan ook de samenkomst geëindigd was, vroeg Cromwell, wie toch wel die geleerde en vrijmoedige jongeman was. Nadat hij als antwoord ontvangen had, dat hij Binning heette, Vervolgde de generaal: “Hij heeft het inderdaad

goed *gebonden*, maar", en terwijl hij dit zei, legde hij zijn hand op zijn zwaard, "dit zal alles weer los maken. " Dit vertelsel houdt niets onwaarschijnlijks in, want Cromwell's geschiedenis getuigt van meer dergelijke uitdrukkingen, terwijl de Godsvrucht, gaven en geleerdheid van Binning algemeen in Schotland geroemd werden.

Godsdienstige toestand in Schotland

Over de toestand van de Godsdienst in Schotland vóór de inval van de Engelsen en gedurende de regering van het gemenebest, zijn de gedachten verschillend. De ijverige vrienden van de presbyteriaanse kerkregering stellen het tijdvak van 1636 -1649 voor als de gouden eeuw van de Schotse Godsdienst en de volgende jaren als het betreurenswaardigste verval. Dit is waar, als men alleen maar let op een talrijk en geregeld bezoek van de kerkdiensten en op de gevestigde macht van de gezaghebbende personen. Maar, daar de vorm kan bestaan zonder het wezen en een gedaante van Godsdienst zonder haar kracht moet men voorzichtig zijn om uit een uiterlijke vertoning de deugdelijkheid van het wezen op te maken.

Zonder twijfel telde de presbyteriaanse kerk destijds veel uitmuntende leden, die geleerd en Godvruchtig waren, maar het is niet minder zeker, dat de grote meerderheid de ware vroomheid miste. De ijver in het weerleggen van de bisschoppelijkheid was wel groot en ook het instellen van de gelijkvormigheid en de vervolgende wetten jaagde men na, maar het ontbrak te zeer aan de zin en het gevoelen van Christus en aan een geestelijke betrachting van de Waarheid. De Engelse bedienaren des Woords daarentegen, dachten bij lange na niet zo gunstig over de toestand der zaak bij hun aankomst in Schotland. Whitelocke geeft een getuigenis van het leger over de toestand weer en zegt, dat de kerk van Schotland enkel vormelijk was, terwijl haar regering tyranniek was en haar vrucht bestond in schijnheiligen.

Getuigenissen over de Schotse kerk

Ook Caryl, Oxenbridge en Sydenham, die bedienaars des Woords bij het Engelse leger waren, beweren hetzelfde. Zij zeggen, dat de ondervinding hen leert, dat de ware en waardige herder alhier zo dierbaar zijn bij hun broeders als schapen dat zijn bij de wolven. Bijna negen tiendedeel van de kudde zijn geen schapen; niet geschikt voor burgerlijke, nog minder voor geestelijke voorrechten. Hieruit blijkt de treurige toestand van de partijen in de kerk. De Revolutionairen en Remonstranten geleken enigszins op de tegenwoordige rechtzinnige geestelijken. Maar men zou kunnen denken, dat vooringenomenheid en vijandschap hen aldus deden spreken. Daarom willen wij hier ook enige woorden laten horen van de meest warme en oprechte vrienden van die kerk. Zij zullen ons laten zien, dat het vorige getuigenis zeker niet overdreven genoemd mag worden.

Hugo Binning

In zijn verhandeling, die hij in 1650 uitsprak, zegt Hugo Binning: "De schaarsheid van begenadigde mannen is de schande van de rechtbanken. Daarin zijn veel kinderen van de wereld en maar weinig kinderen des lichts. Het is de schandvlek van de vergaderingen, synoden en kerkelijke besturen, dat er zo weinig Godvruchtige mannen zijn. Helaas!, wat een ernstige zaak is het, dat deze klacht ook van toepassing is op hen, wier ambt het is veel kinderen Gods voort te brengen; hoe weinigen van hen zijn zelf herschapen, of dragen het beeld van hun Vader. "

Samuël Rutherford
Hetzelfde getuigt Samuël Rutherford, wiens Godsvrucht en gehechtheid aan de kerk niemand in twijfel zal trekken. Als hij zich naderhand op dit tijdvak beroept, belijdt hij: "Ons werk in het openbaar bestond te veel in het afzonderen van goederen, het heffen van boete en gevangen zetten, in plaats van medelijden en droefheid over degenen, die ons werk bestreden. In onze vergaderingen trachtten wij meer een staat, tegenstrijdig met de ware, op te richten; wij waren meer gezet op vormen, dagvaardigingen, aanvoeren van getuigen, schorsing en verbeurdverklaringen, dan op het geestelijk terecht brengen en het overtuigen met ootmoedigheid en liefde in de Geest van Christus. De heerlijkheid, majesteit en het gezag van onze grote Koning en Verlosser werden met voeten getreden op onze vergaderingen, zoals anderen gezien zullen hebben. Op welke manier het leger ook het zwaard ter bescherming van edelen en groten scheen te voeren, juist in deze weg werden de geestelijke bestraffingen gebracht. Het was beter geweest als wij de tijd, die we doorgebracht hebben met het opnieuw bepalen van dagvaardingen en het opstellen van rechtsgedingen, hadden gebruikt tot verootmoediging en vasten. "

Hebben wij het verder niet over de voorgangers, maar letten we eens op het volk, de leden van de kerk, dan wordt de toestand niet gunstiger genoemd.
"Wat is nu", zo vraagt Hugo Binning, "de grote schandvlek van onze zichtbare Kerk? Deze, dat verre de meesten Gods kinderen niet zijn, maar toch zo worden genoemd, en dit is des te droeviger, omdat zij een naam dragen, die zij niet verdienen. "
Als hij de menigte aanspreekt, vervolgt hij: "Als u uw openbare dienst en belijdenis eens ter zijde stelt, is er dan iets algemeners in uw levenswijze dan dronkenschap, liegen, zweren en twisten; wordt uw gedrag niet dagelijks gekenmerkt door nijd, toorn, bedrog, gierigheid en dergelijke ondeugden? Heeft de menigte niet net zo veel wellevendheid betoond en zich even zedelijk gedragen als de grote hoop belijders van onze zichtbare kerk? Wat hebt gij meer dan zij? Wat zijn dus de meesten van u? Gij buigt uw knieën noch in het verborgen, noch onder uw huisgenoten voor God. "
Ook de president Baillie verzekert, dat van de veertig leden van zijn kerk er nauwelijks één deugdelijke bewijzen van genade en wedergeboorte bezat.
Zo tonen deze verklaringen, dat er veel ijver kan zijn voor de Heere der heirscharen, veel bedrijvigheid ten aanzien van de belijdenis, de eredienst en de kerkregering, veel bestrijding en inbinding van openlijke ketterij, terwijl er wezenlijk toch een grote mate van onkunde, bederf en ongodsdienstigheid heerst.
Over het geheel genomen was de invloed van het Engelse leger en de regering van Cromwell niet ongunstig voor de Godsdienstige toestand in Schotland. Er zijn zaken, die dit duidelijk aantonen. Cromwell schafte de vergaderingen af en drong de geestelijken binnen hun eigen grenzen terug. Het zich bemoeien met staatkunde, dat zelfs bij de bedienaars des Woords de overhand had gekregen, hield op. Hierdoor werden zij genoodzaakt tot hun wezenlijke ambt terug te keren. Ook vergreep Cromwell zich niet aan de rechten van de kerk, maar hij bevorderde op verschillende manieren de kennis van het Evangelie bij alle rangen en standen. Hij zelf, zowel als zijn dienaren, waren werkzaam om de ware Godsvrucht aan te moedigen en de dwalenden te verbeteren en terecht te wijzen.

Burnet 's getuigenis over het leger
Volgens bisschop Burnet bezat het leger, toen het te Aberdeen kwam, een orde, tucht,

dapperheid en Godsvrucht, die al het volk verbaasden.
"De meesten van hen", zo zegt hij, "waren Independenten en AnaBaptisten; begaafde mannen, die de predikdienst verrichtten, wanneer het leger optrok. Zij bemoeilijkten de vergaderingen in de kerken niet, behalve op een zekere tijd, toen zij de predikers vals beschuldigden van bepaalde zaken. Ik was toen juist aanwezig. Toen de twist hoog opliep, trokken zij hun zwaarden, maar gelukkig werd er geen bloed vergoten. Cromwell verplaatste echter de landvoogd, om te voorkomen dat de beledigers gestraft zouden worden. "

Neal over de kerkelijke toestand in Schotland
De macht van de kerk werd beperkt binnen haar eigen muren. Wel behield zij het recht om de ongehoorzamen en onboetvaardigen te straffen met tijdelijke of algehele afsnijding van de kerkelijke gemeenschap, maar zij mocht hun goederen niet in beslag nemen, noch hen beroven van hun burgerlijke rechten of maatschappelijke vrijheid. Geen eden of verbintenissen werden afgelegd, dan die te Westminster voorgeschreven waren, terwijl iedereen, die deze vorm van kerkregering niet aanstond, volkomen vrijheid had God op zijn eigen wijze te dienen. Toch ontvingen de leraren van de ingestelde kerk gepaste aanmoediging en werden op allerlei wijze begunstigd. Deze vrijheid veroorzaakte onder de geestelijken echter een grote beweging. Velen klaagden over het verlies van gezag en kerktucht en waren fel tegen de verdraagzaamheid, die zij een open deur voor elke soort van dwaling en ketterij noemden. Maar ondanks dit alles handhaafden de Engelsen hun genomen maatregelen en beschermden zij hun vrienden tegen alle tegenstand.

James Kirkton over de toestand in Schotland
Het meest overtuigende bewijs over de gunstige invloed van de Engelsen op de Godsdienst van Schotland geeft James Kirkton, die later bedienaar van het Goddelijke Woord te Edinburg was. Daar hij in de gelegenheid was een recht oordeel te vellen en bovendien de presbyteriaanse denkwijze was toegedaan, is het onwaarschijnlijk om aan te nemen, dat Kirkton die invloed overdreven zal hebben. Hij zegt: "Zij kondigden inderdaad een soort van verdraagzaamheid aan de Dissenters af, maar lieten het Evangelie zijn vrije loop. Ook gaven zij vrijheid aan de kerk, om door ouderlingen, die leken waren, geregeerd te worden en synoden te hebben, die kerkelijke macht uitoefenden. Het valt daarbij niet te ontkennen, dat de evangelische kennis tijdens hun regering niet weinig bevorderd werd. Ook is het een feit, dat zij de algemene vergadering geen zitting gaven, omdat de Schotse geestelijkheid grotendeels voor de koning was. Dit was, volgens mij, een goede zaak. Deze vergadering namelijk, die door de protector geweigerd werd, had meer haar eigen belangen op het oog, dan de bevordering van de Godsdienst. Wel werden enige weinigen op sommige plaatsen door dwalingen besmet, maar deze verliezen wogen in geen enkel opzicht op, tegen het grote nut, dat de prediking van het Woord deed in het heiligen van de natie. En ik geloof zeker, dat er in dit korte tijdsverloop meer zielen tot Christus bekeerd werden, dan in welk tijdvak na de hervorming dan ook, al duurden zij ook drie maal zo lang. Ook was er nooit een grotere zuiverheid en overvloed van genademiddelen, als juist in hun tijd. De dienaren muntten uit in getrouwheid en ijver en het volk toonde zich leergierig en vlijtig. En wie hun plechtige, gemeenschappelijke viering van het heilig Avondmaal bijwoonde, waarbij verschillende bijeenkomsten samenkwamen en waarin steeds een twaalftal leraars met preken en bidden voorgingen, die moest werkelijk bekennen nooit iets heerlijkers ter

wereld gezien te hebben. De indruk en stichting, die dergelijke ernstige geestelijke oefeningen achterlieten, duurden soms enkele dagen. Ook had dit op de duur een grote invloed, want bij de terugkeer van de koning had iedere gemeente een predikant, ieder dorp een school en elk huisgezin een bijbel. De meeste kinderen van het land konden de Heilige Schrift lezen en waren door de ouders of de predikanten allen goed van Bijbels voorzien. ”

Al deze getuigenissen behoeven geen nadere verklaring. Als we de stand van zaken, die hierboven op verschillende manieren beschreven werd, eens vergelijken met de toestand in Schotland tijdens de regering van de vier laatste Stuarts, dan zal iedereen gemakkelijk kunnen zien, welke tijd de beste was. Ook blijkt het, dat de staatkundige vergaderingen en verordeningen tijdens het geroemde koningschap, helemaal niet zo noodzakelijk ter bevordering van de ware Godsdienst waren, als velen wel veronderstelden. De rechtvaardigheid gebiedt ons te verklaren, dat de invloed en maatregelen van de partij, waar Owen, toe behoorde, voor de belangen van het christendom algemeen gunstig waren.

Owen terug in Coggeshall

Tot 1651 bleef Owen bij het leger in Schotland. Toen keerde hij naar zijn geliefde betrekkingen in Coggeshall terug. Zijn verblijf zou daar echter van korte duur zijn. Volgens een besluit van het Lagerhuis, dat zij het vorig jaar had genomen, waren Owen en Goodwin benoemd tot hoofden van de hogeschool te Oxford. Goodwin ontving nu het presidentschap van het Magdalena-college, terwijl Owen verheven werd tot deken van Christus' kerk. Owen vernam deze gang van zaken voor het eerst uit het dagblad, waarin hij het volgende las: “18 maart 1651. Het Lagerhuis, in overweging genomen hebbende de waarde en nuttigheid van John Owen, meester in de vrije kunsten aan het Owen's college, beveelt, dat hij bevestigd zal worden in het dekenschap van Christus' kerk, en zulks ter vervanging van Dr. Reynolds. ” Reynolds had deze betrekking, als ook die van het vicekanselierschap der hogeschool bekleed door de invloed van de Presbyterianen. Maar daar hij weigerde de eed van trouw af te leggen aan de vastgestelde regering zonder koning en het huis der lords, werd hij van zijn posten ontheven. En hoewel hij de verbintenis daarna toch weer wilde aannemen, werd de aanstelling van Owen bekrachtigd, omdat het parlement zich door Reynolds' gedrag beledigd achtte. Volgens Baxter zou deze waardigheid eerst zijn opgedragen aan Caryl, die haar afgewezen had, maar hierover ontbreekt elk bewijs. Nadat Owen benoemd was, ontving hij weldra een schrijven van de bekendste studenten van de hogeschool, waarin zij hun verheuging over zijn benoeming en hun verlangen naar zijn komst tot uitdrukking brachten. Nadat hij daarvoor de kerkelijke toestemming had gekregen, legde Owen zijn kerkelijke dienst in Coggeshall neer en vertrok nog in datzelfde jaar naar Oxford.

Het college van Christus' kerk te Oxford was daar een van de beste instellingen en opgericht door kardinaal Wolsey. En hoewel er sedert die tijd veel veranderd was, getuigde het toch nog van de grootheid van haar eerzuchtige stichters. Het bestond uit een deken, zestien kanunniken en kapelaans en honderd studenten met ondergeschikte officieren. De deken bekleedde het voorzitterschap bij elke vergadering en hield Godgeleerde redevoeringen. Met betrekking tot de kerkelijke regering was zijn waardigheid te vergelijken met die van bisschop, terwijl de kroon zijn bezoldiging droeg. Gedurende het gemenebest schijnen de kerkelijke ambtsverrichtingen, die met de kerk te maken hadden, geschorst te zijn geweest, maar de bezittingen waren niet aan het rijk

getrokken. Misschien kwam dit door haar betrekking met de hogeschool. De voordelen van het college zijn thans zeer aanzienlijk en waren dat in de tijd van het gemenebest waarschijnlijk ook.

Owen ontvangt het dekenschap van de kerk

Owen spreekt over zijn aanstelling en geschiktheid tot de genoemde betrekking met de nodige bescheidenheid en christelijke nederigheid, die hem altijd eigen waren. Hij zegt: "Ik merk nu duidelijk, dat ik geroepen ben tot het werk aan de hogeschool, hoewel ik daar altijd tegenop zag, omdat ik niet voor die taak berekend was; en het gebeurde juist op een tijd, waarvoor ik hoopte, door Gods goedheid lust, kracht en goede gelegenheid en tijd te vinden, om door inspanning en vlijt het gebrek aan kennis en inzicht enigszins te vergoeden. Ik had gedacht mij eens helemaal ongestoord op de studie toe te kunnen leggen, maar zie mij hierdoor in omstandigheden gebracht, die mij dat meer dan ooit te voren zullen verhinderen. Ik ben alleen maar een vertrouwelijke wijze van gesprekvoeren gewend en geheel toegewijd en ingesteld op het onderzoeken van de genade Gods door Jezus Christus. Alle schoolse geleerdheid heb ik vaarwel gezegd en mijn bijzondere aanleg, geschiktheid en gave werken helemaal niet zo vlot. Ook ben ik een aantal zaken van de beschaafde wetenschappen, die ik vroeger geleerd heb, voor een deel weer vergeten. De moeilijkste en belangrijkste taak, het in het openbaar onderwijzen door lessen en voorlezingen, werd mij opgelegd, een werk, dat stipt en nauwkeurig alle tijd en aandacht van de ernstigste en bekwaamste Godgeleerden vereist. En was ik bij de uitoefening hiervan niet in hoge mate ondersteund en aangemoedigd geworden door de oprechtheid, Godsvrucht, aandacht en liefde van de toehoorders, die hun aanhankelijkheid en achting voor de waarheid en een Godgeleerde opvoeding met alle mogelijke inschikkelijkheid ten opzichte van de bedienende aardse vaten in acht namen, dan had ik reeds lang alle hoop op enig nut of voordeel verloren, zowel voor het publiek als voor mezelf. "

Voor de opmerkzame lezer, lijkt het misschien een vreemde zaak, dat een Independent een ambt of een bediening aanvaardde, die hem het recht gaf op een kerkelijk inkomen. Maar zowel Independenten als Baptisten ontvingen destijds voor het uitoefenen van hun dienst reeds een inkomen uit de wereldlijke goederen van de kerk. Zij beschouwden zichzelf echter niet als dienaren van de kerkelijke gemeenschap, noch achtten ze zich gehouden om al de instellingen van de Godsdienst voor haar bevolking waar te nemen. Zij gebruikten wel de gebouwen, die tot de kerkelijke gemeente behoorden en genoten voor het onderhoud daarvan een deel van de tienden, maar in alle andere gevallen handelden zij naar hun eigen grondbeginselen.

Het waren dagen van verandering op meer dan één gebied. De bisschoppelijke geestelijkheid was, hetzij om haar beginselen of om haar gedrag, door de staat uitgeworpen, terwijl de fondsen voor de kerk, waarvoor geen andere bestemming was, gebruikt werden om de Dissenters, die het werk van de openbare leraars deden, te bezoldigen. Ook vonden velen van hen — waaronder ook Owen— het niet onwettig of onrechtmatig om een gedeelte van dat geld tot hun levensonderhoud te ontvangen, waarop geen groep van mensen meer aanspraak maakte, dan zij. Deze stand van zaken leidde al gauw tot minder gewenste toestanden, zoals te begrijpen valt. Maar die werden weer tot staan gebracht door een volgende omwenteling, die de bisschoppelijkheid weer herstelde en de Dissenters op hun eigen middelen aanwees. De deken van Christus' kerk echter genoot zijn jaarlijkse inkomen als voorzitter van het college.

Owen's invloed bleef dus van belang, terwijl hij wettig aanspraak maakte op de

bezoldiging, die aan zijn dienst verbonden was. Deze bediening had hij trouwens nooit gezocht, maar ze was hem tegen zijn zin opgedrongen. Op plechtige en eerlijke wijze verzekert hij, dat het parlement hem tot deze waardigheid bevorderde, toen hij ijverig bezig was het Evangelie te prediken. "Geziag en invloed van hoger hand", zo verklaart hij, "hebben mij, tegen mijn zin, gedrongen deze zetel in de vermaarde hogeschool van Oxford te bekleden. " Zowel deze verklaring, als het onbaatzuchtige karakter van deze waardige man, dringen ons te geloven, dat alleen plichtsgevoel en gehoorzaamheid aan een hogere roeping, hem deze betrekking deden aanvaarden. Noch hij, noch zijn broeders, die met hem in dezelfde situatie verkeerden, verdienden dus de beschuldiging, die tegen hen werd ingebracht. Het ging hier alleen om de bezittingen van de kerk en nergens anders om, hoewel Milton daar anders over dacht.

Een afkeurende opmerking van Milton

Met zijn bijzondere kracht van welsprekendheid verklaart deze schrijver, dat hij in de Independenten afkeurt, dat zij tegen hun beginselen in, hun vrijheid en hun kerkelijk standpunt verloochend hadden en zich, om in hun onderhoud te voorzien, afhankelijk hadden gesteld van de overheid. Volgens hem kunnen immers onderwerping en verantwoording aan God én dienstbaarheid aan de staat niet samengaan.

Hij zegt: "De overheid zal niemand duurzaam belonen, die haar belangen niet bevordert en haar gevoelens niet deelt. De huurlingen zullen zich weldra voegen en schikken naar degenen, die hen betalen, terwijl de schijn van waarheid, die zij aannemen, anderen vaak verleidt. "

Owen preekt voor het parlement

Op 24 oktober 1651 riep het parlement Owen, als deken van Christus' kerk, voor te gaan op de dankdag, die gehouden werd in verband met de vernietiging van het Schotse leger te Worcester. Deze overwinning, die een bekroning van Cromwell's veroveringen was, maakte zowel de ondergang van koning Karel als de onderwerping van Schotland volkomen.

Het gezag van het gemenebest was nu in de drie koninkrijken gevestigd. In de opdracht van Owen's leerrede, die gericht was aan het parlement, worden de grondbeginsels en het gedrag van de Schotten, zowel tijdens de oorlog als bij de beslissende veldslag te Worcester, in felle kleuren getekend. Daarover zegt hij: "Met welk een bedriegelijke onrechtvaardigheid, kracht van leugens en schijnheiligheid vonden deze verderfelijke pogingen in Schotland plaats! Nu dat enigszins aan de dag is getreden, walgen wij van hun verfoeielijke daden. Terwijl zij zich sterk verschansten, probeerden zij een grondslag te leggen voor bloed en wraak. Onder voorwendsel van roemrijke zaken werden geheime en lafhartige dingen verborgen gehouden. De uiterlijke schijn van Godsdienst was het kleed van een heerszuchtig werelds koninkrijk. Bloedige verbitteringen werden op geheime wijze verborgen met het doel een schouwplaats te bereiden, waar verschillende rollen gespeeld konden worden. Het algemene oogmerk was voor God te pleiten en de meest woedende ondernemingen tegen God uit te voeten. Werkelijk, er is in vorige tijden nauwelijks een eeuw geweest, waarin dergelijke toestanden voorkwamen!"

De beschouwing van Owen over dit onderwerp had ongetwijfeld invloed op hen, met wie hij geroepen was om te gaan. Ook kan niet ontkend worden, dat het gedrag van de leiders in Schotland veel te wensen overliet en beledigend voor Engeland was. Had men de Godsdienstige gevoelens nauwkeurig getoetst, gezuiverd en veranderd en daarbij een

verstandige staatkunde gewild, dan zou men ten opzichte van Karel II en ten aanzien van het volk van Engeland andere maatregelen genomen of in ieder geval aanbevolen hebben.
De leerrede, getiteld: "Her nut van Christus' koninkrijk in het ongewisse van de koninkrijken der wereld", of, De verandering der voorzienigheid ter verheffing van Christus, muntte uit in welsprekendheid en ongedwongen voordracht. Vooral werd de nadruk gelegd op het gevaar van een menselijke regering in betrekking met de grondstellingen en rechten van Christus' koninkrijk en op de verderfelijke invloed van de macht der antichrist.
"Wie denkt", gaat hij verder, "dat Babylon aan Rome met haar afgodendienst grenst, die weet niets van Babylon, noch van het nieuwe Jeruzalem. De diepte der listige verborgenheid ligt niet in grove, zichtbare dwaasheid. Zij heeft zich op een listige maniet gedurende vele eeuwen in al de natiën ingedrongen en voor de meesten is het geworden als het merg in hun beenderen. Voordat het geheel zal verdwijnen, moeten de hemelen —deze kerkelijke machten — worden ontbonden en deze aarde — de burgerlijke regering — bewogen worden.
De hoge bomen moeten neergehouwen worden, er moet een luid geroep ontstaan en haar overblijfselen moeten worden verplant van het ene einde der aarde naar het andere. "

De dood van Ireton
Een maand later, nadat Owen deze leerrede uitsprak, overleed in Ierland lord Henry Ireton. Daar hij door zijn huwelijk met Brigitta, de oudste dochter van Cromwell, met de protector nauw verwant was en stadhouder of afgevaardigde van Ierland was, werd zijn lichaam naar Engeland vervoerd, om in de Westminster Abdij bijgezet te worden.
Dit gebeurde met grote plechtigheid en statie op de 6e februari 1652. Ludlow merkt hierover het volgende op: "Indien zijn lordschap zulks had kunnen voorzien, dan zou hij zeer beslist gewild hebben, dat zijn lichaam had mogen rusten, waar de ziel het verliet; zozeer verachtte hij die prachtige en kostbare ijdelheden. Hij had zich toch een veel heerlijker gedenkzuil opgericht in de harten van alle rechtschapenen door zijn liefde voor het land, door zijn bekwaamheden en verdiensten voor het volk en door zijn sterke rechtvaardigheid jegens allen. Plichtsgetrouw en ijverig als hij was in alle dingen, verstrekten zijn deugden hem tot groter eer en wezenlijker nagedachtenis, dan een schitterende graftombe onder de overblijfselen van de koning. "

Lijkrede van Owen
Owen hield bij de vermelde gelegenheid de lijkrede, die weldra onder de titel: "De werkende heilige, weggezonden naar de rust", het licht zag.
Deze rede was opgedragen aan de behuwd broeder, kolonel Henry Cromwell, de jongste zoon van de protector.
Over het algemeen is het oordeel ten aanzien van het karakter van Ireton gunstig. Enigen verheffen hem zelfs bovenmate. Volgens Burnet, bezat hij de grondbeginselen en de karaktereigenschappen van Cassius.
Noble stelt hem voor als de meest kundige, meest vastberaden en meest welwillende en eerlijkste van alle republikeinen, die hem zeer hoogachtten en beminden.
En Hume verklaart, dat hij een beroemd persoon was, bijzonder vermaard om zijn waakzaamheid, naarstigheid en bekwaamheid. De begaafdheden en de onbaatzuchtigheid van Ireton worden door alle partijen erkend, hoewel sommigen zijn

staatkundige denkbeelden afkeuren en zijn Godsvrucht ontkennen. Het verrerende getuigenis van Ludlow is echter het meest geldend, omdat hij hem van dichtbij kende, terwijl dat van Heath met minder zuivere bedoelingen gedaan schijnt te zijn.

Het karakter van Ireton

Ireton werd geroemd als iemand, die onnavolgbaar was in het opstellen van gebeden en preken voor het leger, iets, dat hij voor een groot deel aan zijn opvoeding in Oxford te danken had. Deze lof, die hem door biddende en predikende personen in het leger gegeven was, bewijst toch wel duidelijk zijn buitengewone begaafdheid in het Godsdienstige leven. Ook Owen, die een vertrouwelijke omgang met hem gehad moet hebben, gewaagt aan het eind van de leerrede over deze heldhaftige vriend van het gemenebest op de volgende wijze: "Het is mijn roeping niet, om in een lijkrede met veel ophef over de persoonlijke deugden van deze man te spreken. Zonder ook maar iemand te willen ergeren, zou ik op willen merken, dat wij allen mochten wensen, dat wij in moed en volharding, in vatbaarheid voor wijsheid en raad, in trouw aan en in zijn Borg, in onvermoeide werkzaamheid en vlijt omtrent het hem opgedragen werk, in geloof en vertrouwen op de beloften Gods, in bekendheid met zijn gemoed en de werken der voorzienigheid, in liefde tot de Heere Jezus en Zijn heiligen, in zorgvuldig waken voor hun belangen en in verlangen naar hun gezelschap, in verloochening van zichzelf en al het zijne om des Evangelies wil, in ware zelfverzaking, in onpartijdigheid en oprechtheid, ook ten aanzien, van rechtsgedingen, nogmaals, dat wij zouden mogen wensen, dat er velen waren, die in zijn kracht en zijn geest mochten wandelen voor de Heere en voor de inwoners van deze natie. "

Owen preekt weer voor het parlement

De 13e oktober 1652 was bestemd tot een boetedag voor het Engelse volk. Het parlement, dat vermaand was tot ernstige en plechtige vernedering, had weer Owen tot voorganger van de Godsdienstoefening gekozen. Zijn rede over het koninkrijk van Christus en de macht van de overheid, verklaarde duidelijk de verwarde en onbestendige toestand van de Godsdienst, die gedurende dit tijdvak van ontbinding ook eigen waren aan de staatkundige beroerten. Treffend en juist waren de vergelijking en onderscheiding tussen het rijk des vredes, waar Christus op de troon zit en de machten van de aarde, die alleen maar op een baatzuchtige wijze eigen eer en grootheid voor het leven in deze tijd zochten. Owen zegt onder andere: "Hoe is thans de stand van zaken bij deze vleselijke gezindheid en liefde tot de wereld? Sommigen zeggen, dat er in het geheel geen Evangelie is. Anderen beweren weer, dat als er één is, men daar niet mee te maken heeft. Velen roepen: "Ziet, hier is de Christus", terwijl anderen verzekeren, dat Hij dáár is. Er zijn er, die aan de Godsdienst deze kleur geven, terwijl anderen dat weer met een andere kleur doen. Als men hier verlangt, dat de overheid het Evangelie zal bevorderen, verbreiden en handhaven, wil men elders weer, dat de overheid de Godsdienst zal vernietigen en verderven. Volgens sommigen moet de zorg van de regering zich niet verder uitstrekken dan de stoffelijke belangen en de lichamelijke voordelen van de mensen en heeft zij niets te maken met de Godsdienst, de zedelijke toestand van het volk en het gezag van Christus en Zijn kerk. Anderen daarentegen willen haar nut alleen maar beperkt zien tot zaken van een geestelijke aard, tot de heiligen der aarde. Het drijven van deze mensen is: "Wilt ge het Evangelie?, weg dan met haar bedienaars; en verlangt ge licht en kennis?, zorgt er dan alleen voor, dat er duisternis en onkunde bestaan. "

Men stelt de zaken zo voor, alsof men alleen maar behoeft te zorgen, dat er geen droefheid in de wereld is en de Godsdienst slechts in naam gekend wordt op de bodem van het hart. ”

Het is zeer beslist een zaak van de grootste onbillijkheid, als men mannen, die aldus hun leedwezen betonen over het verval van de Godsdienst en de verwarring der tijden (die zij ernstig afbidden), te veroordelen en te belasteren.
Maar dat is dikwijls de vrucht, die men voor zorgvuldigheid, belangstelling en meeleven oogst. Ook op Owen is dat van toepassing. En toch bezat hij steeds de juiste inzichten over de noodzakelijkheid en het belang van orde en tucht. Bij elke gelegenheid drong hij aan op een goede, verstandige regering. Noch zijn denkbeelden, noch zijn gedrag gaven ooit aanleiding tot wanorde of bandeloosheid, hetzij in de kerk, of in de staat.
Voor de grootste weldoeners van het land is het echter niet vreemd, met verwijten en veroordelingen beloond te worden.

HOOFDSTUK VI

Verdeling der gedenkschriften

Het tijdvak, waarin Owen het vicekanselierschap van Oxford bekleedde, was het werkzaamste van zijn leven. Daarom zullen we hierover wat uitvoeriger zijn en achtereenvolgens zijn leven op de hogeschool, zijn verhouding tot de hogeschool en de uitgaven van zijn geschriften behandelen. Elk van deze onderwerpen zal ons voldoende stof voor een hoofdstuk leveren.

Owen wordt vicekanselier

Toen Olivier Cromwell in 1651 tot kanselier van de hogeschool te Oxford werd gekozen, kon hij die betrekking moeilijk waarnemen, daar zijn aanwezigheid bij het leger in Schotland vereist werd. Het was immers een ondoenlijke zaak om alleen door middel van brieven de zaken aan de hogeschool goed te behartigen. Hij benoemde daarom Owen als deken van Christus' kerk in zijn plaats en stelde ook nog een paar andere hoofden uit het Lagerhuis aan, om een en ander te regelen.
Op 9 september 1652 ontving Owen zijn aanstelling als zodanig, ter vervanging van Dr. Daniël Greenwood, welke aanstelling al spoedig door de raadsvergadering bekrachtigd werd.
Hoe verenrend deze promotie voor Owen ook was, toch had hij dringend verzocht er niet voor in aanmerking te komen. De vele werkzaamheden schenen hem zeer te hebben afgeschrikt. Hij aanvaardde dit moeilijke ambt alleen uit onderwerping aan het ernstige en dringende verzoek van zijn vrienden en de bevelen van hen, die in staat en kerk over deze zaken beslisten. Het ontnam hem immers geheel de nodige rust en de mogelijkheid tot geregeld onderzoek en voortgezette studie. Ook hebben wij voor de oprechtheid van zijn verklaring, die hij bij de aanvaarding aflegde, geen bewijs nodig. Zijn karakter staat daar voldoende borg voor, terwijl het opzien tegen de vele en velerlei werkzaamheden, helemaal niet overdreven was, zoals ons nog wel zal blijken.

Een dankstond

Op 25 augustus 1653 werd Owen door het Parlement geroepen, om, met Mr. Cradock, te preken op een dankstond, ter gelegenheid van het feit, dat de overwinning was behaald op de Nederlandse vloot onder Tromp en De Witt. De Engelse vloot, onder bevel van admiraal Monk, had bij die zeeslag zes en twintig vijandelijke schepen vernield, waardoor de roem van het gemenebest ook ter zee, wijd en zijd verbreid werd. Deze overwinning baande de weg tot vrede met Holland (1654, Westminster).

Vergadering tot hereniging

Daar de rust in het land door de zegevierende wapenen van het Engelse leger zeer bevorderd was, wilde de protector Cromwell proberen een toenadering tussen de verschillende kerkelijke partijen te bewerkstelligen. Daartoe schreef hij in oktober 1653 een vergadering uit voor de bedienaars van het Goddelijke Woord te Londen. Ook Owen, de vicekanselier van Oxford werd geroepen. Over deze samenkomst, die bedoeld was om de liefde en de hereniging tussen degenen, die Christus voor het enige Hoofd der kerk hielden te bevorderen, vinden wij het volgende verslag.
Zijne excellentie lord Cromwell bracht verschillende geesten bij elkaar om, zo mogelijk, grondslagen te leggen, waarop de partijen eensgezind met elkaar verder zouden kunnen trekken. Hij wees op de noodzakelijkheid van het opruimen der verdeeldheden, zodat

het volk, dat de Godzaligheid beleed, niet zou voortgaan met elkaar te belasteren en te beschimpen, enkel en alleen om verschil in vormen en namen, maar zich kenbaar zou maken door liefde en Godsvrucht; dingen, die in het rijk van Christus zo noodzakelijk waren.
Behalve anderen waren samen gekomen: Mr. Owen en Mr. Marshall (Presbyterianen), Mr. Nye (Independent), Mr. Jessey (Baptist) en Mr. Harrisan. De Protector leidde zelf de vergaderingen en hij deed dat met zoveel wijsheid, verstand en welwillendheid, dat alle aanwezigen daarvan veel goeds verwachtten voor de kerk des Heeren. Of Cromwell dit in ernst deed;of meer uit staatkundig oogpunt achter de juiste gevoelens van de leiders der partijen probeerde te komen, willen wij niet beslissen. Zou het laatste het geval geweest zijn, dan moet hij het in de kunst van het veinzen toch wel heel ver gebracht hebben, omdat niemand van de aanwezigen enige argwaan omtrent zijn oprechtheid had, of hem van schijnheiligheid verdacht. Intussen had deze samenkomst geen succes. Het is ook gemakkelijker om plannen tot hereniging te beramen, dan die in werking te brengen. Godsdienstige verschillen zijn trouwens zeer zelden door staatsbemoeienis opgeheven; wel werden zij er daarentegen vaak door verergerd. De beste, zo niet de enige weg daartoe is, de mensen te onderwijzen volgens Gods Woord en hen de verschuldigde eerbied daarvoor bij te brengen. In die weg worden persoonlijke gevoelens het eerst losgelaten en krijgt het geweten een bindende kracht. Vrede en eensgezindheid zijn inderdaad begerenswaardige zaken, maar zij worden alleen maar in een redelijke weg verkregen en niet ten koste van de waarheid en de vrijheid.

Owen ontvangt de graad doctor in de Godgeleerdheid
Tijdens zijn verblijf in Londen vereerde de hogeschool Owen met de graad van doctor in de Godgeleerdheid. Het besluit werd hem schriftelijk gemeld, was gedagtekend 22 september 1653 en was op de volgende vererende wijze omschreven: “Hij was in het strijdperk, der theologische wetenschap zeer geoefend, in de gave van het prediken krachtig en sierlijk en in het behandelen van geschilpunten wakker en scherpzinnig. ”
In dezelfde tijd werd ook zijn vriend Th. Goodwin, president van het Magdalena college, bevorderd tot doctor; een man, zeer geoefend in de geschriften, die over de Godgeleerde wetenschap handelden. Hoewel de titel niets bijdraagt tot de innerlijke waarde van een persoon, verdienden sommigen die echter met recht ter onderscheiding. Toch waren er veel van de vroegere hervormers, die bezwaar maakten tegen de graden in de Godgeleerdheid. Vandaar, dat een Carlstadt de titel van doctor weigerde en slechts broeder genoemd wilde worden, terwijl Zwingli de titel alleen maar met schrik kon horen. Grynaeus en Sybastiaan Munster waren nimmer te bewegen die aan te nemen en Myconius verklaarde, dat als de wet van de hogeschool hem verplichtte de graad te dragen, hij liever zijn professoraat neer zou leggen. Van dezelfde opvatting waren ook Melanchton en Oporinus. Deze geleerden achtten de onderscheidingen in de Godsdienst onbestaanbaar, zo niet rechtstreeks in strijd, met het gebod van Christus in Mattheüs 23: 8 - 10.
Nauwgezet als zij waren, bleven zij hun beginselen trouw, ook in weerwil van het lachwekkend gezegde van Erasmus, dat “de titel van doctor een mens noch wijzer, noch beter maakt. ”
In de tijd van Owen waren de letterkundige graden niet zo algemeen als dat heden het geval is. Ook verdienden zij, die deze titel droegen, deze onderscheiding uit hoofde van hun meerdere kennis, geleerdheid en gaven. Owen weigerde echter aanvankelijk sterk deze onderscheiding aan te nemen, maar onderwierp zich tenslotte met grote tegenzin.

Dit blijkt uit de reactie van Owen op de aanval van Cawdry, die laatstgenoemde op hem deed, zeggende, dat Owen zich beledigd had gevoeld, omdat men hem niet bij herhaling met "eerwaarde doctor" aansprak, waarop Owen op heftige wijze antwoordde: "Laat deze schrijver oordelen zoals hem dat beliefd, maar toch moet ik zeggen, dat deze listige wijze van indringen noch hem, noch iemand anders, die de Godsdienst van Jezus Christus belijdt, of die nog enige achting bezit voor waarheid en matigheid, betaamt. Kan iemand, die enig geloof aan deze bewering van de schrijver hecht, in gemoede denken, dat ik hem voor de aanspreekvorm van "eerwaarde doctor" zou danken? Dan moet ik hem wel zeggen, dat ik de titel van eerwaarde zeer weinig waardeer, in ieder geval zeker, sinds ik het gezegde van Luther: "Nooit is de Godsdienst meer in gevaar, dan bij de bedienaars der Godsdienst", ter harte mocht nemen. Men kan zich, wat mij betreft, daarvan in de toekomst gerust onthouden, en mij noemen, zoals de Kwakers dat onder elkaar doen, waarmee ik vrede heb. Maar, wat deze graad aangaat, die werd mij tijdens mijn afwezigheid en zonder mijn instemming door de hogeschool gegeven, zoals zij het onder haar openbaar zegel heeft uitgedrukt. Toch verplichten dankbaarheid en achting mij om dit gunstbewijs te erkennen, en, ben ik eens van die verplichting ontheven, dan zou ik deze titel niet meer gebruiken. Ook heb ik het voeren van die titel geweigerd, totdat enigen zich daarom beledigd achtten en mij over mijn nalatigheid berispten. "

Verkiezing tot parlementslid

Nadat Cromwell het lange parlement ontbonden had, wilde hij in 1654 een ander parlement aanstellen. Met dat doel werd ook de hogeschool te Oxford aangeschreven, zich door een afgevaardigde te laten vertegenwoordigen. De keus viel daarbij op Owen. Toen men op 3 september samenkwam, werd echter de wettigheid van zijn benoeming in twijfel getrokken, vanwege zijn kerkelijke bediening en daardoor had hij slechts korte tijd zitting. Aangaande deze zaak ontbrak het al spoedig niet aan onjuiste beoordelingen en valse beschuldigingen. Cawdry beweerde, op grond van een algemeen gerucht in Oxford, dat Owen bij zijn verkiezing tot lid van het parlement zelfs geweigerd had zijn betrekking als bedienaar van het Goddelijke Woord te erkennen. Wood trachtte dit enigszins te vergoeden en verklaarde: "Owen wilde liever afstand van zijn benoeming doen, dan ter zijde gesteld te worden wegens het feit, dat hij een Godgeleerde was. " Deze schrijver wil vervolgens in Owen niets meer dan een leenman zien, hoewel hij toegeeft, dat Owen in het vorige jaar werkelijk de graad van doctor in de Godgeleerdheid droeg. Op deze manier wordt de zaak toch wel tot het toppunt van dwaasheid gebracht. Want, met welke bedoelingen kon men vragen, of de vicekanselier van de hogeschool en deken van Christus' kerk een bedienaar van het Goddelijke Woord was? Dat was toch algemeen bekend en vloeide immers voort uit de aard van de betrekking? Bovendien was het de doctor niet mogelijk, zijn belijdenis te verzaken, omdat hij volgens de eisen destijds als zodanig erkend was geworden. Wij verwonderen ons daarom niet over zijn antwoord aan Cawdry.

"Dat ik, waar ook ter wereld, geweigerd zou hebben antwoord te geven op de vraag, of ik een bedienaar van het Goddelijke Woord was of niet, is purum, putum men dacium, d. w. z. een schandelijke, kwaadaardige onwaarheid. "

Wij zien dus, dat het voorgewende openbare gerucht te Oxford, indien het bestaan heeft, en waarop Cawdry's bewering rustte, slechts verzonnen was om de naam van Owen te bezoedelen. "Het blijkt duidelijk", zegt Owen, "dat het niet waar is en het mist zelfs zozeer de schijn van waarheid, dat ik betwijfel of de satan onbeschaamd genoeg is zichzelf voor de ingever daarvan te erkennen. "

In 1721 werd een naamloos geschrift uitgegeven over het leven van South, waarin dezelfde geschiedenis vermeld wordt en waarover wordt opgemerkt, dat het de verdienste daarvan was, dat de zaken bij de kiesheren (doctors in de Godgeleerdheid en meesters in de vrije kunsten) geregeld werden, dat Owen, na enige dagen zitting te hebben gehad, tegen zijn zin terug moest keren, omdat zijn benoeming krachteloos en nietig werd verklaard. Maar ook deze redeneert op dezelfde gronden en misschien wel uit hetzelfde beginsel.
Wat verder Owen bewoog om lid van het parlement te willen zijn, is onzeker. Misschien dacht hij op die manier de belangen van de hogeschool, die thans de steun van de vrienden hard nodig had, te kunnen bevorderen. Ook was hij, omdat hij gedurende zijn vicekanselierschap geen openbare kerkelijke dienst verrichtte, even zo goed benoembaar voor het parlement, als voor een andere burgerlijke betrekking in Oxford. En daar er slechts één lid gekozen moest worden, aarzelen wij niet te veronderstellen, dat hij waarschijnlijk in die tijd de meest geschikte persoon was om die instelling te vertegenwoordigen. Er is reden om aan te nemen, dat én Cromwell én degenen, die het kiesrecht uitoefenden, zijn benoeming graag zagen en er daarom bij hem sterk op aangedrongen hebben deze betrekking aan te nemen. Hierdoor heeft hij zich verplicht geacht tot gehoorzamen. Zijn tegenstanders hadden beter gedaan de onwettigheid van zijn verkiezing aan te tonen, of hem van onzuivere beweegredenen te overtuigen. Zij, die het recht hebben bisschoppen in het huis der lords te plaatsen, kunnen onmogelijk de wettigheid betwijfelen, als een bedienaar van het Goddelijke Woord in het parlement zitting neemt; terwijl wij vrijmoedig verklaren, dat in vergelijking met andere wetgevers in de kerk van Groot-Brittannië er maar weinigen waren, die meer geschiktheid daartoe bezaten dan onze Dr. John Owen.
Hierbij zij nog opgemerkt, dat in een raadgevend en nederig verzoekschrift van 1657 aan Cromwell onder andere verlangd werd, de predikanten te verbieden leden van het parlement te zijn. De protector antwoordde hierop, dat hij zelf en vele officieren gepredikt hadden en met goed gevolg. Het verzoek werd dus niet ingewilligd en de wetten van het parlement werden daarvoor niet veranderd.

Cromwell over de kerkelijke vrijheid

Op bovengenoemde vergadering stelde Cromwell in een rechterlijk schrijven zijn gronden van regering voor. Neal noemt het een werktuig van Cromwell en zijn officieren en niet opgesteld door een waardige volksvertegenwoordiger. Misschien houdt hij de Independenten voor haar vermoedelijke opstellers. Maar iedere belangrijke zaak aan de invloed van deze sekte toe te schrijven en Cromwell met zijn officieren steeds van haar afhankelijk te stellen is onrechtvaardig en onbillijk en getuigt van weinig mensenkennis en verstand.
Volgens genoemd schrijven van Cromwell zou ieder, die zijn geloof in God door Jezus Christus beleed, onverschillig onder welke vorm en op welke wijze, volkomen vrijheid genieten en beschermd worden. Zo lang de vrijheid niet misbruikt werd ter verstoring of verbreking van de maatschappelijke en burgerlijke orde, was de regering verplicht voor de vrije uitoefening van iedere Godsdienst te waken. En zo trachtte men aan de ene kant paal en perk te stellen aan de overmoed van het bijgeloof, om niet tot pauselijke hiërarchie te vervoeren, en aan de andere kant het geloof te beteugelen, opdat niet onder de dekmantel van een christelijke belijdenis de losbandigheid de zeden zou verwoesten. Deze voorgestelde maatregel, hoewel niet zonder gebreken, was een belangrijke stap vooruit op het gebied van de kerkelijke vrijheid en het zou een

gelukkige zaak voor Engeland geweest zijn, als zijn parlementen altijd in zo'n milde geest hadden gehandeld. De Roomse kerk en de macht van de bisschoppen, die steeds, samenspanden en streden tegen de oogmerken en bedoelingen van de regering van de protector, waren niet zo zeer van de Godsdienstige als wel van de staatkundige instellingen uitgesloten. Ook beoogden de wetten meer de beperking van de heerszucht der geestelijken, dan het doen uitvoeren van bepaalde straffen.

Onenigheid over een artikel

Toen het genoemde artikel door het parlement in beraad werd genomen, werd het over en weer besproken. Sommigen vonden het stuk: "Over hen, die hun geloof in God door Jezus Christus belijden", te bepaald; anderen daarentegen achtten het te ruim.
De verklaring, dat de bedoeling van deze bepaling was, om iedereen toe te laten, die overeen stemde in de grondslagen van het christendom, mocht niet baten, de handelingen van het Lagerhuis liepen in. geen enkel opzicht tot genoegen van Cromwell af. En geen wonder, want de protector wilde daarmee juist ieder de onbepaalde vrijheid van geweten verzekeren. Daarom werd er een comité benoemd, dat uit veertien personen bestond en gemachtigd was om elk voor zich een Godgeleerde te kiezen, die met elkaar dit onderwerp in overweging zouden nemen. De Godgeleerden, die daartoe samengeroepen werden, waren: Owen, Goodwin, Cheynel, Messrs, Marshall, Reyner, Nye, Simpson, Vines, Manton, Jacomb en Baxter. Na enkele bijeenkomsten zonden zij een lijst van zestien artikelen in, onder het volgende opschrift: "De grondbeginselen van geloof, voorgesteld door Messrs, Goodwin, Nye, enz. , aan het comité van het parlement voor de Godsdienst, bij wijze van opheldering aangaande het voorstel ter uitbreiding van het Evangelie. "
Over de handelingen van deze Godgeleerden geeft Baxter een nauwkeurig, maar ook vervelend verslag, terwijl hij aan Dr. Owen, die bijgestaan werd door Nye, Goodwin en Simpson, het hele werk toeschrijft. Volgens dit verslag kon men het volstrekt niet eens worden, maar het doet ons tevens zien, dat de voornaamste reden daarvan bij Baxter zelf lag. Ook klaagt hij over de invloed van Owen op de andere leden, en over zijn eigen zwakheid, ziekelijkheid en gezichtsverbijstering.
Toch bleek overtuigend, dat de man ook tijdens deze vergaderingen grotendeels beheerst werd door zijn natuurlijk, twistgierig eigenzinnig karakter. Hij belijdt echter zelf zijn hele leven zeer voor vrede en eensgezindheid geweest te zijn, terwijl hij gelijktijdig erkent de eenstemmigheid verijdeld te hebben, die zeker de overhand verkregen zou hebben, als hij er niet geweest was! Zo onvatbaar is vaak de zelfingenomen, eigenlievende mens voor zijn gebreken en tekortkomingen.

Een aanmerking op het verslag van Neal

Hoe nauwkeurig Neal anders is, toch schijnt hij de aard en het doel van de vergadering niet begrepen te hebben. Het doel van bijeenkomen van de Godgeleerden was niet — zoals hij ons wil doen geloven —, om wetten te maken of het parlement in een bepaalde richting te dwingen; welnee, hun werk was alleen maar, om het comité in te lichten over wat naar hun gevoelen de grondslag was en waarop het in het christendom voornamelijk aankwam. Daar zij niet bekleed waren met macht of gezag, hadden zij alleen maar een adviserende stem, terwijl het aan het parlement vrij stond van hun uitgedrukt oordeel gebruik te maken, of niet. Wel hingen zij voor zichzelf hun belijdenis standvastig aan; maar het was de vraag niet om deze of gene kerkinrichting tot staatsgodsdienst te verheffen. Daarom gaven zij ook geen verklaring over de één of

andere soort van Godsdienstige vrijheid.
Blijkens het opschrift van hun adviezen, zouden wij eerder veronderstellen, dat zij de verschillende gezindheden op een algemene grond zochten te verenigen tot de uitbreiding van het Evangelie.
Al mocht van Neal de lijst van grondslagen, ingediend door de Independenten, zo beknopt vinden, dat zij volgens hem daardoor van plan waren niet alleen Atheïsten, Socinianen en Roomsen uit te sluiten, maar zelfs ook Arianen, Antinomianen en Kwakers, toch ontbreekt daarvoor echter elk bewijs. Die beknoptheid liet juist een grotere ruimte toe. Daardoor was het mogelijk, dat christenen van verschillende richtingen niet alleen een gemeenschappelijk uitgangspunt, maar ook een algemene waarborg hadden, overeenkomstig de Apostolische geloofsbelijdenis, die allen omhelsden, welk genootschap zij ook waren toegedaan. En waarvan zou iemand uitgesloten worden? Van zijn burgerlijke vrijheid soms? In geen enkel opzicht! Indien er al uitsluiting zou volgen, dan was dat op grond van iemands onverschilligheid in deze, om door een bevoorrechte burgerlijke positie een zeker overwicht uit te oefenen, die het christendom niet kent. Wat kan een mens, die in de plaats van het koninklijk ambt van Christus probeert te gaan staan, toch tot verwarde gedachten vervallen, als hij het geboorterecht van elk redelijk schepsel, d. w. z. zijn gewetensvrijheid, wil inperken.

Vergadering van een aantal dienaren des Woords
De vergadering van deze Godgeleerden deed echter noch het één, noch het ander. Zij matigde zich niet aan iets boven of naast de Heilige Schrift over het wezen van de christelijke Godsdienst te verklaren.
Als hij zegt, dat alleen de Bijbel kan beslissen en verklaren, wat ter zaligheid noodzakelijk is, dan zal ieder christen zulks toestemmen. Maar als dit zou moeten betekenen, dat wij geen recht zouden hebben om overeenkomstig ons innerlijk gevoelen en de duidelijke bewustheid van onze zielen te bepalen, wat tot zaligheid geloofd moet worden, dan is deze stelling buitengewoon ongerijmd. Elke prediker van het Evangelie is immers geroepen dit Woord te verklaren. Ook heeft iedere vereniging van christenen een belijdenis, een uitdrukking van het geloof, terwijl er omstandigheden plaats kunnen hebben, die ons verhinderen een bepaald antwoord te geven op hetgeen ons dienaangaande gevraagd wordt. Ook voegt Neal de vraag er nog bij, . waarom de burgerlijke overheid niemand zou beschermen, dan alleen hen, die hun geloof in God door Jezus Christus belijden. Wij op onze beurt vragen ook: waarom? De bedienaars van het Goddelijke Woord waren niet geroepen deze vraag te beantwoorden. En wie toch zou deze bepaling als wet stellen? Cromwell en zijn officieren misschien, of het parlement soms? Dit wordt zelfs door onze geschiedschrijver ontkend. Het bewijs voor de veronderstelde ononverdraagzaamheid der Independenten, in het geval zij macht verkregen zouden hebben, ontbreekt derhalve; deze vergadering had niet te beslissen en kon geen beperkingen maken, noch ten aanzien van de burgerlijke, noch wat betreft de Godsdienstige vrijheid. En wat haar opvatting en haar handelwijze aangaat: de meerderheid van de leden bestond uit Presbyterianen. Wij merken dit hier niet op, om de stellingen te verdedigen, dat de gevolgtrekking duidelijk is, dat de Godsdienstige vrijheid ontleend moet worden aan de ruime verklaring van Cromwell's rechterlijk geschrift. Het christendom mag niet tot een toetssteen gemaakt worden voor burgerlijke voorrechten, niet ten dele, noch in het geheel. Dit is nooit de bedoeling van het Evangelie geweest, en waar men er dit toch uit afleidde, daar werd het bedorven en een grote bron van schijnheiligheid, domheid en verdoving van de redelijke en zedelijke

vermogens.

Aanstelling en werk van de Tryers

Tegen het eind van 1653 werden Owen, Goodwin, Caryl met nog enige anderen aan het parlement voorgedragen, om gemachtigd te worden in groepjes van drie de bedienaars des Woords in de omtrek overeenkomstig de verordende bepalingen te bevestigen of uit hun dienst te ontslaan.

Dit voorstel werd echter niet uitgevoerd. Wel werden er benoemd, waaronder ook Owen, om het werk der openbare predikers te onderzoeken en te beoordelen. In het volgend jaar werd deze opdracht ook tot de schoolmeesters uitgebreid. De onkundigen, zowel als zij, die geen goed zedelijk gedrag toonden, moesten worden ontslagen. Ongeveer terzelfder tijd werd Owen opgedragen de innerlijke toestand van de hogeschool te Oxford te onderzoeken, haar belangen te regelen en de geleerdheid te bevorderen. Deze verschillende betrekkingen vermeerderden niet alleen in grote mate Owen's werkzaamheden, maar gaven ook zijn tegenstanders ruime gelegenheid hem te verdenken, te beschuldigen en te lasteren.

Het onderzoek, dat opgedragen werd aan achtendertig personen, Tryers (= proefnemers) genoemd, en bestaande uit Independenten, Presbyterianen en Baptisten, ging over iemands genade, gedrag, kennis en gaven om het Evangelie te prediken. Wat men ook van een regering mag denken, iedereen zal, volgens ons, toe moeten geven, dat de aanstelling van een raad ter waarborg van de wezenlijke bekwaamheden van de bedienaars der Godsdienst, tot haar belangrijke en zeer loffelijke verrichtingen behoort. Immers, niet alleen de welvaart van de kerk, maar ook die van de staat, hangt grotendeels af van de geestelijke waarde der leraren. Dit is een waarheid, die ten allen tijde — én in het algemeen, én in het bijzonder — bevestigd is. Zou het werk van de heilige bediening aan onkundige en onwaardige handen zijn toevertrouwd, dan zou dit steeds en jaren achtereen, nadelige gevolgen met zich mee brengen. In dit opzicht heeft men over het algemeen meer te klagen over te weinig, dan over te veel toezicht en oplettendheid. Daarbij komt nog, dat niet zelden een onderzoek naar letterkundige bekwaamheid, de achting voor de meer gewichtige eigenschappen van een geestelijke natuur, overtrof. In verschillende streken werden de handelingen van de proefnemers zeer afgekeurd. Speciaal Neal noemt die willekeurig, hoewel zijn uitgebreid verslag daarover meer een verdediging dan een berisping inhoudt. Waarschijnlijk was hun gedrag niet willekeuriger dan verwacht werd, daar hun opdracht en werk zozeer streden tegen verouderde gewoonten en algemene denkbeelden. Men probeerde de arbeid bespottelijk te maken door verzen als het volgende:

"Om in de lijnen van baard en aangezicht
het kenmerk der genade te vinden,
En door de gave van spraak en reuk
alles krachtig of rechtzinnig te maken. "

Sommigen waren er, die verder gingen. Zij veroorloofden zich de meest grievende uitdrukkingen met de scherpste woorden. Het wekte de grootste verwondering, dat mannen als deze Godgeleerden dweepziek genoeg waren, om te spreken over genade, wedergeboorte en bevinding, die vereist werden in een bedienaar van het Evangelie!

Wij voelen ons niet geroepen de handelwijze van deze proefnemers in alles te verdedigen; wel is het ons bekend, dat een taak als de hunne, altijd heel moeilijk is. Zij

hadden niet alleen te strijden tegen verschillende Godsdienstige richtingen, maar ook tegen die op staatkundig gebied. Bovendien waren degenen, die niet aan de eisen voldeden, natuurlijk geneigd over onrecht te klagen. Was deze macht destijds in handen van de roomse kerk geweest of bij de hoge Presbyterianen, dan zou er geen schibboleth bestaan hebben; want wie was slecht genoeg om dit werk bij zodanigen een heilig onderzoek te noemen?

Owen neemt het op voor Dr. Pococke

Op welke grond de beschuldigingen tegen de proefnemers ook gedaan moge zijn, Owen ging zijn weg en handelde naar plicht en geweten. Het volgende diene daartoe als bewijs.

De beroemde Dr. Pococke, professor in de Arabische taal te Oxford, werd van zijn dienst ontheven en verwezen naar de gevolmachtigde voor het graafschap Berks, ten einde strenge maatregelen te ontvangen.

Owen, die de afgezette professor hoogachtte en beminde, schreef de secretaris Thurloe onder andere het volgende: "Er zijn in Berkshire een paar personen van middelmatige achting en stand, die onbezonnen en heethoofdig zijn en daarbij vijanden van de tienden. Dezen zijn gemachtigd om bedienaars van het Goddelijke Woord uit hun ambt te ontzetten. Onder onbeduidende en geringe voorwendsels werpen zij waardige mannen uit. Thans hebben zij het voornemen, om volgende week Pococke af te zetten; een man van zulk een onbesproken gedrag, als ik ooit in de wereld iemand ontmoette en van uitmuntende kennis, gaven en geleerdheid, die professor is in de Arabische taal aan onze hogeschool. Dit kan alleen maar oorzaak zijn, om de mensen te vertoornen en te ergeren. Kan er dus iets aan gedaan worden om deze zaak uit te stellen, totdat deze storm van verontwaardiging overgegaan is, dan oordeel ik, dat zulks bijzonder nuttig zou wezen voor zijne hoogheid en voor het gemenebest. "

Bij dit schrijven aan Thurloe liet Owen het echter niet. Hij reisde zelf, vergezeld van Dr. Ward, Wilkens en Wallis, naar de vergadering van de gemachtigden en bracht met grote ernst. hen de ongerijmdheid van hun gedrag onder het oog. Speciaal wees Owen met grote nadruk op de gevolgen, die de afzetting teweeg zou brengen van een man, die niet alleen in Engeland, maar zelfs in heel Europa geroemd en bewonderd werd om zijn bijzondere kennis en buitengewone gaven.

Zouden zij de verdiende verachting en beschuldiging daarover niet ontzien, dan zou hij, zoals hij verklaarde, van zijn recht als gemachtigde bij acte van het parlement gebruik maken, om zichzelf van de schande te vrijwaren, die aan zo'n onterende, dwaze en onbillijke daad verbonden was.

De gemachtigden, die door de krachtige redes van deze mannen (vooral van Dr. Owen, die zij in 't bijzonder hoogachtten en ontzagen) getroffen en overwonnen werden, lieten de zaak rusten, waardoor Pococke met rust gelaten werd.

Niet alleen Owen, maar ook Mr. Howe handhaafde zijn eer. Deze gedroeg zich immers ten aanzien van Putter, de historie-schrijver, in soortgelijke omstandigheden op dezelfde achtenswaardige wijze. Hieruit blijkt maar weer, dat niet al de Independentse examinatoren, zoals men de proefnemers zou kunnen noemen, de beschuldiging van willekeurig te handelen, verdienden.

Het verslag van Baxter over de Tryers

Voor zover wij vrijheid hebben een maatregel in ontwerp en uitvoering te beoordelen, zouden wij deze instelling van Cromwell belangrijk en nuttig willen noemen. Zelfs

Baxter, die geen gemachtigde was en met hun werk ook niet zeer ingenomen, erkent, dat door dit middel veel gemeenten tegen onkundige, Goddeloze en onwaardige leraars beveiligd werden. Tegen leraars, die niets anders van plan waren te doen, dan een leerrede voor te lezen, zoals voorlezers hun gewone gebed opzeggen, waartoe zij enkele goede woorden kozen, om het volk 's zondags in slaap te praten en voor de rest van de week met elkaar naar de kroeg gingen om elkaar in de zonde te verharden. Een soort van dienaren des Woords, zo vervolgt Baxter, die tegen een heilig en deugdzaam leven preekten of daarover spraken als onkundigen; die van hun kerkelijke bediening een koophandel maakten, of om er goed van te leven; die hun dienst gebruikten tot vermeerdering van hun rijkdommen en er nooit aan dachten om een ziel te bekeren. Deze werden allen gewoonlijk uit hun dienst ontzet, terwijl andere bekwame en ernstige predikers die een Godzalig leven leidden, hun plaatsen innamen. Hierdoor was het nadeel, dat de kerk werd aangebracht niet te vergelijken met het grote nut, dat haar wedervoer. Wel is waar was men wat het gevoelen betreft niet erg nauwkeurig. Er waren er, die enigszins tegen de Independenten, Separatisten, Koningsgezinden, AnaBaptisten, Prelaten en Arminianen ijverden, maar over het algemeen kon men het met de verdraagzaamheid vinden. Toch verheerlijkten en prezen duizenden zielen God voor de getrouwe predikers, die de proefnemers toelieten of aanstelden en zij waren zeer bedroefd, toen naderhand deze herders door de Pauselijken weer uitgeworpen werden.

Owen op de bres voor Oxford

Tot 1655 ging het goed met Cromwell's regering. Toen ontstonden in verschillende delen van het rijk ontevredenheid en opschudding. De koningsgezinden stelden een bepaalde dag vast voor een algemene opstand. Zelfs vormde zich in het westen een samenzwering onder de ongelukkige kolonel Penruddock. Gelukkig werd de aanslag door de waakzaamheid van Cromwell en zijn vrienden verijdeld en werden de schuldigen gestraft. Bij deze omstandigheden spande de vicekanselier van Oxford, onze Owen, al zijn krachten in om de openbare vrede te behouden en de bestaande regering te ondersteunen. In een brief aan de reeds genoemde secretaris Thurloe zegt hij: „De toestand is hier rustig. Ik heb een troep van zestig paarden met daarbij een aantal officieren verzameld en in behoorlijke orde gebracht. Ook heeft de stad enig voetvolk tot haar verdediging. Wij hebben op goede gronden reeds enige personen in hechtenis genomen, die wij in verzekerde bewaring menen te moeten houden. Er is wel veel bedrijvigheid in de omliggende plaatsen, maar wij hebben geen bepaalde bijeenkomsten kunnen ontdekken, hoewel wij geregeld de wacht houden. Hiermee en met onze bewapening hopen wij ons voordeel te doen. De heren van het graafschap zijn in vergadering geweest en waren nogal terughoudend en koel, maar wij hebben hen weten te overreden enige troepen bijeen te brengen. Had ik geen aanvraag om paarden gedaan, dan had ik een versterking in Berkshire willen vormen, want behalve anderen hebben verschillende bedienaars van het Woord mij hun hulp tot dat doel toegezegd en verzekerd. Vindt gij het dus nodig, dat dit werk toch doorgang moet hebben omdat het belangrijk is, dat de mensen van deze stad daarbij betrokken worden, daar zelfbehoud tot algemeen belang aanzet en verbindt, zo verzoek ik u mij een of twee commissies tot dit oogmerk te zenden. ”

De dagbladen maakten destijds ook melding van Owen's werkzaamheden ter beveiliging van het graafschap en dat de hogeschool zelfs een bende ruiterij in gereedheid had onder bevel van kapitein Kent. Hoe onaangenaam en strijdig deze bemoeienissen voor het gemoed van Owen, dat geheel en alleen op de zaak van Christus gericht was, ook

waren, toch bewijzen zij, dat hij zijn verplichtingen als vicekanselier van de hogeschool kende en behartigde. Hij trachtte het vertrouwen, dat hem daartoe was geschonken, niet te beschamen en probeerde te beantwoorden aan de verwachting van zijn vrienden en begunstigers. Zijn gedrag in dit opzicht verschafte aan zijn vijanden en belagers echter een prachtige gelegenheid tot smaden en berispen; zo zelfs, dat lange tijd naderhand dit nog tot zijn nadeel gedaan werd door de onverstandige menigte daaraan te herinneren.
Een kwaadaardige lasteraar zei immers: "Toen de getrouwe heren van het westen hun geboortegrond van het juk des Crommen heersers poogden te bevrijden, welke rol speelde toen deze Cromwellse Doctor? Meer gelijkenis op een majoor-generaal dan op de vicekanselier van een hogeschool droeg hij God in de schede en de Godsdienst op de punt van zijn Zwaard. Hij verwisselde zijn tabbaard voor de mantel van een krijgsman en schepte op met witte poeder in zijn haar, maar hij had zwarte in de zak. Iedereen, die het niet eens was met zijn bedoelingen, wekte zijn misnoegdheid en dreigde hij met de wraak der regering. Zo reed hij heen en weer als een geestelijke Abaddon, die tegen de brave zielen niets anders uitademde dan woede, slachting en bloed. " Tegen de beschuldiging een zwaard gedragen te hebben, merkte Owen slechts koelbloedig op, dat hij zich niet kon herinneren ooit in zijn leven van een zwaard voorzien geweest te zijn.

Briefwisseling met Thurloe
In deze tijd hield Owen een vertrouwelijke briefwisseling met Thurloe en Cromwell over Mr. Unton Crooke van Merton in Oxfordshire, wiens zoon zich verdienstelijk had gemaakt in de zaak van Penruddock. Hij wendde zijn invloed aan om die persoon tot rechter te bevorderen, waaruit wij zijn vertrouwen in de oprechtheid en bekwaamheden van Crooke kunnen zien, omdat hij nooit gewoon was iemand uit gunst aan te bevelen, wie de vereisten ontbraken. Wij hebben niet kunnen ontdekken of Crooke tot rechter benoemd is geworden; wel, dat Cromwell de vader tot sergeant bevorderde, hoewel de genoemde briefwisseling — in ieder geval van Owen's kant — van een vertrouwelijke vriendschap tussen hem en de protector getuigt.

Vergadering in Whitehall over de Joden
In december van hetzelfde jaar belegde Cromwell in Whitehall een vergadering om een verzoek in behandeling te nemen van Manasse Ben Israël, een Spaans Israëliet in Holland, voor zijn landslieden, om in Engeland te komen wonen en daar handel te drijven. Deze vergadering bestond uit twee rechters, zeven burgers van Londen, onder wie de lord-major, de rechters van de graafschappen en veertien Godgeleerden, van wie de volgende zes genoemd worden: Dr. Owen, Dr. Goodwin, Dr. Whichcot, Dr. Cudworth, Mr. Bridge en Mr. Gradock.
De rechters kenden geen wet van de staat, tegen hetgeen de Joden verlangden en oordeelden derhalve het verzoek te moeten inwilligen, te meer, omdat de welvaart van het land er vermoedelijk bij winnen zou. Ook de inwoners van Londen waren niet tegen de overkomst van de Joden, hoewel zij over het nut, dat de koophandel er bij zou hebben, wel onderling verschillend dachten. Bij beide standen was er dus geen bezwaar tegen deze zaak. Maar de meeste geestelijken verhieven er krachtig en sterk hun stem tegen, waarvoor zij, gedurende vier dagen lang, plaats na plaats uit de Heilige Schrift in het midden brachten.
Cromwell, die er vermoeid van werd, zei gehoopt te hebben, dat hij door hen enig licht over dit onderwerp zou ontvangen, maar in plaats daarvan hadden ze hem meer

verward. Daarom verlangde hij geen andere raad, maar verzocht hun, om geen onbezonnen stappen te ondernemen en hem in hun gebeden te gedenken.
Sir Paul Richard, die toen nog jong was en door de menigte naar voren was gedrongen, verklaarde over deze vergadering, nooit iemand gehoord te hebben, die bij die gelegenheid beter sprak dan de protector.
Wat het oordeel van Owen in deze zaak was, is ons niet gebleken. Maar indien enige Godgeleerden voor de Joden geweest waren; dan was hij beslist onder hun getal geweest, hoewel onder bepaalde voorwaarden.
Ook waren de beschouwingen van Cromwell aangaande dit onderwerp in geen enkel opzicht dweepziek, ofschoon sommigen dit veronderstelden. Hij kon immers op goede Schriftuurlijke gronden hopen op de beloofde bekering van de Joden, terwijl de prediking van het Evangelie, zonder afgodsdienst of bijgeloof, daartoe net zo goed in Engeland als elders een middel kon zijn.
Deze poging liep echter vruchteloos af en Manasse ontving voor zijn moeite 200 pond sterling uit de algemene beurs.

Owen preekt bij de opening van een nieuw parlement
Op 17 september 1656 preekte Owen in de Westminster Abdij, bij de opening van een nieuw parlement, dat door Cromwell bijeen geroepen was, om zijn titel als eerste overheidspersoon meer constitutioneel te bevestigen. Voor deze leerrede werd hij de volgende dag door sir John Berkstead en Mr. Maidstone, de rentmeester van de protector, namens het Lagerhuis bedankt. Zij verscheen vervolgens met een opdracht aan Cromwell en het parlement onder de titel: “Gods werk in Sion gegrondvest”. Daarin wordt over de verlossing van Gods volk op een duidelijke en krachtige wijze melding gemaakt. Onder andere merkt hij op: “Gods volk, dat in het midden van deze natie vergeten of veracht was, is thans bekend en wordt nu geëerd. Onderworpen aan wrede overheersers, zuchtten sommigen in nare gevangenissen, terwijl enigen verbannen werden tot de einden der aarde, en dat alleen om de aanbidding en verering van hun God. Het geweten werd in slaafse boeien gevangen gehouden, daar snoodheid en bijgeloof bij de wet bekrachtigd en bevestigd waren. Nu zijn integendeel de gevangenen in vrijheid gesteld en degenen, die verbannen waren, zijn teruggeroepen, terwijl de gebondenen en verdrukten als duiven tot haar vensters komen vliegen. Het geweten is ontketend, de offeranden zijn niet meer vermengd met bloed, men mag vrolijk en verheugd — in plaats van sidderende en bevende — vergaderen om God te aanbidden. O, gij boden des volks!, dat is hetgeen de Heere gedaan heeft. Ieder waar christen heeft zich uitermate te verblijden over de omkering van de zaken in het Godsdienstige leven en dankbaar en erkentelijk te, zijn voor de werktuigen, waardoor God die heeft willen veroorzaken, wat ook hun beweegredenen, beginsels en bedoelingen waren. ”
Vervolgens doet deze leerrede van Owen ons de verlichte denkbeelden kennen over de Godsdienstige vrijheid, die én uit de aard der zaak én uit de laatste ondervindingen, voor Engeland door juiste gevolgtrekkingen krachtig bevestigd worden.
Tenslotte geeft hij weer, wat de verschillende partijen van de overheid verlangden, waarop hij tot besluit te kennen geeft, wat hij zelf zou wensen. “Dat het volk van God verlost mocht worden van zijn wrede vijanden, opdat zij al hun dagen de Heere konden dienen in stille gerustheid; dat zij, ondanks verschil in zienswijze, onderling vredelievend mochten leven, terwijl zij op een goede wijze bestuurd en beschermd zouden worden, omdat er geschikte personen voor waren; en dat de Godsvrucht en de liefde van de Heere Jezus Christus bewaard en beveiligd zouden worden tegen de arm

van onderdrukking of verwoesting!"
Hoewel deze wens niet zo uitgebreid was, had ze toch wel een grote inhoud. Het valt te betwijfelen of velen, die over de plichten van een regering en de vrijheden van een mens geschreven hebben, dit onderwerp juister beschouwd en toepasselijker bespro-ken hebben. Terecht is opgemerkt, dat de regering van Groot-Brittannië niet alles uitgevoerd heeft, wat het veelomvattende verstand voorgesteld had, hoewel datgene, wat reeds was verkregen, getuigde van de ernst der laatste overwinning. Dit kwam, omdat zijn gezichtskring wijder was. Wat hij nastreefde was, dat alle onderscheidingen en gilden, ook die door een verdrag bepaald waren, vernietigd zouden worden; dat burgerlijke onderscheidingen, die ontstaan waren uit verschil in Godsdienst voor altijd zouden verdwijnen; dat bijzondere voorrechten van kerkelijke standen afgedankt zouden worden; dat de namen van hen, die al dan niet tot de Engelse kerk behoorden alleen nog maar in de woordenboeken onder de in onbruik geraakte woorden gevonden zouden worden; dat het grote staatkundige lichaam zou bestaan uit personen van elke Godsdienstige naam, die verenigd zouden zijn in, en werkzaam zouden zijn uit één en hetzelfde grondbeginsel: de vrijheid van het geweten; en dat God te aanbidden volgens de voorschriften van het geweten het onvervreembare en onschendbare recht van ieder met rede begaafd schepsel zou zijn.

Owen preekt op een vastendag
De 30e oktober daaraanvolgend, die bestemd was tot een dag van verootmoediging voor het Engelse volk, preekte Owen weer voor het parlement.
De verhandeling, die hij bij die gelegenheid hield, en waarvoor majoor-generaal Kelsey hem de volgende dag namens het Lagerhuis bedankte, toonde overtuigend aan, dat Gods tegenwoordigheid de bron van voorspoed voor een volk is, zoals de titel van de verhandeling dit ook aangaf. Overigens behelsde zij geen bijzonderheden, die speciale vermelding verdienen. Wel verzocht hij op ernstige en dringende wijze vrijheid en bescherming voor Gods volk onder elke richting en dat het parlement haar aandacht vooral zou vestigen op de treurige Godsdienstige toestand in Wales. Hij merkt daar onder andere over op: "Waar het voor bijna allen een zeer ellendige toestand is, wordt de voortgang van het Evangelie groot nadeel toegebracht. En dat heeft daar plaats, hoewel wij veel grond hadden om betere dingen te verwachten. Er zijn daar nog enkelen, die ijveren voor de overleveringen van hun bedelende en schamele lezers in hun parochie. Anderen daarentegen hebben —misschien met goede bedoelingen— het volk met geweld tot spoed aangezet, hetgeen niet volgens hun grondbeginsels is, en misschien ook wel tegen de waarheid. Met klachten, zowel aan de ene, als aan de andere zijde en door misleidende ijver en uiterlijke schijn, is het hele werk bijna te gronde ge-gaan. Voor de zaken van Sion wordt nauwelijks meer gezorgd. " Later bleek, dat het parlement niet ongevoelig was geweest over de toestand in Wales, hoewel de genomen maatregelen niet altijd het gewenste gevolg voor het volk hadden. De onkundige en ergerlijke geestelijken werden van hun bediening ontslagen en door een honderdvijftigtal geschikte en bekwame predikers vervangen. In de dertien graafschappen van Wales preekten de meesten van hen drie of vier maal per week. Elke marktstad kreeg een onderwijzer voor de jeugd, verschillende grotere steden kregen er twee. Zes predikanten werden benoemd tot rondreizende leraars van de graafschappen, die deze arbeid onvermoeid verrichtten. Al de tienden van het vorstendom werden op bevel en bij acte van het parlement voor dit doel beschikbaar gesteld. Als men daarbij dan de zedelijke en wetenschappelijke instelling van de vorige dienaars des Woords, de

bergachtige gesteldheid en dun bevolkte toestand van het land, en het gebrek aan bekwame personen om de bewoners van het graafschap in de Welsche taal te onderwijzen, voegt, dan kan het ons niet verwonderen, dat de middelen die het parlement gebruikte, bij lange na niet aan het verlangen van Owen beantwoordden.

Cromwell's zucht naar het koningschap

In de menselijke ziel ligt een zucht naar macht en gezag. Daar vandaan komt het, dat het heersen voor iedereen een begeerlijke zaak schijnt te zijn.

Dit ontwaren wij ook bij Cromwell. Al sinds jaren was zijn begeerte om te regeren sterker geworden. De ontbinding van het lange parlement, het bijeenroepen van uitgezochte vergaderingen en de verwisseling van de vormen van bestuur, waren even zovele voorbereidingen om eindelijk de hand uit te strekken naar de koninklijke scepter. Hij dorstte naar de titel van "Zijne Majesteit". Zijn laatste parlement, dat met dit doel samengeroepen was, zou deze, voor zijn eerzucht zo begeerlijke zaak, beslissen en bekrachtigen. De manier, waarop de bijeenroeping had plaats gevonden, maakte ook haar besturing gemakkelijk en weldra stemde de grote meerderheid voor het voorstel om de protector de kroon met de titel van koning op te dragen. Er werd een commissie gevormd om hem deze waardigheid op 4 april aan te bieden met het verzoek haar niet van de hand te wijzen. Maar er was nog een gedeelte van de Engelse macht, die moeilijker te bewegen was dan het parlement, maar van wie de bekrachtiging voor een zaak als deze absoluut vereist werd. Wij bedoelen het leger, of de raad der officieren.

Generaal Fleetwood, die met een dochter van Cromwell getrouwd was en kolonel Desborough, wiens vrouw een zuster van de protector was, behoorden tot de sterkste en meest besliste tegenstanders van het genoemde besluit. Hun invloed was niet gering en daarom achtte Cromwell het noodzakelijk op hun vriendschap en gunst te werken, om op deze manier door vriendelijk verzoeken te bereiken, wat hij van hun beginsels nooit kon verwachten. Maar deze opzet mislukte.

Toen Cromwell zich op een morgen naar het Lagerhuis begaf om nog nader over de onderhavige zaak te spreken, ontmoette hij kolonel Desborough in het park en maakte hem zijn besluit bekend. Ondanks de strelende woorden van Cromwell antwoordde Desborough hem recht op de man af, en zei: "Ik acht u en uw familie verloren en wil daarover geen ogenblik verder met u spreken. "

Toen hij daarop naar huis ging, kwam hij onderweg kolonel Pride tegen, aan wie hij het voorgevallene meedeelde. Pride, die nog maar kortgeleden door Cromwell tot ridder geslagen was, had nauwelijks het bericht vernomen, of hij riep uit: "Dat zal niet gebeuren!"

"Maar hoe zult gij het verhinderen?", vroeg Desborough.

"Er moet een verzoekschrift opgesteld worden om het besluit te vernietigen," hernam Pride.

Daarop gingen zij samen naar Dr. Owen en vertelde hem, wat er gaande was, terwijl zij hem tenslotte bewogen voor hun een verzoekschrift op te stellen. Reeds de volgende morgen bood kolonel Masa met nog enige officieren dit verzoekschrift het parlement aan en verklaarden daarbij, dat zij hun leven gewaagd hadden tegen de monarchie en nog steeds bereid waren dat te doen ter verdediging van de vrijheden van het volk. Ook zeiden ze, dat ze bij enigen sterke pogingen hadden opgemerkt om het volk weer onder de oude dienstbaarheid brengen, door hun generaal als het ware de titel en de regering van koning op te dringen, wat zijn ondergang zou betekenen en de handen zou verzwakken van allen, die zich getrouw betoonden voor het publiek. Daarom verzochten

zij nederig en dringend om al zulke personen en dergelijke pogingen koelbloedig af te wijzen en standvastig te volharden op de ingeslagen weg.

Owen afgezet als vicekanselier

Toen Cromwell en het Lagerhuis gewaar werden, dat dit de gezindheid van het grootste gedeelte van de officieren was, bracht hen dat in geen kleine verlegenheid. Maar Cromwell —doorkneed als hij was in staatkundige zaken —, berekende vlug het waarschijnlijke gevolg van de zaak en wees op fiere wijze de titel van koning van de hand, terwijl hij zich bereid verklaarde tot iedere zelfverloochende daad en in het belang van het volk geen andere onderscheiding aan te zullen nemen dan de eenvoudige naam van protector.

Intussen vermeerderde dit zeker niet Cromwell's achting en vriendschap voor de officieren van het leger, of voor onze Dr. Owen. Misschien hield de protector de laatste wel voor de grootste oorzaak van zijn vernedering, hoewel deze slechts een dienst had verricht, waartoe Desborough en Pride hem geschikter achtten dan zichzelf. Ook stelde Owen het verzoekschrift op, overeenkomstig de gevoelens en bedoelingen van de personen, die het vroegen, ondertekenden en aanboden, waardoor haar inhoud eigenlijk niet beschouwd kan worden als hetgeen, wat hij dacht en verlangde. Wel is het aannemelijk, dat Owen zijn hand niet zou lenen tot iets, waarvan hij in zijn gemoed een afkeer had en daarom veronderstellen wij, dat de doctor de zienswijze van de officieren deelde en Cromwell's verheffing tot koning zowel voor hemzelf als voor het Engelse volk gevaarlijk, om niet te zeggen verderfelijk, achtte. En zou het zo onwaarschijnlijk geweest zijn, dat iemand als Owen, die begiftigd was met zo'n grote mate van kennis aan het bederf van de menselijke natuur, ook de verderfelijke eer- en heerszucht bij Cromwell opgemerkt had?

Als dit het geval was, dan kon hij niet anders dan deze dingen in de eerste plaats afbidden, maar ook in een weg van roeping en plicht verhinderen, wat de vroegere tonelen van jammer en ellende zou kunnen hernieuwen.

Wat ook de reden tot deze stap bij hem mag zijn geweest, het bevorderde in ieder geval zijn achting aan het hof niet. Wij zien hem sinds die tijd niet meer in de omgeving van de protector. Al direct bij de bekrachtiging van en de inwijding tot zijn waardigheid, zien we dat Lockyer preekt en Mantan, een Presbyteriaan, de gebeden doet, terwijl geen enkele Independentse bedienaar bij deze nagemaakte kroning enige dienst verrichtte, hetzij dat zij zulks zelf niet wilden, of daartoe niet gekozen waren. Ook verklaarde Owen bij de dood van de protector, die nog hetzelfde jaar plaats had, dat hij Cromwell in lange tijd niet gezien had. Dit alles bewijst volgens ons wel, dat de doctor niet meer zo als vroeger bij Cromwell gezien was, maar de zaak liet al spoedig niets aan duidelijkheid te wensen over. Op 1 juli — de dag van zijn verheffing — deed de protector afstand van het kanselierschap der hogeschool te Oxford. Tot zijn opvolger werd vijftien dagen later de zoon van Cromwell, Richard, gekozen. Zes weken na deze benoeming bedankte Richard Cromwell onze Owen voor de dienst van vicekanselier en werd in zijn plaats Dr. John Conant benoemd, een Presbyteriaan en rector van het Exeter college.

HOOFDSTUK VII

Toestand aan de hogeschool

Zoals reeds is vermeld, zouden de verrichtingen van Owen in zijn kwaliteit van vicekanselier der hogeschool de stof van het nu volgende hoofdstuk zijn. Daarom keren wij thans naar het begin van die tijd terug. De toestand bij deze beroemde zetel van geleerdheid was tijdens de burgeroorlog betreurenswaardig. De colleges of kweekscholen en de gerechtszalen waren geheel in verval. Vijf van deze vertrekken werden helemaal niet bewoond en van de overige dienden enkele als bergplaats of magazijn en enige tot huisvesting van officieren, soldaten en inwoners van de stad. Over het algemeen werd de opvoeding van de jeugd grotendeels verwaarloosd, terwijl armoede, ontvolking en plundering, die de heersende onlusten vergezelden, in elk deel van de stad zichtbaar waren. De geldmiddelen waren op, het zilverwerk was omgesmolten voor dienst aan de koning en de hogeschool zat diep in de schulden, die zij niet bij machte was af te lossen. En dat was geen wonder, want de koningsgezinde partij had het gedurende twee jaar lang op een onverschrokken manier verdedigd en volgehouden tegen het gemenebest. Voor de leiders van die partij moest het dus wel hard vallen om hun plaatsen door presbyteriaanse geestelijken ingenomen te zien en dat zij gedwongen werden aan hen een verzoek te doen om voor een of andere betrekking in aanmerking te komen.

Bij zo'n stand van zaken is het goed te begrijpen, dat er weinig aandacht besteed werd aan de belangen van de hogeschool en dat dit de kennis en geleerdheid niet ten goede kwam is licht te verstaan. Toen de Presbyterianen de meerderheid kregen, hadden zij het druk genoeg en daarbij veel tijd nodig, om de zaken op een dragelijk niveau te brengen.

Nog maar nauwelijks was hun dit, althans in uiterlijk opzicht gelukt en nog maar net hadden zij hun zetels ingenomen, of hun gedrag en hun beginselen wekten het misnoegen van de regering, die er dus op uit was belangrijke veranderingen bij het onderwijzend personeel aan te brengen. Reeds lang vóór dat Dr. Reynolds en zijn broeders hun posten verloren, hadden zij deze dreigende storm aan zien komen, wat hen natuurlijk verhinderde het welzijn van de hogeschool te behartigen op een wijze, zoals zij dat onder normale omstandigheden gedaan zouden hebben. Welnu, zo stonden de zaken gesteld, toen Owen geroepen werd het vicekanselierschap van de hogeschool te aanvaarden. Haar leraars behoorden óf — in het geheim — tot de koningsgezinde partij en Bisschoppelijken, óf tot de Presbyterianen, wier afkeer van de Independenten wel niet minder sterk was, maar die door verschillende omstandigheden genoodzaakt waren zich aan de komende veranderingen te onderwerpen. Toch was het uitsluiten en zelfs verwijderen van Presbyterianen ten behoeve van Independenten een bron, die uit haar aard vruchtbaar genoeg was voor bittere vijandschap. Men behoeft er zich dan ook niet over te verwonderen, dat Owen, terwijl hij dit alles overzag en daarbij een hekel aan verdeeldheid had, met tegenzin en vrees die hoge waardigheid aannam. Te doen, hetgeen hij meende verplicht te zijn en daarbij zijn hart te bewaren boven alles, wat te bewaren was; regelmaat, orde en tucht te herstellen en te handhaven te midden van verwarring en zedeloosheid; op standvastige wijze ontevredenheid, list en bedrog onder de ogen te zien; aan de ene kant de trots van de groten niet te strelen en aan de andere kant de lager geplaatsten niet te minachten, maar beiden oprecht en rechtvaardig te behandelen; in één woord, wel te doen en niet om te zien, maar God tot een waarachtig Getuige te hebben: werkelijk, daartoe werd geen geringe mate van kennis, zelfverloochening, Godsvrucht, moed en bekwaamheid vereist.

Eerste toespraak tot de hogeschool

Dat Owen de belangrijkheid van deze taak voelde, bewijzen de woorden, waarmee hij de eerste maal de heren van de hogeschool toesprak. Hij zei daarbij: "Heren van deze hogeschool, ik ben ervan overtuigd, dat het u smart en bedroeft, na zo veel achtenswaardige namen, eerwaarde personen, bevorderaars of onderwijzers van geleerdheid en wetenschap, tenslotte door het noodlot der hogeschool gedrongen te worden hem de leiding op te dragen, die bijna de achterhoede sluit. Ook is deze stand van zaken niet aangenaam voor mijzelf, omdat hij mij, na een lange tijd van afwezigheid, noodzaakt, mijn terugkomst te doen tot een vervallen, beminde moeder met een grote lijst van plichten en werkzaamheden, die de moeilijke taak mij bieden. Maar, klachten zijn nog nooit redmiddelen voor enige tegenspoed geweest. Wat ook haar toestand is, kermen kan niet baten, Het is aan een standvastig gemoed eigen, om het onheil te kennen, geduldig te dragen en zich ernstig op middelen te bezinnen, die aan haar een einde kunnen maken. Want, zoals de dichter schertsende zegt :

"Het leven der mensen is gelijk een spel aan tafel.
Indien de worp, die het noodzakelijkst is, niet valt,
Moet gij hetgeen toevallig komt, door kunst verbeteren. "

Het scheepje van de hogeschool is, helaas, te lang door de stormen geslingerd; bijna allen, wier gevorderde leeftijd, lange ondervinding en met recht verdiende titels of letterkundige graden grote en eerlijke verwachting gaven, hebben het verlaten, terwijl ik thans geroepen ben het roer aan te grijpen. Eenzijdigheid en een te hoge dunk van mijn bekwaamheid hebben mijn benoeming veroorzaakt door hem, wiens bevelen wij niet mogen tegenspreken, hoewel ik dringend en ernstig verzocht heb er van verschoond te mogen blijven. Ook door de bewilligende stem van deze raadsvergadering werd mij die last opgelegd, ofschoon daarvoor misschien geen ongeschikter schouders gevonden worden. Ik neem die last schoorvoetend en bezwaard op me. Wat voor lasteringen, beledigingen, enz. het gezag van onze hogeschool, hetzij door verschil van gevoelen, partijzucht, hartstocht, verwaandheid of boosheid, die altijd de gevolgen van een treurige verdeeldheid zijn, heeft moeten verduren, weet en beklaag ik. Het is niet alleen het karakter van onze eeuw, die ons van elkaar scheidt; ook andere zaken ten aanzien van onze letterkundige instelling, worden dagelijks zichtbaarder en dragen het hunne daartoe bij. Met name zijn dat: de verachting van het heilig gezag der wet en van de eerbied, die wij aan onze voorouders verschuldigd zijn; de verfoeilijke onbeschaamdheid en losbandigheid, die zich openbaart in een dartel levensgedrag buiten de grenspalen van zedelijkheid en Godsvrucht en de listige invloeden van de kwaadaardigheid. Daardoor komt het, dat de tranen en het snikken van onze bijna stervende moeder, de hogeschool, worden veracht en men zich om het verlies van de klasse der geleerde en getabbaarde mannen, met wie ook de gehele opvoeding moet verdwijnen, niet bekommert.

Zou ik nu bekwaam zijn in deze wankele toestand op dit samenstelsel van moeilijkheden een geneesmiddel te leggen, waartoe zoveel en grote helden in gunstiger dagen tevergeefs hun krachten hebben ingespannen? Om dit te denken ben ik, mijne heren, te weinig met mezelf ingenomen of voldaan. Dacht ik in staat te zijn om deze rol te kunnen spelen en was ik onbeschaamd genoeg u daarmee te kunnen vleien, dan zoudt gij reden hebben mij te schuwen. In alle ernst: als ook maar de minste gedachte

van een dergelijke natuur in mijn gemoed oprees, dan zou ik zeer ontevreden over mezelf zijn, want zo'n onbekende voor mezelf en zulk een vreemdeling voor mijn eigen hart ben ik nu ook niet. Mijn ogen zijn niet zo erg betoverd, dat ik niet zou weten, hoe schaars ik van geleerdheid, voorzichtigheid, gezag en wijsheid voorzien ben. De oudheid heeft het zeldzame geval opgeleverd, dat de beroemde Lucullus, hoewel hij zelfs niet bekend was met de plichten van een gewoon soldaat, zonder moeite een bekwaam generaal werd, zodat de man, toen hij door de stad uitgezonden werd en ook nog nooit een oorlog gezien of meegemaakt had, als de kundigste en grootste veldoverste ontvangen werd. Hebt daarom goede moed, mijne heren, want ik breng geen zeldzaamheden uit de duisternis van een landelijke plaats voort, of uit het rumoer van de wapenen, uit de reizen om des Evangelies wil tot de uiterste grenzen van ons rijk, van over zeeën en bergen, noch uit de drukte van het Hof. Onbekwaam tot het leiden en regeren van een hogeschool ben ik weggetogen, onbekwaam ben ik teruggekeerd en onbekwaam sta ik hier onder u. Misschien zult gij bij uzelf denken: Wat een dwaasheid is dit! Als gij dan zo onbekwaam zijt, waarom naamt gij dan een ambtsbediening aan, die gij niet kunt vervullen, nog minder op een loffelijke wijze waarnemen? Gij hebt buitengewoon verkeerd over uzelf, de hogeschool en deze eerbiedwaardige vergadering geoordeeld.
Maar, zachtjes aan, mijne hoorders!, het ontbreekt iemand, die omgewend is door het oordeel, de bevelen en de dringende verzoeken van de meest verheven personen, nooit geheel en al aan hoop en moed. Uit ons zelf bezitten wij geen loffelijke daden, van welke soort dan ook. Hij, die de zaaier zaad toedient en kracht uit zwakheid gebiedt, is machtig om in elk geval, hetzij het van buitenaf veroorzaakt wordt, of van binnen wordt gevoeld, genadig te voorzien; de mond van de dwaze en onwetende kinderen ontsluit Hij tot Zijn lof. Daarom ontbloot van alle kracht en verwachting in mijzelf en niet vertrouwende op hulp en invloed van elders, die ik niet gezocht heb of verdien, blijft mij echter over, alleen op Hem te hopen en mij geheel aan Hem op te dragen, die allen mildelijk geeft en niet verwijt. Bij Deze is een eeuwige fontein van bemoediging in Christus geopend, waaruit wij bij iedere Godvruchtige onderneming én moed, én kracht, én bekwaamheid verkrijgen, indien onze kleingelovigheid ons niet in de weg staat. Daar vandaan is mijn verwachting; de Heere heb ik steeds te bidden om licht, om kracht en om bekwaamheid. Ik hoop op Zijn toegezegde, genadige tegenwoordigheid, krachtens Zijn beloften, al naar de toestand der tijden en gelegenheden, die wij in Zijn Goddelijke voorzienigheid zullen krijgen, vereisen zal, terwijl bij mij alleen bewuste oprechtheid in de plaats van kunst en van elke andere versiering zal voorzien. Niet bevangen door een neergedrukte of slaafse geest, moge ik mij gereed maken tot deze onderneming. ”

Gebrek aan ondergeschiktheid

Geen menselijke macht, noch persoonlijke invloed kon in korte tijd de grote moeilijkheden van de beschreven toestand overwinnen of verdrijven. De kwade gewoonten, die door lengte van de tijd verouderd en diep ingeworteld waren, lieten zich niet spoedig, noch gemakkelijk verbeteren. Sterke vooroordelen, die regerings-personen tegen de geleerdheid hadden opgevat, hadden de overhand gekregen. Een zucht naar nieuwigheden en overwinningen was algemeen doorgedrongen, en behoorde tot de geestesgesteldheid van de dag. Bijzonder noodzakelijk én voor het land, én voor de hogeschool, waren daarom het samengaan van standvastigheid en voorzichtigheid, een verbinding van volharding met zachtmoedigheid.

Er werd werkelijk geprobeerd de hogeschool te overweldigen, maar als die poging gelukt zou zijn, dan had dat beslist de meest verderfelijke gevolgen voor haar gehad.

Owen in zijn vijfde toespraak

Over de zojuist beschreven toestand merkt Owen het een en ander op in een volgende redevoering voor de hogeschool, die ons de regeringloosheid van die tijd, zijn liefde voor studie en geleerdheid, en zijn rechtvaardige verontwaardiging over de dweepzieken, die probeerden de barbaarsheid te doen zegevieren, doet kennen. Hij zegt: "Gedurende de eerste twee jaren waren wij slechts een hoop algemeen volk en het verachte onderwerp van het dagelijkse gesprek. Onze hachelijke omstandigheden en gewone belangen werden nauwkeurig opgesomd, uiteen gezet en besproken in de dagbladen en nieuwspapieren door onkundige en verachtelijke schrijvers. Er was geen schepsel zo ellendig gevoelloos, of het voedde omtrent onze toestand enige hoop of vrees. Zodanig was de wil van de oppermachtige Bestuurder der gebeurtenissen, opdat de stervelingen zouden leren, alles wat sterfelijk was, minder te achten en te waarderen. Misschien was het ook niet juist, dat alleen de hogeschool een ongeschonden bloem zou dragen, terwijl koninkrijken en keizerrijken — de grootste sieraden ter wereld — verwelkten.

Intussen hadden slechts weinigen de moed om onze zaak, die geheim had . moeten blijven, maar nu aan het grootste gevaar werd blootgesteld, hartelijk te verdedigen. Ja, het behoorde zelfs tot het toppunt van dwaasheid op te staan voor getabbaarde mannen. Zoiets zou als een ontering van de Godsdienst en de Godsvrucht aangerekend worden. Aan de andere kant werden wij over iedere zaak, of die nu strafbaar was onder aanzienlijken, of werkelijk misdadig, iedere dag overvloedig en kwaadaardig beschuldigd. En degenen, die zich toegefelijker en vriendelijker jegens ons betoonden, hadden de handen echter zo vol met hun eigen werk, dat zij, doof zijnde voor onze dringende verzoeken en gekweld door gedurige verwijten, geen tijd hadden om onze druk te verzachten. Het enige gunstbewijs was een gezellig gesprek, dat aangeknoopt werd om ons te bemoedigen, te troosten en te beklagen, of zich met gemaakte uitvluchten te verontschuldigen en zijn Godvruchtige en vrome beginselen kenbaar te maken, zoals meestal omtrent doden geschiedt.

Daar onze toestand zo verward en in het grootste gevaar, was, kon het niet verwonderen, dat wij naar middelen uitzagen. En, daar wij ontbloot waren van alle menselijke hulp, zag onze barmhartige Vader in de hemel ontfermend op ons neder. Immers, nadat openbaar was geworden, wat voor verwoestende gevolgen de onwetendheid, wraakzucht en woede dergenen, van wie men beter dingen had kunnen verwachten, gehad zouden hebben, verijdelde de Opperheerser van hemel en aarde de verderfelijke plannen en pogingen op zodanige wijze, dat zij, die slechts drie dagen te voren blaakten om ons te verslinden, nauwelijks in staat waren zich zelf met moeite in veiligheid te stellen.

Van de verachtelijke poging tegen de hogeschool, die uit dwaze vermetelheid en vijandschap tegen God geboren was, bleef niets anders over dan schande voor haar bewerkers, zolang er rijkelijk met welsprekendheid begaafde mensen zullen zijn om de loffelijke daden van de goeden en wijzen, maar ook om de dwaasheid van de Goddelozen voor de nakomelingen in het juiste licht te stellen. "

Optreden van Owen bij de studenten

De vicekanselier spande al zijn krachten in om de boosheid te beteugelen, de rechten van de hogeschool te handhaven en haar belangen ten aanzien van Godsvrucht en

geleerdheid te bevorderen. Vooral probeerde hij de losbandigheid van de studerende jongelingen te breidelen en hen aan zedelijkheid en orde te gewennen. Naar mate deze laatste zaken wonnen, moest de eerste afnemen. Zijn vastheid van karakter, die zo nodig was om het gezag te bewaren en een vereiste onderdanigheid aan te kweken, was opmerkelijk, zoals blijkt uit de volgende gebeurtenis. Een student van het Drie-eenheids-college zou bij een bepaalde openbare verhandeling het woord voeren. Voordat hij begon, gaf de doctor hem vrijheid om te zeggen wat hij wilde, onder voorwaarde, dat hij zich voor oneerbiedigheid, onzedelijkheid en persoonlijke aangelegenheden zou wachten. Daar hij de gestelde regels al gauw te buiten ging, beval Owen hem één en ander maal te zwijgen. De student ging echter, ondanks het bevel van de doctor, brutaal verder. Daar Owen vond, dat dit niet langer kon, stuurde hij direct een bediende, om hem van zijn plaats te halen, maar de andere leerlingen grepen hem en hielden hem vast. Daarop besloot Owen, om het zelf te gaan doen. Zijn vrienden, die bang waren; dat de leerlingen ook hun plicht ten aanzien van hem zouden vergeten, hielden hem tegen, maar Owen antwoordde: "Ik kan niet zien, dat het gezag op deze wijze met voeten getreden wordt", waarop hij de student haar bene-den haalde en hem in de gevangenis van de hogeschool liet opsluiten. De andere leerlingen, die over deze fierheid verbaasd waren, traden terug en behandelden hem in het vervolg met meer achting en ontzag.
De levensbeschrijver van Owen zegt daarom terecht: "Hij droeg zorg om de losban-digen in toom te houden, de Godvruchtigen aan te moedig:en, ijver en vlijt de voorrang te geven. Onder zijn bestuur werd de goede orde bij het gehele lichaam van de hogeschool hersteld, terwijl zij bloeide met een aantal uitmuntende leerlingen, die zich onderscheidden in kennis, geleerdheid en Godsvrucht. "
Dit alles blijkt overtuigend, uit hetgeen algemeen geachte personen, zowel Independenten, als Presbyterianen en Episcopalen, vermelden, aan wie destijds de leiding was toevertrouwd.

Geleerden aan de hogeschool tijdens Owen's vicekanselierschap

Independenten

Aan het hoofd van de hogeschool stond John Owen, die gedurende negen jaar, waarvan vijf als vicekanselier, de belangrijkste ambtsbediening vervulde.
Wij laten de andere geleerden, die toen aan de hogeschool verbonden waren, hier nu de revue passeren.
Dr. Thomas Goodwin, die door Wood een voorbeeld en patriarch van de Independenten genoemd wordt, was al die tijd president van het Magdalena college. Hoewel hij als Godgeleerde misschien een beetje te calvinistisch was, onderscheidde hij zich echter gunstig door Godsvrucht, geleerdheid en vlijt, waarvan zijn vijf boekdelen in folio voldoende getuigenis afleggen.
Thankfull Owen genoot als meester in de Latijnse taal grote bekendheid. Hij was president van het St. Johns college en was, volgens Calamy, een man van beschaafde geleerdheid, voortreffelijke gemoedsgesteldheid en grote welsprekendheid. Om deze eigenschappen werd hij niet alleen toegejuicht, maar ook algemeen geacht en bemind. Zelfs Owen getuigde bij zijn dood in 1681, dat hij zijns gelijken in geleerdheid, vroomheid en goede inborst nauwelijks had.
George Porter, die overheidslid van het Magdalena college was tijdens Owen's vicekanselierschap, werd insgelijks wegens zijn kennis, deftigheid, rechtschapenheid en christelijke liefde en zelfverloochening bijzonder geprezen:

Stephen Charnock, lid van het New college, was in 1652 Senior Proctor, d. w. z. , hoofdambtenaar, belast met de handhaving van orde en tucht aan de hogeschool. Zijn werk over de Goddelijke eigenschappen bewijst voldoende de bijzondere Godsvrucht en uitmuntende gaven van deze man.
Samuel Lee van Magdalena Hall, die naderhand lid was van het Wadham college en in 1656 proctor aan de hogeschool, vestigde zijn roem door verschillende keurige werken, die van zijn goede smaak, zijn scherp oordeel en zijn nauwkeurige kennis getuigden. Als lid van de kerk van Dr. Owen te Londen, schreef hij in 1677 zijn "Ecclesia Gemens", of Oefeningen. In de opdracht van het boek zegt hij: "Aan de heilige kerk van Christus, welker gemeenschap eerst werd geleid door Mr. Jozef Caryl en thans door Dr. Owen, worden deze verhandelingen nederig aangeboden door hun broeder in de bediening van het Evangelie. "
Ralp Button, die lid was van het Merton college en kanunnik van Christus' kerk, bezat volgens Baxter een schat van geleerdheid. Maar, wat nog meer zegt: ook de voortreffelijkste deugden des gemoeds, als Godvrezendheid, ootmoed en nederigheid, die hem in grote mate eigen waren. Het waren immers deze deugden, die zijn benoeming tot lid van het Merton college in 1633 veroorzaakten en Dr. Prideaux, die destijds rector van het Exeter college was, deden betuigen, dat al de gekozenen bij elkaar de waarde niet bezaten van een Button.
Jonathan Goddard was opziener van het Merton college en beroemd als scheikundige en geneesheer. Hij was lid van de Koninklijke Maatschappij en professor in de medicijnen aan het Gresham college, terwijl hij deze wetenschap met verschillende geschriften diende.
Theophilus Gale behoorde ook tot het Magdalena college en wordt door Wood beschreven als een voortreffelijk en uitstekend letterkundige, wijsgeer en geleerde, waarvan zijn werk "Court of the gentiles", of Hof der heidenen, voldoende bewijs geeft.
Thomas Cole stond aan het hoofd van St. Maria's Hall en is als leermeester van John Locke en andere beroemde personen bekend.
James Baron was voorlezer in het Magdalena college en bezorgde later met Thankfull Owen de uitgave van Goodwin's nagelaten geschriften.
Francis Howel, die hoofd was van het Jezus college, was wijsgeer in de zedekunde en onderwees deze wetenschap aan de hogeschool.
Lodewijk du Moulin was professor in de geschiedenis en muntte bijzonder uit in wetenschappelijke kennis en juistheid van oordeel. Hij schreef veel werken, die grote aftrek vonden, hoewel Wood de schrijver een vurige, krachtige en heethoofdige Independent noemde.
Mr. Franciss Johnson, die kapelaan bij Cromwell en opziener van het Universiteitscollege was, werd eveneens geroemd om zijn uitstekende gaven en bekwaamheden.
John Howe, lid van het Magdalena college, heeft vanwege zijn algemene bekendheid geen bijzondere vermelding nodig. Howe behoort immers tot de meest voortreffelijke personen en de meest verheven genieën, die Engeland ooit opleverde.
Hendrik Stul, tweede bewaarder van de Bodleian bibliotheek en bekend door zijn later verzet tegen de Koninklijke Maatschappij, was, volgens Wood, de voornaamste persoon van zijn eeuw. Deze schrijver voegt er bij: "Zo lang Stul zijn academische betrekking vervulde, sprak hij tijdens de openbare lessen altijd vloeiend Grieks, maar sinds de herstelling van de koning hoorde men zulks niet meer, waaruit men af kan leiden, dat opvoeding en kerktucht toen strenger waren, dan naderhand, omdat de leerlingen later meer aan vrijheid en beuzelachtige studies overgelaten werden. "

Presbyterianen

Dr. Hendrik Wilkonson was onder de Presbyterianen professor in de Godgeleerdheid. Volgens Wood was hij een man van bijzondere geleerdheid en daarbij een voortreffelijk prediker.

Dr. Hendrik Wilkonson Jr. stond aan het hoofd van het Magdalena college en heeft zich beroemd gemaakt door verschillende geleerde werken. Altijd beleefd in woorden en gedragingen, trachtte hij zijn kennis aan iedereen mee te delen. Tegenover de armen was hij in het bijzonder milddadig en edelmoedig, terwijl hij steeds het algemeen welzijn boven zijn persoonlijke belangen stelde.

Dr. Daniël Greenwood, de vroegere vicekanselier van de hogeschool, was opziener van het waren Noze college. Neal noemt hem een diepzinnig Godgeleerde en beoefenaar van de wetenschappen, en Wood erkent, dat Greenwood een ernstige en goede bestuurder was.

Dr. Edmund Staunton, hoofd van het Corpus Christi college, blonk uit door een sterk geheugen. Zijn kennis van de Heilige Schrift was zo uitgebreid, dat hij als het ware een levende concordantie van de Bijbel genoemd kon worden. Ook onderscheidde hij zich zowel door beminnelijke zeden en aangename hoedanigheden, als door een uitgebreide geleerdheid en een ijverige arbeid.

Dr. John Conant was rector van het Exeter college. Prideaux, die enigszins behagen in dubbelzinnige uitdrukkingen scheen te hebben, zegt van hem: "Niets is moeilijk voor iemand, die wat durft (lees: voor Conant). "

Dr. Robert Harris, die aan het hoofd van het Trinity college was geplaatst, muntte uit als geleerde in de Hebreeuwse taal en genoot tevens bekendheid als tijdrekenaar en geschiedschrijver.

Dr. Hendrik Langley, meester van het Pembroke college, was een oordeelkundig en bondig Godgeleerde.

Dr. Michael Roberts wordt door Neal ook genoemd als een beroemd en groot geleerde.

John Harmar was professor in het Grieks aan de hogeschool. Bij zijn letterkundige bekwaamheden bezat deze geleerde de gave om Latijnse verzen te maken. Na de herstelling van de koninklijke waardigheid werd hij echter van zijn functie ontheven.

Episcopalen

Dr. Wilkins, die opziener van het Wadham college was, muntte als geleerde onder de Episcopalen uit. Hij trouwde met de zuster van de protector en werd na de herstelling van de vorige stand van zaken bisschop van Chester. Zijn wijsgerige kennis was bijzonder uitgebreid, de gesteldheid van zijn gemoed voortreffelijk en zijn persoonlijke bekwaamheden vermaard, waardoor zijn naam nog met roem bekend is.

Dr. Seth Ward. Hij werd naderhand tot bisschop van Exeter en Salisbury verheven. Hoewel hij de beroemdste wis- en sterrekundige van zijn eeuw was, ontbraken hem de verhevener deugden. Hij wordt beschreven als iemand van een laag, onoprecht en veinzend karakter.

Dr. John Wallis was professor in de meetkunde. Zijn kennis in deze wetenschap wordt hoog geacht. Ook behoorde hij tot de geheimschrijvers op de Westminsterse synode, waar wij al eerder over spraken.

Dr. Pococke, door ons al genoemd, was professor in het Arabisch. Hij behoorde in zijn tijd tot de grootste geleerden in de Oosterse talen.

Dr. Jounch, die aan het hoofd stond van St. Alban's Hall, onderscheidde zich door zijn

verdiensten in de rechtsgeleerdheid.
Dr. Sangbain was president van het Queens college en bewaarder van de gedenkschriften der hogeschool. Beroemd als een deftig Godgeleerde, wijsgeer en taalkundige, was hij de vriend van Selden en Pococke. Hij overleed in 1657 en werd opgevolgd door Dr. Barlow, de leermeester van onze Owen en naderhand bisschop van Lincoln.
Dr. Paul Hood was rector van het Lincoln college en werd in 1660 kanselier van de hogeschool.
Dr. Josua Hoyle, die professor bij de koning was en meester van het Universiteits-college tot zijn dood in 1654. Hij bezat een schat van kennis en wijdde zich zodanig aan een bepaalde studie, dat de werkelijke wereld hem grotendeels vreemd was.
Dr. Thomas Hyde, later professor in de Arabische taal. Hij ontrukte zijn naam aan de vergetelheid door zijn geleerde werk over de Perzische Godsdienst, de „Religione Persarun".

Aanzienlijken, die aan de hogeschool werden opgeleid
In Oxford, dat de enige plaats in Engeland was, waar men zijn studies ongehinderd kon voortzetten en de omgang met de geleerden kon genieten, hadden zich ook Mr. Samuel Clarke, een Oosters geleerde, de wijze Robert Hooke en de beroemde Robert Boyle gevestigd. Zij droegen veel bij tot de bevordering, ondersteuning en handhaving van de roem en de vermaardheid van de hogeschool. Clarke hielp Walton bij het onderwijs in de verschillende talen.
De hier genoemden, waren enige van de vermaarde personen uit de verschillende partijen toen Oxford bloeide tijdens het gemenebest. Misschien heeft deze hogeschool nooit zulk een aanzienlijk aantal geleerden geteld, die hun betrekking zowel door kennis als door Godsvrucht werkelijk sierden. In ieder geval staafden zij voldoende de waarheid van een gezegde, dat Thurloe gebruikte, toen hij zei, dat Cromwell personen voor de plaatsen en geen plaatsen voor de personen probeerde te krijgen; een opmerking die zeker niet van toepassing is op alle regeerders en machtigen der aarde.
Intussen is de vermelding van hun namen volgens ons voldoende, om de juistheid van de volgende lofrede aan te tonen, die door de vicekanselier in 1653 ten aanzien van de waarde en de vermaardheid zijner collega's uitgesproken werd.
Na hun Godsvrucht en oprechtheid openlijk erkend te hebben, vervolgt hij: "Ik kan niet nalaten over u zo'n getuigenis in het openbaar af te leggen. Eerbied voor de waarheid en mijn plicht omtrent u als personen, gebieden mij uw uitgesproken verdiensten, achting en geleerdheid, als hoofden van de colleges, openlijk te erkennen. Gij verdient zulks ten zeerste van de kerk, met name voor uw gebleken oprechtheid, buitengewone vlijt, grote geleerdheid en onverplichte welwillendheid jegens allen. Velen van u studeren ijverig in iedere soort van wetenschap en niet weinigen geven door hun gedrag in het vroege tijdperk van hun jeugd een gegronde verwachting op grote verdiensten voor de toekomst. Dit is dan ook de reden, waarom ik mij ten aanzien van die toekomst voor onze hogeschool veel goeds durf beloven; ja, ik waag het de veronderstelling te uiten, dat geen inrichting voor kennis en wetenschap in de wereld haar ooit overtroffen heeft of op dit ogenblik overtreft. Ik betuig dit niet alleen ten aanzien van de liefde en de hoogachting, die velen van u, die tot het algemeen welzijn aangesteld en werkzaam zijn, aan de dag leggen voor leerstelsels, kunsten, talen en wetenschappen, en u tot sieraad strekken; maar vooral ook met het oog op de bijzondere eerbied omtrent Godsvrucht, goede zeden en orde, overeenkomstig de

verheven roeping van ieder waar christen. ”

Wijsgeren en staatslieden, opgeleid aan de hogeschool

Dit getuigenis van Owen over de vermaardheid van de hogeschool te Oxford, wordt niet minder bevestigd en gestaafd door de vermelding van personen, die destijds geheel of gedeeltelijk hun academische opleiding of geleerde opvoeding daar. ontvingen. Sommigen van hen onderscheidden zich later als wijsgeer of als staatsman en verwierven grote bekendheid; anderen klommen op tot de hoogste standen in de kerk; of sierden de meer nederige belijdenis van de Nonconformisten.

Tot de eersten behoorden: John Locke en Wiliam Penn, de beroemde Kwaker, die tevens de verlichte grondlegger en wetgever van Pensylvanië was:

Dr. South, die aanvankelijk Owen's vriendschap, gunst en bescherming in grote mate ondervond, maar zich later deze zaken grotelijks onwaardig betoonde Sir Thomas Millington, professor in de medicijnen en later tevens professor in de natuurlijke historie.

Dr. Ralph Bathurst, die als president van het Trinati college en bisschop van Bristol bekend was.

Jozef Williamson, later secretaris van de staat.

Sir Christofel Wren, beroemd door zijn bekwaamheid in de bouwkunde.

Dr. Daniël Whitby, bekend om zijn buitengewone scherpzinnig heid en sterke ijver tegen de grondstellingen van Calvijn.

Anthony Wood, oudheidkundige van Oxfórd en vijand van de Puriteinen en Dissenters, maar aan wiens geleerde bladzijden wij dikwijls de grootste verplichting hebben.

Mr. Jozef Glanville, die als schrijver bekendheid genoot en als lid van de Koninklijke Maatschappij haar belangen ijverig verdedigde.

Launcelot Addison, de vader van de beroemde Jozef Addison en deken van Lichtfield.

Henry Oldenburg van Saksen. Hij werd later secretaris van de Koninklijke Maatschappij en trouwde met de enige dochter van John Dury. Zijn onvermoeid, maar niet gelukkig ijveren voor vrede en eendracht onder de protestantse kerken is algemeen bekend.

De geleerdheid werd toen te Oxford zeer verheven, zoals Burnet opmerkt, en vooral de studie in de Oosterse talen. Daartoe droeg de verspreiding van de Heilige Schrift in verschillende talen ook veel hij. Daarbij had men veel belangstelling voor de oudvaders en onderzocht men hun geschriften, terwijl de wiskunde en de nieuwere wijsbegeerte tot de meest gezochte studies behoorden.

Geestelijken, die tot de kerk behoorden

Van de geestelijken, die hun opleiding in Oxford van de genoemde professoren ontvingen en later de hoogste waardigheden in de kerk bekleedden, noemen we:

Dr. Sprat, bisschop van Rochester en geschiedschrijver van de Koninklijke Maatschappij.

Henry Compton, eerst kornet bij het leger, maar later bisschop van Oxford en Londen, hoewel hij nooit een bepaalde voorstander en ondersteuner van de revolutie was.

Dr. Nathaniël Crew, bisschop van Oxford en Durham en tijdens de regering van Jacobus II op last van de kerk een strenge inquisiteur (een rechter over geloofszaken), waar hij echter van William vergiffenis kreeg, door de tussenkomst van Dr. Bates.

Dr. Thomas Cartwright, bisschop van Chester en bijzondere vriend van koning Jacobus II, die hij op zijn vlucht naar Frankrijk vergezelde.

Samuel Parker, de zoon van een Puritein, die te Oxford bekend stond als één van hun bekeerlingen, maar naderhand een wrede vijand van de Nonconformisten werd, speciaal van Dr. Owen. Jacobus II verhief hem tot bisschop van Oxford.
Ezechiël Hopkins, bisschop van Raphoe en Derry, een Godvruchtig, bekwaam en verdienstelijk man. Hij schreef behalve andere belangrijke werken een uitmuntende verklaring over de Tien Geboden, die zeer geacht en gewaardeerd werd.
Thomas Ken, bisschop van Bath en Wells, die zich in latere tijd volstrekt van de eed onthield.
Eduard Fowler, bisschop van Glowcester. Deze waardigheid werd hem opgedragen voor zijn bewezen diensten aan de revolutie. Er bestaan van Fowler verschillende geschriften.
Nicolaas Stratford, bisschop van Chester.
Capel Wiseman, bisschop van Dromore.
Timotheüs Hall, bisschop van Oxford.
George Hooper, bisschop van St. Asaph, Bath en Wells. Ook hij schreef verschillende geleerde werken.
Narcissus Marsh, aartsbisschop van Lashel, een geacht, bemind en geleerd geestelijke van de eerste rang. Hij stichtte de beroemde en kostbare bibliotheek te Dublin, terwijl zijn bestuur door milde grondbeginselen gekenmerkt werd.
Robert Huntington, bisschop van Kilmore en beroemd om zijn buitengewone bekwaamheid in de Oosterse letterkunde.
Richard Cumberland, bisschop van Petersborough. Behalve andere voortbrengselen van zijn pen,. verrijkte Cumberland de Engelse letterkunde met het kostbare werk, de "Legibus Natura" genoemd, waarin ook een verhandeling over de maten en gewichten, die bij het Joodse volk in gebruik waren, en een vertaling van "Sanchoniathon" voorkomen.
Francis Turner, bisschop van Rochester en Ely, één van de zeven heren, die koning Jacobus naar de Tower (staatsgevangenis in Londen) zond. Turner werd echter naderhand ontslagen, omdat hij, weigerde de eden van William aan te nemen.
John Lloyd, bisschop van St. Davids, die op een buitengewone manier kennis had van de Griekse en Latijnse schrijvers, maar vooral van de Heilige Schrift, waarvan hij een alfabetische lijst van woorden en volzinnen met vermelding van de vindplaatsen in zijn geheugen had. Vandaar dat Wilkins van hem gewoon was te zeggen: "Lloyd bezit meer geleerdheid in gereed geld dan ieder, die ik ooit kende. " Ook was hij een groot tijdrekenkundige en een voortreffelijk geschiedschrijver; maar —wat nog meer zegt —, zijn verstandelijke gaven werden overtroffen door zijn heilig, nederig en zachtmoedig karakter, terwijl hij altijd bereid was goed te doen, waar en bij wie hij zich ook bevond.
Na deze vermelding van enige geestelijken, die met verschillende waardigheden bekleed waren en te Oxford en Cambridge gedurende het onderhavige tijdvak studeerden, voegt Burnet er bij: "Dit waren de grootste Godgeleerden, die wij deze veertig jaar hadden. Zij brachten meer toe, dan men wel verwacht zou hebben, om de wijze van prediken te herstellen, die vóór hen in een treurige toestand verkeerde. De predikers waren toen immers verwaand genoeg, om een mengsel van aanhalingen uit de vaders en oude schrijvers te leveren, terwijl ze daarbij een uitvoerige opening van de tekstwoorden met een omslachtige verklaring van elk woord uit die tekst naar voren brachten. Ze gaven al de verschillende zienswijzen met de redenen, die ieder voor zijn verklaring gehad had, weer, terwijl een paar korte practische opmerkingen, al naar gelang het onderwerp of de bepaalde gelegenheid, tot toepassing dienden. "

Dissenters

Van de Dissenters, die destijds te Oxford gevormd, en ook daardoor later beroemd werden, vermelden we: Mr. Th. Cawton, bedienaar des Woords in Westminster. Van hem getuigt Granger, dat men zijns gelijken in geleerdheid en Godsvrucht zelden vond. Mr. Eduard Bagshaw, tweede leermeester van de Westminsterse school, toen Busby daar aan het hoofd stond. Zowel met Busby als met Baxter voerde Bagshaw een hevige pennestrijd. In zekere zin kan men zeggen, dat deze vrome man zijn leven verloor, wegens het weigeren van de eed van trouw te zweren aan de hoogste macht van de koning, daar hij aan de gevolgen van de gevangenschap, die hij daarom moest ondergaan, bezweken is. Hij stond bij Dr. Owen in hoge achting, die hem steeds met zijn bijzondere vriendschap vereerde, hetgeen blijkt uit het grafschrift dat hij schreef en dat op de grafzerk van Bagshaw in Bunhillfields werd geplaatst, waarop het volgende stond te lezen: "Hier rust het lichaam van Mr. Eduard Bagshaw, bedienaar van het Evangelie. Hij ontving de genade van God om, wat hij anderen verkondigde, zelf te geloven, de moed om het te verdedigen en de kracht om daarvoor te lijden, hoewel hij door de meesten veracht en door velen vervolgd werd. In navolging van Paulus, achtte hij de voorrechten van geboorte, opvoeding en geleerdheid, die hem alle bijzonder eigen waren, voor schade en drek om de uitnemende kennis van Christus. Door geveinsde vrienden beschimpt en door openlijke tegenstanders vervolgd, nam hij, naar Gods wil en raad, plaats in de heilige en eeuwige rust op de 28e december 1671. " Mr. Philip Henry, bekend als een uitmuntend Nonconformist en de vader van de vermaarde Schriftverklaarder Mattheus Henry. Toen hij nog student was, sprak Dr. Owen al over hem met de hoogste lof. Het verslag, dat hij in zijn studiejaren over de Godsdienstige toestand op de hogeschool opstelde, is waard hier vermeld te worden. Meermalen zou hij later, met dankzegging aan God, gedenken aan en getuigen van het grote voordeel en bijzondere nut, dat hij van geleerdheid, Godsdienst en Godsvrucht te Oxford genoten had. Ernstige Godzaligheid was destijds in aanzien. Bij openbare gelegenheden hadden veel jonge lieden de gewoonte om zich onderling en in het bijzonder te verenigen tot gebed en geestelijke gesprekken. Dit had de meest weldadige invloed, zowel op de bevestiging van elkanders harten in de liefde; en de vreze Gods, als op de voorbereiding voor de gewichtige dienst van de kerk. Ook bleef het niet zonder vrucht voor de orde en goede zeden in het algemeen.

Mr. George Trosse, dienaar van het Evangelie in Exeter; een man, die onvermoeid werkzaam was en van grote geleerdheid. Hij schreef over verschillende onderwerpen in zes folio boekdelen, die in zijn tijd veel gevraagd werden. Ook gaf hij een verklaring over de catechismus in het licht, die thans nog bestaat. Net als het verslag van Henry, staaft ook het getuigenis van Trosse ons gunstig gevoelen over de toestand van de hogeschool in Oxford, toen Owen daar vicekanselier was. Volgens hem werden de colleges op elke dag van de week regelmatig bezocht, terwijl de hoogleraren moeite noch tijd spaarden, om de studerende jonge mannen van dienst te zijn. Men hoorde de voortreffelijke voorlezingen van Dr. Conant aan en woonde het catechetisch onderwijs van Dr. Harris bij. Mr. Hickman ging elke rustdag in de kerkelijke bedieningen voor en het Heilig Avondmaal werd beurtelings door Mr. Hickman en Dr. Langley steeds met grote stichting en tot zegen gevierd. Ook bezocht Trosse trouw de herhalingsleerredenen in het Hall's college en verzuimde niet de ernstige gebeden op de dag des Heeren voor de viering van het Heilig Avondmaal te gaan horen. Terwijl hij met andere jongemannen vergaderd was, herhaalden zij de gehoorde voorlezingen, leerredenen en verhandelingen en stichtte de één de ander door een plechtig gebed.

John Wesley, de grootvader van de beroemde stichter der Methodisten, maar die om zijn gevoelen uit Whitechurch in Dorsetshire weggezonden werd. Als student in Oxford deelde Wesley in de bijzondere vriendschap van Dr. Owen. Een zekere schrijver zegt over hem nog het volgende: "Het is opmerkelijk, dat Wesley, hoewel hij een verheven geestelijke was, zowel van moeders als van vaders zijde, afstamde van Dissenters. Zijn grootvader was Dr. Annesley, een beroemd Nonconformist. "
Mr. John Quick, die bekend is door zijn voortreffelijk geschrift, getiteld "Synodicon Gallia Reformata" en door zijn drie folio boekdelen, hoewel die niet in het licht verschenen, maar in de bibliotheek van Red Cross Street geplaatst werden en de levensbeschrijvingen bevatten van beroemde Franse en Engelse protestantse Godgeleerden.
Jozef Alleine, bedienaar des Evangelies in Taunton, maar later daaruit afgezet. Hij was een geleerd en Godvruchtig man, wat voldoende blijkt uit zijn uitmuntend werk, dat als titel droeg: "Roeping aan onbekeerden", en waarvan een groot aantal uitgaven bestaan.
Thomas Tregosse, een afgezette bedienaar des Evangelies van Millar en Mabe in Cornwall, maar die door zijn overvloedige arbeid tot heil der zielen daar als een apostel geacht en bemind werd.
John Throughton, hoewel van zijn vierde jaar af blind, muntte uit in Godgeleerde en bovennatuurlijke kennis, Reeds in zijn studiejaren op de hogeschool werd hij bewonderd om zijn bijzondere bekwaamheid in het redeneren. Hij schreef over verschillende onderwerpen en had een werkzaam aandeel in de pennestrijd van die dagen.
Charles Morton, bekend leermeester onder de Dissenters te Newington Green, maar die door de rusteloze kuiperijen en mishandelingen van de bisschoppen genoodzaakt werd zijn post neer te leggen, waarna hij naar Amerika vertrok, waar hij later stierf.
Behalve Samuel Tapper, de bijzondere vriend van de bisschoppen Wilkins en Ward, Thomas Danson, Samuel Blower, John Spilsbury en Jacobus Ashurst, waren er nog meer onder de Dissenters — te veel om op te noemen —, die én door verstandelijke én door geestelijke gaven uitmuntten.
Tenslotte menen wij ter bevestiging van onze stelling, dat de hogeschool van Oxford ten tijde van Dr. Owen's vicekanselierschap bijzonder bloeide, genoeg beroemde en vermaarde personen vermeld te hebben.

Stichting van de Koninklijke Maatschappij

In deze tijd werden in Oxford de grondslagen gelegd voor de Koninklijke Maatschappij en velen van haar eerste en grootste bevorderaars en voorstanders behoorden of tot de hogeschool, of ontvingen hun opleiding aan deze instelling. Ook deze zaak toont weer duidelijk aan, dat geleerdheid, Godsdienst en wetenschap daar zeer bevorderd werden, in onderscheiding met de tijd, die aan Owen's vicekanselierschap vooraf ging. Toen heersten er immers op de hogeschool, volgens de door ons gegeven verslagen, wanorde, partijzucht en zedeloosheid met hun verderfelijke gevolgen. Haar ondergang scheen toen zelfs nabij te zijn. Aan Owen, als hoofd van de hogeschool, behoort dientengevolge de eer van de zeden verbeterd, de kennis bevorderd en de kwijnende toestand van de school hersteld te hebben; en dat niet alleen tot welvaart van Oxford, maar ook tot zegen voor het gehele land. Elk verstandig mens weet toch van hoe groot belang voor de staat de opleiding van betrekkelijk weinig personen is, die naderhand, hetzij door een zijdelingse of door een rechtstreekse invloed, de zenuwen van het volk zijn. Dat hebben verdienstelijke en kundige Engelsen ook erkend.

Getuigenis van Clarendon
In weerwil van de valse beschuldigingen, lasteringen en scheve voorstellingen van zaken, die omtrent Owen en zijn vrienden zijn gedaan en verspreid, getuigt lord Clarendon — wiens onpartijdigheid in deze niet valt te verdenken —, het volgende: "De hogeschool bracht in die tijd een goede oogst van gezonde kennis op alle terrein van wetenschap en geleerdheid voort. Veel jongelui, die er bedorven en zedeloos kwamen, legden zich weldra met ernst toe op het verkrijgen van kennis en het beoefenen van deugd. Toen het dan ook God behaagde koning Karel II weer op de troon te brengen, vond hij deze hogeschool rijk voorzien van uitmuntende geleerdheid en Godsvrucht, en wel in zulk een mate, als vóór die tijd haar toestand bedroevend was. "
Dit alles was het gevolg van Owen's buitengewone bekwaamheid. Volkomen berekend voor de leiding van de school, én wat de verstandelijke én wat de zedelijke opleiding en vorming van de jongelui betrof, bevorderde en handhaafde hij haar belangen.

Owen 's houding tegenover de verschillende partijen
Bij de grote mate van geleerdheid en wetenschappelijke kennis, hoewel die in zijn eigen ogen gering waren, paarde hij een vast karakter en standvastigheid van gemoed. Door zijn onpartijdig, inschikkelijk en zachtaardig gedrag wist hij verschillende partijen te verenigen of althans zodanig te wijzigen, dat hun verderfelijke en scherpe tegenstellingen werden voorkomen, terwijl zijn fiere en edelmoedige onbaatzuchtigheid hem deden vrezen, hoogachten en ontzien. Toch ontaardden inschikkelijkheid en zachtmoedigheid niet in laffe toegeeflijkheid en zwakheid; o nee, Owen behield altijd zijn waardigheid en hij was er zich van bewust, dat kalmte van gemoed en ernst tot de grondslagen van het ontzag behoorden. Buiten deze dingen is een goede tucht, die zo noodzakelijk is in de opvoeding, niet mogelijk. Daarom verenigde Owen rechtvaardigheid en vriendelijkheid met waardigheid en vastheid van karakter.
Aan bijna driehonderd Episcopalen stond hij toe de liturgie te gebruiken en op elke dag des Heeren tegenover zijn deur zonder hindernis en verstoring te vergaderen, waardoor hij natuurlijk hun achting verwierf. Ook de Presbyterianen werden op geen enkele wijze gekrenkt, noch hun rechten bekort. Haast al de vacante kerkelijke bedieningen, die onder hen behoorden en waarover Owen te beslissen had, liet hij door Presbyterianen waarnemen en hield daarbij met hen een gemeenzame omgang. Hierdoor won hij niet alleen hun vriendschap en achting, maar ook hun deelname in en ondersteuning bij zijn pogingen en werkzaamheden.

Leiding aan de studenten
Voor de studerende jongelui was hij een ware vader. Luiheid en ondeugd werden met koele terughoudendheid afgekeurd en bestraft, terwijl hij vlijt en ingetogenheid door een gemoedelijke en openhartige omgang aanmoedigde en beloonde. Gastvrij en vertrouwelijk tegenover iedereen, stond zijn huis altijd open voor vreemden en bekenden. Ellendigen en behoeftigen wist hij op een vriendelijke en edelmoedige wijze te behandelen en te helpen. Zelfs nam hij enige arme leerlingen in zijn gezin op en stond steeds klaar om hen op een onbekrompen manier van de nodige geldmiddelen te voorzien. Zijn milddadigheid bepaalde zich niet alleen tot de Engelsen, maar strekte zich ook tot vreemdelingen uit. Van dezen werden er immers dagelijks door begunstiging en invloed van hem en de hoofden van Christus' kerk toegelaten tot de tafel en de bibliotheek van de hogeschool.
Ook was het aanzien van Owen niet gering en zijn roem door het hele land verbreid.

Vandaar, dat hoge en aanzienlijke personen hem niet zelden raadpleegden over hun zoons en die, als zij op de hogeschool geplaatst werden, dringend aan zijn invloed, gunst en bevordering aanbevalen, of aan zijn hoede en leiding toevertrouwden.
In zijn gedrag was Owen een levend voorbeeld van trouwe plichtsbetrachting, steeds ijverig bezig in al zijn werkzaamheden, waardoor hij zeker zoveel door de daad, als door het woord teweeg gebracht. Daarbij werd door zijn werkzaamheid op de preekstoel zijn invloed als hoofd van de hogeschool versterkt en bevorderd.

Predikbeurten op de zondagen
De leden van de verschillende colleges hielden beurtelings op zondag een leerrede aan de hogeschool. Daar Owen dit echter minder vormend vond, verdeelden hij en Dr. Goodwin dit werk tussen hen beiden.
St. Mary's church bezat een grote ruimte om God te verheerlijken en als Dr. Owen voorging kon zij de talrijke scharen nauwelijks bevatten. Ook was er in die tijd in Oxford een kerk voor de Independenten, waar Goodwin leraar van was, maar ons is niet gebleken, dat Owen daar ooit de dienst verrichtte.
Volgens de verklaring van Cawdry, trachtte Owen wel een kerk in zijn eigen college te krijgen, en als dit waar geweest zou zijn, dan twijfelen wij niet aan de goede gevolgen daarvan; maar dit behoort zeer waarschijnlijk wel tot de valse geruchten, die deze schrijver verspreidde, om daardoor de achting voor de vicekanselier te verminderen, waarom wij dan ook geen waarde aan zijn verklaring hechten. Wel is het zeker, dat de doctor om de andere zondag in Stadham preekte, een naburige plaats, waar hij enkele eigendommen had aangekocht. Zijn werkzaamheden waren door deze verdeling tussen de hogeschool en de preekstoel van een uitgebreide omvang en tot algemeen nut.
Het zou verwondering kunnen wekken, dat Owen voor dat alles de nodige tijd vond, maar het is een algemeen gezegde, dat bepaalde werkzaamheden menig ogenblik doen besparen.

Huldiging van Cromwell
Afgezien van hetgeen de hogeschool en de preekstoel van Owen eisten, waren er nog andere omstandigheden en gevallen, waarin hij zijn gaven en bekwaamheden ten toon kon spreiden en bekend doen worden. Van deze aard was ook de huldiging, die de hogeschool de protector bracht na de vrede met Holland in 1654. Dit feit licht ons in over de toestand van die tijd, waarin men Cromwell erkende als middel in Gods hand tot heil van de natie. De huldiging was vervat in een boekdeel gedichten, “Musurm Oxoniensium” genoemd, waaraan een opdracht in proza door de vicekanselier van de hogeschool aan zijne hoogheid vooraf ging.
Zowel de heren professoren als de studenten vermeldden in de opdracht op rijkelijke manier en in hartelijke, strelende en erkentelijke bewoordingen de gunst van de protector jegens de hogeschool.
De verzen, die Owen bij deze gelegenheid had vervaardigd, hebben weinig dichterlijke waarde, waarom wij ze dan ook stilzwijgend voorbij gaan. Door sommigen zijn ze weliswaar vermeld, om zijn verdiensten in de dichtkunst daarmee aan te tonen; maar dit gebeurde alleen maar, omdat zij graag zagen, dat Owen ook als dichter geroemd zou worden. Na de verzen van de vicekanselier volgden die van andere leden der hogeschool van meer of minder dichterlijke verdienste.
Behalve Jounch, die doctor in de rechtsgeleerdheid was en Harmar, professor in de Griekse taal, verzorgde Dr. Ralph Bathurst een groot gedeelte van deze verzamelingen.

Verder vinden we Busby vermeld, die leider van de hogeschool in Westminster was, en zich wist te schikken naar de verandering der tijden en regeringen; en Locke, die bekend stond om zijn liefde en ijver voor wijsbegeerte en vrijheid.
Ook Dr. South weidde uit in de lof over de protector, hoewel hij later Cromwell voor kon stellen als het levende afdruksel van Jerobeam en de geestelijken, die toen met de leiding van de kerk belast waren, als onzinnigen. Volgens zijn zeggen, werd bij hen het Latijn gehouden voor een grote misdaad en het Grieks —in plaats van de taal, waarin de Heilige Geest gesproken had —, voor de onvergefelijke zonde tegen de Heilige Geest. "Ja", zo vervolgt hij, "zij hadden, in één woord, al de verwarringen van Babel onder hen, behalve de verscheidenheid der talen. " Maar South vergat, dat hij door te smaden, wat hij eens vereerde, juist zichzelf te schande maakte.
De genoemde dichtbundel werd besloten met enkele dichtregels van de drukker, die zich Leonard Lichfield noemt, bediende aan de hogeschool der Godgeleerdheid. Evenals de hierboven vermelde Busby, leefde ook deze man, om dezelfde eer aan Karel II te brengen. Hieruit zien we weer, dat de lof meestal de fortuin volgt en dat het nooit aan mensen ontbreekt om personen te vleien, van wier macht men gunst of voordeel hoopt.

Het geval Kinaston
In september 1654 viel in Oxford het volgende voor. Een aanzienlijk koopman uit Londen, die Kinaston heette, kwam in Oxford, terwijl hij voorgaf een bisschop te zijn, hoewel hij zich niet van de plechtige Godsdienstige gebruiken der laatste hervorming bediende. Een groot aantal koningsgezinden vervoegden zich bij hem, om zijn zegen te ontvangen. Onder hen bevonden zich ook Henry Langley en Hamar, die hem een redevoering in het Grieks en de voorgeschreven vorm aanboden. Ook Owen en enkele Presbyterianen raakten met Kinaston in contact, om hem van dienst te mogen zijn. Maar men kwam er al gauw achter, dat deze zaak een list van Lloyd, de leermeester van het Wadham college, tegen de koningsgezinden was. Het geval beviel de vicekanselier echter helemaal niet en hij was er zo verstoord over, dat de veroorzaker, Lloyd, verplicht was zich schuil te houden.

Owen's houding tegenover twee kwakers
Neteliger echter voor Owen was de volgende gebeurtenis. Tegen het eind van het jaar 1654 kwamen in Oxford twee vrouwen, Elizabeth Heavens en Elizabeth Fletcher geheten, die behoorden tot de sekte der Kwakers en reeds wegens oproer, dat zij veroorzaakt hadden, streng waren behandeld. Deze vrouwen ontzagen zich niet om de goede orde te verstoten, hetzij onder de dienst van de leraar of na het beëindigen van de leerrede. Zij veroorloofden zich althans te spreken, waar zij niet het recht toe hadden en waarvoor Owen ze voor de rechter bracht.
Volgens Gough, de geschiedschrijver van de Kwakers, bemoeide Owen zich nodeloos met deze zaak en keurt hij Owen's veroordeling van deze arme vrouwen af, omdat de majoor de straf weigerde uit te voeren. Gough beroept zich op Sewel en staaft zijn gezegden met diens gezag.
Maar, gesteld dat Owen in deze werkelijk van wangedrag te beschuldigen zou zijn geweest, dan nemen wij aan, dat Sewel —die zelf een Kwaker was — dat toch wel vermeld zou hebben. Deze vertelt wel hoe de studenten deze vrouwen behandelden en dat twee rechters ze, om het spreken in de kerk, naar de gevangenis in Bocardo brachten. Vervolgens werd er een vergadering van de rechters belegd, die de majoor weigerde bij

te wonen, maar waarbij de vicekanselier verplicht was tegenwoordig te zijn. Owen beschuldigde de vrouwen, dat zij de naam van God gelasterd hadden en omtrent de Heilige Geest smaadredenen hadden gebruikt, waarna de beide Kwakers op de beschuldiging antwoordden. Nadat het verhoor geëindigd was, besloten de rechters de gevangenen te laten geselen, waarop als gevolg daarvan de andere dag de straf ook werd uitgevoerd.
Hieruit blijkt dus, dat Owen uit kracht van het vicekanselierschap der hogeschool genoodzaakt was de vergaderingen van de rechters (althans in zaken, die de burgerlijke orde betroffen) bij te wonen en hun handelwijze te beoordelen. Ook erkent Sewel, dat de vicekanselier enkele opmerkingen over de Godsdienstige gevoelens en het gedrag van deze Kwakers maakte, maar over zijn wangedrag rept hij met geen woord, zoals de geschiedschrijver Gough dat wel doet.
De straf die door de rechters werd opgelegd, was volgens ons zeker niet evenredig met de misdaad, wie de beklaagde partij dan ook was, als wij tenminste de geseling in de gewone zin van het woord hebben te verstaan.

Owen wordt vals beschuldigd
Naar mate iemands naam met roem bekend is, naar die mate is niet zelden ook de verguizing. Dit was althans met Owen ook het geval. Toen hij nog bekleed was met het besturen van de hogeschool, werd het valse gerucht verspreid, dat hij betreffende het gebed des Heeren een Godslastering had begaan. Als bewijs hiervoor voerde men aan, dat een zeker prediker van Christus' kerk het bij het afsluiten van zijn dienstwerk had verteld, om van zijn afkeuring blijk te geven. Als gevolg daarvan schreef Meric Casauban in 1660 een duidelijke en nauwkeurige verdediging over het bedoelde gebed.
Hoewel Owen er van overtuigd was, dat de verstandigen, die hem kenden, wel beter wisten, probeerde hij toch om de laster de mond te stoppen door een ernstige ontkenning van de hem aangewreven zaak, die in het Engels en Frans in het licht verscheen.
Maar ondanks Owen's oprechte betuigingen en krachtige verklaring werd de beschuldiging herhaald en verzwaard in een schandelijk schimpschrift, dat van de hand van Vernon was. Terecht heeft daarom iemand opgemerkt, dat de boosheid door tegenstand geprikkeld en versterkt wordt. Owen bleef Vernon echter geen antwoord schuldig, maar sprak het valse gerucht andermaal ten sterkste tegen in zijn brief aan sir Thomas Overbury.
Geen enkele verontschuldiging scheen echter te baten, terwijl Wood de lasterlijke geruchten herhaalde en de ernstige verklaring van de doctor wedersprak. Zó verhard is de boosheid, en zó vruchteloos de gegronde wederlegging, als men onvatbaar is voor overtuiging.
Owen kon zich niet verenigen met hen, die in het gebed des Heeren een bepaalde vorm voor de christelijke Godsdienstoefening zagen en veroorloofde zich dus enkele vrije opmerkingen tegen de herhalingen van dat gebed in de Engelse liturgie. Misschien hield hij de nauwgezette beschouwingen, die deze personen hierover koesterden zelfs wel voor bijgelovigheid. Wat de inhoud en de wezenlijke aard van het gebed betreft, verklaart hij openlijk en oprecht: “Ik geloof en heb altijd geloofd; dat dit gebed een gedeelte van de canonieke Schriftuur is, die ik niet graag zou willen lasteren. Ik geloof, dat het door de Heere Jezus zelf samengesteld is en heb het als zodanig zelfs verdedigd tegen geleerde mannen, die het wellicht uit voorzichtigheid een verzameling van gebeden, die destijds bij de Joden in gebruik waren, genoemd hebben. Ik geloof en geloofde altijd, dat het de

volmaakste vorm bezit, waaruit ooit een gebed werd samengesteld en dat de woorden door de Goddelijke wijsheid van onze gezegende Zaligmaker zodanig gekozen zijn, dat zij te allen tijde en bij iedere gelegenheid het wezen der zaken bevatten, die wij van God te bidden hebben. Ik houd het, en heb dit altijd gedaan, voor een gebed, dat wij steeds en aanhoudend behoren te overdenken, opdat wij daaruit mogen leren, waar wij om hebben te bidden en de wijze, waarop wij dat moeten doen. Nooit heb ik een gedachte geuit of een woord gesproken, dat in strijd of in tegenspraak was met deze verklaring. ”

Owen's houding bij het zweren van de eed

In 1657 verscheen de vicekanselier bij Mr. Colt in het gerechtshof van Westminster, om daar als getuige op te treden in de zaak van Mr. Dutton.

Toen hem verzocht werd de eed te doen, vroeg hij het Nieuwe Testament voor hem open te doen, waarna hij verklaarde bereid te zijn tot het opsteken van zijn hand, maar zeker niet de bespottelijke plichtpleging van het boek te kussen zou verrichten. De jury vroeg daarop het Hof, of deze wijze van zweren kon worden toegestaan.

Voorzitter Glynn beantwoordde de vraag bevestigend, waarop Owen vervolgens de eed deed, die het Hof als voldoende erkende. Wij vermelden deze bijzonderheid om aan te tonen, dat Owen nauwgezet was in dingen, die velen misschien als een onbelangrijke zaak beschouwden, maar ook, om het grote misbruik en de geringe invloed van de eed aan te wijzen; een misbruik, dat niet alleen in Engeland een groot deel van de nationale schuld uitmaakte, maar waarvoor ook andere landen en volken in grote mate verantwoordelijk waren.

Wood's verslag over Owen's kleding en manieren

Het verslag, dat Anthony Wood over Owen's gedrag en levenswijze tijdens zijn vicekanselierschap geeft, kenmerkt die schrijver te zeer om niet vermeld te worden. Deze weinig waarderende schrijver zegt over hem het volgende.

“De vicekanselier probeerde de gewoonten, vormen en uiterlijke plechtigheden in onbruik te brengen, niettegenstaande hij te voren bij ede beloofd had de instellingen waar te nemen en de voorrechten van de hogeschool te handhaven. In plaats van een statig voorbeeld voor de hogeschool te zijn, toen hij zijn ambtsbediening aanvaard had, verachtte hij alle formaliteiten en bracht hij de bediening in discrediet door zich te kleden en te gedragen als een jeugdige leerling met gepoederd haar, bandsnoeren van slangebeen met grote kwasten, een bef van fijn linnen weefsel, een brede rij zijden linten om de knieën, terwijl hij daarbij meestal een hoed op had. Deze eigenaardige en vreemde voorstelling was helaas geheel in tegenspraak met zichzelf. Een vijand van pracht te zijn, en dan toch een man van opschik te wezen; de vormen bij anderen in onbruik willen brengen en tegelijker tijd zichzelf zeer vormelijk te gedragen: deze zaken zijn moeilijk met elkaar overeen te brengen. ”

Uit het dagboek van Evelyn

Wij geven graag toe, dat Owen weinig waarde hechtte aan hoofdhulsels, halskragen en andere uiterlijkheden, die destijds bij sommige hoofden van de hogeschool in gebruik waren en waarin Wood geneigd schijnt, een groot gedeelte van de opvoeding te stellen. Maar dat Owen daarbij in geen enkel opzicht de vormen van de hogeschool veronachtzaamde, geloven we even stellig. Het volgende uittreksel uit het dagboek van Evelyn bevestigt dat. „De 9e juli 1654 hoorde ik Dr. French preken in St. Mary church over Matth. 12: 42. Hij raadde de studenten ernstig aan de ware wijsheid te zoeken, die

niet in de geschriften van de wijsgeren te vinden is.
In de namiddag handelde de beroemde Independent, Dr. Owen, over bisschoppelijkheid, enz.
De dag daarop ging ik weer naar de scholen om de verschillende faculteiten bij te wonen. Ik verbleef daar ook 's middags, om alles in St. Mary's mee te maken: ik hoorde de lange redevoeringen en toespraken van de overheden der hogeschool (de vicekanselier en verscheidene professoren), het aanstellen van nieuwe doctors door de kap, de ring, het kussen, enz. , want deze oude uiterlijke gebruiken en plechtigheden zijn nog niet geheel afgeschaft. Dr. Kendal begon er mee en voerde zijn gedeelte voortreffelijk uit. Hij eindigde met een uitmuntende redevoering, waarin hij zijn presbyteriaanse verbittering verminderde. De werkzaamheden werden besloten met een verhandeling van de vicekanselier. ”
Ten aanzien van de eed, die bij de hogeschool gebruikelijk was, kunnen wij de woorden van de doctor zelf aanvoeren. Hij zegt daarover: “Ik kan met enig vertrouwen beweren, dat het oogmerk en de bedoeling van de eed door mij met zoveel geweten en nauwkeurigheid werden waargenomen, als door iemand gedaan is, die sedert die tijd in dezelfde betrekking is geplaatst. En daar ik door Vernon beledigd werd, schroom ik niet te betuigen — daarbij de toestand der zaken zowel bij de natie als bij de hogeschool overwegende —, dat ieder van enige geleerdheid, oprechtheid en zedigheid, die toen aan deze plaats in betrekking was, in ieder geval toe zal geven, dat ik, hoewel ik met hem over zaken van minder belang verschilde, ten opzichte van kennis, geleerdheid, zedelijkheid en vrede en ook ten aanzien van de bewaring van deze plaats zelf, niet geheel zonder nut was. ”
Zowel het verslag van Wood over Owen's vreemde kleding, als de beschuldiging van Vernon, verwonderen ons dus niet. Er zijn mensen, die gewenst hebben, dat Wood ons een juiste tekening van het ambtsgewaad van de vicekanselier bezorgd had. Zij zouden dan in de bandsnoeren van slangebeen en de laarzen met de stompe punten onschatbare, oudheidkundige overblijfsels gehad hebben, die zij weer in konden voeren. Wij hebben er echter geen lust toe, om dwaasheid met dwaasheid te beantwoorden.
De voorstelling van Owen met een knollig hoofd, een tot het graf behorend gelaat en in een kleding van graflinnen uitgedost, waardoor de hogeschool onteerd werd, laten wij voor rekening van de schrijver. Dit is niet de enige voorstelling van de Independenten als mannen van zwier en opschik. Als Bastwick het in de voorrede van zijn boek over de samenkomst van het Independentse leger heeft, merkt hij op: “Gij vindt hen zelfs beschreven als de meest modischen en zwierigsten der wereld, zodat ieder, die hen ontmoet, ze eerder zou houden voor vertoonmakers, schreeuwers en booswichten, dan voor heiligen. Ja, men zegt, dat ze lubben dragen, die tot de hielen raken en dat hun kleding met meer zilver versierd was (want deze gelukskinderen moesten nu zilveren sporen dragen), van vele grote en aanzienlijke persoonlijkheden in hun beurzen hadden. ”
Wie zou bij deze woorden dan nog kunnen denken, dat de Independenten met een bars en nors voorkomen, de schijnheiligen van het gemenebest waren? Men vergete echter niet, dat deze beschrijver van de Independenten tot de tegenpartij van Owen behoorde. Dat is ook het geval met Edwards, als hij zijn beschuldigingen tegen hen aanvoert en opmerkt, dat zij zeer fraaie en naar de eerste mode gemaakte kleren en schandelijk lang haar droegen; dat zij veel ophadden met prachtige gastmalen en schitterende reizen; op vastendagen slaafse arbeid verrichtten, enz. , enz. “Laat iemand”, zo zegt hij, “heden ten dage maar een aanhanger van die sekte worden, dan zal hij binnen zes maanden zo

veranderd zijn in gedaante, kleding en haar, dat men hem nauwelijks meer herkennen kan. ”
Wij volstaan er mee om met de verstandige opmerking van Granger te kunnen bevestigen, dat Wood's beschrijving van Dr. Owen op niets anders uitkomt, dan dat hij een man van wellevendheid en goede smaak was en graag deftig gekleed ging. Ook voegt deze verstandige en scherpzinnige schrijver er het volgende nog bij: “Wij moeten zeer voorzichtig zijn met de beoordeling van de karakters en de personen uit dit tijdvak. Het verschil in enkele manieren en uiterlijke plechtigheden bij de uitoefening van de openlijke Godsverering was dikwijls de oorzaak van valse voorstellingen en groot vooroordeel. De gewoonte van sommige schrijvers herinnert mij aan de schilder, beter bekend onder de naam van “helse Bruegel”, die dermate aan het schilderen van tovenaressen, duivels, en dergelijken gewend was, dat hij meermalen weinig onderscheid maakte tussen zijn menselijke en helse gedaanten. ” Misschien kon de Oxfordse geschiedschrijver op geen juistere wijze getypeerd worden. Granger, die zelf een geestelijke was, drukte zich over Owen zeer achtenswaardig uit. Hij zegt: “Als wij veronderstellen, dat het nodig was om iemand van zijn overtuiging aan het hoofd van de hogeschool te plaatsen, dan was niemand daartoe zó geschikt als deze persoon, die haar vele jaren bestuurde met grote voorzichtigheid en bedaardheid, terwijl de staatkundige drukte en verbittering een deel van iedere gezindheid schenen te zijn. ”

Een nieuwe kanselier

Toen Richard Cromwell de ambtsbediening van kanselier op zich nam, werd hij door Owen uit naam van de hogeschool met een mooie, vererende en krachtige rede begroet, waarin het niet aan lofbetuiging omtrent de deugden en het karakter van zijn doorluchtige vader ontbrak. Hij zei onder andere: “De hogeschool van Oxford werpt thans de ondergeschikte scepters neer aan uw voeten. Eens werden die gebracht in de handen van uw voortreffelijke vader, die zich niet schaamde ze te aanvaarden, hoewel nu dezelfde handen bijna de balans van gezag en macht in heel Europa omvatten. Dit was geen verachtelijk voorteken van zijn toenemende roem en eer. Indien de Godgeleerden u daarom voorkómen met een verhevener geest te handelen, dan hun stand voegt: indien zij door een zekere mate van hoogmoed opgeblazen schijnen te zijn, omdat zij niet graag de zorg en de bescherming van een minder verheven persoon aannemen, dan moet zulks alleen worden toegeschreven aan de buitengewone gunst van hem, die door zijn bijzondere genegenheid hen drong hun lot te vergeten en zich te verheffen tot de uitnemendste voordelen van elke soort en beschrijving. Maar het is tegenwoordig niet nodig, uit te weiden over zijn lof en zijn goede daden op te sommen. Wij allen toch schrijven de beste zegeningen, die wij genieten, aan hem toe; hij heeft zichzelf de onsterfelijke eer verworven door zijn gedrag. Daarom verzwijg ik met opzet de lofspraak, dat hij de meest wijze en brave man is, die deze eeuw — die toch al zo rijk aan helden is— heeft voortgebracht. En wat er ook van Engeland worden moge, toch zal het immer bekend zijn, dat deze vorst de roem van ons eiland en de achting van de Godsdienst op zijn hart droeg. ”

Owen neemt afscheid van de hogeschool

Aan het eind van dit hoofdstuk zouden wij de toespraak van Owen vermelden, waarmee hij zijn werkzaamheden als vicekanselier neerlegde en als zodanig afscheid nam van de hogeschool. Dr. Conant was nu reeds in dienst getreden en ontving van hem een kort verslag over de toestand aan de hogeschool. Na enige andere vermeldingen, die voor

ons doel minder geschikt zijn, gewaagt Owen van de verrichtingen tijdens zijn bestuur, waarmee hij besluit. Hij zegt: "Wat betreft de personen, die tot leden van de hogeschool werden ingeschreven: zesentwintig ontvingen de graad van doctor; driehonderdzevenennegentig die van meester der kunsten; en zeshonderdzevenennegentig werden tot ridders der kunsten bevorderd. (In de redevoering zijn deze getallen weggelaten, maar uit Wood aangevuld, waarom ze wel wat onnauwkeurig kunnen zijn. - de schr. -). Het salaris van de professoren, dat vele jaren niet werd uitbetaald, is weer in orde gebracht en betaald geworden; enkele belangrijke achtenswaardige ambten zijn in stand gehouden; de rechten en privileges van de hogeschool zijn gehandhaafd en verdedigd tegen de aanvallen en dwalingen van haar vijanden, en de schatten zijn tienvoudig vermeerderd. Velen, van elke rang en stand, zijn op de hogeschool bevorderd tot verschillende hoge waardigheden en bedieningen; nieuwe oefeningen en lessen zijn vastgesteld en ingevoerd en minder nuttige en verouderde afgeschaft of gewijzigd. Er is in elk opzicht naar verbetering gestreefd, ondanks de tegenstand van bepaalde zedeloze en onverstandige ruziezoekers. Behalve de bestrijding van de buitengewoon hoge onkosten, waren ook de andere verrichtingen en werkzaamheden talrijk. Dikwijls ben ik om uwentwil op de oever des doods gebracht, maar ik heb deze leden, dit zwakke lichaam, gehaat, hetwelk de geest meermalen bereid was te verlaten.

De beschimpingen en bespottingen van het publiek heb ik verdragen en niet geacht; de afgunstigen zijn overwonnen. In deze omstandigheden wens ik u van harte alle voorspoed toe en bid ik om uw welvaart.

Mijn opvolger in deze betrekking, die nu klaar staat om mij van deze zware last te ontheffen, wens ik geluk met de aanvaarde bediening, en u, dat gij in mijn plaats iemand gekregen moogt hebben, die volkomen bekwaam is, om datgene, wat door onze onoplettendheid verloren ging, weer te herstellen.

Tenslotte; niet wetende waarheen mijn gedachten mij zouden kunnen voeren, wil ik hier mijn rede eindigen en alleen dit nog zeggen: Wat mijzelf betreft hoop ik mijn vorige, oude werkzaamheden, mijn gewone, geliefde bezigheden en mijn afgebroken studies weer op te vatten; en wat u aangaat, heren van de hogeschool!, weest gelukkig en vaart wel!"

HOOFDSTUK VIII

Owen als schrijver

Het leiderschap van de hogeschool en het dekenschap van Christus' kerk eisten veel tijd en verschaften veel werk. Als we daar dan ook nog het geregelde preken op elke zondag, het bijwonen van de talrijke vergaderingen, zowel te Londen als elders, en het herhaalde optreden voor het parlement bijvoegen, dan zou men mogen verwachten, dat dit alles Owen zoveel werk bezorgde, dat hij aan geen enkel andere bezigheid nog kon denken.
In dit opzicht is hij ons ook weer ten voorbeeld, als wij zien, wat opgewektheid, lust en ijver vermogen, als zij aangewend worden om de tijd uit te kopen en nauwgezet te gebruiken.
Nu hadden de bovengenoemde functies wel veel met elkaar te maken en steunden zij elkaar wederkerig, maar het blijft moeilijk te begrijpen, hoe Owen onder deze omstandigheden gelegenheid vond uitvoerige en doorwrochte werken te schrijven, waarover we nu wat willen opmerken.

De "Divina justitia"

Het eerste werk, dat om haar bijzondere en degelijke waarde aanspraak maakt op onze waardering, is een Latijnse verhandeling over de Goddelijke rechtvaardigheid, getiteld; "Diatriba de divina justitia", of De eis van Gods wrekende gerechtigheid betoogd, uitgegeven te Oxford, 1653.
Volgens de schrijver had het zijn ontstaan te danken aan de geleerde twistgesprekken, die in het openbaar op de hogeschool gehouden waren, toen hij daar over Gods wrekende gerechtigheid en haar noodzakelijkheid ten aanzien van het bestaan der zonde, handelde.
De verhandeling was voornamelijk gericht tegen de Sociniaanse dwalingen, hoewel zij ook enige gevoelens, die destijds door verschillende Godgeleerden in Oxford gekoesterd werden, verklaarde en weerlegde. Ofschoon het onderwerp op een scherpzinnige manier en met een nauwkeurige en gegronde kennis van zaken wordt behandeld, draagt het toch het kenmerk van veel schoolse geleerdheid, waardoor het werk zich voor veel lezers misschien minder goed leent. De hele inhoud zou samengetrokken kunnen worden in de volgende vraagstelling: Kan God beschouwd als een zedelijk Bestuurder de zonde zonder voldoening vergeven, of moet Hij, ter vergoeding van de geschonden eer Zijner rechtvaardigheid een offerande vorderen als die, welke Christus heeft opgebracht?
Wij begrijpen, dat Owen het eerste ontkent en het laatste beweert op grond van de Heilige Schrift en met een goede uitslag. Ook Dr. Twisse van Newbary, één van de sprekers op de Westminsterse vergadering, bevestigde dit gevoelen in zijn werk, genaamd: "Vindiciae gratiae potestatis", uitgegeven in 1632 als antwoord op Arminius.
Hetzelfde deed Samuel Rutherford van St. Andrews in zijn "Disputatiae scholastica", gedrukt te Edinburg in 1649. Zowel Twisse als Rutherford muntten uit in kennis en geleerdheid, maar zij deelden niet in alle opzichten de zienswijze van Dr. Owen en schijnen bij de behandeling van de geschillen meer tegenstand ondervonden te hebben.
Speciaal Owen moest veel smaad verduren, omdat hij zich bij dit onderwerp niet bediend had van menselijk gezag. Daarover merkt hij echter terecht op: "De gemakkelijke afdoener: "het wordt overal tegengesproken", had ik mij kunnen besparen, als ik mijn bewijzen maar gestaafd had met de gedachten van grote mannen als Augustinus, Calvijn, Musculus, Vossius, en anderen. Wel erken ik, dat al deze

personen aanspraak maken op onze achting en eerbied en dat ik die ook voor hen gevoel, maar de verwijzing naar hen brengt mij niet in grote moeilijkheden. Eensdeels meen ik toch recht te mogen hebben op de vrijheid, waarmee Christus ons vrijgemaakt heeft en andersdeels kan ik tegenover de genoemde personen andere beroemde Godgeleerden stellen als Parraeus, Piscator, Molinaeus, Lubbertus, Rivet, Cameron, Maccovius, Junnius (professor te Samur), en anderen, die allen, nadat het virus van Socinus zich had verspreid, met bijzondere nauwkeurigheid en voorzichtigheid deze waarheid verklaarden.
Het onderwerp, waar het hier over gaat, is voor ons in de huidige benevelde en onvolmaakte toestand, zoals algemeen wordt toegegeven, moeilijk en zwaar om te verstaan. Wat wij echter donkerheid en duisternis noemen, is niets anders dan hemelse heerlijkheid en luister. De pracht van de hemel schiet zulke sterke stralen op onze zwakke ogen, dat haar glans ons in dit leven, dat toch maar een damp is, bijna verblindt. Vandaar dat van God,
Die een Licht is en in Wie gans geen duisternis is en Die Zich bekleedt met het licht als met een kleed, ten opzichte van ons gezegd wordt, dat Hij de duisternis tot Zijn tent gesteld heeft. ”
Een andere zinsnede uit de voorrede van de verhandeling, moeten we hier om haar schoonheid ook nog vermelden. De schrijver zegt daar: “Ik beken, dat er veel onderwerpen in onze Godsdienst zijn, waarover wij met meer genoegen en voldoening van het gemoed zouden kunnen uitweiden. Ik bedoel zulke, die een vrijere en verdere wandeling door de bekoorlijke weiden van de Schrift bieden, om daardoor de doorschijnende fonteinen des levens en de heldere rivieren van vertroosting te beschouwen: onderwerpen, die niet gehinderd worden door de kreupelbossen van verwaande uitdrukkingen en bepalingen, maar die vrij en onbelemmerd op een heerlijke wijze tot de zuivere, onvermengde en zaligende gemeenschap met de Vader en de Zoon voeren. Nogmaals: onderwerpen, die vrij zijn van de drogredenen van een slaafse wijsgeer, maar die leiden tot een liefde, die alle kennis, en een vrede, die alle verstand te boven gaat en ons hier reeds een voorsmaak van de hemel doen ondervinden. ”
De opdracht van het werk richtte hij aan de doorluchtige Olivier Cromwell, opperbevelhebber van de legermacht der Engelse republiek en kanselier van de hogeschool te Oxford. Het werd gedrukt, terwijl Owen zich voor zaken, betreffende de hogeschool, in Londen bevond. Daarin lag, volgens het ‘Bericht aan de lezer’ van de drukker, de oorzaak van de vele drukfouten en onvolkomenheden, die het werk ontsierden.
Thomas Gilbert te Shropshire, die een bijzondere. vriend van Owen was en naderhand ook zijn grafschrift vervaardigde schreef een antwoord op het boek. Het scheen zijn bedoeling te zijn aan te tonen, dat vergeving zonder voldoening mogelijk was; en dat de dood van Christus niet volstrekt noodzakelijk was, vloeide volgens hem voort uit Gods vrije wilsbepaling.
Volgens Baxter beantwoordde hij zelf ook in het kort dit geschrift in zijn “Verhandeling tegen het ongeloof”, ten einde die waarheid te beslechten. Wij voor ons echter geloven, dat de beste beslechting te vinden is in Paulus' redenering in Hebr. 10: 1-14, waar wij de lezer naar verwijzen:
In 1789 bezorgde Hamilton een vertaling van Owen's “Divina justitia” in het Engels, waarvoor Stufford, Simpson en Byland een aanbevelende voorrede schreven. Zij zeggen daarin onder andere: “Ieder bevoegd beoordelaar zal toe moeten geven, dat de schrijver (Owen) een bijzonder duidelijk licht over dit onderwerp verspreidt, waarin hij op

eenvoudige en heldere wijze de natuur van de Goddelijke rechtvaardigheid verklaart. Hij betoogt zeer juist, dat zij noodzakelijk tot het wezen der Goddelijke natuur behoort en niet enkel en alleen bestaat in een willekeurige daad, of alleen afhangt van de souvereine wil van de hoogste Wetgever. "
Deze Engelse vertaling, die op enkele plaatsen wat stroef is, is over het algemeen goed uitgevoerd en opgenomen in de nieuwe uitgave van "Al de werken van Dr. Owen".

Verhandeling over de volharding der heiligen
Op het hier voor vermelde werk volgde in 1654 een nog meer uitgewerkte verhandeling van hem in het Engels. Het onderwerp daarvan is: "De volharding der heiligen". Dit leerstuk, dat zo vol van troost is voor de kerk, wordt op meesterlijke wijze verklaard en bevestigd.
De zekere voortduring van de aanneming der gelovigen bij God en hun heiligmaking door God, die in de Heilige Schrift zo duidelijk geopenbaard wordt, worden bewezen uit de eeuwige beweegredenen, de krachtdadige oorzaken en de zekere uiterlijke middelen.
Verder betoogt Owen, dat deze zaken vloeien uit de onveranderlijkheid van de besluiten, het verbond en de beloften van God en gewaarborgd worden door de offerande, bemiddeling en voorspraak van Jezus Christus, terwijl de beloften, vermaningen en bedreigingen van het Evangelie, overeenkomstig de rechte strekking tot gehoorzaamheid en vertroosting, haar openbaren.
Al deze zaken verdedigt de schrijver ten sterkste tegen de verhandeling van John Goodwin, getiteld: "De verlossing vrijgekocht".
Terwijl Owen ook uitweidt over bepaalde andere punten, worden vooral de directe uitwerksels van Christus' dood, de persoonlijke inwoning van de Heilige Geest, de vereniging met Christus, de natuur der evangelische beloften, enz. , uitvoerig besproken. De verhandeling, in folio uitgevoerd, telt 444 bladzijden en is in Oxford gedrukt.
Opmerkenswaardig is het feit, dat de schrijver zichzelf geen doctor in de Godgeleerdheid noemt. Dit bewijst ons immers de waarheid van zijn, door ons reeds vermelde antwoord aan Cawdry, dat hij het een hogere eer achtte, John Owen, dienstknecht van Jezus Christus in de verkondiging van het Evangelie te zijn, dan met de titel van een menselijke instelling genoemd en aangesproken te worden.
Het boek werd opgedragen aan zijne Hoogheid lord Olivier Cromwell, protector van het gemenebest van Engeland, Schotland en Ierland, over wiens christelijk karakter en hartelijke belangstelling in het onderwerp van de verhandeling Owen een goed vertrouwen koestert.
Daarop volgt een opdracht aan de hoofden der colleges van de hogeschool, waarin hun geleerdheid, rechtzinnigheid en standvastigheid in het geloof de verdiende lof wordt gegeven. Hij verzekert hun, dat een groot gedeelte van dit werk zijn oorsprong verschuldigd is aan zijn veelvuldige reizen en andere soortgelijke omstandigheden, wanneer hij van zijn geregelde studie afgetrokken, het gebruik van de gewone hulpbronnen moest missen.

John Goodwin
Het bericht aan de lezer of de voorrede, die dan volgt, beslaat veertig bladzijden en bevat een korte geschiedenis van de verdediging der vermelde leerstellingen. Hij beschrijft daarin de ontvangst, die hij vroeger had ondervonden en vermeldt verder een

lijst van Dr. Hammond's verrichtingen in de episcopaalse pennestrijd en de brieven van Ignatius. Ondanks de geleerdheid, waarmee deze voorrede geschreven is, gewaagt zij van te veel onbescheidenheid, om met genoegen gelezen te worden.
John Goodwin (niet te verwarren met Thomas Goodwin), wiens denkwijze hier voornamelijk bestreden wordt, behoorde echter tot de grootste mannen van zijn eeuw en belijdenis. Hij was arminiaans- en revolutionairgezind en zowel in de staatkunde als in de Godsdienst paarde hij schranderheid met geweld. Vandaar dat Owen hem een voorwerp van buitengewone aandacht noemt, en omdat de verschillen over de meest verheven onderwerpen gaan, denkt hij die zeer nauwkeurig te moeten behandelen. Daar Goodwin een meester in de taal was, wist hij zijn denkbeelden op dusdanige sierlijke wijze naar voren te brengen, dat zij velen moesten behagen. Door zijn spelen met allerlei uitdrukkingen kende hij geen belemmering in bepalingen en grenzen, maar stonden hem beeldspraak, gelijkenissen en fabels in ruime mate ter beschikking om zijn geesteloze en blufferig voorgedragen gedachten algemeen bijval te doen vinden.
Het onderwerp van Goodwin "De verlossing vrijgekocht", hoe schrander ook gekozen, rnoest dienen om de leer van de tegenpartij als treurig, ontroostelijk en onvruchtbaar ten toon te stellen, ja, als een opgevat levenloos denkbeeld. Het is echter jammer voor de schrijver, dat hij door zijn arminiaanse gedachten over de Godheid meer zichzelf dan anderen ten toon stelt.
Owen wijst duidelijk zijn dwalingen aan en toetst nauwkeurig de redenen die hij naar voren brengt, terwijl hij al het belangrijke vermeld, dat personen van hetzelfde gevoelen in vroegere en latere tijd daarover te berde hebben gebracht. Juist en krachtig zijn de tegenbewijzen, die de vermelde bezwaren ontzenuwen, waarop een meesterlijke verdediging en vaststelling van het genoemde leerstuk volgt.
De Schriftuurlijke bewijzen zijn verstandig gekozen en op een oordeelkundige wijze gebruikt. Men zou zelfs kunnen zeggen, dat niets van belang vergeten of niet ter sprake gebracht is. En hoewel het een geschrift van een dusdanige aard is en over onderwerpen gaat, die door ongeloof en vijandschap des vleses met helse woede bestreden werden, is de toon ervan toch bijzonder ingetogen en bescheiden. Ook zorgde Owen er voor, dat de behandeling van dit gewichtige leerstuk, dat zo dikwijls door zorgeloosheid en Godloosheid is misbruikt, geen voedsel kon geven aan de natuurlijke neiging van de mensen om de waarheid in ongerechtigheid te veranderen. Terecht toont Owen aan, dat ook deze waarheid, indien zij wel verstaan wordt, uit haar aard niet alleen leidt tot een sterke vertroosting in het geloof, maar ook bijzonder vruchtbaar is tot reinheid en evangelische heiligmaking. Het is opmerkelijk, dat deze verhandeling in latere tijd niet herdrukt, of verkort uitgegeven is, zoals dat meestal met de andere werken van de schrijver het geval was, daar toch de belangrijkheid er van zulks toch zeer beslist verdiende. Men had dan de strijdvoeringen gemakkelijk weg kunnen laten en zich alleen tot het leerstuk met haar geliefde Godgeleerde opmerkingen kunnen bepalen.

Over de volharding der heiligen

De volharding der heiligen is wel het laatste punt van verschil tussen de Calvinisten en de Arminianen in de vijf artikelen tegen de Remonstranten, maar de verdediging van deze zaak sluit noodzakelijk ook de andere vier artikelen in. Dat ligt aan het nauwe verband, waarin zij onderling tot elkaar staan. De zaligheid van de zondaar is immers geheel een zaak van gunst en dan is het ongerijmd te beweren, dat die wel begonnen, maar niet verkregen wordt, en dat zij mislukt door de weerspannigheid of veranderlijkheid van het schepsel. En dit sluit weer of onvolkomenheid in het plan van de

souvereine genade, of veranderlijkheid in haar ten-uitvoer-brenging in.
Men vergeet, dat de invloed der genade de genegenheden van de bedorven mens wederbaart, tempert en verbetert en hem zowel voor afvallen bewaart, als wel zijn eeuwig geluk verzekert. De zekerheid van de eeuwige zaligheid van de uitverkoren zondaar is niets anders, dan Gods genadige handelwijze in het bewaren, het uitvoeren en het volmaken van hetgeen Hij onveranderlijk wil en waarvan Hem uitsluitend, bij aanvang, voortgang en voleindiging de eer toekomt. Moest daarentegen de zaligheid inderdaad bij de mens aangevangen en voortgezet worden door eigen pogingen en door zijn standvastigheid worden voltooid, dan zou niets toevalliger, onwaarschijnlijker en onzekerder zijn, dan het geluk van een sterveling. Hierdoor zou men de grootste, dierbaarste en meest gewichtige zaak op een veranderlijke grondslag stellen, waarop zelfs de meest levendige hoop van de sterkste heiligen geen enkele verwachting zou kunnen stellen. Want wat is veranderlijker onder de zon, dan de nietige bewoner van het stof? Hoe zeer veranderen onze kennis, onze genegenheden, onze ijver, onze belangstelling, zelfs in een dag! En wat is Schriftuurlijker, wat bevordert meer de eer van God, maar wat past ook de mens het meest in zijn tegenwoordige natuurlijke toestand? Een ieder oordele hier zelf over. Toch is de leer van de volharding der heiligen een bron van overvloedige vertroosting voor de kerk. Dit werkt ze wezenlijk uit en is haar doeleinde, en dat niet tot ongerechtigheid, maar tot heiligmaking, waarom zij dan eigenlijk ook geloochend en gelasterd wordt. Het is immers de overtuiging van Gods onveranderlijke liefde, verenigd met Zijn almacht of algenoegzaamheid tot bewaring van de eeuwige gelukzaligheid, die de hulp-behoevende mens het sterkst tot dankbaarheid, ontzag en eerbied dringt. Men ziet dit duidelijk in de verheven gevoelens en de Godsvrucht van door de wereld geëerbie-digde en geroemde mensen, die op grond van Gods Woord geloofden, dat zij onderwerpen van de genade waren. Wij willen echter niet beweren, dat dit leerstuk voor geen misbruik vatbaar is of onoordeelkundig behandeld kan worden, wat wel uit de smaadredenen blijkt, maar dat vermindert haar waarde of haar waarheid niet. Onkunde en boosheid hebben elke waarheid onteerd en iedere deugd ontsierd, maar de oorzaak daarvan lag niet in de waarheid, noch bij de zeden, maar in de slechtheid van de mens.
Men vertelt, dat Dr. Thomas Goodwin en de protector een belangrijk gesprek met elkaar over het misbruik van dit leerstuk gehad hebben, kort voor de dood van Cromwell. Hoewel wij van de waarheid van dit verhaal niet overtuigd zijn, is het echter niet onwaarschijnlijk, dat het plaatsgevonden heeft. Noch Goodwin, noch Cromwell was onkundig genoeg om te geloven, dat de vaste hoop op zaligheid bestaanbaar is met een leven in de zonde en een onboetvaardige dood. Zou het waar geweest zijn, dan zijn er enige uitdrukkingen van Goodwin verzwegen, die de gevoelens van hem opgehelderd hadden, waardoor de schijn veroorzaakt is, dat hij andere gedachten voedde. Ook behoefde hij de waarheid van de volharding der heiligen niet te loochenen, om de stervende protector ernstig en nadrukkelijk tegen zelfbedrog te waarschuwen. Wij geloven toch, dat men uit de vruchten van de echtheid van zijn geloof verzekerd wordt. Daarom sprak Goodwin waarschijnlijk: “Ontzaggelijk en gevaarlijk moet de toestand van iemand zijn, wiens vroegere ondervinding van de Goddelijke goedheid tegenwoordig plichtsverzuim aanmoedigt, of wiens berusten op het verbond der genade leidt tot oneerbiedigs overtredingen. ”
Owen vermoedde niet, dat men zijn beschouwingen over dit onderwerp tot Godloosheid zou misbruiken. Daartoe was de verhandeling te nauwkeurig, te juist en te volledig. Huiveringwekkend beschrijft hij het vreselijke van de afval der waarheid, het

zondigen tegen licht en geweten in.
"Dit zijn voorvallen", zegt hij, "die niet eigen zijn aan elke eeuw of plaats, hoewel zij de ene tijd talrijker zijn en meer aan de dag treden, dan op een andere. Het zijn de struikelblokken, waardoor de rampen vermenigvuldigd worden over een onkundige wereld en waardoor de mensen vooroordeel opvatten tegen de heilige leer van Christus. De grondslag van God staat echter tot nu toe vast. Het zou dus ten hoogste misdadig zijn deze gewichtige waarheid weg te redeneren of de ware christenen van de zuivere levensbron van vertroosting te beroven, omdat schijnheiligen zich daarop te slapen neerleggen en losbandigen die ontheiligen. Het Evangelie heeft genade voor de grootste zondaren, maar wordt iemand daardoor aangemoedigd in de zonde te blijven, dan spreekt hetzelfde Evangelie zijn verdoemenis uit. "
Owen stijft dus de handen van de Goddelozen geenszins. Wel moedigt hij de hoop op Gods barmhartigheid aan, maar daarbij dringt hij tegelijk op bevreesdheid voor onszelf aan. Hij voedt het vertrouwen niet door te zien op het verleden, maar door zich te richten op het toekomende. Wel rechtvaardigt hij de verwachting op volharding, maar alleen in zoverre als de mens volstandig in de Godzaligheid, bij voortduring blijk geeft van de oprechtheid zijns geloofs.

Kendall tegenover John Goodwin
Behalve Dr. Owen bestreden ook anderen weldra het gevoelen van John Goodwin. In 1653 gaf Dr. George Kendall een betoog van het leerstuk der hervormde kerken, betreffende Gods voornemen van bijzondere genade en gunst aan de uitverkorenen in de dood van Christus. Het werk is in folio gedrukt en zag met goedkeuring van Owen (als vicekanselier) het licht. De laatste schreef daarvoor zelfs een voorrede, waarin hij van zijn bijzondere achting voor de schrijver en zijn betoog gewaagt.
Ook verscheen er in 1656 een antwoord op Goodwin's, "Verlossing vrijgekocht", van de hand van de ijverige, maar minder bekende leraar der Baptisten: Mr. Thomas Lamb.

Baxter over dit onderwerp
Als naar gewoonte probeerde Baxter tussen de verschillende partijen in zijn "Beoordeling van de volharding der heiligen" een middenweg uit te vinden, maar hij ontving van Kendall in diens "Sanctis sanciti" een voortreffelijke beantwoording. Daar Baxter hierdoor gevoelig getroffen was; probeerde hij de eer van Kendall persoonlijk aan te tasten. Vandaar, dat hij hem voorstelt als een klein en vurig man met een zeer hoogmoedig karakter, die hoewel geleerd en een goed redenaar, zijn roem dacht te bevorderen door een overwinning op John Goodwin en hem. Maar Kendall's goede naam werd niet geschonden en behield het laatste woord. Hij onderwierp zich aan de uitspraak van aartbisschop Usher, die, volgens Baxter's woorden, zijn "Beoordeling" erkende, maar hen verzocht niet meer tegen elkaar te schrijven.
Ongeveer drie jaar nadat Owen zijn verhandeling over de volharding der heiligen schreef, gaf John Goodwin daar een beschimpend antwoord op, maar het behelsde echter zo weinig van de onderhavige stof, dat men het in een kwartier tijd had kunnen schrijven.

John Biddle over het leerstuk der Drie-eenheid
In deze tijd had de vicekanselier weer een andere taak te vervullen. Er werd hem namelijk opgedragen, om John Biddle van antwoord te dienen, daar hij een aanhanger was van de sekte, die de Drie-eenheid verwerpt en slechts aan één God gelooft. Biddle,

de grondlegger van de Engelse Anti-trinitariërs, was geboren te Wotton in het graafschap Gloucester en ontving zijn wetenschappelijke opleiding in Oxford, waar hij de naam van een goed Godgeleerde verkreeg. Door invloed van de hoofden der hogeschool in 1641 tot meester van een der vrije scholen in Gloucester gekozen, begon hij zijn twijfel omtrent het leerstuk der heilige Drie-eenheid al spoedig aan de dag te leggen. Het verschijnen van een klein geschrift, dat twaalf stellingen of zogenaamde bewijzen tegen de Godheid van de Heilige Geest bevatte, deed hem zijn vrijheid verliezen. Maar dit middel bleek vruchteloos tot zijn verbetering, want nauwelijks was hij ontslagen, of hij probeerde zijn dwalingen weer te verspreiden. Nu werd hij voor het parlement geroepen en veroordeeld tot vijf jaar gevangenisstraf. In deze toestand vervaardigde hij zijn geloofsbelijdenis ten aanzien van de heilige Drie-eenheid, welke in 1648 het licht zag. Deze onversaagdheid bracht zijn leven in het grootste gevaar.
De Presbyterianen waren over deze gang van zaken zeer verbitterd en ontwierpen een acte, door welke een ieder, die met woord of pen uitdrukkelijk het wezen van God, de Godheid van de Zoon en de Heilige Geest, de onderscheiding van de twee naturen in Christus en Zijn voldoening loochende, zonder tussenkomst of gratie van de geestelijkheid met de dood gestraft zou worden.
Ook waren volgens andere stukken van dit ongelukkige besluit Baptisten, Independenten, Episcopalen en Arminianen, ofschoon in lichtere mate, aan bepaalde straffen onderworpen. Maar, de bekrachtiging van staatswege van de acte ging niet door, waardoor de Presbyterianen niet de enige bevoorrechte personen ten aanzien van eigendom, leven en vrijheid in Engeland bleven. Op dit besluit doelt Milton, als hij verontwaardigd opmerkt: “Een nieuwe Presbyteriaan is slechts een oude priester, die veel schrijft. ”
De vrienden der rechtzinnige waarheid lieten het schrijven van Biddle niet onbeantwoord. Nicolaas Estwik berispte hem ernstig en op deugdelijke gronden in zijn “Onderzoek van Mr. Biddle’s geloofsbelijdenis”, terwijl Mattheus Poole en Francis Cheynel de Godheid van de Heilige Geest en de Drie-eenheid van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest tegen hem op een allerschoonste wijze betoogden en verdedigden. Maar geen enkele overtuiging mocht baten; de dwaling scheen zich bij Biddle sterk vastgezet te hebben. Terwijl hij voortging met zijn ketterij, schreef hij in 1654 weer een tweevoudige geloofsbelijdenis, getiteld: “Schriftuurlijke catechismus” en “Korte chatechismus voor kinderen”. De laatste uitgave bracht hem weer voor het parlement. Dit veroordeelde zijn boeken om verbrand te worden en zond hem nogmaals naar de gevangenis. Het lot van Biddle zou ongetwijfeld hachelijk geworden zijn, als de protector hem niet in bescherming had genomen en hem elders had gezonden. Beroofd van zijn vrijheid stierf deze ongelukkige man tenslotte na de herstelling van Jacobus II. Maar zijn denkbeelden, die aanvankelijk in Engeland weinig bekend waren of instemming vonden, bleven achter. Zij trokken de aandacht van de menigte door de onverzettelijkheid en het lijden van de auteur. Zij schenen voor geleerden en onkundigen een bijzondere waarde te hebben, waarom men zich de vele moeilijkheden kon getroosten. Op deze manier wonnen zij meerder veld, dan men eerst gedacht zou hebben, en sedert die tijd hebben zij in Engeland bijna de bekendheid van de partij uitgewist, die tegenover hen stond en hen bestreed. Zo onbegrijpelijk en ongedacht zijn niet zelden de schikkingen van Gods voorzienigheid. Toch veroorzaakte de voortgang van het Socianisme in Engeland geen gering opzien, noch kleine ijver onder de geleerden. Zelfs in andere landen scherpte men de pennen tegen deze dwalingen. Het waren immers Cloppenburg, professor in West-Friesland, Nicolaas Arnolds in Franeker

en Maresius in Groningen, die zich er krachtig tegen verzetten. De eerste schreef in 1652 een verdediging in het Latijn over de Godheid van de Heilige Geest tegen John Biddle, terwijl de tweede de catechismussen van Biddle in zijn "Religio Sociana" van 1654 weerlegde. Ook Maresius bestreed in 1654 zeer breedvoerig het gevoelen van Biddle in zijn „Hydra Socianisme" en beklaagde vooral de treurige toestand van Engeland, omdat hij van gedachte was, dat deze vernielende secte zich als een lopend vuurtje zou verspreiden.

Een opdracht van de staatsraad

De provinciale vergadering te Londen gaf dientengevolge opdracht om ten aanzien van de Godsdienst voor de opvoeding van de jeugd te zorgen en de raad van staten droeg Dr. Owen op een noodzakelijk geachte uiteenzetting over de aard en de strekking van het Socianisme uit te geven. Owen verspilde geen tijd en aarzelde niet de verende taak, die hem opgedragen was, te vervullen. Reeds het volgende jaar had hij een boekdeel in kwarto van 700 bladzijden gereed, dat van de diepzinnige geleerdheid van de schrijver de meest duidelijke blijken gaf. Het droeg als titel: "Vindiciae Evangelicae" en het beweert en verdedigt de verborgenheid van het Evangelie ter aanwijzing en openbaring van het Socianisme, zoals dat in de geloofsbelijdenis van John Biddle's "Schriftuurlijke catechismus" gevonden wordt. Het boek verscheen te Oxford in 1655. De opdracht is gericht aan de raad van staten, op wiens bevel het werd vervaardigd en uitgegeven. Na de opdracht volgt een aanspraak aan zijn broeders, hoofden en bestuurders der colleges en gerechtzalen der hogeschool. De voorrede is gericht aan allen, die in Groot-Brittannië werkzaam waren ter verbreiding van Gods Woord en de leer der kerk en geeft een geleerd en geschiedkundig verslag van de ontwikkeling en voortgang der genoemde dwalingen in de wereld, vooral sedert de hervorming. Vooral de berichten, betreffende het karakter en de handelwijze van de eerste grondleggers dier secte, zijn de aandacht ten volle waard, die uit de aard der zaak in een ongunstig daglicht worden voorgesteld. In hoeverre echter de bronnen, waaruit Owen heeft geput, voor echt gehouden moeten worden, kunnen wij niet bepalen. Het valt echter niet te betwijfelen, of Owen was van hun geloofwaardigheid volkomen overtuigd en heeft ze met nauwkeurigheid gebruikt. De grond voor deze stelling kunnen wij voldoende uit de voorzichtigheid en waarheidsgezindheid van het karakter van de schrijver opmaken.

De "Vindiciae Evangelicae"

Het eerste hoofdstuk is gewijd aan het onderzoek van Biddle's voorrede en wordt op de volgende wijze besloten: "Nadat we kort de ingang van Mr. Biddle's gebouw voorgesteld hebben en hebben aangetoond, dat het slechts een samenstel van vermolmde palen en verrotte mensenbeenderen uit het dodenrijk voor de dag bracht, ligt zijn verfoeielijkheid voor iedereen bloot. Ik wil nu in het gebouw zelf binnentreden, om te beschouwen welke verlustiging en heerlijkheden hij daar heeft aan te bieden aan hen, die door hem in de voorrede zo listig en dringend zijn uitgenodigd om binnen te komen en deel te hebben aan zijn voorraad. "

Dr. Owen bepaald zich vervolgens niet alleen tot de catechismus van Mr. Biddle, maar ook het onderlinge werk van de beschaafde Socinianen, Smalcius en Moscorovius onderwerpt hij aan een beschouwing. Dat van Moscorovius, zo zegt hij, bevat een samenvatting van de gevoelens der uitheemse Anti-trinitariërs, die zich tot een lichaam verenigd hadden.

Ook worden de aantekeningen van Grotius ter sprake gebracht en beoordeeld. Hierover

merkt Owen op, dat zij, hoewel in mindere mate, het vergif van het Socianisme mededelen en in verschil staan met de waarheid of die opzettelijk verbergen. Al deze zaken worden getrouw aangetoond en het verderfelijke ervan op een grondige wijze weerlegd.
Het hele werk bestaat uit vijfendertig hoofdstukken en getuigt niet alleen van Owen's grote bekwaamheid, maar ook van zijn bijzondere Godsvrucht en liefde voor de waarheid. Elk punt van verschil met de Socinianen, zoals de Heilige Schriftuur, de natuur van God, de oorspronkelijke en tegenwoordige toestand van de mens, de Persoon, het bestaan en het werk van Christus, de aard der genade, de verkiezing en volmaakte gehoorzaamheid, de opstanding der doden, de eeuwige staat der Goddelozen, enz. , wordt uitgebreid en nauwkeurig behandeld.
Het resultaat van deze beschouwing is, dat de gevoelens van de Socinianen gestreng en rechtvaardig onderzocht zijn en blijken te strijden tegen Gods Woord en dus uit hun aard én de grondslagen van het christendom én de welvaart van de burgerlijke maatschappij verwoesten. Op dit laatste wordt vooral ernstig en dringend gewezen, opdat de machten in staat en kerk de voortgang van deze dwalingen zouden mogen stuiten, althans niet zouden begunstigen.
Wanneer men nu de gesteldheid van de tijd, waarin Owen dit werk schreef, de omstandigheden, waarin hij verkeerde en de weinige uren, die hem tot zulk een lijvig boekdeel van zijn veelvuldige ambtsbezigheden restten, in overweging neemt, dan wordt men werkelijk toch wel gedrongen dit gedenkstuk te bewonderen. Het bewijst niet alleen een grote mate van verstandelijke vermogens, maar het getuigt evenzeer van de Godvruchtige en volhardende ijver van de schrijver. Als een voortreffelijk meesterstuk van kennis en geleerdheid levert het thans nog een duidelijk bewijs van de gegronde studie der vaderen.
Het was het eerste werk, dat in Engeland tegen de Sociniaanse dwalingen verscheen. Sedert die tijd hebben vele anderen over hetzelfde onderwerp met meerdere of mindere uitvoerigheid geschreven, maar niemand heeft, wat de weerlegging op Schriftuurlijke gronden en de bevestiging van het gevoelen der rechtzinnigen betreft, onze Owen overtroffen. In dat opzicht kan de “Vindiciae Evangelicae” in belangrijkheid met de uitmuntendste geschriften wedijveren. Men mag dus ter ere van de evangelische Dissenters vermelden, dat het van de tijd der uitgave van deze verhandeling tot heden, hun niet ontbroken heeft aan een man, die geleerd en bekwaam was om de grote waarheden van ons algemeen geloof krachtig en overtuigend te verdedigen. Ook verschenen er na het werk van Owen bij de verhandelingen van Fuller, Wardlaw en Smith nog een reeks van geschriften, die geroemd en geacht werden onder de voortbrengselen der oude en nieuwere schrijvers, niet alleen van Engelse bodem, of tot welk christelijk genootschap ook behorende.
Eén opmerking van Owen in dit werk vinden wij vooral belangrijk. Hij voorzag en voorspelde, wat het gevolg van het gezaaide kruid zou zijn, hetgeen in latere tijd ook werkelijk gebeurd is. Terwijl hij zich beroept op de vermetele bespiegelingen, waarin velen zich verdiepen, daarbij wijzende op het natuurlijke gevolg van de onafhankelijkheid, die nog maar kort ter oorzake van de kerkelijke vrijheid genoten werd, vraagt hij: “Zijn niet de leringen van de vrije wil, de algemene verlossing, de afval van de genade, de verandering in God en de ontkenning van de opstanding met de dwaze begrippen van velen omtrent God en Christus gereed om zich te verenigen met het hoofd van het Socianisme? Indien de satan zich eenmaal bepaalde tot een vaste tegenstelling van het Evangelie, dan durf ik met vrijmoedigheid te zeggen, dat het door

het Socianisme zal zijn!"
Deze opmerking van de schrijver is door de levensgeschiedenis van velen bevestigd. Van Arminiaan werd men een Ariaan, terwijl het arianisme weldra tot het Socianisme deed vervallen. Zelfs Biddle heeft met zijn voorbeeld deze waarheid aangetoond. Men heeft opgemerkt, dat Owen op enkele plaatsen in dit werk de bedaardheid en kalmte des gemoeds, die hem anders zo zeer kenmerkten, had vergeten en in zijn toon wat scherp was. Het is helemaal onze bedoeling niet om Owen te verheffen, of hem niet als een mens van gelijke beweging als wij voor te stellen, maar wel moeten wij verklaren, dat hij voor gemeenheid en smaad van persoonlijke aard bewaard is gebleven. Enkele uitdrukkingen mogen van hartstochtelijkheid getuigen, die misschien veroorzaakt zijn door zijn ingenomenheid met het onderwerp, maar hij was een te verheven christen om zich te laten gaan en tot gemeenheid en beschimping te vervallen. Gaat het om de gewichtigste waarheden, dan is zijn berisping scherp en treffend en ontdekt hij een adder onder het gras, dan brengt hij die onbevreesd en vrijmoedig voor de dag om hem te doden. Vreemd van uiterlijke plichtplegingen omtrent grote titels en lange namen, wanneer het de eer van zijn Zender betreft, tracht hij niet door verschonende versieringen de kostelijke zielen van de mensen te verderven. Owen was niet gewend aan die soort van beleefdheid, die ieder als christen begroet en de boze arglistige harten onder een reine en oprechte naam verbergt. Gedachtig aan de les van de apostel, noemt hij de vijanden van het kruis geen vrienden van God, noch de dienaren van de wereld bevorderaars van het geloof. Maar tegelijkertijd toont hij aan, dat de voorwerpen, die hij bestrijdt, niet de personen zijn, maar hun verderfelijke gevoelens. Terwijl hij bij deze gevoelens van geen barmhartigheid en verschoning weet, oefent hij toegevendheid en medelijden over de personen in wenende vermaningen en hartelijke smekingen.
De volgende zinsneden, waarin Owen het beginsel en oogmerk van de ware strijd in het Godsdienstige leven uitdrukt, menen wij niet te moeten verzwijgen. Zij tonen duidelijk aan, dat hij niet uit een bepaalde voorliefde voor namen en stellingen de pen opvatte, maar alleen omdat de zaken hem lief en dierbaar waren. Hij zegt: "Indien er voor de waarheid gestreden wordt, dan moet de naarstige poging om de waarheid in onze harten te hebben, daarmee in harmonie zijn. Daarom moeten wij niet slechts strijden voor denkbeelden, maar voor hetgeen wij door een levende en rechte kennis in onze zielen beoefenen. Is het hart in die vorm gebracht, welke het gemoed in het leerstelsel omhelst; mag de ontwijfelbare zekerheid en de noodzakelijkheid der waarheid bij ons zijn; hebben wij niet alleen het begrip der woorden, maar ook de zaken in onze harten; leven wij volgens de leer, die wij verdedigen in een waarachtige gemeenschap met God; dan alleen zijn wij door de genade des Heiligen Geestes met een onoverwinnelijke verschansing en bezetting voorzien tegen alle vijandelijke aanvallen van de dwalende mensen. En zonder dit zijn al onze strijdvoeringen voor onszelf van geen waarde. Waarin ben ik beter dan een ander, ofschoon ik kan bewijzen en betogen, dat Christus waarachtig God is, indien ik niet gevoel of gewaar word, dat Hij God is in verdrag met mijn ziel? Wat zal het mij baten, door getuigenis en redenering te bevestigen, dat Hij voldaan heeft voor de zonde, wanneer door mijn ongeloof de toorn van God op mij blijft rusten? Zal het mij enig voordeel bij de uitkomst aanbrengen, als ik belijd en beweer, dat God de bekering van de zondaar werkt door de onweerstaanbare genade van de Heilige Geest en ik toch nimmer de natuurlijke tegenstand van mijn ziel tegen Gods heilige wet ondervindelijk gekend, of de almachtige en krachtdadige werking van God in de levendmaking ondervonden heb? De toestemming van het volharden der heiligen doet mij niet volharden, maar alleen de buitengewone en verlichtende kracht

des Heiligen Geestes brengt in ons die vruchten der ware dankbaarheid en zij alleen doet ons volstandig gehoorzamen. Het is slechts deze kracht der Waarheid in het hart, die ons zal doen geloven, hopen en vertrouwen in het uur der verzoeking en beproeving. ”

Deze woorden zijn op iedere geschilvoering van toepassing en niet alleen op de Sociniaanse pennestrijd; zij betreffen de ganse inhoud van het christendom. Immers, niet hij is een christen, die slechts de vorm of de uitwendige schijn bezit, maar de ware vroomheid bestaat in een oprechte gesteldheid van hart, geest en gemoed en zeker niet in de bekwaamheid om over haar te spreken of voor haar te strijden. Wij hebben juist zoveel christelijke kennis, als invloed heeft op onze genegenheden en ons gedrag; al de overige is slechts een dorre bespiegeling der hersenen, die opgeblazen maakt en tegenstrijdig doet handelen met hetgeen, waarop zij roemt. Het is mogelijk voor de waarheid te strijden door een geest, die geheel tegenstrijdig met haar wezenlijke en verheven natuur is en vurig voor de rechten op te komen, waar wij voor onzelf niet het minste voordeel aan hebben. In dat geval is niet de liefde voor de waarheid het motief, noch haar eer onze bedoeling, maar verborgen hoogmoed is slechts de drijfveer en eigen roem het doel. Want — en dit dient men steeds te bedenken en zich ernstig te herinneren—, de toorn des mensen werkt Gods rechtvaardigheid niet.

Het is ons niet gebleken, of Owen's werk ooit beantwoord is. Of dit veroorzaakt werd door de omstandigheden, waarin het verdedigen van de strijdige gevoelens Biddle had gebracht, of dat men zich algemeen niet in staat achtte de reeks bewijzen, door Owen ter staving gebruikt, te ontzenuwen, kunnen wij niet beoordelen. Hoe het zij, het eerst volbrachte onderzoek van het Socianisme, dat in Engeland werd uitgegeven, bleef tot heden onbeantwoord en zal dat hoogst waarschijnlijk ook wel altijd blijven.

Over de doding der zonden in de gelovigen

Het volgende geschrift van Owen's hand is een korte verhandeling over: “De doding der zonde in de gelovigen”, uitgegeven in 1656. De aanleidende oorzaak daartoe was, volgens de voorrede, hetgeen hij in het algemene gedrag van de professoren; waarnam; de strikken waarin zij verward waren; en de onkunde van sommigen, die de zonde buiten de invloed van evangelische grondbeginsels probeerden te overwinnen. En geen wonder, want er bestond hierover veel reden tot klachten. De invloed van de baatzuchtigheid en eerzucht op onze handelingen zijn veelvuldig en krachtig. Daar vandaan komen inhaligheid, begeerte tot gemak en vermaak, vrees voor het gefronste gelaat van de wereld en zucht naar toejuiching, grootheid en eer, die alle het zelfbe-drog sterk voeden. Men vreest te verliezen, wat het christendom zijn belijders ontzegt en probeert toch in belijdenis een schijn op te houden, hoewel het niet ontbreekt aan waarschuwende voorbeelden, waar het tenslotte heel slecht mee afliep.

De inhoud van deze verhandeling bestaat uit enige leerredenen over Rom. 8: 13, die op het uitdrukkelijke verzoek van sommigen, die ze gehoord hadden, uitgegeven werd.

Nadat Owen zich enige tijd bezig gehouden had met het onderzoeken en weerleggen van de Sociniaanse dwalingen, haakte zijn gemoed naar de behandeling van onderwerpen van een andere natuur, die misschien ook stichtelijker voor hemzelf en nuttiger voor het algemeen gebruik waren. Zijn hoofddoel was, in navolging van Paulus, dat Christus een gestalte in de harten mocht verkrijgen en Zijn koninkrijk zou worden uitgebreid. Vandaar zijn plechtige verklaring in de voorrede: “Ik hoop dat ik in op-rechtheid kan betuigen, dat de begeerte van mijn hart tot God en het hoofddoel van mijn leven, in de standplaats waar de Goddelijke voorzienigheid mij heeft gesteld, mag

zijn, dat de doding van het vlees en een algemene heiligheid mogen bevorderd worden in mijn eigen hart en in de harten en wegen van anderen, tot eer van God, opdat zó het Evangelie van onze Heere en Zaligmaker Jezus Christus in alles verheerlijkt moge worden. ”

Uit deze woorden blijkt wel duidelijk de bijzondere Godsvrucht van Owen, die bij hem dan ook een hoge trap had bereikt. Zijn ziel bleef te midden van menigvuldige openbare verrichtingen ter bevordering van beschaving en algemene kennis en van verwarringen op staatkundig en kerkelijk gebied, waarin hij ambtshalve een voornaam aandeel moest nemen, hongeren en dorsten naar gemeenschap met God. Daartoe wist hij nog tijd te vinden en daartoe ontbraken hem noch lust noch bekwaamheid. De boven vermelde leerrede bewijst zulks duidelijk. De onderwerpen, die hij daarin behandelt, zijn daartoe bijzonder geschikt en worden door hem meesterlijk verklaard. Het doel is, een waar Godzalig leven staande te houden en te bevorderen, en Godvruchtige gevoelens door een sterke ijver op te wekken. De wijze van behandeling toont in het bijzonder aan, dat Owen, ofschoon omringd door een bedwelmende lucht van het hof en de verstijvende plichtplegingen van een groot aantal geleerden, buitengewone begaafdheden bezat om practisch te prediken. Als wij uit deze verhandeling over zijn eigen gemoed mogen oordelen, dan waren zijn ogen afgetrokken van de zienlijke en stoffelijke dingen en alleen gericht op het onzichtbare en eeuwige, terwijl hij blootgesteld was aan de invloed van de wereld in al haar kracht. Groot is de kennis aan het bederf van het menselijk hart en diep de geleerdheid omtrent de bedriegelijke werkingen van het vleselijke verstand, die in deze leerrede doorstralen. De rechte beginselen, die door hem worden voorgesteld, zijn evenzeer verwijderd van de oppervlakkigheid van een algemene belijdenis, als van de zelfbeheersende pogingen ener strenge zedekunde. Niet de werking van een gedwongen, eigen uitgedachte en zelfbedoelende schijnnederigheid, noch een verzonnen strafoplegging van onnodige pijn en smart is doding der zonde. Nee, Owen prijst slechts aan de trapsgewijze voortgaande verzwakking en uiteindelijk vernietiging van het grondbeginsel der zonde, door de werking van de invloed des Heiligen Geestes en de toepassing der Goddelijke Waarheid. In deze oefening bestaat het leven van een christen en waar dit geen voortgang heeft, daar wordt noch de kennis, noch de genieting van het Evangelie gevonden.

Pennestrijd met Dr. Hammond over Grotius

In deze tijd raakte Owen weer in verschil met Dr. Hammond over de gevoelens van Grotius, ten aanzien van de Godheid en de voldoening van Christus.

Grotius behoorde zeer zeker onder de bevallige, aangename en onderscheidende schrijvers van de zeventiende eeuw. Begaafd als hij was met uitstekende verstandelijke vermogens en van een zedelijk karakter, werd hij geroemd onder de schrijvers van de eerste rang over Godsdienst en wetenschap. In een hoge burgerlijke betrekking geplaatst, kregen ook daar zijn oordeelkundige werken weldra een naam en een invloed, die slechts weinigen — vergelijkenderwijs gesproken — ten deel viel. Hij bestudeerde ongetwijfeld met aandacht en ernst de Goddelijke boeken en droeg uit hoofde van zijn zeldzame oordeelkundige en klassieke geleerdheid veel bij ter verduidelijking en verklaring van duistere en moeilijke plaatsen der Heilige Schrift. Wat betreft zijn verduidelijkingen over de Bijbel met betrekking tot de oude letterkundige schrijvers van Griekenland en Rome, kan men hem bijna beschouwen als de stichter van een school op het vasteland, waaruit veel geleerde en belangrijke, maar ook niet weinig zeer verderfelijke werken over de Heilige Schrift zijn ontsproten; werken, waarin de Heilige

Schrift meer beschouwd wordt als een klassiek geschrift der oudheid, en waarin naar onfeilbaarheid of Goddelijke ingeving en bijzondere leerstellingen of ontkend, of door schrandere en vernuftige redeneringen van de bedorven rede over uitdrukkingen en spreekwijzen ontzenuwd, en de meest gewichtige waarheden tot eeuwig heil van de zondaren door een geestdodend mengsel van Ariaanse, Sociniaanse en andere ongelovige dwalingen verdonkerd en verminkt worden.
De "Scholia" van Grotius over het Oude Testament verscheen in 1644; die over het Nieuwe Testament gedeeltelijk in 1641. Daar de schrijver reeds in 1645 overleed, werd het door hem nagelaten vervolg uitgegeven in 1646 en 1650. De belangstelling voor deze werken bij de geleerde wereld was groot, hetgeen ook wel te verwachten was. Zowel de lotgevallen als de begaafdheden van de schrijver droegen daartoe in deze troebele tijden het het hunne bij. Het ontbrak echter ook niet aan berisping en afkeuring. Reeds lang koesterde men wantrouwen omtrent zijn beschouwing over het Goddelijk Wezen en de voldoende offerande van Christus. Hij gaf met betrekking d
daartoe van zijn dwalingen wel geen duidelijk bewijs, maar de terughoudende en be-hoedzame manier, waarop hij zich over die onderwerpen uitdrukte, verwekten en versterkten dit vermoeden.
Zijn verdediging van het katholieke geloof aangaande de voldoening van Christus, in 1617 tegen Faustus Socinus uitgegeven scheen de Socinianen te bestrijden, maar voldeed toch ook geenszins de vrienden van de waarheid. Zij betwijfelden namelijk sterk, of hij het rechtzinnige geloof een wezenlijke en gewichtige dienst had bewezen.
Zelfs schreef Ravensberger, professor in de Godgeleerdheid te Groningen, weldra een oordeel over deze "Defensio Fidei" van Grotius, hetwelk zijn gevoelens in geen gunstig daglicht plaatste. Daarop probeerde G. J. Vossius in zijn antwoord Grotius wel weer te verdedigen, maar dit mocht net zo min baten als het schrijven van Crellius aan die geleerde professor. Nu vatte Essenius de pen op en staafde in zijn "Triumphus Crucis" voldoende het leerstuk der kerk, waarbij hij Crellius over zijn Sociniaanse denkwijze bestrafte en zich op een zeer voorzichtige wijze onthield om Grotius enige lof toe te kennen.
Gedurende deze geschilvoeringen bewaarde Grotius het stilzwijgen en deed geen moeite om zich bij vriend of vijand te rechtvaardigen. Het enige wat hij in deze zaak deed, was een vriendschappelijke brief aan Crellius schrijven, waarin hij hem bedank-te voor de belangstelling, die hij hem bewezen had.
De voorrede van Owen's werk over de volharding der heiligen vermeldt de brieven van Ignatius en geeft daarover in verband met de pennestrijd over de bisschoppelijkheid en de Sociniaanse richting van Grotius' aantekeningen, enige opmerkingen.
Dr. Hammond, die destijds de voorvechter van die partij was, nam weldra die beide onderwerpen op, schreef een verdediging op de aantekeningen van Grotius en gaf een antwoord op de opmerkingen van Owen. Dit gebeurde in 1655. Maar wie kaatst, moet de bal verwachten. Owen toetste daarop onversaagd en onbevreesd de gevoelens van Grotius nauwkeuriger en volkomener. Hij spreekt daarbij niet over de brief aan Crellius, die voor hem getuigt, noch over de laatste woorden van Grotius, die hij op zijn sterfbed sprak en die de onhoudbaarheid van zijn beginselen deden kennen; maar hij gaat na, wat de Schriftuur over de Godheid van Christus en Zijn voldoening leert. Alleen de Bijbel laat hij tegenover de gevoelens van Grotius spreken en daarmee toont hij overtuigend aan, dat de verklaringen van die beroemde geleerde over het algemeen overeenstemmen met de denkbeelden der Socinianen. De teksten uit de Heilige Schrift betreffende deze onderwerpen, waren door Grotius verwrongen, verduisterd of bepaald

tegengesproken.
Op deze duidelijke aanmerkingen van Owen over Grotius gaf Dr. Hammond spoedig een tweede verdediging in het licht, die Owen in 1656 met een werk in kwarto beantwoordde. Onder de titel van "Beschouwing van Grotius' annotatiën (aantekeningen) op de leer van de Godheid en voldoening van Christus", blijft Owen niet in gebreke om zijn vroegere beschuldiging over die zaken te staven en te verdedigen.
In deze verhandeling bevestigt hij, wat hij vroeger had beweerd en geeft de uitdrukkelijke verzekering bereid te zijn een derde verdediging te schrijven, als Hammond van plan is in dezelfde gevoelens te blijven volharden. Dat gebeurde dan ook spoedig. Toen Hammond immers de "Beschouwing" van Owen gelezen had, ontzag hij zich niet in 1657 een vervolg op zijn verdediging, van Grotius' denkbeelden uit te geven. In dit vervolg grondt Hammond de verdediging van Grotius op het werk van de laatste, de "Satisfactione" en ontkent dat de nagelaten aantekeningen op de brieven van Ignatius van de hand van Grotius zijn, of diens gevoelen nauwkeurig beschrijven, omdat deze strijden met hetgeen deze geleerde bij zijn leven verklaard had te geloven,
Wel erkennen wij, dat Grotius zich in alle voorzichtigheid wachtte, zijn gevoelen met betrekking tot de punten van verschil, uitdrukkelijk en rechtstreeks te openbaren, maar hij gaf door de bedekte wijze, waarop hij zich uitdrukte, sterke reden tot verdenking. Indien hij de onderhavige leerpunten al geloofde, dan moet hij die van minder belang hebben geacht, waardoor een rondborstige verklaring daarover niet noodzakelijk was.
Thans was Dr. Hammond Owen's tegenpartij, een man van talent, geleerdheid en karakter. Hij verdedigde ijverig en vurig het gezag van zijn kerk en diende trouw zijn koning Karel, die het hoofd van die kerk was en op wiens genegenheid voor macht en de roomse Godsdienst hij niets had aan te merken. Zijn uitgave van het Nieuwe Testament bewijst voldoende, dat hij een persoon van grote verstandelijke gaven was, hoewel hij bezet was met sterke systematische vooroordelen. Dit was de reden, waar-om zijn geschriften over de punten van verschil meer getuigen van geleerdheid, dan van een juist en gegrond oordeel en waardoor zijn verklaringen of verdedigingen grotendeels berusten op het gezag der vaders en der conciliën met terzijde stelling van de gezonde rede of het verlichte verstand en de leer van Christus en Zijn apostelen.

Enige vrienden ontvallen Owen door de dood

Wij hopen de vrienden van Owen aan het slot van dit gedeelte onzer beschrijving een dienst te bewijzen door drie waardige personen te vermelden, die met hem in verbintenis stonden en misschien wel tot de uitmuntendste geleerden van Engeland — althans in dit tijdvak — behoorden.
Van hen noemen wij allereerst de met roem bekende Puritein Thomas Gataker, die op bijna 80-jarige leeftijd in 1654 overleed. Zijn algemeen erkende geleerdheid en werkzaamheid waren de oorzaak van zijn benoeming tot lid van de Westminsterse synode, maar zijn roem is meer verbreid door zijn oordeelkundige geschriften dan door zijn verbonden zijn aan die vergadering. Gataker behoorde blijkens zijn gegronde verklaringen over de Bijbel ongetwijfeld tot de verlichtste mannen van zijn tijd. Dit wordt voldoende bevestigd door zijn "Verhandeling over de aard en het nut der tegenspoeden", dat uitgegeven werd in 1619 en zijn "Dissertatio de novi instrumenti stylo" (1648), benevens zijn "Cinnus", dat in 1641 geschreven werd. Het laatste werk van hem, dat door zijn zoon werd voltooid en in 1659 onder de titel "Adversary miscellanea posthuma" in het licht verscheen, bevat opmerkingen over verschillende

gedeelten van de Heilige Schrift en over een aantal beroemde Griekse en Latijnse schrijvers, hetgeen wel van 's mans grote geleerdheid en grondig oordeel getuigt. De nauwkeurige bekendheid met de oude wijsbegeerte en Griekse letterkunde blijkt vooral uit zijn bewonderde Latijnse vertalingen van de "Meditations" van keizer Marcus Antonius in 1652.
In 1698 gaf Witsius, tot wiens lof wij zeker niets behoeven te zeggen, Gataker's oordeelkundige geschriften uit onder de titel "Opera critica", als een blijvend gedenkteken van zijn buitengewone bekwaamheden en verdiensten.
De vriendschap tussen Owen en Gataker was van een beter natuur, dan die tussen de bedrieger William Lilly, de sterrenwichelaar, en zijn begunstigers.
In deze tijd schijnt de sterrenwichelarij in Engeland bijzonder de aandacht van de geleerden te hebben getrokken en onder de vakken van de beschaafde wetenschappen opgenomen te zijn. Althans John Booker, Dr. Dee, Dr. Forman en sir Christophel Heidon hebben haar niet alleen beoefend, maar ook haar belangrijkheid voor de gerechtsoefeningen verdedigd. Vandaar is het gemakkelijk te verklaren, dat enige van de grootste mannen van die eeuw, zoals lord Fairfax, koning Karel I, Gustaaf Adolf, sir Bulstrode Whitelocke, Cromwell, enz. , Lilly raadpleegden. Toch behoorden Dr. Owen, Gataker en Philip Nye onder de grootste tegenstanders van Lilly en tot de sterkste bestrijders van de sterrenwichelarij. Zelfs voerde Gataker een lange pennestrijd met Lilly, terwijl ook Nye zijn oordeel daarover openlijk duidelijk maakte. Over Owen, de deken van Christus' kerk betuigt Lilly zelf, dat deze scherpe en smadelijke uitvallen in zijn leerreden tegen hem deed, waarvoor hij hem in het openbaar ter verantwoording riep, terwijl hij zijn denkbeelden over deze kunst (als men die al zo noemen mag) aandrong door het oordeel van de abt Rinormitam.
Wij konden er niet achter komen, of Owen hem ooit voldoening heeft gegeven; wel, dat Lilly de zaak liet rusten. Hieruit blijkt, volgens een zekere schrijver ook weer, dat de Puriteinen en Independenten zeker niet behoorden tot de verwarde dwepers van die eeuw, of hun hersenschimmen deelden.
Ook ontviel Owen in hetzelfde jaar een andere vriend door de dood, namelijk Selden, die in Engeland bekend en beroemd was als wetgever en schrijver, maar vooral geacht en bemind werd om zijn warme vaderlandsliefde. En geen wonder, want weinig personen bezaten de helft van Selden's geleerdheid en waarschijnlijk heeft niemand zijn vaderland meer voordeel aangebracht door zijn pen, dan hij. De verschillende Latijnse werken van zijn hand tonen zijn veelzijdige kennis. Zowel in de oude als in de nieuwere letterkunde waren zijn verdiensten groot, terwijl zijn "Mare clausum", waarin hij het recht van Brittannië op de aangrenzende zeeën behandelt, zijn bekwaamheid als oudheidkundige en geleerde wijd en zijd deden bewonderen en vereren. Hij was met Owen de grondzuil van de bloei der hogeschool van Oxford en zij verenigden hun invloed om haar ondergang, die door verschillende gevaren dreigde, te voorkomen en haar naam en roem te verspreiden of te bevestigen.
Twee jaar later, in 1656, overleed de geleerde en algemeen beminde aartsbisschop Usher. Daar hij door de meest tere banden van een innerlijke vriendschap aan hem was verbonden, betreurde Owen dit verlies zeer.
Maar niet alleen Owen, alle rechtgeaarde mensen, die Usher wegens zijn uitstekende kwaliteiten en gaven kenden en bijzonder hoogachtten, beweenden zijn dood. Gematigd en vredelievend als hij was, schitterden zijn verstandelijke verdiensten vooral door zijn beminnelijk karakter.
Cromwell, wiens gunst Usher in een bijzondere mate genoot, bezorgde hem een

openbare plechtige begrafenis, terwijl Owen zijn nagedachtenis op een treffelijke wijze voor het nageslacht beschreef.
Het verlies van deze drie mannen was voor hun vaderland een zeer gevoelige slag. Hun gaven strekten immers tot het algemeen nut, zij gaven luister aan de eeuw, waarin zij leefden en hun eerbiedwekkende Godsvrucht bewees de heiligende kracht van het Evangelie, hetwelk zij oprecht geloofden en beleden.

HOOFDSTUK IX

De uitgave van een geloofsbelijdenis

De Independenten, die zich mettertijd vermeerderd en verspreid hadden, gevoelden behoefte aan een verenigingspunt. Daarom stelden de hoofden van de Independentse kerken in 1658 een algemene bijeenkomst vast, ten einde met elkaar een verklaring van hun geloof en genootschap te ontwerpen en uit te geven. Daar ook Owen een werkzaam aandeel in genoemde bijeenkomst had, willen wij deze zaak wat uitvoeriger beschrijven. Wij doen dat te liever, opdat daardoor het misverstand, dat ten aanzien van de gevoelens der Independenten gekoesterd wordt, mag afnemen en de belangrijkheid van deze vergadering begrepen en erkend zal worden.

Niemand, die voor zichzelf een belijdenis van zijn geloof, ter genieting van de christelijke voorrechten begeert, kan zulks op goede gronden aan anderen weigeren. Als een bepaalde groep zich mag verenigen en op een wettige wijze haar bestaan en haar bepalingen handhaven, dan mogen de verschillende andere groepen dat ook. Het bezwaar tegen het feit, dat een aantal groeperingen hun overeengekomen beginselen door een algemene verklaring willen uitdrukken en openbaar maken, zou ook onbillijk zijn. De openbare onderwijzing en de onderlinge oefening van een kerk verklaren haar leerstellingen en maken regelmatig haar grondbeginselen bekend. Daarom is het niet verkeerd te achten, dat ook door middel van de drukpers wordt gedaan, wat door woorden en daden op de plaats van de openbare Godsverering geschiedt.

De opvatting hierover bij de Independenten

De Independenten hebben nooit beweerd, dat het openbaar maken van hun gevoelens, noch de verklaring van hun betrachtingen onwettig zouden zijn, en als dit alles is, wat zij met hun belijdenis des geloofs bedoelen, dan is het hoogst onbillijk hen daarom als vijanden van rust en vrede voor te stellen.

Maar deze belijdenis, die een algemene openbare uitdrukking van hun geloof was, werd zeer verschillend opgevat. Er waren er, die haar gebruiken tot maatstaf en richtsnoer, waaraan het geloof en de rechtzinnigheid te allen tijde moesten getoetst worden en welker plechtige ondertekening de belijder verbond, zijn hele leven lang bij de beleden grondbeginselen te blijven.

Dit werd echter door de Independenten ontkend. Zij verlangden helemaal niet dat hun gevoelens tot een boekdeel, vol met menselijke instellingen, uitgebreid zouden worden en die te maken tot de toetssteen voor allen en voor elke tijd.

De wet van Christus schreef hun geen gedwongen eenheid of overeenstemming voor en zij waren te zeer overtuigd, dat zulks nimmer de vrede, de zuiverheid en de eendracht van de kerk zou bevorderen, maar integendeel de voortgang van de Waarheid krachtig verhinderen. Het eigenlijke doel, waartoe zij een belijdenis van hun geloof wensten, vindt men nauwkeurig beschreven in de voorrede van “De Savoyse belijdenis”.

Volgens deze voorrede was het ware en hoofdzakelijke doel der formulieren: de uitdrukking van het wezen en de grond der zaligheid, of de enigheid van hun geloof onder dezelfde vorm.

Men heeft dus hun onderling verdrag enkel en alleen te beschouwen als een vrijwillige vereniging tot dezelfde zaak, zonder iemand te dwingen of te noodzaken tegen zijn overtuiging te belijden, wat hij niet gelooft. Deze belijdenis legde geen last op, noch trachtte zij in een eis te veranderen, wat slechts een gevolg moest wezen, waardoor zowel de naam als de natuur van de belijdenis noodzakelijk zouden verbasteren.

Vroegere belijdenissen van de Independenten

Met deze beschouwingen gaven de Independenter al vanaf het begin van hun bestaan als kerkelijk lichaam hun verklaringen van hun geloof.

Reeds in 1596 verscheen in het licht: "Een ware belijdenis van het geloof onder de nederige erkenning van getrouwheid aan hare Majesteit, welke wij (ofschoon valselijk Brownisten genoemd) omtrent God vasthouden, en aan hare Majesteit en allen, die door de Heere over ons gesteld zijn, geven. "

Ongeveer acht jaar later werd "Een verdediging van zulke christenen, die gewoonlijk, doch ten onrechte, Brownisten genoemd worden" gedrukt. Dit werk, dat zowel in het Latijn als in het Engels uitgegeven werd, was opgedragen aan de hogescholen van Groot-Brittannië en het vasteland.

Hierin komt de volgende zinsnede voor: "Elke gemeente maakt op zichzelf een wezenlijke en volkomen kerk uit, die, uit haar eigen leden bestaande, onmiddellijk onder Christus Zelf staat, en van niemand dan van Hem afhankelijk is. "

Er wordt verondersteld, dat uit deze zin de benaming "Independenten" (= Onafhankelijken) afgeleid is. Deze aanduiding namen de Independenten zelf niet aan, maar werd hun spottend gegeven. Dit blijkt duidelijk uit de betiteling van de vroegere verdedigers van die gemeenschap en uit de herhaalde protesten tegen het onjuiste gebruik, dat door deze uitdrukking veroorzaakt werd. Zij wensten onafhankelijk te zijn van andere kerken in de uitoefening van de kerkelijke tucht, waarin ook alle andere kerken belijden onafhankelijk te zijn. Geen kerk kan zich toch rechtens bemoeien met de uitoefening van gezag, dan alleen omtrent haar eigen leden.

Het genoemde werk is tevens één van de vele bewijzen, die bijeen gebracht zouden kunnen worden, om aan te tonen dat de Brownisten geenszins verstoken waren van geleerdheid, noch vijanden daarvan waren.

Behalve deze verdediging gaven de Engelse Independenten te Amsterdam in 1611 een verklaring van hun geloof uit, welke in 1616 werd herhaald en vergezeld ging met een smeekschrift aan koning Jacobus om verdraagzaamheid. Dezelfde vorst en het parlement ontvingen vier jaar later een "Belijdenis van geloof" van hun konings-gezinde en getrouwe onderdanen, hoewel zij onbillijk AnaBaptisten werden genoemd.

Ook verschenen er in 1646 en 1656 nog twee geloofsbelijdenissen van de Independenten. De eerste werd uitgegeven door zeven Baptistische kerken in Londen, de andere door verschillende groeperingen in het graafschap Somerset.

Al de genoemde verklaringen erkennen op de meest duidelijke manier de leerstellingen van het Evangelie en bevatten de ware grondregels voor een christelijke beoefening. Ook zijn zij niet minder nauwkeurig ten aanzien van de gehoorzaamheid aan de regering of de overheid, dan die aan hun geloof in God, waaruit tevens de valsheid van de beschuldiging blijkt, die zo dikwijls tegen dit genootschap is ingebracht, als zouden ze ontrouw zijn aan de wettige soeverein.

In het jaar 1648 vergaderden de congregationale kerken van Nieuw-Engeland te Cambridge, om blijk te geven van hun overeenstemming met het leerstellige gedeelte van de Westminsterse belijdenis en om een plan voor de kerktucht, overeenkomstig hun eigen grondbeginselen, op te stellen. Verschillende oorzaken hadden verhinderd dit vroeger te doen.

Wij noemen slechts de volgende als de voornaamste. Lange tijd was de belijdenis vervolgd geworden, terwijl de meeste van deze kerken hun oorsprong aan bijzondere omstandigheden te danken hadden en daar zij ten opzichte van elkaar ver verwijderd

lagen, hadden zij niet de gelegenheid gehad zich onderling in dezelfde punten te verenigen. Hierop wordt gezinspeeld in de voorrede van de Savoyse belijdenis, als zij zeggen: "Wij zelf belijden, dat het de eerste kerken in het algemeen net zo ging als met zovele schepen, die, hoewel ze dezelfde vlag voeren, toch alleen van stapel lopen, afzonderlijk op de grote oceaan zeilen en blootgesteld zijn aan iedere wind. Zo moesten ook wij oproerige tijden verduren, elke wind van leer verdragen en hadden we geen andere leiding dan Woord en Geest en enkele bijzondere ouderlingen en broeders, terwijl gebrek aan vereniging en verheven uitstekende lichten er dikwijls de oorzaak van waren, dat men niet wist, waar men zich bevond. Maar, hoewel wij dit verzuim tot onze schaamte moeten belijden, zo moet iedereen toch erkennen, dat God het zo bestuurd heeft tot groter eer van Zijn Naam. Het was Zijn bijzondere zorg en macht, die over een ieder waakte, opdat allen bevonden zouden worden hun koers gericht te hebben naar dezelfde kaart en voor één haven bestemd geweest te zijn. En tevens, opdat thans uit deze algemene onderzoeking zou blijken, dat onze lading bestaat uit dezelfde heilige en gezegende waarheden van iedere soort, welke gangbaar en verdedigbaar zijn onder de andere kerken van Christus in de wereld. "

Cromwell geeft toestemming tot de vergadering

De grote toename van hun aantal gedurende de laatste jaren van Cromwell's regering schijnt hen genoopt te hebben tot de uitgave van hun verenigd geloof. Het openbaar worden van hun eenstemmigheid in het gehoorzamen van Christus kon dus de lasterlijke en valse geruchten, die met voorbedachten rade en op kwistige wijze tot hun nadeel werden rondgestrooid, weerleggen. Daarom verzochten zij de protector vrijheid om te vergaderen. Zij vonden dat zelf noodzakelijk, hetzij om hun zaak meer klem bij te zetten, hetzij om zonder vrees bijeen te kunnen zijn.

Volgens Eachard gaf Cromwell daartoe verlof met grote tegenzin. Dit is misschien waar, maar de protector willigde het verzoek niet in, omdat zij anders de natie weer in een bloedvergieten zouden wikkelen, zoals deze geschiedschrijver ons wil doen geloven. Olivier Cromwell wist immers heel goed, dat de Independenten de mensen er niet naar waren, om rampspoeden in het land te wensen of te veroorzaken. Waarschijnlijk gedroeg hij zich zodanig alleen uit staatkundig oogpunt. Zijn gezag berustte immers meer op de verdeeldheid, dan op de vereniging der partijen en omdat hij de presbyteriaanse bijeenkomsten afgeschrikt of ontmoedigd had, eiste de voorzichtigheid ook een onvriendelijke houding van hem jegens de vergaderingen van de Independenten.

Vergadering te Savoy

Nadat de toestemming verkregen was, werden de bedienaars van het Goddelijke Woord in Londen en omgeving door de secretaris van de raad van de protector schriftelijk opgeroepen tot een voorbereidende bijeenkomst. De brief, gedagtekend 15 juni 1658, bepaalde de vergaderplaats der ouderlingen van de congregationale kerken te Londen bij Mr. George Griffiths, predikant in Charter House. Op deze vergadering werd besloten een algemene bijeenkomst te houden op de 29e september eerstvolgend te Savoy, terwijl al de kerken van die naam in Engeland en Wales van genoemde Griffiths een schriftelijke uitnodiging ontvingen om gemachtigden af te zenden. Uit verschillende brieven, in antwoord terugontvangen en door Pack in zijn "Dissiderata" bewaard gebleven, blijkt, dat de uitgenodigde kerken over het algemeen hartelijk met deze maatregel instemden, hoewel enige op duidelijke wijze de vrees te kennen gaven, of

hieronder ook iets staatkundigs verborgen lag. De afloop toonde echter duidelijk dat deze vergadering niet voorgesteld was, om één of andere verbintenis met de staat aan te gaan of te bevorderen.
Wat de vergaderplaats betreft, delen wij nog mee, dat de Savoy een groot oud gebouw was, dichtbij het strand gelegen. Vroeger was het een paleis van de graaf van Savoy, die het stichtte en er zijn naam aan gaf. Later werd het door John van Gaunt en verschillende aanzienlijke personen bewoond en vervolgens diende het tot klooster en hospitaal.
Ten tijde van Cromwell woonden er enkele hofbeambten en werd het voor algemene doeleinden gebruikt en derhalve de Independenten tot een vergaderplaats aangewezen.

Vaststelling van de geloofsbelijdenis
Toen de bepaalde dag van de vergadering gekomen was, lieten meer dan honderd kerken zich door een dubbel aantal ouderlingen vertegenwoordigen, die tot de 12e oktober bij elkaar bleven. Na de eerste dag met vasten en bidden te hebben doorgebracht, werd overwogen of men de Westminsterse belijdenis onveranderd of gewijzigd zou aannemen, of een geheel nieuwe zou opstellen. Het laatste verkreeg de voorkeur, evenwel met de bepaling, om zich zo dicht mogelijk bij de geregelde orde van de genoemde belijdenis te houden.
De commissie, die tot dit einde werd benoemd, bestond uit Dr. Owen, Goodwin, Nye, Bridge, Caryl en Greenhill, met Mr. Griffiths als secretaris.
Hetgeen de commissie per dag samenstelde, werd vervolgens nauwkeurig onderzocht en beoordeeld en wat men aannam werd daarna door algemene instemming bekrachtigd. Zo ontstond de belijdenis des geloofs en de order van de congregationale kerken in Engeland, opgesteld te Savoy in 1658, die naderhand in kwarto uitgegeven werd. Een lange voorrede versierde het werk, die, naar men zegt, van Owen's hand was, hoewel zij door al de leden van de commissie ondertekend werd.
Professor Hornbeck vertaalde de belijdenis in 1659 in het Latijn en voegde ze bij zijn brieven over het Independentisme aan Durry.

Verschillende denkbeelden van de Independenten
Over het wezen en de aard, van de christelijke leer geven de Savoyse en de Westminsterse belijdenis dezelfde verklaring; maar de eerste bevat niet, wat de laatste weergeeft met betrekking tot de macht van de synoden, de kerkelijke bestraffingen, het huwelijk, de echtscheiding en het gezag van de overheid in zuiver Godsdienstige zaken, punten, die nimmer door het parlement werden bekrachtigd.
Daarentegen heeft de Savoyse belijdenis aan het een hoofdstuk over de instelling van de kerken en haar vastgestelde opdrachten, waaruit wij enige zinsneden vermelden; om na te gaan, of de tegenwoordige Independenten daarover dezelfde beschouwingen en gelijke grondbeginselen volgen, als destijds hun voorgangers.
In dit verband wordt verklaard, dat Christus aan iedere kerk alle macht en gezag gegeven heeft, welke ter voortzetting van haar opdracht en kerkelijke tucht nodig zijn, met bevel deze macht volgens de ingestelde voorschriften te gebruiken en het gebodene uit te voeren.
Hier vloeit uit voort, dat Christus boven dit algemeen bepaalde, geen enkele kerk heeft ingesteld, die bekleed is met, of gerechtigd tot, het uitoefenen van enig gezag in Zijn naam over de andere.
Al de leden, zo zeggen zij verder, zijn heiligen door een krachtdadige roeping, blijkens

hun, belijdenis en wandel, die geen heerschappij over elkaars geloof hebben. De personen, met een bedienende macht bekleed, zijn herders, leraars, ouderlingen en diakenen, waaruit te zien is, dat er slechts vier ambsbedieningen door hen worden erkend. Vervolgens wordt het werk der herders, leraars en ouderlingen in onderscheiding van dat der diakenen besproken: Wel stellen zij een onderscheid tussen de personen, die de kerkelijke regering uitoefenen ten aanzien der gaven, maar niet ten opzichte van het ambt.
De gewone wijze van aanstelling tot het herderlijke ambt bestond in het opleggen der handen met vasten en bidden. De personen, aldus aangesteld, waren rechtmatige en verordende bedienaars van Christus. De oplegging der handen sloot geen minderheid in en strekte zich slechts uit tot de bediening, die aanvaard werd. Bij vertrek of beroeping naar een andere gemeente moest dezelfde inwijding worden herhaald.
Iedere kerk was vrij in de verkiezing van haar herder, terwijl de eigen toestemming van de kant van de leraar hem tot de kerk voegde en bij haar deed blijven. Op deze wijze trachtte men de liefde tot de Waarheid het beginsel van verbinding bij allen te doen zijn, zonder baatzucht of veinzerij.
Ten aanzien van kerkelijke straffen verklaren zij het volgende. De macht om kerkelijke straf uit te oefenen is door Christus alleen gegeven aan de bijzondere kerk. Deze, en geen synode of kerkvergadering heeft opzicht over haar eigen leden. Gaat iemand zich te buiten, dan is alleen de gemeente gerechtigd met afsnijding te dreigen of werkelijk van de gemeenschap der kerk uit te sluiten. Maar in moeilijke omstandigheden en in geval van verschil over punten van leer en besturing, waarbij de kerken in het algemeen, of een kerk in het bijzonder groot belang heeft, is het naar de mening van Christus, als vele kerken samen vergaderen en onderling raad houden over hetgeen tot vrede, eensgezindheid en stichting dient. Toch bezitten deze vergaderingen niet de macht, noch het recht om enige kerk of personen op te leggen, wat zij besluiten. Zij hebben slechts de zaken te overwegen, te beoordelen en hun raad dienaangaande te geven, opdat aan iedere kerk vermeld mag worden, wat men nuttig en dienstig vindt.
Behalve deze nu en dan voorkomende synoden, zo belijden zij, heeft Christus geen kerkvergaderingen vastgesteld. Er zijn geen bepaalde samenvoegingen van kerken of haar bedienaars tot kleinere of grotere vergaderingen ingesteld. Volgens Hem bestond er immers in het koninkrijk Gods geen voorrang, noch ondergeschiktheid, want één was hun Meester en al de leden waren broeders, die elkander dienden door de liefde.
Om deze wijze verklaarden de Independenten duidelijk hun beschouwingen over de instelling van de kerk. Men zou er zich over kunnen verwonderen, dat er toch nog mensen waren, die hen niet verstonden, of voor hun beraadslagingen vreesden. Maar dergelijke mensen betwijfelen de oprechtheid van hun uitdrukkingen, of waren te zeer bevooroordeeld als het om kerkelijke macht ging. De afgevaardigden van de kerken waren immers afgezonden om met elkaar de zaken te overwegen en geenszins met macht en gezag bekleed om dingen vast te stellen en te bepalen. Eigen, vrijwillige keuze was het grote beginsel, dat zij ter samenvoeging slechts huldigden en geen stelselmatige vormen zonder geest of leven. Zij waren te zeer overtuigd, dat achting en liefde voor de Waarheid de enige houdbare grondslagen van blijvende en duurzame eensgezindheid en overeenstemming in de kerk zijn. Vandaar het grote verschil tussen hen en de Presbyterianen, bij wie het gezag dat door de kerkelijke vergaderingen gevorderd werd, trapsgewijs en regelmatig van lager tot hoger in beheersing en overheersing overging.
De Savoyse belijdenis geeft over deze ondergeschiktheid in allerlei organen haar ernstig wantrouwen te kennen. Toch erkenden, de Independenten steeds het nut van een

algemene vergadering, wanneer één of ander kwaad onderzocht of verwijderd moest worden, of wanneer het algemeen belang de inspanning van de verenigde krachten vorderde. Maar om zonder noodzaak bij elkaar te komen vonden zij een schadelijke zaak en zou alleen maar tot nutteloze, of misschien wel verderfelijke dingen kunnen leiden. Om op sommige plaatsen tot meer eensgezindheid te komen, zou wel wenselijk zijn, maar dat te willen bereiken, door het recht van de kerk over te geven of haar macht in de handen van enkele, bekwaam geachte personen te stellen, zou niet alleen twijfelachtig, maar ook onvoorzichtig zijn. Een vereniging, die voortkomt uit liefde en oprechte achting, verschilt te veel van een verzameling, die opgebouwd is uit een stelsel van macht en gezag.

Uittreksel uit de voorrede van Owen

De voorrede van de belijdenis vermeldt ook verschillende belangrijke regelingen der zaken. Zij verklaart, dat de Independenten — ondanks veel tegenstand en bestrijding —, altijd staande zijn gebleven en dat het beginsel van zachtzinnigheid en toegeving met betrekking tot christenen van elke overtuiging, die vasthouden aan de noodzakelijke grondslagen van het christendom, door alle christelijke staten en kerken gehandhaafd behoorde te worden. Deze overtuiging is altijd hun groot beginsel geweest, hetwelk zij zich niet schamen voor de hele christenwereld te belijden. Zij blijven erbij, dat elke belijder van Christus met zijn dwalingen van kerkelijke aard (en die de burgerlijke maatschappij niet aantasten of verwoesten), verdragen en toegelaten moet worden om, overeenkomstig zijn licht, even zo goed de voorrechten te genieten als zijn broeders, die met recht op de grootste zuiverheid aanspraak maken. Ook verklaren zij plechtig, dat, als zij de macht hadden gekregen, die sommige broeders hen toebedeelden, zij die vrijwillig aan allen zouden hebben toegestaan.

Waarschijnlijk was dit het eerste werk, waarin deze inderdaad christelijke gevoelens zo duidelijk en juist werden voorgedragen. Het is thans gelukkig niet nodig, hun juistheid te bewijzen of hun nut te verdedigen.

Ook is het waard opgemerkt te worden, hetgeen in de voorrede gezegd werd over de voorspelling, die men zich verstout had bij de opkomst van de Independentse grondbeginselen te doen. Het is: “Er waren er — hoewel geen profeten —, die vanaf het begin onzer kerken op ons de woorden van de apostel toepasselijk maakten, dat wij anderen vrijheid beloofden, terwijl wij zelf dienstknechten der zonden en des verderfs waren, en, dat wij eerlang, waarschijnlijk spoedig, in de gevangenis terecht zouden komen wegens allerlei soort van grillen, dwaze inbeeldingen en zedeloosheid. Maar de hele wereld kan, na de ondervinding van vele jaren, nu zien, dat de genadige God ons niet alleen heeft gehouden in die algemene vereniging des geloofs en der kennis des Zoons Gods, welke al de heiligen deelachtig zijn, maar ook in dezelfde waarheden en dat enige van de uitnemendste hervormde kerken in hun beste, dat is in hun eerste tijden, tot haar gekomen zijn. ”

Insgelijks erkenden zij het als een bijzonder bewijs van Gods genadige tegenwoordigheid en goedheid, dat zij in de korte tijd, die zij zonder voorafgaande regeling vergaderd waren, zoveel werkzaamheden verrichten en zulk een vereniging en overeenstemming ondervinden mochten.

De vergadering wekt de haat van Baxter

Toch waren er, die de bijeenkomsten van de vergadering en haar handelingen alleen maar afkeurden. Dat was trouwens ook wel te verwachten.

Maar, dat Baxter, die voor een groot voorstander van vrede en eensgezindheid wilde doorgaan, dit ook zou doen, had men niet verwacht. En toch was hij hun hevigste bestrijder. De manier, waarop hij zich over de leden —in het bijzonder over Owen, die de vergadering leidde — en over enkele stukken van de verklaring des geloofs uitdrukt, onteren zowel zijn persoon als zijn Godsvrucht.
In plaats van zijn hatelijke lasteringen, die elkaar ook nog tegenspreken; hier weer te geven, denken wij de lezers meer genoegen te doen door het getuigenis van James Forbes uit Gloucester aan te halen.

Het verslag van Forbes
Door de valse voorstelling van zaken van Baxter daartoe aangezet, geeft Forbes, die als lid de vergadering bijwoonde, daarvan een verslag, dat ons gunstig moet doen denken over de Godsvrucht en de plechtige handelingen van deze bijeenkomst.
"In de eerste plaats", zegt hij, "verklaar ik plechtig en met alle ernst, die de zaak vereist, dat ik nooit op een bijeenkomst van Evangeliedienaars en afgevaardigden der kerk zulk een mate van genadige tegenwoordigheid des Heeren heb ondervonden. Door de goedheid van God reeds boven de zeventig jaren oud, mocht ik bij verscheidene synoden tegenwoordig zijn. Ik was dus (althans enigermate) in de gelegenheid, de zaken te beoordelen. Maar nooit was ik getuige van die vrede, liefde en eendracht onder elkaar als op deze vergadering, en ik betwijfel zeer of ik wel ooit aan deze zijde van de eeuwigheid weer zoiets zal ontmoeten. Het was werkelijk voor allen een voorsmaak van de hemel op aarde. Redevoeringen in zielstreffende bewoordingen zoals daar, hebben mijn oren, voor en na die tijd, niet gehoord. In het algemeen heerste er de meest aangename overeenstemming tussen de verstanden en harten.
Mr. Howe, destijds kapelaan bij de protector, was onder de aanwezigen. Eerst besteedden wij enige dagen met vasten en bidden van 's morgens tot 's avonds toe, en, wanneer iemand gebeden had (ik zeg de waarheid, ik lieg niet) dacht ik: die persoon is niet te overtreffen. En toch muntten zij, die volgden, nog meer uit. Hetzelfde geldt ook ten aanzien van het prediken. "

Aanmerking op de belijdenis
Als er toch een aanmerking op de Savoyse belijdenis gemaakt moest worden, dan zou het dezelfde zijn, die al de voortbrengsels van die aard betreffen. In vergelijking met haar omvang bevat ze te weinig zaken.
Er is te veel verduidelijking en te grote omslag bij de geloofswaarheden, net alsof het niet voldoende was de algemene leer te geloven, zonder de reden daartoe aan te voeren en de zaken, die daarop betrekking hebben, op te nemen. En het was juist deze maatregel van voorzichtigheid in het vermenigvuldigen van bepalingen, die bedoeld was, om onvruchtbare en schadelijke twisten en verdeeldheden te voorkomen.
De uitdrukkingen van het geloof, die de Heilige Schrift vermeldt, zijn buitengewoon kort en zakelijk en daardoor het best te verstaan, terwijl de waarheden, die door alle christenen noodzakelijk geloofd moeten worden, niet zelden in een enkele volzin samengevat worden.
Hadden alle samenstellers van belijdenissen deze Schriftuurlijke kortheid in acht genomen, in plaats van zich op een stelselmatige uitbreiding toe te leggen, dan zou er minder verschil en verdeeldheid onder het volk van God hebben bestaan.
Een afschrift van de onderhavige belijdenis viel in handen van Peter du Moulin, een

bekend protestants geestelijke in Frankrijk. Deze scheen het voornemen te hebben om de belijdenis in de Franse taal over te zetten, maar vooraf zond hij enkele aanmerkingen daarover naar Engeland.
Uit de brief, die Dr. Owen van hem ontving, blijkt, dat Du Moulin of een vervalste copy van de belijdenis had, óf dat hij zelf de stellingen verdraaid en veranderd had. De aanmerkingen van Du Moulin gewagen althans van tastbare tegenstrijdigheid, onzin, dweperij en valse leringen. De juiste tijd, wanneer dit gebeurde, wordt niet vermeld, maar uit sommige dingen kan worden afgeleid, dat het kort voor Owen's dood voorviel.

De belijdenis wordt Cromwell aangeboden
Nadat de verklaring met algemene stemmen was bekrachtigd, werd zij door Dr. Goodwin, in naam en op last van al de dienaars en afgevaardigden van de congregationale kerken, die op de vergadering tegenwoordig waren, aan Richard Cromwell aangeboden. Bij deze gelegenheid werd door Goodwin gezegd: "Wij dragen Uwe Hoogheid op hetgeen wij gedaan hebben, betrouwende op uw bescherming van het algemeen geloof, eenmaal de heiligen overgeleverd. Het Evangelie en haar zaligmakende waarheden, onze nationale begiftiging, zijn door Christus bij Zijn hemelvaart tot een erfmaking nagelaten, en aan enigen ten voordele van het volk toevertrouwd. Daarvan spreekt ook Paulus in naam van de Evangeliebedienaars, begerende, dat men voor hetzelve zou waken. Bij ons nu zijn de overheidspersonen de bewaarders van de beide tafelen, en daarom vertrouwen wij dat Uwe Hoogheid, als onze hoogste overheid, hetzelve moge beschermen en uitbreiding geven. "

Aanmerkingen op de toespraak.
Wij erkennen, dat wij deze toespraak niet goed begrijpen. Het Evangelie en haar waarheden waren toch niet het bijzondere eigendom van de Engelsen en zeker geen nationale begiftiging. En, wat het volgende betreft: de stelling, dat de overheid de bewaarder daarvan is, is op zichzelf hoogst gevaarlijk, maar staat bovendien lijnrecht tegenover de erkende gevoelens dienaangaande van de opstellers der aangeboden verklaring. Ook kon men geen bescherming noch uitbreiding van de belijdenis verlangen, omdat zij niet tot een toetssteen of regel ter verbinding werd gegeven. Over het algemeen is zij weinig bekend geweest en door de Independenten zelfs niet algemeen gebruikt. Daar zij op geen enkele wijze bekrachtigd was, had zij nimmer gezag, terwijl de congregationale kerken, die volgens hun grondbeginselen afkerig van uiterlijke vormen waren, alleen maar vereniging en verbinding in de kennis en de liefde der Waarheid zochten. Volgens ons had deze belijdenis met de Westminsterse dit gemeen, dat zij slechts uitdrukkingen waren van hetgeen men gevoelde en die men onderdanig en met oprechtheid en eenvoudigheid ter kennis van de overheid bracht.
Het congregationale lichaam betoonde een gematigde ijver in het bevorderen van haar grondbeginselen. Of hun dit tot eer strekt, of dat zij daarover zijn te misprijzen, zal verschillend beantwoord worden, al naar dat men deze grondbeginselen belangrijk of minder belangrijk, zo niet schadelijk acht. Het is echter zeer gewenst, dat de leden van een christelijke gemeente rekenschap kunnen geven van hun geloof en de uitoefening van hun Godsdienst en daarbij behoort niemand onverschillig te zijn omtrent de bevordering en verbreiding van de waarheden, die hij gelooft. Het koninkrijk Gods bestaat niet alleen in uiterlijke opdrachten, tekens of woorden, maar toch hebben wij behoefte aan de uitdrukking van iedere zaak, waarvan wij in de aanbidding van God in ons eigen gemoed ten volle overtuigd zijn.

De dood van Olivier Cromwell

Wel had Olivier Cromwell de vergadering te Savoy toegestaan, maar hij mocht die niet meer beleven. Reeds de 3e september vóór de bijeenkomst, de dag, die hij wegens zijn vroegere roemrijke overwinningen gewoon was plechtig te gedenken, had hij het tijdelijke met het eeuwige verwisseld. Wij hopen, dat de laatste ook zijn grootste en gunstigste overwinning, een overwinning van zonde en bederf, geweest mag zijn, in weerwil van de gedachten en oordeelvellingen zijner vijanden.

Zoals wij reeds eerder in dit werk hebben opgemerkt, voelen wij ons niet geroepen, om de verschillende voorvallen in zijn openbaar of persoonlijk leven uitvoerig te vertellen en willen wij zijn lof niet vergroten of Zijn misslagen verbloemen. Toch is het zeker, dat zijn bekwaamheden buitengewoon, en zijn verdiensten voor land en Godsdienst groot waren. Dit is algemeen bekend, wat zijn beweegredenen ook geweest mogen zijn. Daarbij bleven zijn bijzondere zeden onbevlekt, zijn achting voor Godsdienst en Godvruchtige personen hield stand tot zijn dood toe, terwijl hij stierf na een gebed, dat de christen voegde en niet onwaardig was voor Engelands protector.

De beschrijving, die Baxter over het karakter van Cromwell geeft is over het geheel genomen vermoedelijk vrij juist, maar om hier over te nemen voor ons te lang.

Het gevoelen van Owen over de protector is ons al meerdere malen gebleken. Owen kende Cromwell van nabij door een lange persoonlijke omgang, zowel vóór als na zijn verheffing tot de hoogste waardigheid van de staat. Hij eerde hem als een waardig persoon en als christen. En, hoewel zijn denkwijze in latere tijd, toen bij Cromwell eer- en heerszucht in de plaats schenen te treden van nederigheid en vaderlandsliefde, werd gewijzigd, herriep hij nimmer hetgeen hij vroeger betuigd had. Wel deed het hem leed, dat de protector zijn vorige belijdenis vergat en hun vriendschap verflauwde, zo niet eindigde; maar de beschuldiging, dat Owen Cromwell in zijn laatste ziekte de zaligheid verzekerde, bewijst voldoende, dat Owen bekend stond om gunstig over de protector te denken.

Deze beschuldiging was echter vals, hetgeen blijkt uit het antwoord van Owen op die beschuldiging, daar hij hem niet alleen tijdens zijn ziekte, maar reeds lang daar vóór, niet meer gesproken heeft.

De Godsdienstige toestand tijdens Cromwell

Het valt niet mee om van de werkelijke toestand der Godsdienst tijdens de regering van Cromwell een nauwkeurige en juiste beschrijving te geven. Oordeelt men naar bepaalde uiterlijke verschijnselen en gaat men die vergelijken met hetgeen volgende tijden te zien gaven, dan moet de beoordeling in dat -opzicht bijzonder gunstig uitvallen.

De sfeer en het voorkomen van het hof waren gunstig; gebed en vasten behoorden algemeen tot de Godsdienstplichten van de aanzienlijken en een uitwendige belijdenis baande de weg tot een voordelige betrekking of strekte tot aanbeveling bij één of andere bevordering.

In geheel Engeland werd gedurende vele jaren niet gespeeld, terwijl grove zedeloosheid onbekend was. Bij allen, van de prins tot de soldaat, vertoonden zich de gelaatstrekken van de leer der Puriteinen. Maar, nemen wij tot maatstaf van ons oordeel in deze het innerlijk gehalte van de Godsdienstige verrichtingen, dan zal onze waardering noodzakelijk zeer verminderen. De gevoelens van veel mensen waren immers onregelmatig en de uitoefening van hun Godsdienst buitensporig, terwijl bij velen dweepzieke slingeringen en schijnheilige vertoningen voorkwamen om daardoor slechts

hun tijdelijke belangen te dienen. De juiste beschouwing ligt waarschijnlijk tussen beide voorstellingen. Aan de ene kant moet men niet onvoorwaardelijk prijzen en goedkeuren, maar aan de andere kant niet op een onvoorzichtige wijze afkeuren en verwerpen, wat er gehoord en gezien werd. Zonder de zwakheid en zonde, (samengaand met de belijdenis der Godsdienst, of met de onzuivere beginselen die velen slechts tot een Godsdienstig voorkomen bewogen), te verkleinen en te ontkennen — toegegeven zelfs, dat een groot gedeelte enkel geveinsdheid en dweperij was—, zal er toch veel echte Godsdienstigheid overblijven. Immers, waar zoveel valse munt in omloop was, daar moest noodzakelijkerwijs ook een grote hoeveelheid zuiver metaal zijn.
Bij de uitmuntendste personen van die tijd bestond ongetwijfeld wat onSchriftuurlijke geestdrift en misschien was dat met de meeste mensen wel het geval; maar om daar uit af te leiden, dat alles vals en onnatuurlijk bedrog was, zou toch niet billijk, noch verstandig zijn.
Daarom zegt Jortin: "Hervorming wordt zelden voortgezet zonder vurigheid en ijver, die aan geestdrift grenzen. En, zoals Cicero heeft waargenomen, dat er nimmer een groot man was, zonder Goddelijke aanblazing, zo had zelden iemand in tijden van verdeeldheid veel ijver voor burgerlijke en Godsdienstige vrijheid en een werkzaam aandeel in de strijd tegen onbeheerste tirannie, blinde ongerijmde Godsdienst-plechtigheid en schijnheilige staatkundige Godsverering, zonder daarbij tevens een hevigheid te bezitten, die hem bij sommige gelegenheden de perken van zedige en gematigde reden deed overschrijden. "
Ook Mark die in geen enkel opzicht van geestdrift te beschuldigen valt, verklaart: "Veel dwalingen in onze beoordeling en enige misleidingen van de satan, met ons werk vermengd, bewijzen niet, dat het werk in het algemeen niet gewrocht wordt door de Geest van God.
Hoe groot de invloed van de Geest ook mag zijn, het is niet te verwachten, dat die nu in een mate geschiedt als destijds aan de apostelen, waardoor wij onfeilbaar in alle punten van de christelijke leer zouden zijn. En zouden er misleidingen van de satan komen, terwijl een grote Godsdienstige zaak de overhand krijgt, dan bewijst zulks geenszins dat die zaak niet door Gods Geest gewerkt is. Het bedrijf van Jannes en Jambres bewees immers niet, dat er geen ware wonderen geschiedden, toen zij tegelijkertijd hun valse werk door de macht van de boze verrichtten.
Het is bovendien zelfs mogelijk, dat dezelfde personen onderwerpen van veel licht en kracht des Heiligen Geestes zijn en toch in andere opzichten vervoerd worden door de verleidende werkingen van de duivel.
Dit schijnt wel een tegenstrijdige zaak te zijn, maar zij is toch niet minder waar, dan dat de ware heiligen, in hun tegenwoordige toestand, bij grote genade veel bederf bezitten en dat de oude en de nieuwe mens tezamen in één persoon bestaan.
Indien dus degenen, die hier bedoeld worden, werkzaam zijn en in grove dwalingen of schandelijke misdragingen vervallen, dan moeten zij daaruit niet opmaken, dat zij in het algemeen zonder leiding en besturing van de Geest zijn. Zulke zaken zijn immers altijd in een tijd van hervorming te verwachten.
Als wij de kerkelijke geschiedenis nagaan, dan zal blijken, dat iedere grote verandering in en vernieuwing van de Godsdienst altijd gepaard ging met veel van dergelijke zaken.
Zo was het reeds in de tijd van de apostelen met de Gnostieken (geheimkenners) en aldus was het ook gesteld met de verschillende secten in de dagen van hervorming, zowel in Engeland onder Karel I en Cromwell (toen de rechte Godsdienst de overhand kreeg), als elders. Zaken als deze kan men in overvloed vinden. "

Het is beslist niet nodig, deze opmerkingen te verduidelijken. Hieruit blijkt toch, dat men niet werkelijk Godsdienstig behoeft te zijn, om over God te spreken, veel leerredenen te gaan horen, of zelfs niet om lange gebeden te doen. Dit alles kan door velen verricht worden, terwijl aan hun gedrag te merken is, dat hun voorgeven meer dan verdacht moet worden gehouden.
Maar vinden wij hiermee gepaard gaande een vurige ijver voor rechtvaardigheid, de eer van God en het geestelijke en lichamelijke welzijn van de mensen met daarbij een opofferende, werkzame belangstelling om het Evangelie te prediken en liefde om voor de Waarheid te lijden, dan ligt het met het uiterlijke van een Godsdienstige belijdenis toch wel geheel anders. De oprechtheid van dergelijke mensen in twijfel te trekken zou een onrechtvaardige, althans onbillijke zaak zijn.
En toch waren er ten tijde van Cromwell heel wat mensen met deze eigenschappen, die nochtans voor dweepzieke en gestrenge waarnemers van de Godsdienst, of voor schijnheilige bedriegers en onrechtvaardigen gehouden werden, hoewel zij onder Karel II en Jacobus hun belijdenis van de Waarheid met hun bloed bekrachtigden. De tweeduizend afgezette bedienaars des Woords en het tien maal zo groot aantal leden, dat goederen, vrijheid en leven verloor, behoorden voor het grootste gedeelte tot het gemenebest. Op grond van hun gedrag, hun volharding en hun lijden hebben wij ze niet voor waanzinnige geestdrijvers te houden, zoals door zovelen werd gedaan, maar voor eerbiedwaardige personen met een verheven en oprechte Godsvrucht.
Ten aanzien van de Godsdienst was er tijdens het gemenebest geen enkele kerkregering, die begunstigd of vastgesteld was om te heersen. Wel genoot de presbyteriaanse een aparte onderscheiding. De bedienaars van het Evangelie in de parochiale kerken hadden zeer verschillende gevoelens. Velen huldigden in het geheim de bisschoppelijkheid en de liturgie. Anderen waren voor een gewijzigde of hervormde episcopale regering. Enigen betoonden zich onverschillig ten aanzien van de verschillende kerkvormen en stelden voor zichzelf geen belang in de zaak van God. De overigen behoorden tot de Independenten en (hoewel minder in aantal) tot de Baptisten.
De oorzaak hiervan lag voor het grootste gedeelte in de staatkunde van Cromwell, die, bevreesd als hij was, dat de één of andere partij de overmacht zou krijgen, de verscheidenheid bevorderde. Hielden de leraars zich maar op het gebied van de Godsdienst, zonder zich met zijn zaken te bemoeien en betrachtten zij daarbij slechts hun ambtsplichten, dan werden zij noch bemoeilijkt, noch zeer begunstigd. Zo'n toestand mag bij velen regeringloosheid en verwarring in de hand werken, maar het blijft een zekere zaak, dat de grote bedoeling van het Evangelie in Engeland nooit krachtiger is bevorderd dan gedurende dit tijdvak. Er werd geen gewetensdwang geëist en in het Godsdienstig leven werd er geen inbreuk gemaakt op ieders vrijheid. Ook waren er geen voorgeschreven bepalingen, die de mensen noodzaakten hun krachten voor het welzijn der zielen ijverig in te spannen. Iedereen werkte, naarmate liefde en belangstelling hem drongen. Men zat zonder vrees in alle gerustheid onder zijn vijgenboom, terwijl het Woord des Heeren zijn vrije loop had.

Invloed van Cromwell

De invloed van Cromwell's leven en sterven op de belijdenis en de zaak van de Independenten, die hij naar men meende bijzonder bevoordeelde, heeft men sterk overdreven. Sommigen hebben Cromwell voorgesteld als de grondlegger en stichter van het aanzien en de achtbaarheid van die partij en zijn dood de rampspoedigste

gebeurtenis genoemd, die haar ooit getroffen heeft. Wij ontkennen niet, dat de Independenten onder zijn invloed volkomen vrijheid, bescherming en bevordering genoten, en wel in zulk een mate als hun sedert die tijd niet weer ten deel is gevallen. Deze zegeningen, die zij met anderen gemeen hadden, te ontkennen, zou zeker ondankbaar zijn en de protector de lof te onthouden, waarop hij aanspraak maakt, zou niet rechtvaardig zijn. Toch zijn wij niet van het bovenvermelde gevoelen. De Independenten werden helemaal niet boven de anderen begunstigd en zijn bescherming bevoorrechtte hen niet. Deze was hun in enige opzichten meer nadelig dan nuttig. Ook bestonden zij als instelling reeds voordat Cromwell's naam bekend was, terwijl oorzaken, die geheel buiten hem lagen, hun vermeerdering en achting bevorderden. Eerder zou men kunnen zeggen, dat Cromwell zijn verheffing voor een groot gedeelte aan hun invloed te danken had. Immers, hun roem en goede naam en hun liefde voor vrijheid en recht benevens hun ijveren tegen kerkelijke heerschappij, wist hij voor zijn eigen doeleinden te leiden en te gebruiken. Daar vandaan komt het gezegde: "Cromwell klom op de schouders van de Independenten tot het toppunt van eerzucht, waarna hij ze onbeleefd uit zijn dienst ontsloeg of ondankbaar vergat. "

Het genot van gunst en bescherming moet onder Cromwel's bestuur in zekere mate uitgestrekt zijn geweest over allen, die de belijdenis van de echt apostolische grondbeginselen hadden aangenomen. Het zou echter vreemd zijn te verklaren, dat een Independent als zodanig geen voorwerp van de bescherming van de staat behoorde te zijn. Indien echter de roem van een christelijke belijdenis alleen maar in een bloot lidmaatschap, of slechts in de genieting van rijkdom en eer bestaat, dan moet deze beschouwing bijzonder dwaas genoemd worden. Maar, bestaat ze in het geestelijk karakter van haar leden (en wie zal dat durven loochenen), hetzij bij velen of weinigen, dan zal geen wereldlijke macht haar eer stellen in de bevordering van de Godsdienst.

Een lid van de Engelse kerk heeft eens geestig opgemerkt: "Het zuivere en echte christendom was nimmer en kan ook nooit de Godsdienst zijn, die tot enige natie op aarde behoort. Het is, door welke menselijke gezaghebbende wetten dan ook, niet mogelijk goud te delven, zonder daarbij heel veel stof van minder allooi te verwerken. Niet zodra wordt dit kleine korreltje mosterdzaad door de vruchtbare regen van de burgerlijke bijval bevochtigd, of het groeit op tot een grote boom, onder wiens schaduw het niet zal ontbreken aan plunderende roofvogels, die voor zichzelf geriefelijke woningen maken, ten einde de schoonheid van de boom te bederven en zijn vruchten te vernielen. "

Als de één of andere gezindte uitsluitend het voorwerp van staatsbegunstiging wordt, dan heeft dat direct invloed op haar belijdenis. Ieder, die eer, bevordering of voordeel verlangt, heeft dan een motief om zich onder haar banier te begeven. Haar belijders en hun achting nemen dan zichtbaar toe, maar in evenredigheid heeft er een vermindering van zuiverheid en Godsvrucht plaats. De Independenten waren echter nooit de voorwerpen van de bijzondere bescherming der regering. En, in zo verre die regering hun belijdenis aannemelijker achtte en hen bevoorrechtte, werkte zulks eerder nadelig dan tot voordeel voor hen. Immers, dit veroorzaakte een toevoeging van enkele onbestendige en veranderlijke geesten, rusteloos dobberend in de stroom van de staatsgunst en bereid, om de lof van de aangenomen belijdenis overal uit te bazuinen, maar ook gereed om haar eer te vertreden, naarmate zij voordeel of schade scheen te beloven. Zulke gelukzoekers, wat ook hun rang mag wezen, versterken geenszins de wezenlijke kracht van een christengemeente; hun verwijdering is eerder een zegen, dan een straf.

Ook in een ander opzicht werkten de gunst en de bescherming van Cromwell nadelig voor de zaak van de Independenten. Velen hielden uit onkunde of gebrek aan onderscheiding hun beginselen voor revolutionair en republikeins. En tot op heden is dit een wapen voor de vijanden, wegens de door God gestelde macht en de Godsdienst des harten.
Wij ontkennen niet, dat enige Independenten aan de democratische regeringsvorm de voorkeur gaven boven de monarchale, althans de onbeteugelde monarchale, maar hetzelfde deden destijds ook veel andere uitmuntende en verdienstelijke personen. Maar, wat wij ten sterkste ontkennen is, dat hun Godsdienstige gevoelens in verband stonden met staatkundige bedoelingen. Zij zochten geenszins onder de schijn van Godsdienst naar wereldlijke macht en gezag. Heeft dus de gunst, die Cromwell hun bewees, sommigen doen denken en beweren, dat de Independenten uit hun aard en natuur republikeinen en revolutionairen waren, dan ontstond dat uit vooroordeel en misverstand. En zo werd iedere zaak, die rechtstreeks of zijdelings gedurende het bedoelde tijdperk met bloed te maken had, deze groepering ten onrechte schandelijk ten laste gelegd. In een Schriftuurlijke zin des woords heeft de Independentse kerk meer gebloeid onder de regering van een koning, dan onder het protectorschap, terwijl de standvastige, nauwgezette ondersteuners en vrienden van de Hannoverse erfopvolging altijd gerekend zijn tot het genootschap van de Britse Independenten.

Het verslag van Tillotson

Nooit heeft het ontbroken om personen of zaken, waarvan men een afkeer had, bespottelijk voor te stellen. Zo ook heeft men, volgens ons, te oordelen over een verhaal van Tillotson, dat door Burnet wordt vermeld en waarin ook Owen betrokken is. Het verhaal is blijkbaar bedoeld, om de Independenten in een verachtelijk licht te plaatsen.
“Ik was”, zegt Tillotson, “een week na de dood van Cromwell toevallig te Whitehall en hoorde, dat er op die dag een vasten bij het hof gehouden werd. Dit had plaats in de audiëntie-zaal, waarheen ik mij uit nieuwsgierigheid begaf. Aan de ene kant van de tafel zaten Richard Cromwell en de overige familieleden, aan de andere zes predikanten, onder wie Th. Goodwin, Owen, Caryl en Sterry.
Hier hoorde ik veel vreemds; genoeg om iemand eens en voor altijd te doen walgen van die geestdrijvende brutaliteit. God werd als het ware ter verantwoording geroepen, waarom Hij Cromwell zo spoedig had weggenomen; Zijn handelingen werden Hem verweten.
Goodwin, die slechts enkele minuten voor Cromwell's dood had verzekerd, dat hij niet zou sterven, durfde nu onbeschaamd te zeggen: “Gij hebt ons bedrogen en wij zijn bedrogen geworden. ” Sterry, die om voorspoed voor Richard bad, gebruikte de volgende onwelgevoeglijke woorden: “Maak hem het afschijnsel van des Vaders heerlijkheid en het uitgedrukte beeld Zijner zelfstandigheid. ”
Wij willen niet ontkennen, dat deze gebeurtenis plaats vond, maar menen voldoende reden te hebben de juistheid van dit verslag sterk te verdenken. In de eerste plaats lag het in de aard van Burnet om veel fouten te maken, terwijl het vermelden van gesprekken, lange tijd nadat die hadden plaats gevonden, nooit veel bewijs voor hun nauwkeurigheid heeft gegeven.
De woorden van lord Lansdowne over de betrouwbaarheid van hetgeen Burnet weergeeft, nemen we hier over. Hij zegt: “De geschiedenissen van Burnet zijn weinig meer dan een samenkoppeling van verhalen van deze en gene. Het “iemand vertelde mij” is bij hem immers schering en inslag. Daarop grondt hij zijn gezegden. Maar zulk

soort getuigenissen missen de noodzakelijke grond tot bewijs van de waarheid. Men kan onmogelijk enige zekerheid krijgen over zulke verhalen, die van de één op de ander zijn overgegaan en waardoor er altijd verschil en verandering in de onderscheidene berichten van verschillende personen optreedt. ”
En sir John Dalrymple zegt: “Ik heb nooit de zaken van Burnet aan dagtekening en oorspronkelijke bronnen getoetst, zonder die onjuist te bevinden. ”
De genoemde plechtigheid heeft waarschijnlijk plaats gehad, maar dat Tillotson enkel uit nieuwsgierigheid bij zo'n gelegenheid de audiëntie-zaal van de protector binnenging, komt ons verdacht voor. Ook schijnt Burnet er niet aan gedacht te hebben, dat Goodwin's woorden, waaraan Tillotson zich ergerde, voorkomen bij Jeremia 20: 7. Wij voor ons denken, dat Goodwin die in dezelfde zin heeft gebruikt als de profeet Jeremia, die Gode geen ongerijmdheid toeschreef, maar slechts uitdrukte, wat de mens, onder toelating, gedaan had.
Van Owen worden er geen uitdrukkingen vermeld. Ook geloven wij niet, dat hij zich onder de aanwezigen bevond. De bijzondere verhouding tussen hem en de familie van Cromwell had opgehouden. Trouwens, volgens zijn eigen woorden, had hij de protector tijdens zijn laatste ziekte niet ontmoet. Ook behoorde hij niet tot de geestelijken op wier naam en achting Richard zeer gesteld was. Daar hij door hem niet begunstigd werd, was hij hoogst waarschijnlijk niet onder de verzochten tot deze plechtigheid, noch onder degenen, die zich daartoe vrijwillig zouden hebben aangeboden. Het hele verhaal schijnt een onnauwkeurige herinnering te zijn aan hetgeen destijds plaats had en aangevuld en opgesierd te zijn om de partij van Cromwell ten toon te stellen. Hieruit zien we wat voor een geloofwaardigheid bepaalde berichten bezitten, die, hoewel ze versterkt werden door de getuigenissen van bisschoppen en aartbisschoppen, moesten dienen om personen en zaken in een verkeerd licht te plaatsen.
Over een zekere zaak willen wij de lezers hier ook nog inlichten. Voor degenen, die zich aan het vasten en bidden bij de dood van Cromwell ergeren, geven we als tegenhanger een toneel weer; dat 's avonds na de kroning van zijn koninklijke opvolger, nog wel op zondag, plaats vond bij het hof.
Daarover wordt een verslag gegeven door Everlyn, een aanzienlijk man en Godvruchtig persoon; in geen enkel opzicht een dweper, maar een warm vriend van de kerk en de koninklijke familie.
Hij zegt: “Ik kan nooit de ongebondenheid, wellust, Godloosheid, ja Godvergeten-heid vergeten, waarvan ik nu zeven dagen geleden, op de dag des Heeren, getuige was. De koning zat en speelde met zijn bijzitten, Portmouth, Clareland, Mazarine, enz. Franse jongelui zongen minneliederen in die doorluchtige galerij, terwijl bijna twintig van de bekendste hovelingen met andere ongebonden personen aan de dobbel waren rondom een grote tafel, waarop voor een waarde van minstens 2000 pond sterling aan goud lag. ”
Dit ene verhaal vertelt ons genoeg over de ongebondenheid en Godloosheid van Karels hof, die de verschrikkelijkste gevolgen voor het land deden vrezen. Als men slechts enkele jaren terug keek, dan had het volk grote reden om uit te roepen: O tempora!, O mores! O tijden!, O zeden!
De onlangs door lord Braybrok uitgegeven verkorte gedenkschriften van Pepys, bevatten insgelijks veel van dergelijke zaken, die de schandalige toestand van het hof doen kennen, benevens de beklagenswaardige diepte, waarin de openbare zeden gezonken waren.

Owen schrijft over de gemeenschap met God

Behalve de reeds genoemde en door Owen uitgegeven werken tijdens zijn vicekanselierschap, hebben wij van zijn hand een geleerde verhandeling over: "De gemeenschap met God". Zij zag het licht in 1657, kort nadat hij die betrekking had verlaten en schijnt een uitbreiding te zijn van een leerrede.

Klaar en duidelijk wijst hij aan hoe elke persoon van het Goddelijk Wezen, Vader, Zoon en Heilige Geest, werkzaam is in liefde, genade en vertroosting omtrent de heiligen, waaruit hun dankbaarheid, blijdschap en vertrouwen vloeien. Vervolgens bevestigt hij uit de Schrift, dat de gemeenschap met elke Goddelijke Persoon onderscheiden is, overeenkomstig de titel van de verhandeling, waarop de natuur van iedere gemeenschap, als met de Vader in liefde, met de Zoon in genade en met de Heilige Geest in vertroosting, uitgebreid worden verklaard. Het boek bevat veel belangrijk en heerlijk onderwijs. Het ontwerp, dat tot de grondslag van de zaligheid behoort, omvat de verheven vorm van de belijdenis eens christens. Zonder een geestelijk grondbeginsel, waarvan de natuur verstoken is, en haar voortgaande oefening, zal de eigenlijke waarde van het werk niet worden gekend.

Het christendom heeft echter geen overeenkomst met het oude heidendom en het bevat geen wetenschappelijke leerstelsels, die voor het gewone volk verborgen zijn, maar toch zijn er zaken, die degenen, die in de voorhof van de tempel blijven, niet verstaan; deze zijn alleen het eigendom en voorrecht van hen, die in het heiligdom mogen indringen. Er is een inwijding nodig; niet door mensen, maar door God. Als men die niet ontvangt, lijken de zichtbare voorstellingen van het Evangelie slechts toneelvertoningen, die men niet begrijpt en geen indruk geven. Het zondige, blinde schepsel kan de heerlijkheid der onzichtbare dingen van God niet zien, tenzij zijn ziel een bewerking ondergaat als de ogen van een blinde, wiens gezichtsorgaan van datgene ontdaan wordt, wat het licht des hemels buiten sluit. Ja, het gemoed van de mens moet een zedelijke verandering ondergaan, een vernieuwing of herschepping, opdat het verstand mag kennen en het hart mag begeren de dierbaarheid en het geluk van het koninkrijk Gods.

De grote bedoeling van dit werk der Goddelijke genade is niet de herstelling van de leerstelsels der natuurlijke Godsdienst, noch de openbaring van een volmaakt burgerlijk wetboek of de bevestiging van de zekerheid van de toekomende staat. Neen, dit alles behoort wel tot haar uitvloeisels en gevolgen, waarop velen in het christendom berusten, maar het doelt op een vereniging van een Goddelijke natuur tussen God en het schepsel; op de toebrenging van een Goddelijk vermogen en een volmaakte verlossing van alle zonde en bederf, waardoor het een ruime ingang krijgt in het eeuwige koninkrijk des Heeren.

De zonde heeft het werk van God op aarde verwoest en ontsierd. Daarom is het de inhoud van het Evangelie, wat het Goddelijk Wezen van eeuwigheid voornam en in de tijd uitvoerde. Het wilde een nieuwe wereld scheppen, bestaande in een grote familie, aan welker hoofd geen veranderlijk, broos en aards schepsel is geplaatst, maar de eniggeboren Zoon van God, de Heere des hemels en der aarde. De opstand en afval brachten wanorde en verwarring; zij verbraken de gemeenschap tussen de volzalige Schepper en zijn redelijk gelukzalig schepsel, maar Christus verzoende en bevredigde deze partijen en herstelde de harmonie weer, terwijl God van de hemel getuigenis gaf, dat Zijn werk goed was.

Maar, alleen degenen, die Goddelijk verlicht worden (1 Thess. 4: 9) treden in deze beschouwingen; zij alleen kunnen verstaan, wat Owen over de gemeenschap met God schrijft. Waarin toch bestaat deze gemeenschap anders, als in de genieting van God

door ons, overeenkomstig de openbaring en uitvoering van de verzoening? Wie hiervan nog verstoken is, weet niets van het Evangelie of haar groot doeleinde. Hij mag het geschiedkundige daarvan naarstig onderzoeken, haar leringen en waarheden bepeinzen en de instellingen nauwgezet waarnemen, maar zolang hem het geestelijk grondbeginsel ontbreekt, is zijn kennis alleen maar vormelijk en voedt hij zich slechts met de bladeren in plaats met de vruchten van de boom des levens.
Als bewijs, hoe weinig dit vaak wordt gedaan — zelfs van. hen, die denken de enige ware christenen te zijn —, vermelden wij de woorden, die Wood ter recensie van Owen's werk gebruikt.
"In dit boek", zo zegt hij, "wordt op een wonderlijke manier uitgeweid in dubbel-zinnige en zeldzame woorden, in femelende, geheimvolle en onverstaanbare uitdrukkingen, om de eenvoudigste en duidelijkste waarheden te verduisteren of te verbergen. Op andere plaatsen probeert de schrijver door een dikke mist van gevoelloze bewoordingen een soort van sluier te trekken over de vele dwalingen, die in zijn leerstelsels voorkomen. "
Zo ver ons bekend is, komen in het hele werk nog geen half dozijn woorden voor, die voor ieder Engels sprekend persoon onverstaanbaar zijn. Ook is de stijl niet vreemd of bijzonder, behalve het eigenaardige, dat al de werken van Owen onderscheidt. De duisternis, waar Wood over klaagt, ligt alleen in het onderwerp der verhandeling, dat wil zeggen, omdat Wood het niet verstaat. Voor een blinde is de beschrijving van de natuur der kleuren niet te begrijpen, net zo min als de regels der toonkunst dat voor een dove zijn en dit wordt veroorzaakt door een gebrek aan vermogen.
Het is dan ook geen wonder, dat iemand, die slechts door opvolging in naam en belijdenis een christen is, de wezenlijke heerlijkheid, natuur en schoonheid van het Evangelie niet verstaat. Immers, de natuurlijke mens begrijpt niet de dingen, die des Geestes Gods zijn, maar acht ze dwaasheid, omdat ze geestelijk onderscheiden worden, (1 Cor. 2: 14). Bij de laatste is het een zedelijk, bij de anderen een natuurlijk gebrek. Maar wat een belangrijk verschil geeft dit ten aanzien van de verantwoordelijkheid, omdat het voor de eersten een ramp, maar voor de laatste een misdaad is.
De belangrijkste aanmerking op dit werk van Owen is, dat het te stelselmatig of te wetenschappelijk behandeld is. Vandaar, dat er maar weinigen zijn, die zijn wijze van beschouwing volgen en de genoemde gemeenschap, zoals hij, tussen de Vader, de Zoon en de Heilige Geest, zo nauwkeurig onderscheiden. Toch is de grondslag van Owen's behandeling in de Schriftuur gegrond, hoewel hetgeen er ter verduidelijking bijgevoegd is, daarvan schijnt te verschillen. Te veel nauwkeurige onderscheiding strijdt tegen Gods eenheid en overeenstemming, die doorstraalt in al Zijn werken en niet overeen komt met de beminnelijke vrijheid, die de vrije spreekwijze van de Heilige Schrift onderscheidt. Onverschillig te zijn omtrent het belang van zich nauwkeurig uit te drukken over de geopenbaarde waarheden, of meer nauwkeurigheid daarin te gebruiken, zijn twee uitersten, die onwelgevoeglijk en verderfelijk zijn.
Het laatste was de tekortkoming van Owen en andere Godgeleerden van zijn tijd, het eerste is een kwaad van de tegenwoordige schrijvers. Die nauwkeurigheid deed in ieder geval de gevoelens van de schrijver over ieder belangrijk punt van het christendom goed kennen, terwijl de tegenwoordige wijze van handelen het uiterst moeilijk maakt — zelf bij de meest beminde en geachte Godgeleerden —, hun geloof aangaande de verschillende onderwerpen recht te verstaan. Of dit laatste veroorzaakt wordt door gebrek aan kennis van zaken, of uit vrees door een eerlijke belijdenis van de verloochend wordende waarheden de achting van de wereld te verliezen, willen wij niet beoordelen. Misschien ontstaat het wel uit beide oorzaken, maar het is een

beklagenswaardige zaak, vooral ook, omdat zulke schrijvers een grote invloed hebben op de openbare denkbeelden en op het gedrag van het volk.
De verhandeling van Owen is echter zeer belangrijk, vooral als men de toestand in aanmerking neemt, waaronder zij geschreven werd. Hoewel hij gedwongen werd tot veel onaangename veelomvattende beschouwingen en verhalen ten aanzien van de ongewijde wetenschappen en tot tijdrovende bijzondere bezigheden, was zijn gemoed echter veel boven het stof verheven. Terwijl niemand meer en ernstiger dan hij opkwam voor vrijheid en geleerdheid, waren de weldaden, door Christus verworven en het geestelijke belang van zijn volk, de grote voorwerpen van zijn hartelijke betrachting. Sterk ijverde hij tegen een overmoedige, willekeurige regering en sluwe onwetendheid en daarbij mocht zijn hart zijn in het werk van zijn hoge Zender en verheven boven roemzucht en oneerlijke zelfbedoeling in hetgeen hij ondernam.
Geen ondergeschikt voorwerp nam de plaats in, die de geestelijke zaken alleen behoren te bezitten en nooit schreef hij, zelfs niet in de meest gewichtige en uitgebreidste pennestrijd die hij voerde, met zoveel lust en genoegen, dan over de gemeenschap met God.
Dit kostbare voorrecht was vooral zijn vertroosting te midden van zijn aftrekkende werkzaamheden, die hij, hoewel strijdig tegen het verlangen van zijn ziel, had te verrichten. Vandaar, dat hij even als de beminde bisschop Horne, tijdens het vervaardigen van zijn werk over de psalmen, kon zeggen: “Deze bezigheid scheidde mij van het rumoer des levens, het gedruis der staatkundige wereld en het geraas der dwaasheid. IJdelheid en droefheid vluchtten voor een tijd; zorg, onrust en verdriet bezochten mijn woning niet. Fris stond ik 's morgens op voor mijn taak, terwijl de stilte van de nacht mij nodigde mijn werk te vervolgen. Ik kan werkelijk in waarheid betuigen, dat voedsel en rust mij in die tijd minder waard waren, dan deze arbeid. Ieder gedeelte werd gemakkelijk bewerkt en tot een goed einde gebracht en alleen het laatste veroorzaakte bij mij droefheid, omdat het werk nu beëindigd was. ”

Owen over scheuring in de kerk

Eerst na een tijdsverloop van twintig jaar werd Owen's verhandeling heftig bestreden, waar wij later nog op terug komen. Tijdens de uitgave van deze verhandeling waren de Independentse kerken de voorwerpen van verwijt en verkeerde voorstellingen, vooral van de kant van de toonaangevende Presbyterianen. Zij meenden, dat enige van hun bedienaars niet dié belangstelling in de algemene zaak betoonden als zij krachtens hun roeping en macht verplicht waren. Er werd verondersteld, dat men meer zijn tijdelijke welvaart, dan het belang van de kerk behartigde. Zelfs Owen en anderen, die aanzienlijke betrekkingen hadden, maakten daarop geen uitzondering.
Dit bewoog dan ook Mr. Beverly van Rowal tot het schrijven van een brief aan Owen, waarin hij hem ernstig en dringend verzocht de welstand van de Kerk te bevorderen en te verdedigen. Beverly schrijft: “De Waarheid zelf dringt en roept u door deze belangrijke regels tot een sterkere en meer nauwkeurige verdediging. En tot wie van haar kinderen zou zij ook eerder om hulp de toevlucht kunnen nemen, dan tot u? Of kent gij iemand, die geschikter en beter in staat is haar belangen te bevorderen? Oordeel zelf, dat gij juist de man zijt, omdat uw naam reeds zo beroemd is bij de geleerde wereld en de christenheid, dat alleen haar verschijning al een voldoende verdediging inhoudt. Mag ik u dan niet in Christus' naam nog eens belasten voor Hem en dit gedeelte Zijner Waarheid op te staan, zoals dat vroeger het geval was? (Esth. 4: 14). Wij hebben daarvoor reden in uw benoeming en plaats, u door God in die bijzondere betrekking te

Oxford gegeven, op zulk een tijd en tot zulke belangrijke diensten. Dit voorzag God zelf en Hij wilde u ter bevordering van Zijn Waarheid gebruiken. Kunt gij dan nalaten uw krachten daartoe te besteden? Wie zal zo'n voortreffelijke roeping lichtvaardig veronachtzamen en zo'n belangrijk werk afwijzen, door er zich niet om te bekommeren? Geen wonder dat de herinnering daaraan met het nageslacht zal vergaan, indien zij, die de heerlijkheid van God in Zijn dienst hebben geproefd, dat zo weinig waarderen, of althans hun vele en uitstekende gaven tot haar bevordering niet willen aanwenden?
Is dit een tijd, waarin duisternis, verachting en spot de berg der Waarheid overdekken; is dit een tijd voor u, gij hoofden van de colleges en voorgangers van de kudde, om prachtig gezolderde huizen te bewonen en aanzienlijke bezittingen te hebben, terwijl wij, armen, door droefheid neergebogen, onze hoofden onder de struiken verbergen en God voortdurend smeken enig voortreffelijk werktuig te bekwamen en te bekrachtigen?
Ik voor mij ben liever bereid te sterven, dan de Waarheid te verlaten! Wat zou er gebeurt zijn, waarde heer!, als wij allemaal zoals u en enige anderen waren bevorderd? Wat voor een voldoening geeft dit, terwijl de zaak van de Waarheid, die bloedende en stervende is, niet verzorgd of verdedigd wordt?
Voor hoeveel niets betekenende kale plichtplegingen hebt gij tijd, en gij kunt geen ogenblikken afzonderen tot een werk, dat in wezen blijft, ja zelfs leven zal verschaffen aan de zaak na uw dood! Ik hoop, dat God eindelijk de vele smekingen en tranen zal gedenken, die in het verborgen voor Hem worden uitgestort ten behoeve van hetgeen ik heb geschreven. En word ik uit mijn werk gezet, dan zal ik mijn overige dagen in bitterheid mijner ziel zachtjes voortgaan, mij intussen verheugende, dat ik bij mijn jongste snik bij de gelukzalige zielen van Shepard, Hooker en Cotton zal komen.
Neemt u mij, waarde heer!, mijn fouten, zowel ten opzichte van de zaak als van de vorm, niet kwalijk, en, als gij Jezus Christus waarlijk liefhebt, en die kerkelijke vloek van 1 Cor. 16:22 vreest, laat dan dit schrijven bij u de droefgeestigheid alleen maar bevorderen. " (De schrijver van deze opmerkelijke brief schijnt een teer Godvruchtig man geweest te zijn, die veel over de zaak der Congregationalisten aangevallen werd. Als vroegere leermeester aan de hogeschool te Cambridge, had hij later een werkzaam aandeel in de dienst des Heeren in verschillende delen van Schotland en Engeland, waarschijnlijk bij het leger. In 1655 kwam hij te Rowal, waar hij met veel ijver en belangeloze opoffering de Heere diende tot 1 juni 1658, toen hij overleed.
Hij schreef over verschillende zaken bij wijze van antwoord aan Wood te St. Andrews tegen Locker. Ook gaf hij een antwoord aan Hornbeck in het Latijn, de "Independentismo", en één aan een zekere Simson over de vrije toelating).
De brief van Beverly, gedagtekend 24 februari 1657, bleef bij Owen niet zonder uitwerking. In hetzelfde jaar nog verscheen van hem een klein werkje onder de titel: "De ware natuur der scheuring ontdekt en overwogen in betrekking tot de tegenwoordige Godsdienstgeschillen", Oxford 1657.
De verklaring, die Owen naar het licht der openbaring aan het woord scheuring gaf, werd niet door iedereen overgenomen. Vandaar de strijd, die dit werkje veroorzaakte.
Owen zegt, dat het woord scheuring oorspronkelijk wijst op een scheiding van de delen in een samengesteld lichaam, overdrachtelijk en bij vergelijking op een verdeling van gevoelens en betrekkingen in een zedelijk, Godsdienstig of staatkundig lichaam. Verder toont hij aan, dat de apostelen alleen dán dit woord gebruiken, als zij de onnodige geschillen en verdeeldheden, die de leden van een kerk in strijd met de liefde, de voorzichtigheid en de verdraagzaamheid onder elkaar hadden, bedoelden en tegengingen.

Zou daarom iemand schuldig zijn aan de zonde van scheuring, dan moest hij behoren tot een door Christus verordende kerk en in haar teweeg brengen en veroorzaken, wat ter verstoring van de christelijke eendracht, liefde, enz. , of ter verwarring en verhindering van de uit te voeren oefening der plichten in de verheerlijking van God strekte.
Maar hier volgt tevens uit, dat de scheiding van één of meer kerken van andere kerken geen scheuring is en als zodanig nooit in de Heilige Schrift voorkomt, te meer als het lichaam, waarvan de afscheiding plaats heeft, geen Goddelijke instelling heeft, noch als een enkel persoon zich om des gewetenswil van zulk een kerk afzondert.
Daarom is de hoon, door de Roomsen de Protestanten, door de Bisschoppelijken de Presbyterianen en door de laatsten de Independenten aangedaan, ten enenmale onrechtvaardig. Niet de scheiding op zichzelf, maar het beginsel waaruit en de wijze waarop die geschiedt, bepalen haar natuur. Owen spreekt over dit onderwerp zeker zoveel, als Dr. Campbells dat in zijn voortreffelijke verhandeling doet, waarnaar wij de lezer tot meerdere voldoening verwijzen.
Het zou een gelukkige zaak geweest zijn en de onderlinge vrede zeer hebben gediend, als deze zaak altijd zo begrepen was geworden! Maar dit was helemaal niet naar de zin van hen, die zich het meest vermaken, als zij hun ban-bliksems naar anderen kunnen slingeren. Geneigd als men is om zijn tegenpartij hatelijk te maken, tracht men haar een scheurziek karakter te geven, hoewel het billijker zou zijn de ware oorzaak bij hem te zoeken, wiens onchristelijke leer en handelwijze waarschijnlijk de voornaamste reden tot afscheiding geven.
Daarom zegt de beroemde Hales terecht: “Scheuring is bij sommige Godgeleerden sinds lang één van die schrikbeelden geweest, welke zij, die verlangen één partij in de Godsdienst staande te houden, gebruiken, om het onderzoek te weren. Bevreesd voor verlating of bestrijding, in geval de zaken verdacht voorkomen of dwaling ontdekt wordt, probeert men daardoor de zaak aan het schrikken te verkrijgen en de invloed vruchteloos te maken. ” Het is waard opgemerkt te worden, dat de afzichtelijke natuur van de scheuring zelden sterker getekend wordt, dan wanneer sommigen de gemeente verlaten. Als scheurzieken — zo veel als er maar zijn— verlangen in een maatschappij opgenomen te worden, dan wordt hun schuld aan deze misdaad nooit te kennen gegeven. Dit is een duidelijk bewijs, dat deze zonde erger wordt gevonden, naarmate de verlating geacht wordt de belangen, gevoelens of het gezag van de mens te beledigen. De opmerking van de verstandige Alsop verdient daarom wel behartigd te worden, als hij zegt: “De scheuring op kerkelijk gebied gelijkt op een vuurpijl, die te zwaar geladen en slecht bestuurd, terugstuit en de kanonnier verwondt. Hij, die de vuurmond hanteert, dient zorgvuldig en voorzichtig te zijn, opdat het vuur op de juiste man afgaat. ”

Owen's werk door Dr. Hammond beantwoord

-Het werk van Owen, dat geen enkele bijzondere partij begunstigde, omdat volgens hetzelve al de protestanten in betrekking tot anderen, in de gewone zin des woords, scheurziek waren, werd weldra heftig bestreden.
De eerste aanval verrichtte Dr. Hammond aan het eind van zijn vervolg ter verdediging van Grotius.
Omdat de redeneringen van Dr. Hammond alleen maar bestemd waren om het gezag van de bisschoppelijkheid ook na de tijd van de apostelen te handhaven, liet Owen die onbeantwoord.

Reactie van Firmin

Van meer belang was de beantwoording van Owen's werk door Gilis Firmin. Als hij het over de scheuring van een geestelijke vereniging heeft, onderzoekt hij bescheiden en met kennis van zaken de bepaling van Owen over de natuur der scheuring en hij wijst aan, dat deze zaak een uitgebreider kwaad kan zijn, dan de bepaling van Owen voorgeeft. Het werk, dat 157 pagina's beslaat en in 1658 uitgegeven werd, getuigt van een christelijke geest.

Volgens Firmin is scheuring de verbreking van de eenheid, die Christus van Zijn kerk eist en zich uitstrekt tot de hele zichtbare belijdenis van het christendom.

In het wezen van de zaak bestaat er tussen Owen en Firmin geen verschil, maar dat is wel enigszins het geval, als het over de uitgestrektheid van de bepaling gaat. De uitdrukking van Owen, dat Firmin hem, noch de zaken, waar hij over schreef begreep, was te straf.

Mr. Firmin was immers een bemind en geacht bedienaar des Woords te Shalford in Essex en vooral ten aanzien van de Oosterse talen en letterkunde en de kerkelijke geschiedenis een uitmuntend geleerde. En, als hij een Presbyteriaan was, dan behoorde hij zeker tot de gematigsten, waardoor Edwards hem voor een Independent heeft aangezien.

De beschuldigingen van Cawdry

Het heftigste verzet tegen Owen's werk kwam bij deze gelegenheid van de kant van Daniël Cawdry, predikant te Billingmagn in Northamptonshire.

Als overtuigd Presbyteriaan schreef hij nog hetzelfde jaar op hoge toon een schotschrift, getiteld: “Het Independentisme is één grote scheuring!”, dat gericht was tegen de verhandeling van Owen. De zaak, waar het verschil over gaat, veronderstelt hij als uitgemaakt en de naam Independent bewijst al genoeg. Verder zegt hij: “Scheuring is zo'n verfoeilijke misdaad en zo gevaarlijk en schadelijk voor de zaak van God, dat geen smadelijke uitroep tegen haar boosheid te groot of te zwaar kan zijn. ”

Maar Cawdry vergat bij deze woorden, dat hij in deze zaak net zo oordeelde, als degenen, die zich —hoewel onrechtmatig— uitsluitend het karakter van de ware kerk toeëigenden entten, die hun gezag betwijfelden of met hen van mening verschilden, voor vermetele dwazen hielden.

Ook betuigt deze driftige ijveraar op weeklagende toon, dat nu de vervloekte vruchten van de Godsdienstige verdraagzaamheid gemaaid worden, en zegt, dat deze verdraagzaamheid in zeven jaar de Godsdienst in de gemoederen der mensen meer verwoestte, dan de bekrachtiging van gelijkvormigheid in zeventig jaar vermocht te bewerken.

De bedoeling van zijn geschrift was te bewijzen, dat de Independenten, terwijl zij de aldus genoemde vervloekte verdraagzaamheid huldigden, door een onrechtvaardige scheuring kerken hadden verzameld uit de presbyteriaanse verenigingen. Maar deze beschuldiging was niet nieuw. Destijds werd dit de onvergeeflijke zonde van de Independenten geacht zelfs ondanks hun verdelging op geschiedkundige gronden.

Immers, de eerste presbyteriaanse kerk in Engeland werd in 1572 te Wansford gevestigd, terwijl de Independenten reeds in 1570 een kerk in Londen hadden. Als dit dus een punt van belang is, dan blijkt daaruit, dat de Independenten er eerder waren, dan de Presbyterianen. Ook was er bij het ontstaan minder verschil tussen de beide groeperingen als later, toen het Schotse denkbeeld meer gehuldigd werd.

Het verdient ook opgemerkt te worden, dat de presbyteriaanse vereniging in Engeland,

die opgericht werd door degenen, die voor koningin Maria vluchtten, in de laatste rechterlijke uitspraak gehouden werd voor de oorzaak van al de geschillen, die ontstaan konden onder de bedienaars en het volk. Daarom bepaalde zij in haar kerkelijke tucht, dat bij zulke geschillen, de gemeente zou vergaderen, en wat die of haar meerderheid oordeelde, een verbindend wettig besluit voor ieder lid zou zijn. In een bijvoegsel achter zijn werk beschuldigt Cawdry Owen van onstandvastigheid en noemt hij zijn gevoelens onbestendig. Als bewijs daarvoor wordt aangevoerd, dat Owen in 1643, toen hij nog met de Presbyterianen verbonden was, in hun geest schreef, maar dat hij in 1657, na minstens tien jaar een Independent geweest te zijn, de gevoelens van die secte deelde. Op deze manier trachtte men meermalen zijn partij in een hatelijk daglicht te stellen.

Het antwoord van Owen aan Cawdry

Owen bleef niet in gebreke om Cawdry te beantwoorden. Na enkele weken verscheen van zijn hand een verhandeling, waarin de ware natuur van scheuring beschouwd en de congregationale kerken in Engeland verdedigd werden tegen de aanval van Mr. Cawdry. Hoewel Owen slechts weinig tijd aan dit opstel kon wijden, werden de zaken bondig beschreven, de bewijzen of stellingen van Cawdry weerlegd en Owen's vorige bepalingen gehandhaafd. Wel erkende Owen, dat hij vroeger tot zijn ongeluk (eigenlijk tot zijn geluk) door een voortdurende gemeenschap met Presbyterianen - zowel Schotten als Engelsen -, tegen zijn gemoedsgesteldheid een uiterlijke vorm had gehuldigd, maar hij geloofde niet, dat er thans één Godvruchtig persoon van zulk een gezindheid, met betrekking tot de tegenwoordige verschillen, in Engeland was.

De beschuldiging van scheuring en onbestendigheid, die op hem en zijn broeders was gelegd, beantwoordde Owen met de opmerking: “Hij, die zich kan beroemen in veertien jaar niet veranderd te zijn in zijn gevoelens over enige zaken, heeft mij niet tot zijn mededinger. ”

Weer een antwoord van Cawdry

Het volgend jaar kwam Cawdry op het onderhavige onderwerp terug, waarbij hij nogmaals zijn beschuldiging tegen Owen en de Independenten beweerde en in een vloed van persoonlijke dingen de kracht van zijn bewijzen probeerde te zoeken. Evenals in 1645 tegen het werk van Cotton, “De sleutelen van het koninkrijk der hemelen” genoemd, en in 1651 over de tegenstrijdigheid van de Independentse richting met de Heilige Schrift en zichzelf, gaf hij thans zijn gemoed lucht door het zeggen van van allerlei hatelijkheden en het verkeerd voorstellen van karakters.

Owen verdedigt Cotton en zichzelf

Om aan de zaak meer klem te geven, gaf Owen de verdediging van Mr. Cotton uit, die hij kort voor zijn dood tegen de aantijgingen van Dr. Cawdry geschreven had. Bij deze verdediging voegde Owen een antwoord van zichzelf, waarin hij aantoonde, dat Cawdry en zijn medestanders niet meer rechtvaardigheid door de Bisschoppelijken voor scheurzieken konden beschouwd worden, dan de Independenten door de Presbyterianen.

De laatsten hadden immers bij de komst van het Evangelie in Engeland geen vastgestelde orde, maar waren na die tijd ontstaan. En als zij het recht tot bijzondere vereniging hadden, waarom de Independenten dan niet?

Verder maakt Owen met grote achting melding van Cotton en noemt hem een persoon van uitgebreide geleerdheid, echte Godsvrucht en onvermoeide arbeid in de zaak van

Christus. Daar hij onder de eersten van die gevoelens in Nieuw-Engeland behoorde, was zijn zienswijze niet zo zuiver als bij latere Independenten. Vandaar, dat mannen als Baillie en Rutherford op sommige punten met hem verschilden en hem, hoewel met christelijke bescheidenheid en in liefde, bestreden.

Een geschrift over de verzoeking

Daar met de laatste uitgave de strijd tegen Cawdry geëindigd was, gaf Owen in 1658 nog een verhandeling uit over de verzoeking. Naar aanleiding van Matth. 26: 41: "Waakt en bidt, opdat gij niet in verzoeking komt," beschouwt hij de natuur en de kracht van de verzoeking, het gevaar om er in te komen en de middelen daar tegen. Zoals zijn andere geschriften van een practische aard zijn, heeft hij hierin vooral de toestand van de tijd op het oog. Ernstig en dringend wijst hij op de ontzaglijke tekenen, die de Heere steeds gaf: op de geesten der dwaling, die zich wijd en zijd verspreidden, op de verdeeldhed en en scheuringen, die overal de overhand hadden en op het algemene verval in ijver en heiligheid des levens. Dit zijn de verzoekingen, die het geloof van velen te gronde heeft doen gaan. De verhandeling bevat echter niets plaatselijks en heeft dus een blijvende waarde, zolang er christenen zullen zijn, die blootgesteld worden aan de gevaren van de wereld.

Een boek over de Goddelijkheid der Schriftuur

Het volgende werk van Owen's hand was een lijvig boekwerk over "De Goddelijkheid der Schriftuur", dat in 1659 werd uitgegeven. Opgedragen aan zijn vrienden, hoofden der colleges, leraren van Christus' kerk en studenten in de Godgeleerdheid aan de hogeschool, behandelt Owen achtereenvolgens de oorsprong, het gezag, de duidelijkheid en de kracht van de Heilige Schrift, waardoor wordt aangewezen hoe wij weten, dat zij het Woord van God is. Ook worden de zuiverheid en de juistheid van de overzetting uit de Hebreeuwse en Griekse teksten van het Oude en Nieuwe Testament duidelijk gestaafd. Enige nauwkeurige opmerkingen over het gebruik, de uitlegging en de wezenlijke strekking van de Goddelijke Openbaring besluiten het geheel.

De christen vindt hier op een voortreffelijke wijze aangetoond, waarom zijn gemoed overtuigd en verzekerd is, dat zijn hoop op de eeuwige zaligheid niet is gegrond op kunstig verdichte fabelen. Het licht en de kracht van de geopenbaarde Waarheid geven een verzekerend getuigenis aan de ziel.

Zoals het eigen is aan het licht, om niet alleen andere voorwerpen te openbaren, maar ook van haar eigen bestaan blijk te geven, zo vergewist de bestraling van de majesteit, de waarheid en de heerlijkheid van God, die in de Bijbel worden geopenbaard, de ziel, in onderscheiding van alle valse lichten en hetgeen blijkt uit haar verlichtende, heiligende en overbuigende kracht. Dit heeft de Goddelijkheid van de Heilige Schrift altijd tegen elke aanval van ongeloof en bijgeloof bewezen en zal ook het geval wezen, zolang er zullen zijn, die het gezag, de voortreffelijkheid, de gepastheid en de heerlijkheid van de Goddelijke ontdekking van genade in het Evangelie inwendig gewaar worden.

Zij, maar dan ook zij alleen, zijn bereid zich daarop te verlaten, hun vertrouwen er volkomen op te stellen en voor haar te lijden. Terwijl zij door een ware, geestelijke kennis Gods wijsheid en kracht in de prediking van de Gekruiste tot hun zaligheid ondervinden, zo bezitten zij het sterkst mogelijke bewijs van de Goddelijke autoriteit der Waarheid. Buiten dit is het meest volkomen uiterlijke getuigenis niet genoeg tot de bekering van de mensen. Niet, dat de waarheden worden betwijfeld, maar het hart volhardt in vijandschap en onverschilligheid. De meesten verwerpen immers het Evangelie

en veronachtzamen hun eeuwige belangen, hoewel zij uiterlijk van haar waarheid en dierbaarheid overreed zijn.
Ook professor Halyburton en Edwards schreven over dit onderwerp; de eerste in zijn verhandeling over de oorzaak des geloofs en de laatste in zijn werk over de Godsdienstige hartstochten. Beiden hebben zij dezelfde beschouwingen als Owen, maar hun geschriften zijn minder volledig.

Owen's gedachten over de "Polyglot"

Ongeveer in deze tijd ontving Owen de "Inleiding" van de te Londen uitgegeven "Polyglot" ter beoordeling. (Polyglottenbijbels zijn bijbeluitgaven, waarin verschil-lende vertalingen in kolommen naast elkaar afgedrukt staan, meestal met de oorspronkelijke tekst er naast).
De "Biblia polyglotta", hoofdzakelijk door Dr Walton — later bisschop van Chester — en een aantal geleerden van Cambridge en Oxford vervaardigd, is het waardigste en meest gewichtige werk over de Bijbel, dat ooit in Engeland het licht zag. Niet te beschrijven zijn de diensten, die het bewezen heeft aan de kennis en uitlegging der Heilige Schrift en groot is de roem, die de schrijvers zich door haar uitgave hebben verworven. Gelijksoortige uitgaven waren te Alcala in 1517, te Antwerpen in 1572 en te Parijs in 1645 reeds uitgegeven, maar alle door voorstanders van de Katholieke kerk en die in degelijkheid en wetenschappelijkheid niet konden opwegen tegen de Britse.
Geen protestantse vorst of bevorderaar van geleerdheid en wetenschap had een werk van deze aard ondernomen. Voor Engeland was bewaard gebleven, dit verwijt weg te nemen. En dat gebeurde niet in een tijd, dat Engelands koningen het geloof verdedigden, maar tijdens de regering van dweperij, door invloed en begunstging van (o schande!) de vorst der dwepers, Olivier Cromwell! Hij stelde immers tot dit werk 5000 riem papier beschikbaar en bekostigde de uitgave. Het werd gedrukt in 1659 en overtreft in volkomenheid, nauwgezetheid en bruikbaarheid al de overige uitgaven en is thans nog de beste verzameling der Heilige Schriften, die ooit werd uitgegeven.
Owen echter, die bevreesd was dat enkele grondbeginsels van Walton het ongeloof en bijgeloof zouden begunstigen; gaf er zijn afkeuring over te kennen. Hij geloofde, dat een besturende voorzienigheid de ingegeven Goddelijke Waarheid bij haar zuiverheid had bewaard en kón dus niet besluiten tot een overzetting van de oorspronkelijke tekst. Bovendien was hij te zeer verbonden aan de school van zijn opvoeding, waartoe destijds het grote lichaam van Hebreeuwse geleerden behoorde en was hij te bekend met het menselijk bederf, om van een onderneming als deze geen kwaad te vermoeden.
Over het algemeen bestond er onder de Protestanten weinig kennis over de toestand der Hebreeuwse handschriften: De wetenschap ter beoordeling daarvan stond nog maar in de kinderschoenen, terwijl enige oude overzettingen zelfs geheel onbekend waren, hetgeen voldoende en overtuigend bleek uit de strijd tussen de Katholieken en Hervormden.
De eersten verkleinden de verdiensten van de Vulgata en beoordeelden de oorspronkelijke schriften niet naar waarde, terwijl de laatsen aan de andere kant de Latijnse en andere vertalingen niet genoeg waardeerden.
Met het toenemen van de kennis echter, werden de ware gronden der uitlegging beter verstaan, het gewicht en het nut der oude overzettingen meer gewaardeerd en de zekerheid van de twee gevolgde grondstellingen betwijfeld.
Reeds in 1624 gaf Lewis Capel, professor in het Hebreeuws aan de protestantse kweekschool te Saumur daarover zijn ergwaan te kennen. Maar het was na een arbeid

van 36 jaar, dat zijn werk na zijn dood te Parijs uitgegeven, dit verschil beëindigde en zo'n licht over de betwiste onderwerpen verspreidde, als tot nu toe nog niet was geschied. Evenwel hielden Buxtorf, Glassius en anderen zich aan de zuivere bewaring van de Hebreeuwse tekst en de Goddelijke oorsprong der punten en tekens vast, zodat het niet ter vermindering van Owen's achting was, dat hij meer de de oude dan de nieuwere gevoelens in dit opzicht omhelsde. De vorderingen in de Hebreeuwse letterkunde wezen echter uit, dat de vrees van Owen ongegrond was en de wens van de grootste geleerden en Godgeleerden, dat in het belang van de Protestanten Gods Woord de enige toetssteen zou zijn, had de meest weldadige invloed.

Het antwoord van Walton

De aanmerkingen van Owen werd en door Wal ton op meesterlijke wijze weerlegd en de "Biblia polyglotta" door hem verdedigd, waarmee aan deze strijd een einde kwam. En geen wonder, want bij een schat van geleerdheid en, bijzonder verstandelijke vermogens bezat Walton zowel tijd als geduld om deze moeilijke onderneming voort te zetten en te voleindigen. Hierbij ondersteunden hem de grootste geleerden en bekwaamste mannen in dit werk, terwijl zijn. voorliefde tot deze arbeid hem elke moeilijkheid verlichtte.

Hoe gegrond zijn redeneringen tegen Owen ook mogen zijn, toch behaagt ons de manier, waarop hij de doctor bejegent helemaal niet. Hoewel Owen in deze strijd niet tegen zijn tegenpartij was opgewassen, toch werd hij in het verklaren van de Schrift en Godgeleerde geschilvoeringen zelden overtroffen, waarom zijn achting en stand een heuser behandeling verdienden. Maar Walton bezat niet die christelijke eenvoudigheid en oprechtheid, welke zijn kennis vooral luister zouden hebben gegeven en hem voor ondankbaarheid jegens Cromwell zouden hebben bewaard. Hij vergat immers spoedig de gunsten, die hij van deze had genoten en verwisselde diens naam in de Polyglot met die van Karel II. "De hervorming, die volgde", zegt bisschop March, "maakte een einde aan de strijd en binnen weinige maanden na koning Karels terugkomst, bezat Dr. Walton de zetel van Chester. "

Pennestrijd met de Kwakers

Na de beoordeling van de Polyglot, volgde van Owen's hand een verhandeling, die voornamelijk tegen de Kwakers gericht was. Het verdient opgemerkt te worden, dat deze weer in het Latijn geschreven werd, omdat hij Walton in het Engels beantwoordde. Het Latijn scheen de taal te zijn, die hij omtrent zijn vrienden gebruikte. Maar hoe vriendelijk zijn raadgevingen ook mochten wezen, toch vond zijn verhandeling weldra een hevige bestrijder in Samuel Fisher, die van een dienaar der kerk eerst een Baptist en later een Kwaker geworden was. Volgens Crosby was Samuel Fisher een geleerd, deugdzaam en uitmuntend Godvruchtig persoon, hoewel het antwoord, dat hij op Owen's verhandeling had gegeven, daarvan weinig blijk gaf. Alleen al de vermelding van titel zal de waarheid hiervan voldoende staven. Deze luidde immers: "Het landelijk getier tegen de wetverklaarders, of, het land dat de hogeschool en de geestelijkheid bestraft, niet zonder goede reden strijdende voor de waarheid tegen de opvoedende moeders en haar kinderen in vier verdedigende oefeningen, gevende zowel een algemeen verslag aan alle onderzoekers, als een algemeen antwoord aan alle bestrijders van de waarachtige, katholieke, getrouwe christenen, Kwakers genoemd, en hun ware Godgeleerde leer, aangevoerd door de geestelijke broederschap J. Owen, vroeger deken van Christus' kerk, Th. Danson, vroeger lid van het Magdalena college, maar sedert die tijd één van de zieners van Sandwich, J. Tombas, bedienaar van Lemster, en R. Baiter te

Kidderminster, een andere, voortreffelijke meester in dit Engelse Israël. Deze vier mannen houden het gevoelloze geloof en de gevoelens van de hele school vast en schrijven haar zakelijke inhoud, of van hetgeen zij gezegd worden te zijn, uit onder de ganse vereniging van vurige vechters tegen het ware licht van Christus en Zijn oprechte kinderen. Geschreven door Samuel Fisher; vroeger een verdoold schaap onder de menigte der herders, maar nu teruggebracht tot de grote Herder en Opziener der zielen, 1660. "

Wij onthouden ons van op- en aanmerkingen en zeggen hierop alleen, dat wij het vreemd vinden, dat een secte als de Kwakers, die in denken en handelen bijzonder gematigd en zachtaardig schijnt, geesten als deze Fisher zou hebben voortgebracht, daar zijn taal, die in hoge mate verwaand is, zijn christelijke belijdenis sterk weerspreekt.

Owen preekt voor Richard Cromwell's eerste parlement

Nadat Richard Cromwell zijn vader was opgevolgd, vergaderde zijn eerste parlement op 27 januari 1659. De 4e februari daaraanvolgend, preekte Dr. Owen voor haar over de heerlijkheid en het belang der volken, die het Evangelie belijden.

Uit de opdracht van de leerrede aan het Lagerhuis blijkt, dat aan Owen's woorden door sommigen een verkeerde uitleg werd gegeven, althans, dat zij niet goed waren begrepen. Het was zeker zijn bedoeling niet zich in de staatkunde te mengen. Als dienstknecht van Christus behartigde hij de waarachtige belangen van de zielen en probeerde hij onder alle vormen van regering zowel de overheid als de onderdanen op het hogere te wijzen. Maar de gemoederen van de meesten waren destijds vervuld met aardse inzichten, waardoor het uiterst moeilijk, om niet te zeggen onmogelijk was, in het openbaar zonder ergernis te spreken.

Aan de ene kant stonden Fleetwood en Desborough, als hoofden van de gemenebest-gezinden; aan de andere kant de meerderheid van het parlement met de Presbyterianen, die voor de protector waren.

De eersten belegden een vergadering en verzochten Dr. Owen en Manton hun raadsheren te zijn. Owen verscheen en opende de werkzaamheden met een plechtig gebed. Manton, die inmiddels de zaal genaderd was, hoorde binnen iemand roepen: "Hij moet er af en hij zal er af. " Daar hij dacht, dat het Owen was, die met deze woorden de afzetting van Richard bedoelde, ging hij niet naar binnen.

Dit verslag van Neal is volgens ons oordeel zeer twijfelachtig. Als Manton niet anders dan de genoemde woorden hoorde, waarom dacht hij dan, dat die op Richard Cromwell betrekking hadden? En was het werkelijk Owen's stem geweest, dan kon daar zeker zo goed de paus of een Turk, als de protector mee bedoeld zijn. Maar Owen bezat te veel omzichtigheid om zo'n opstandskreet in een bijzondere vergadering aan te heffen, en dat nog wel vóór die beraadslaagd had. Ook verbiedt ons de christelijke ge-steldheid van zijn gemoed zoiets na het eindigen van het gebed van hem te veronderstellen. (Hierbij dient nog te worden opgemerkt, dat de woorden van Dr. Manton aldus zijn weergegeven en verklaard, nadat Richard Cromwell werkelijk afgezet was). Ondanks Owen's verklaring, beschuldigde ook Baxter hem, als werktuig van Richards val. Hij ontzag zich niet te beweren, dat Owen een kerkdienst met gezaghebbende officieren bij luitenant- generaal Fleedwood belegde, waarbij tot de ontbinding van Richard Cromwell's parlement besloten was, waarna de protector vanzelf zou vallen.

Owen was dus volgens hem de aanvoerder van de Independenten in het leger en de beheerser van Fleedwood en Desborough, ja, van de hele Wallingford-partij, die

Richard dwong.
Hoe oprecht en eerlijk Baxter's bedoelingen ook geweest mogen. zijn, de sterke vooroordelen tegen de Independenten en in het bijzonder tegen Owen, verblindden zodanig zijn oordeel, dat hij onvatbaar was voor de ware natuur der zaken en uitdrukkingen deed, die zichzelf weerspraken. Omdat hij zich niet sterk voelde staan en zijn verhaal te ongegrond was, kwam hij hier niet tijdens Owen's leven mee voor de dag, maar toen deze reeds overleden was en hem dus niet meer kon zeggen, dat men hem alleen maar geroepen had om het gebed te doen en goede raad van hem aan te nemen, als zij die voor hun doeleinden gebruiken konden. Bovendien had deze partij ook niet het recht om de protector af te zetten.
Voor ons dient de krachtige verdediging van de doctor tot voldoende bewijs, die hij gaf op de beschuldiging in het geschrift "Fiat lux" van de hand van Cane, waarin gezegd werd, dat Owen voor groot deel de oorzaak van de droevige storm was, die niet alleen kerk en staat schokte, maar ook alle Godsdienst, recht, rede en billijkheid, ja zelfs de weldadige natuur onderdrukte.
Owen zegt daarover: "Laat ik u vertellen, dat het onderwerp van deze scherpe verwijten iemand is, die nooit een hand had in, noch toestemming gaf tot enige oorlog onzer natiën of staatkundige veranderingen daarin. Maar ik erken, dat ik in en onder de zaken leefde en handelde, zoals ik dacht dat mijn plicht was te doen en ik daag iedereen uit te bewijzen, dat ik ooit iemand de minste persoonlijke belediging heb aangedaan en verklaar geheel bereid te zijn tot het geven van voldoening, waarop men met recht aanspraak heeft. "
Op de beschuldiging, die in de brief van Vernon aan Owen voorkomt, dat hij Richard vernederd zou hebben, antwoordde Owen: "Ik ben net zo min het werktuig tot de afzetting van Richard geweest, als hijzelf; met zijn nederwerping en de bekrachtiging daarvan, heb ik niets te maken gehad. "
Maar, behalve dit, bezitten wij nog een bewijs, dat Owen tegen de genoemde vernedering van Richard Cromwell was.
James Forbes van Gloucester vermeldt immers in een brief aan een dienaar des Woords te Londen het volgende: "Er leeft nog een waardig dienaar des Woords, die kan getuigen, dat Dr. Owen tegen de afzetting van Richard Cromwell was. Bij 'hem kwam een bode, die hem verzocht op die dag voor Owen te Whitehall te prediken, omdat de docter ziek was, terwijl hij verzekerde, dat zijn ziekte veroorzaakt werd uit ontevredenheid over hetgeen te Wallingford-house geschiedde. "
Wij vertrouwen hiermee voldoende over de onschuld van Owen gezegd te hebben en gaan daarom voorbij, wat Baxter en na hem Calamy verder wensten te verhalen. De verstandigen zullen de zaken toch wel duidelijk zijn en de bevooroordeelden zal een verder betoog waarschijnlijk niet overreden.
Richard Cromwell, aan wie wellicht de moed en de bekwaamheid van zijn vader ontbraken, maar die toch absoluut vereist werden om zijn gezag in deze stormen en verwarringen te handhaven, verkoos in plaats van het protectorschap de stilte en aangenanie rust van het afgezonderde leven.

De Independenten bevreesd voor hun vrijheid
Tot de oorzaken van de hierboven genoemde gebeurtenis behoorden ongetwijfeld de volgende.
Het leger was verdeeld, en daar de protector enige officieren beledigd had en de zijde van de Presbyterianen had gekozen, werd bij de Independenten de vrees voor de

veiligheid van hun gevoelens en Godsdienstige vrijheid opgewekt. Met de protector viel ook zijn parlement. Men wilde het lange parlement herstellen, maar de republikeinen antwoordden, dat daartoe geen genoeg aantal leden was overgebleven.
Volgens Ludlow verlangde Dr. Owen van hem een lijst met de namen der leden, die sinds 1648 zitting hadden en nog leefden, hetgeen een aantal van ongeveer 160 personen bedroeg.
Toen Owen deze lijst doorgenomen had, gaf hij ze in handen van de Wallingfords-partij, waarop tenslotte het lange parlement werd hersteld.
Uit dit verdrag van Ludlow, waarvan de nauwkeurigheid niet te betwijfelen valt, zien we dus het aandeel, dat Owen in deze zaak had en dat een duidelijk bewijs van zijn onbaatzuchtige oprechtheid geeft, omdat hijzelf en zijn partij weinig gunst van het lange parlement te verwachten hadden. Dit bleek al gauw, want niet zodra was het lange parlement hersteld, of het beloonde weldra haar begunstigers met bindende wetten en beroving van plaatsen en betrekkingen. Ook Owen en meer hooggeplaatste personen werden de voorwerpen van verguizing en verkeerde voorstellingen, hetgeen Owen's persoonlijke inwendige bezwaren vermeerderde. De tijd tussen Cromwell's dood en de herstelling van Karel II, was weinig verheffend en opbeurend.
Het terugkeren van een burgeroorlog, de bevestiging van de presbyteriaanse gelijkvormigheid, of de herstelling van een alleen-heersende willekeurige regering, waren alle voor Owen's geest schrikwekkende denkbeelden. En toch scheen het één of het ander onvermijdelijk te zijn. Het behoorde daarom tot de plicht van een ieder, die het welzijn van land en kerk ter harte ging, om het vergieten van onnodig bloed, de oprichting van een nieuwe burgerlijke tyrannie en de vestiging van een kerkelijke verdrukking zo mogelijk te voorkomen. Om in zulke omstandigheden het rechte spoor te houden, belangstelling met voorzichtigheid te paren en met de nodige bedachtzaamheid waardevolle raad te geven, is niet het werk van iedereen. Maar al zou het in de uitkomst falen, dan voegt het meer als vriend van het vaderland en als christen werkzaam te zijn, dan koel, onverschillig en werkeloos naar de stormen te kijken en zich naderhand over de kalmte te verheugen.

Een deputatie van de Independenten naar Schotland

Nog eenmaal werd Owen geroepen voor het Parlement te prediken. Dat was op 8 mei 1659, de tweede dag van haar zitting.
De Independenten, die inmiddels bevreesd waren geworden, verzochten drie regimenten te mogen samenstellen, hetgeen hun werd toegestaan. George Monk, de admiraal en staatsman, die eerst met de Independenten onderhandeld had, scheen thans de zijde van de Presbyterianen te kiezen. Men verwachtte spoedig een inval van zijn leger in Engeland. Om dit te voorkomen en om tevens zijn ware bedoelingen aan de weet te komen, richtte Owen uit naam van de congregationale kerken een brief tot hem in Schotland, waar hij opperbevelhebber was. Tot de deputatie, die daarmee was belast, behoorden Caryl en Barker, dienaren van het Goddelijke Woord en kolonel Whelly met majoor-generaal Gough. Dit gezantschap, dat te New Casttle vermeerderd werd met de beide zeer aanzienlijke en beroemde Independentse Godgeleerden Mr. Hammond en Collius, ontving toegang bij Monk en enige van zijn officieren te Holyrood-house. Caryl, die het woord voerde, verklaarde hem, dat zij niet gekomen waren om hem de zienswijze van de opperbevelhebber aan te bieden, maar wel de opvatting van de kerken, die hem echter niet de volmacht hadden gegeven zich met de belangen van de zaak in te laten, of er over te twisten of de afzetting van het parlement

wel verantwoord was. Hun opdracht was alleen om lord Monk hun gevoelens mee te delen, terwijl zij er op vertrouwden, dat er geen redenen bestonden om daar tegen te zijn, omdat het zijn opdracht was alleen in Schotland de rust te bewaren en zich niet in de geschillen te mengen, die eventueel in Engeland zouden plaatsvinden.
Vervolgens voerde Caryl de reden aan, waarom de opperbevelhebber niet verder zou gaan, en wat er ook zou mogen gebeuren dat iedereen een rechtvaardige behandeling zou krijgen. De redenering van deze deputatie steunde op de verbintenis tussen Monk en de kerk, waarom zij vrijheid had en zich zeer verplicht achtte hem te waarschuwen de natie niet in een oorlog te wikkelen, waardoor hij zijn broeders veel kwaad zou berokkenen en de zaken misschien weer op de oude voet zouden worden gebracht en worden voortgezet.

Het karakter en het gedrag van Monk
Maar Monk liet zich in geen enkel opzicht uit en zond dit gezantschap terug met een brief aan Dr. Owen, Mr. Greenhill en Hook, vol met niets beduidende beleefdheden, schijnheilige belijdenissen en beloften, die hij toch nooit zou vervullen. Daarom nam de vrees bij de Independenten toe en werd van zijn optrekken naar Engeland niet veel goeds verwacht.
Burnet zegt over hem: "Zijn karakter was een samenweefsel van inhaligheid, veinzerij en schijnheiligheid. Hij slikte de eden zonder uiterlijke plichtplegingen in en verbrak ze zonder wroeging. Terwijl hij alle partijen misleidde, had hij altijd trouw en onveranderlijk zijn eigen belang op het oog. "
Hetgeen men vreesde, gebeurde daarna weldra. Geen aanbod van honderdduizend pond sterling door de Independenten, geen beraadslagingen van Owen en Nye met Whitelocke en St. John, noch met de officieren van de Wallingfords-partij mochten baten; de menigte was verdeeld en Monk weldra in het bezit van Londen.
Voor de bezorgdheid van de Independenten bestond dus gegronde reden. Hun bescherming en vrijheid stonden op het spel. Zij hadden van de macht der Presbyterianen net zoveel te vrezen als van de terugkomst van de koning. Het strekte hun daarom niet tot oneer, dat zij het verlies van hun voorrechten, die zij nog dierbaarder achtten dan hun leven, door opofferingen probeerden te voorkomen. De Presbyterianen kregen echter de overhand. Alle toebereidselen schenen de herstelling van de koning te voorspellen, die door sommigen voor de grootste verlossing werd gehouden.

Owen van zijn dekenschap ontslagen
Op 13 maart 1660 ontving Dr. Owen van het Lagerhuis zijn ontslag als deken van Christus' kerk, terwijl Dr. Reynolds zijn vorige plaats weer innam. Ook werden — volgens Wood door toedoen van de Presbyterianen — Owen en Goodwin van hun dienst te St. Mary afgezet. Dat was beslist een ondankbare beloning voor de vriendschap en milddadigheid, die Owen die partij aan de hogeschool bewezen had!
Volgens Vernon bracht deze onheuse behandeling het gemoed van Owen in een heftige beweging en deed hem bij die gelegenheid zeggen: "Ik heb de zetels te St. Mary: maar laten de doctors toehoorders vinden, want ik zal te Petersborough in het oosten des lands preken. "

Het staatkundige gedrag van Owen
Aldus eindigde de betrekkingen van Owen tot het gemenebest en de hogeschool te

Oxford. Het zij verre van ons te veronderstellen, dat die betrekkingen in alle delen volkomen zijn betracht en dat zij nooit aanleiding hebben gegeven tot iets, wat een christen niet betaamde. Veel van de werkzaamheden die hij verrichtte, streden tegen de vaste neiging van zijn gemoed. Om in zulk een geval noch ter rechter, noch ter linker zijde af te wijken, is bijna onmogelijk. Toch was zijn openbaar gedrag weinig beschuldigend voor zijn gemoed, hetgeen blijkt uit zijn doorwrochte geschriften. Hoe moeilijk het echter is als een dienstknecht van het Evangelie verbonden te zijn met staatkundige partijen of bij haar handelingen betrokken te zijn, bewijzen vooral de valse voorstellingen en beoordelingen van onze Owen. In gewone omstandigheden is dit niet zo bezwaarlijk, maar in tonelen als Owen beleefde, wordt daartoe een bijzondere mate van de Heilige Geest vereist. Tegenover de haat en de woede van de vijanden, voorzag God hem ook met een buitengewone bekwaamheid en de bijzondere achting en liefde van het volk. Wie voelt zich bovendien niet gedrongen verschonend en inschikkelijk te zijn, waar het vuur der verzoeking betrekkelijk kleine onvolkomenheden te voorschijn dringt?

De beweegredenen van Owen waren echter zuiver en zijn doeleinden belangeloos. Op zijn hart droeg hij het belang van Gods koninkrijk en de welvaart van het land.

Bewaarde hij zich niet geheel onbevlekt van de wereld of gaf hij soms oorzaak door haar berispt te worden, dan was hijzelf ook de eerste zulks te belijden en altijd bereid te verklaren: “Ik ben een zondig, feilbaar schepsel en maak geen aanspraak op volmaaktheid. ”

HOOFDSTUK X

Owen vertrekt weer naar Stadham

Daar Owen nu van de meer schitterende tonelen dezer wereld ontslagen was, kon hij zich naar de begeerte zijner ziel meer speciaal wijden aan de zaak des Heeren en het heil der kerk in de gemeenschap met Jezus Christus. Daarom vertrok hij naar zijn geboorteplaats Stadham, waar hij enige bezittingen had gekocht en een kleine gemeente verzameld had. Voor die gemeente preekte hij regelmatig, terwijl ook velen uit Oxford hem kwamen horen. Maar vervolging noodzaakte hem spoedig deze dienst te staken en zijn veiligheid in de vlucht te zoeken.

De herstelling van Karel II op de troon van Groot-Brittannië, bracht immers veel onheil over het land. Hoewel hij niet geheel ontbloot was van Godsdienstigheid, was de hoofdzaak bij koning Karel echter plezier en vermaak. De willekeurigheid en onoprechtheid, die de geest der Stuarts eigen waren, hadden hem door de geleden verdrukking niet verbeterd. Karel kwam meer als een zegevierend overwinnaar, dan een verdreven banneling terug; meer om troon en scepter zonder bepalingen te aanvaarden, dan de aan voorwaarden gebonden oppermacht over een vrij en onafhankelijk volk op zich te nemen. En in de verblindende geestdrift en het grote vreugdebetoon vergat de natie, dat zij zowel rechten had te handhaven en voorwaarden te doen onderschrijven, als voorrechten te schenken. Was dit vertrouwen van de natie maar met edelmoedigheid beloond! Maar Karel, die zijn plicht verzaakte en vergat, bracht alles op een Franse voet en binnen weinig tijd waren de zedelijke en Godsdienstige gesteldheid van het hof en het volk geheel veranderd.

Toch bleven velen, te midden van de afval der menigte, standvastig. Hieruit bleek dat de Godsvrucht in de dagen van het gemenebest niet enkel in schijn bestond. Een groot aantal, die werkelijk verlicht en nauwgezet van geweten waren, weerstond de stroom en verdroeg geduldig bespotting, vervolging en banden. Velen verloren zelfs met hun leven alles om Christus' wil en behaalden zo de grootste overwinning.

De opstand van Verner bracht de Dissenters intussen in geen kleine moeilijkheid. Zij veroorzaakte immers het verbod om te vergaderen of bijeenkomsten te houden, zowel voor Baptisten en Kwakers, als voor staatkundige partijen. De Independenten werden wel niet genoemd, maar waren er toch onder begrepen. Een verklaring hiertegen van vijfentwintig predikanten mocht niet baten. Hoezeer men in woord en geschrift het bedrijf en de gevoelens van Verner ook afkeurde, toch moest Owen ten gevolge van deze maatregel Stadham verlaten.

Verschil tussen Owen en Clarendon

Owen's karakter en gedrag waren bij het hof goed bekend. Men had hem —hoewel Wood zich daarover verwonderde — geenszins uitgezonderd bij de acte der vergetelheid en hem bij de terugkomst van de koning gepasseerd. Zelfs hadden sir Hyde en lord Clarendon, die toen kanselier was, hem met grote vriendschap behandeld. De laatste verklaarde van Owen te verwachten, dat hij tegen de Rooms-katholieken mocht schrijven en de openbare orde niet zou verstoren door geheime bijeenkomsten te houden. Volgens Wood had Owen dat beloofd. En dat kon hij ook rustig doen, daar hij zijn prediken voor 30 of 40 mensen te Stadham niet voor een geheime vergadering ter verstoring van de rust des staats hield. Toch schijnt Clarendon het als zodanig beschouwd te hebben, waarom hij de bemiddeling van Dr. Barlow van de hand wees en Owen voor een schender van zijn afspraken aanzag.

De gelijkvormigheid
Daar Owen nu vrij was van iedere kerkelijke bediening, had de ingestelde gelijkvormigheid niets verbindends voor hem. Wat de Independenten alleen maar verlangden was verdraagzaamheid en vrijheid van geweten. Volgens hun grondbeginselen was het koninkrijk van Christus niet te vereenzelven met een wereldlijke regering. Het hof had echter besloten aan niets meer toestemming te geven. De Nonconformisten waren daarentegen geneigd iedere zaak, die bestaanbaar was met een goed geweten, in te willigen met het doelde bescherming van de regering te genieten. Het verschil tussen kerk en staat, in beginsel en doeleinde, werd niet voldoende begrepen. De dienaars der kerk verlangden te sterk, dat de goederen der aarde ten nutte van de vrouw zouden zijn, terwijl het hof de vrouw dienstbaar aan de aarde probeerde te maken. Deze beginsels waren zeer verschillend en hoe verder de richtingen uit elkaar gingen, des te wijder werd de kloof. De Bartholomeüs-uitwerping was een strenge maatregel, die van de hofgeest te verwachten was. Zij veroorzaakte veel persoonlijk leed, maar was toch gunstig in haar gevolgen. De kerk van Engeland was de uitgeworpen personen onwaardig, terwijl dit tevens de weg tot een zuiverder kennis van de christelijke vrijheid opleverde en een gemoedsrust gaf, die de kerkplechtigheden niet konden bezorgen. Ook was zij er de oorzaak van, dat er veel groeperingen werden gevormd, die het licht van de evangelische Waarheid in het land hebben bewaard. Het gedrag van de uitgeworpenen bewees duidelijk de kracht van de Godsdienst, daar het het stempel van de Goddelijke goedkeuring droeg.

Owen schrijft over de macht der overheid
Het eerste werk van Owen, nadat hij uit zijn betrekkingen te Oxford ontslagen was, handelde over de macht van de overheid in de Godsdienst, de verering van God en de bezoldiging van de diensten.
Als antwoord op enige aan hem gestelde vragen, werd het waarschijnlijk met te grote haast vervaardigd. De achting van de schrijver zou althans niet verminderd geworden zijn, als hij deze verhandeling nooit uitgegeven had. Het strekt echter wel tot een bewijs voor de waarheid, dat hij niet om zijn staatsinkomen de kerk diende en het handhaaft zijn karakter tegen de beschuldiging van onoprechtheid.
Een Kwaker, van wie de naam niet genoemd wordt, gaf een antwoord op de verhandeling, getiteld: "Een doodskleed voor de kerk van Engeland, die dood is, hoewel zij de naam heeft dat zij leeft. "

Een gebedenboek voor kinderen
Op het bovengenoemde geschrift volgde een gebedenboek voor kinderen. Dit werd — volgens Wood — geschreven met het verfoeilijke oogmerk om de kinderen op te voeden in de leer der Independenten. Maar Wood begreep niet, dat de verfoeilijkheid niet bestaat in een zaak of een stelsel te willen bevorderen, maar in te handelen en zich te keren tegen de Waarheid.
Owen verstond de plicht en voelde het belang en de kracht van vermaning om de kinderen op te voeden en te leiden in de vreze des Heeren.

De "Theologoumena pantodapa"
Van meer betekenis echter en van groter omvang was zijn verhandeling, getiteld: "Theologoumena pantodapa". In de zes delen, die het werk omvatte, beschouwde hij de

natuur, de oorsprong en de voortgang van de studie der ware Godgeleerdheid, waardoor een helder licht verspreid werd over de ware en de valse aanbidding van de kerk uit haar eigenlijke bronnen en eerste oorzaken. Onder andere worden de volgende zaken ter sprake gebracht: de algemene genade, het ontstaan der wetenschappen, de aantekeningen der roomse kerk, de oorsprong der brieven, de oude Hebreeuwse mededelingen, de Hebreeuwse zinsscheiding, de overzettingen der Schriftuur, de Joodse plechtigheden, enz. Het werd te Oxford uitgegeven in 1661 en herdrukt te Bremen in 1684 en te Franeker in 1700. Het werk is aan niemand in het bijzonder opgedragen, maar uit een gedicht, dat te zijner ere het werk vooraf gaat en dat door de letters T. G. is ondertekend, maakt men op, dat Thomas Goodwin er zijn bijzondere hoogachting over te kennen gaf. En dat verdiende het werk terecht. Bij de gezonde en heldere denkbeelden over de hoofd- en grondwaarheden van het Oude en Nieuwe Testament, paart het een schat van geleerdheid en wetenschappelijke kennis voor geleerden en minder geletterden.

Aanmerkingen op de "Fiat lux"

In hetzelfde jaar verscheen er een werk, getiteld: "Fiat lux", dat ten doel had een goede verstandhouding tussen Pausgezinden en Protestanten, Presbyterianen en Independenten te bevorderen. De schrijver, die zich J. V. C. en een vriend der mensen en van alle Godsdiensten noemt, probeert echter heimelijk allen in de schoot van de roomse moederkerk terug te brengen. Hij zegt, dat er voor een mens geen reden is om over de Godsdienst te twisten, aangezien elke zaak duister en diep is. Niemand behoorde zich boven een ander te verheffen of zich als een leidsman aan te dienen. Het enige hulpmiddel tegen alle bestaande kwaden was weer terug te keren tot de boezem van de onfeilbare kerk.

Vermoedelijk gaf de werkelijke toestand van de zaken de schrijver aanleiding zijn geprezen middel ernstig aan te bevelen. Misschien is het mogelijk dat hij, door vooroordeel sterk verblind, het ook nog wel meende.

Maar, de Heere regeert. De overhelling van het hof en de voortdurende werkzaamheid van de roomse zendelingen waren bekend. Ook begreep men, dat de menselijke natuur geneigd is de onSchriftuurlijkste en meest gevaarlijke gevoelens te omhelzen. Daarom kon het genoemde werk onder deze omstandigheden veel kwaad stichten, waartegen gewaakt diende te worden. Daarom verzocht een vriend aan Owen om het te beantwoorden.

Owen's antwoord aan Cane

Owen, die het om de eer van God en het heil van de zielen ging, had spoedig een antwoord gereed. Reeds in 1662 trad hij als Protestant met zijn aanmerkingen over de "Fiat lux" tegen deze gewaande lichtvriend op met een werk, dat 440 pagina's besloeg. In de aanspraak aan de lezer zegt hij: "De schrijver schijnt aan het begin een goede Naftali te zijn, als hij rechte woorden spreekt; maar hoewel wij somtijds Jacobs stem horen, zijn het toch Ezau's handen. "

Owen trekt uit de vloed van verwarringen, waaruit het bestaat, al de leidende grondbeginsels en beantwoordt die op gepaste wijze en met nadruk. Om de schijn van het verdedigen van een bijzondere partij tegen te gaan, verenigt Owen ze tenslotte alle op hun protestantse grondslag. Over het geheel is de stijl meer boeiend en zijn de gevolgtrekkingen geestiger dan in zijn andere geschriften, waardoor de leeslust versterkt wordt.

Het antwoord van Cane

Cane, de schrijver van "Fiat lux", beantwoordde de aanmerkingen van Owen weldra met een brief, die meer diende om de, aanmerker als een hatelijke volksmenner van het gemenebest voor te stellen en zijn naam als zodanig openbaar te maken, dan zijn eigen geschrift te verdedigen. Hierop trad Owen openlijk te voorschijn, staafde zijn aanmerkingen en bewees overtuigend de dwalingen van de roomse kerk. Meer het oog hebbend op deze kerk dan op Cane, behandelt hij in vierentwintig hoofdstukken met veel geleerdheid en overredingskracht haar grondbeginsels van gematigdheid, eenheid, waarheid geloof, pausdom, mis, afgodendienst, enz. Hoe vreemd het ook mag schijnen, Owen kreeg maar nauwelijks vrijheid om tot de uitgave van dit werk over te gaan. Enkele bisschoppen benijdden hem namelijk zijn roem; anoeren waren in 't geheim vrienden van de roomse Godsdienst.

Men maakte er nietsbetekenende aanmerkingen op, die de druk waarschijnlijk zouden hebben verhinderd, als niet sir Edwards Nicholus — een voornaam staatssecretaris, die om zijn openbare deugden hoog geacht werd — om vergunning daartoe aan de bisschop van Londen had geschreven.

Ontmoeting tussen Owen en Clarendon

Waarschijnlijk herstelde dit werk de vriendschap tussen Owen en lord Clarendon. De lord zocht door tussenkomst van Whitelocke de doctor te ontmoeten, terwijl hij hem zijn grote tevredenheid over zijn nuttige geschriften tegen de pauselijke gevoelens betuigde en hem een voordelige post in de kerk beloofde, indien hij zich wilde schikken. Dit laatste kon Owen echter niet beloven. "Ik ben in elk opzicht te zeer een Independent om mijn vrijheid te verruilen voor een bediening om eer of rijkdom", was zijn antwoord.

Clarendon gaf daarop zijn verwondering te kennen, dat zulk een geleerde als Owen de nieuwe gevoelens van de Independenten kon omhelzen, waarop de doctor antwoordde: "Ik heb inderdaad een gedeelte van mijn leven besteed om de geschiedenis der kerk te bestuderen en ben bereid tegen elke bisschop, die u wenst te bewijzen, dat deze vorm van regering gedurende enige honderden jaren na Christus in de kerk de overhand had. "

Daarop volgde tussen beide heren een vertrouwelijk gesprek over de verdraagzaamheid. De kanselier wilde daarover Owen's verlangen weten en ontving ten antwoord: "Vrijheid aan degenen, die in leerstelling overeenstemmen met de kerk van Engeland. " Dit was alles, wat Owen toen noodzakelijk dacht te kunnen vragen, omdat er buiten de Rooms-katholieken slechts weinigen waren, die in de grondstellingen van de Engelse kerk verschilden. Hoe Clarendon deze uitdrukking opnam is niet bekend, maar al spoedig stelde een gerucht de doctor voor als onverdraagzaam voor andersdenkenden. Wij vinden het niet nodig dit te weerleggen. Zowel Owen's gedrag als zijn algemeen bekende denkbeelden leggen daarover voldoende getuigenis af. Misschien wilde hij, zoals de ijverigste voorstanders van de vrijheid dat altijd al wensten, geen begunstiging maar beperking van de Katholieken, omdat die altijd streefden naar onderdrukkende, willekeurige macht en onverzoenlijke vijanden van burgerlijke en Godsdienstige vrijheid waren. Ook Owen kon verlangen een secte niet te versterken, die, in een dodelijke duisternis levende en werkende, alle geestelijk en maatschappelijk leven de groei en de wasdom trachtte te verhinderen of te verwoesten. Waarachtige liefde, hoogachting en eerbied veroorzaken een afkeer tegen haar bestrijders, die op oorlog uit zijn, hetgeen

altijd ten doel heeft het verstand te kluisteren, het geweten in slaap te sussen en alle zedelijke gevoelens uit te doven.

Over het gezag van de liturgie
In 1662 schreef Owen over "Het gezag van de liturgie". Het doel van deze verhandeling was aan te tonen, dat het aannemen van vormen tot maatstaf geen grond in Gods Woord had en het verkeerd zou zijn zich daaraan te onderwerpen.
Het Woord van God bleef altijd dé regel van geloof en leven, terwijl alle menselijke instellingen onwillekeurig grote bezwaren op konden leveren. Ook Mr. Clarkson schreef op dezelfde wijze over dit onderwerp.

Een beroep naar Nieuw-Engeland
In het volgende jaar ontving Owen een uitnodiging van de eerste openbare kerkvergadering te Boston in Nieuw-Engeland.
Mr. John Norton, die Mr. Cotton als herder opvolgde, was overleden en nu verlangden men zeer, dat Owen zijn plaats kwam vervullen.
Het algemeen bestuur van Massachusetts ondersteunde dit verlangen en zond de doctor het volgende officiële schrijven, dat wij om haar belangrijkheid hier meedelen.

Weleerwaarde Heer,

Het heeft de Allerhoogste, de Heere van hemel en aarde, behaagd tot Zich te nemen de Godvruchtige en voortreffelijke Mr. J. Norton, bedienaar des Evangelies te Boston. Geacht en beroemd bij al de kerken van Christus, is zijn verlies een grote slag, ofschoon God geen rekening geeft van Zijn daden. Een gelukkige herstelling van de breuk zou daarom van groot belang zijn, niet alleen voor deze kerk, maar voor het hele land. En, hoewel de meesten onzer u niet kennen, zouden wij toch allen gaarne zien, dat gij de roeping en uitnodiging van die kerk mocht aannemen, omdat wij gehoord hebben van uw arbeid voor de Heere en welk een genade en wijsheid u de Vader der lichten gegeven heeft. Terwijl wij hartelijk begeren, dat gij tot ons moogt overkomen, verzekeren wij u de gunst en liefde van dit hof en vertrouwen, dat uw overkomst het hele land zal verblijden. Wel bekennen wij, dat de tegenwoordige uitwendige toestand van deze woestijn weinig aanlokkelijks heeft, en dat het een hele onderneming is, terwijl de verzoekingen, die haar vergezellen, vele zijn. Immers, de personen, die u roepen, zijn onwaardige, zondige mensen en daarbij aan vele zwakheden onderworpen. Uw verwachting zou misschien teleurgesteld worden, als gij de lange en milde tijd van genade bedenkt, die ons geschonken is. Maar, zoals Abraham en Mozes door God geroepen, door het geloof land en volk verlieten en de Heere volgden — de eerste niet wetende waarheen en de andere om de last van Gods volk in de woestijn te dragen —, daarbij de kracht des Heeren ondervindende, zo wensen wij, dat God u in uw beroeping licht mag schenken en met Zijn tegenwoordigheid nabij mag zijn.
Wilt nochtans degenen, die u roepen, als uw broeders en metgezellen in de verdrukking beschouwen, die, ofschoon in deze woestijn om het geloof en getuigenis van Jezus verblijvende, door de onderscheidende gunst des Heeren de dierbare goederen van Sion in vrede en vrijheid genieten. En als het de Heere behaagt ons die genade te schenken, dan hopen wij geen verschuldigde zorgvuldigheid, die door de regering alhier is vastgesteld, te doen ontbreken om de kerken van Christus en de getrouwe arbeiders in Zijn wijngaard te begunstigen en te verzorgen.

Aldus de Vader der geesten biddende, een man over deze congregatie te zenden, die voor haar uit- en ingaat, worde ons die gunst verleend, dat gij gelukkig tot ons moogt overkomen, met een volle zegen des Evangelies in Jezus Christus.

In naam en op last van het algemene hof, uw toegenegen en liefhebbende vrienden, wonende te Boston in Nieuw-Engeland, 20 oktober 1663.

John Endicott

(Genoemde Mr. Endicott bestuurde de kolonie. Hij ging in 1628 naar Salem, waar hij het opzicht had over de mensen, die zich daar het eerst vestigden en in welker lot hij zeer deelde. Hij werd door de regering overgeplaatst naar Boston, hetgeen gemakkelijker was voor de rechtsoefeningen en rechtszaken. Met enkele tussenpozen nam hij het bestuur der kolonie waar tot 1665, toen hij, op 77-jarige leeftijd overleed, waarbij hij de roem naliet van een uitmuntend persoon geweest te zijn, die God en zijn land trouw diende).
Uit enige bijzonderheden is af te leiden, dat Owen aanvankelijk bereid was aan dit beroep gehoor te geven, maar er later weer van afzag. Er werd zelfs verteld, dat het hem verboden werd toen een gedeelte van zijn goederen reeds was ingescheept. Gookins, één van de regeringspersonen van Massachusetts, zegt in een brief, gedagtekend in juli 1666, het volgende: "Dr. Owen en enige gekozenen zijn van hun voornemen om tot mij te komen afgebracht, niet omdat zij betere tijden in Engeland hopen, maar dewijl zij slechtere voor Amerika vrezen, waartoe enige nieuwe omstandigheden hun aanleiding geven. Wij hebben daarom naar alle waarschijnlijkheid te verwachten, dat er duistere wolken samenpakken en een zware storm voor ons bereid wordt. "

De toestand bij de Dissenters
Wij hebben reeds vermeld, dat Owen Stadham moest verlaten. Vandaar begaf hij zich naar Londen, waar hij afgezonderd leefde en, zo dikwijls als dat mogelijk was, preekte. De onderdrukking van de nauwgezette Dissenters werd immers van tijd tot tijd groter. Men dreef hen niet alleen uit de kerk, maar trachtte hen burgerlijk ook ellende te bezorgen.
Volgens Rapin was de acte van 1664, waarbij de geheime bijeenkomsten werden verboden, bestemd om de Nonconformisten tot vertwijfeling te brengen, of werkelijke misdaden tegen de staat te doen begaan.
Velen onderwierpen zich wel aan een soort van gelijkvormigheid, maar werden daarover door Independenten en Baptisten bestreden, omdat zij daardoor de onSchriftuurlijke maatregelen van de regering tot vervoging van de kerk, ondersteunden. Anderen trachtten op een soms schrandere manier de wetten te ontduiken om de aanbidding van God te verrichten. De beruchte acte van Oxford verbood aan allen, die weigerden bij ede een onvoorwaardelijke gehoorzaamheid te beloven, binnen de omtrek van vijf mijl van een bepaalde plaats te komen. En zo'n besluit werd genomen, terwijl de pest in Londen woedde en de Independentse bedienaars het meest hun leven waagden om voor de levenden te prediken en de stervenden te vertroosten. Maar, de Heere schonk verademing. Op de pest volgde een verschrikke-lijke brand, waarbij een groot gedeelte van Londen verwoest werd. Misschien werd de oorzaak van de brand ten onrechte aan de Roomsen toegeschreven, maar er ontstond tegenover hen een sterke tegenkanting, terwijl de wetten tegen de Dissenters verzacht werden. Ook de kerken waren voor het

merendeel in de as gelegd. Er werden daarom plaatsen voor de aanbidding opgericht (tenten genoemd), waarin veel Nonconformisten voor de opeengedrongen scharen voorgingen.
Owen, Goodwin, Nye, Griffiths, Brooks, Caryl en Barker openden zelf zalen voor openbare bijeenkomsten, die enige tijd ongestoord werden gehouden.
Over deze dienst van Owen merkt de na-ijverige Baxter op, dat de doctor dat eerder niet had gedaan, omdat hij meer beschaamd of bevreesd voor het lijden was, dan zijn broeders.
Intussen brak het drievoudig snoer, dat lord Clarendon, bisschop Morley en aartsbisschop Sheldon ter vernietiging van de Dissenters gevlochten hadden. De koning betuigde, dat hij het belangzuchtige en onrechtvaardige van enige der laatste staatkundige handelwijzen bemerkt had en verklaarde openlijk bereid te zijn om zijn vervolgde onderdanen daarvan te ontheffen.
Daar de genoemde personen, als de voornaamste raadgevers van de strenge maatrege-len met de regeringsvorm in strijd waren, vielen zij bij het hof in ongenade. Ook wil men, dat de val van Clarendon met de vermelde acte van Oxford een aanvang nam.

Owen schrijft enkele verhandelingen
Deze gunstige verandering van zaken deed Owen zijn pen scherpen. Hij schreef achtereenvolgens over de redenen, waarom de protestantse Dissenters vrijheid verlangden, over de toenmalige kerkban, over de rampspoeden der Nonconformisten, over toegeeflijkheid en verdraagzaamheid en over de vrijheid van het geweten. Het hoofddoel van deze verhandelingen was het verstand te verlichten en de gemoederen der tegenpartij te verzachten. Daarom probeerde hij zoveel mogelijk vredelievende gehoorzaamheid aan de regering te bevorderen, onrechtvaardige en onbillijke handelingen ten opzichte van de nauwgezette christenen te verminderen, het on-grondwettige van onderdrukking aan te tonen en het grote belang van verdraagzaamheid te doen gevoelen. Terwijl hij sterk wees op de weldaden van de vrede, wenste hij, dat Engeland niet schuldig bevonden werd aan de dwaasheid om de rust des lands op een Godsdienstige gelijkvormigheid te willen gronden. Hoewel hij misschien voorzichtigheidshalve zijn naam verzweeg, droegen deze geschriften alle het kenmerk van zijn verlichte denkbeeld en en redeneringen in zijn vroegere verhandelingen. Bij dit alles wijst hij op een ondervinding van vele jaren en zegt hij, dat bij geen enkele natie de Godsdienstige vrijheid meer de rust, de handel en de welvaart zal bevorderen, dan bij de Engelse.

Owen preekt regelmatig te Londen
In deze tijd preekte Owen vrij geregeld voor zijn bijeenkomst, waaronder zich verschillende officieren en aanzienlijken bevonden, die hem kenden en hoogachtten.
Behalve dit, zocht hij voor de inwoners van Londen nuttig te zijn door het houden van voorlezingen. Hier immers was hij het veiligst, want in de omtrek van Oxford ontkwam hij zelfs een keer ternauwernood aan het gevaar, wel een bewijs, dat het in het land een treurige toestand was, wanneer iemand als Owen zich moest verschuilen.

De uitgave van een catechismus
In 1667 verrijkte Owen zijn geschriften met een “Catechismus”, of Korte onderrich-ting in de aanbidding van God en de tucht der kerk. De bedoeling van deze uitgave was, om op een meer practische dan leerstellige manier de gevoelens van de Independenten te,

bevorderen.
Dit feit ergerde de rector van Whitby in Derbyshire, B. Camfield, in hevige mate, die het werk met een boekdeel van 347 bladzijden beantwoordde (1669). Camfield noemt deze catechismus de zinkput van alle nonconformistische en scheidende grondbeginselen der protestantse Godsdienst, die in het koninkrijk vastgesteld zijn.
Hij zegt ze niet te kennen en daar ook geen moeite voor te willen doen, terwijl hij door scherpe en sterke uitspraken de ongenoegzaamheid van de Heilige Schrift tracht te beweren.

Correspondentie over vereniging
Intussen bracht deze catechismus Baxter er toe, om met Owen een vereniging tussen Presbyterianen en Independenten te bewerkstelligen. Langer dan een jaar werd er van weerszijden over geschreven.
Baxter bracht een aantal stellingen naar voren, die voor Owen overwogen, getoetst en beoordeeld werden; maar de zaak liep vruchteloos af. Baxter zei hierover, dat dit zijn derde poging was om tot vereniging met de Independenten te komen.
De eerste had plaats in 1655 met Philip Nye en de tweede enige tijd later met George Griffiths, maar geen van deze personen kon op de voorstellen van Baxter ingaan.
En dat was ook geen wonder, want de plannen van Baxter leken dikwijls mooi, maar de uitvoering stuitte altijd op moeilijkheden, te meer, omdat hij zelf de grootste hinderpaal was.
Ook waren de Independenten de zwakste partij en daardoor bang voor het opgaan in en versmelten met een grote meerderheid, wanneer zij enkele van hun beginselen prijsgaven. Wel hechtten zij minder waarde aan een uitwendige gelijkvormigheid, maar zij wisten maar al te goed, dat een lichaam, samengesteld uit verschillende bestanddelen als Presbyterianen, Bisschoppelijken, Baptisten en Independenten, spoedig verbroken zou worden. Vrijheid en verdraagzaamheid waren de zaken, die zij allen belangrijk achtten, opdat iedereen zich zou kunnen verbinden met hetgeen, waarmee hij zich verbonden voelde en verenigd was. Zulke verenigingen, die overeenkomstig de bedoeling van Christus handelden en wandelden —al was het ook minder zuiver—, hielden zij voor ware kerken, welker leden zij bij voorkomende gelegenheden erkenden en aannamen voorzover hun leven geen ergernis gaf of de Godsdienst des harten weersprak.
In 1696 kwam er echter tussen de Independenten en de Presbyterianen een overeenkomst tot stand, die de waarheid van Owen's opmerking bevestigde. De doctor had namelijk in een bepaalde leerrede het volgende gezegd: “Het zou mij bedroeven, wanneer iemand rneer dan ik wenste, dat allen, die God vrezen door de gehele wereld en vooral in deze natie, van één richting en van één hart waren. Zulks zou ik van harte wensen; maar ik geloof even zeker, dat, als God het geven zou, het wel het gevolg, maar niet de oorzaak van liefde zou zijn. Het zal uit liefde voortkomen, voordat het liefde doet geboren worden. Het is een grote ijdelheid mensen tot een bijzondere belijdenis te drijven en dan te denken, dat dit liefde zal veroorzaken; te denken, dat men mensen door scherpe verwijten en bittere uitdrukkingen kan noodzaken tot zekere uitoefeningen, waaruit de liefde dan zeker zou moeten volgen. ”
Hierin lag waarschijnlijk ook de oorzaak van het mislukken van Baxter's pogingen tot vereniging. Althans beriep deze zich daarop in zijn “Church divisions”, of Genezing der kerkelijke verdeeldheden, dat uitgegeven werd in 1670 en waarin hij zowel de vastgestelde als de Independentse kerk bestreed. Hij zegt daarover: “Twintig jaar heb ik

geschreven, gepredikt en gebeden om de vrede der kerk, maar tevergeefs. Ik heb mijn hand in de kloof gelegd, maar beide zijden werden tot mijn droefheid toegesloten. Beide partijen, die ik in de strijd probeerde te verenigen, zijn tegen mij opgestaan. Als ieder ander slechts één tegenpartijder had, had ik er twee. Bagshaw beantwoordde de "Genezing", terwijl het werk Dr. Owen bitter tegen viel en in het geheim het verschil van gevoelen verspreidde, ofschoon hij mijzelf daarover nooit veel aanmerkingen maakte. "
Wij nemen gaarne aan, dat Baxter werkelijk in ernst meende op deze manier de liefde te kunnen bevorderen, maar zijn voorstel tot vrede ging verloren, omdat hij de voornaamste middelen voorbij zag, of in ieder geval niet gebruikte.

Owen ontvangt een erfenis
Martyn Owen, die in 1668 te Londen overleden was, legateerde onze Owen 6. 000 gulden, welk bedrag met de opbrengsten van zijn landelijke bezitting en zijn talrijke geschriften hem voldoende het verlies van zijn staatsbezoldiging vergoedden. Op deze wijze verzorgd, stelde de voorzienigheid Gods hem in staat zich te wijden aan het schrijven van de beroemde werken, die wij aan het eind van dit hoofdstuk zouden vermelden.

Verhandeling over de inwonende zonde
Het eerste werk is een "Verhandeling over de natuur en de kracht van de overblijfsels der inwonende zonde", in enige op elkaar volgende leerreden over Rom. 7: 21.
Van een bijzondere practische aard, worden het erfelijke en algemene van het bederf der menselijke natuur als, waarheden gesteld en uitsluitend tot de ondervinding der gelovigen beperkt, daar zij slechts aan de voortdurende strijd tussen zonde en genade onderworpen zijn. Diep is het inzicht in de snoodheid van de zonde en uitgebreid de kennis aan de bedriegelijkheid van het vleselijk verstand, die hier ten toon worden gespreid. Belangrijk zijn de aanmerkingen tot besturing van de gelovigen en die, als ze recht werden betracht, veel zouden leiden tot zelfonderzoek, waakzaamheid en verootmoediging. De overblijfselen van ons bederf geven immers genoeg oorzaak tot het weinig vorderen in de genade bij de christenen, tot een Godonterende wandel der gelovigen en tot een gebrek aan duurzame vrede en zalige gemeenschap met God. Hoewel zij niet van de wereld zijn, schijnen velen toch tot haar te behoren in het volgen van haar ijdelheden, vermaken en gewoonten en die zich nog verongelijkt zouden achten ook, als hun christelijk bestaan werd betwijfeld. Deze zaken waren in Owen's tijd oorzaken van herhaaldelijk en ernstig beklag, en zijn het thans niet minder.
Weliswaar is de mate van openlijke belangstelling, ijver en werkzaamheid in het bevorderen van de Godsdienst groter en moet dit aangemoedigd worden en God daarbij door alle oprechte christenen met dankbaarheid erkend worden. Maar, de dodelijke arglistigheid van het bedriegelijke hart werkt misschien niet minder bij velen, wiens ijver voor de Heere der Heirscharen zeer uitsteekt, dan wanneer zulke inspanningen niet gebeuren. Het is gemakkelijker zaken met Godsdienstige bedoelingen te doen, redevoeringen bij openbare verenigingen te houden en zijn naam door geldelijke opofferingen en verstandswerkzaamheden kenbaar te maken, dan steeds het hart te bewaken, haar beginsels en oogmerken recht te beoordelen en de afwijkingen in gevoelens, neigingen en gedrag te verbeteren. Ja, belijdenis en ijver kunnen er zijn, zelfs een voorliefde tot een persoonlijke Godsdienst in het verborgene, terwijl het geestelijke leven kwijnt en achteruit gaat. Wij maken deze opmerking niet, om de openbare

inspanning van krachten te bevordering en verspreiding van de Waarheid te misprijzen, maar opdat ieder, wie zulks aangaat, zijn drijfveren voort-durend en nauwkeurig zal beproeven. In onze omstandigheden is tot deze zaken de ware Godsvrucht immers geen volstrekt vereiste en daarom kunnen ze, hoe voortreffelijk ze op zichzelf ook mogen zijn, gemakkelijk in de plaats treden van een evangelische gehoorzaamheid en een ootmoedige, gemeenzame omgang met God. Zij, die daarom verbonden zijn om (ook in onze dagen) aan het hoofd van de strijd te staan mogen Owen over de inwonende zonde wel voortdurend raadplegen.

Psalm 130

In hetzelfde jaar verscheen van Owen's hand een practische "Verklaring van psalm 130". De bijzondere onderrichting, vrede en blijdschap, die hij op een vroegere tijd voor zijn eigen gemoed uit het vierde vers had ontvangen, bewogen hem waarschijnlijk de hele psalm ook tot stichting voor anderen te verklaren. De natuur van de vergeving der zonden, benevens de toestand van een ziel, door schuldgevoel gewond en bedroefd, worden uitvoerig behandeld.

Wijzende op zijn eigen ervaring, zegt Owen: "Ik predikte Christus, maar had slechts weinig ondervindelijke kennis van de toegang tot God in Hem. Het behaagde echter de Heere mij met een smartelijk lijden te bezoeken, dat mij aan de rand van het graf bracht. Mijn gemoed was duister en mijn ziel door verlegenheid zeer gedrukt, maar de Heere vertroostte eindelijk mijn geest genadig door een krachtige toepassing van de woorden: "*bij U is vergeving, opdat Gij gevreesd wordt*" ik ontving daaruit een bijzondere onderrichting, vrede en blijdschap omtrent het verlossingswerk van de Middelaar, waarover ik aanstonds na mijn genezing preekte. "

Dit werk bevat een schat van kennis aangaande Gods wijze van werken met zondige schepselen, maar het deelt ook in de langdurigheid die destijds de Godgeleerde schrijvers bijzonder eigen was. Tegenwoordig is men geneigd de zaken meer te bekorten of in ieder geval minder uitgebreid te behandelen. Dit zou de oppervlakkigheid bij schrijvers en lezers kunnen voeden, maar heeft in andere opzichten voordelen. In Owen's tijd was dat echter anders en had het tegenovergestelde plaats. Men dacht een onderwerp niet te kunnen uitputten en was onvoldaan, als niet alles, wat er betrekking op had, gezegd was. Dat gaf dan wel een geleerde schijn, maar was dikwijls niet zo moeilijk als wel eens verondersteld is. Het is immers een grotere kunst om met weinig woorden veel te zeggen. Hiermee willen wij de verdiensten van Owen beslist niet verkleinen, maar zijn toch overtuigd, dat een bekorting en verbetering van hetgeen hij schreef zijn nut gehad zou hebben. Voor meer kundige christenen zal de vroegere wijze van handelen zijn voordeel hebben, maar de gesteldheid van veel anderen is niet zelden de oorzaak van misbruik. Door misvatting geeft zij gemakkelijk aanleiding tot twijfel en verduistert zij vaak het verstand omtrent de eenvoudige verklaring van de Bijbel ten aanzien van de meest gewichtige waarheden. Een uitgebreid verhaal van de gemoedsaandoeningen en overtuigingen, die ondervonden, en van de plichten en middelen, die waargenomen moeten worden, roepen gemakkelijk wanhopige gedachten of valse vertroostingen op. Zelfs degenen, die hun verlossing reeds gevonden hebben in de algenoegzame Zaligmaker, worden daardoor dikwijls geslingerd en ontmoedigd, omdat zij denken, dat zij elke beschreven bevinding moeten bezitten, wil hun werk waarheid zijn. Was de geneigdheid om in de bevinding te eindigen niet zo algemeen en werd er meer gelet op de bestaanbaarheid van de Waarheid, die zij door haarzelf in ons gemoed verkreeg, dan zou niet de ervaring van anderen, maar Gods Woord meer onze

maatstaf en toetssteen zijn.
Nochtans hebben geschriften als het onderhavige een blijvende waarde. Zij dienen tot opwekking, overtuiging en stichting. Wij zijn alleen maar tegen het misbruik, dat er van gemaakt wordt. Gods wijze van overtuigen is verschillend, niet wat het wezen, maar wat de omstandigheden aangaat. De mens is geneigd zijn persoonlijke ondervinding voor anderen tot een regel te stellen. Gelukkig daarom, wie de rechte, gebaande weg mag gaan en de kronkelende zijpaden vermijden, die ons niet tot voordeel zijn, maar verwarren. Wij zijn voor uitgebreidheid bij leerstellige en verklarende Godgeleerde werken, maar voor een practische verhandeling als die over psalm 130, is beknoptheid van groot belang.
Over het geheel genomen kunnen wij ons met de uitdrukkingen van de doctor verenigen, maar op enkele plaatsen spreekt hij zichzelf — naar het ons voorkomt— tegen. Wij zien bijv. de juistheid niet van de onderscheiding, tussen geloof en geestelijke overtuiging, waar Owen voor pleit. Het geloof wordt gesteld tegenover gevoel of overtuiging, zoals geloven tegenover horen en zien, in welk opzicht de apostel alleen zegt: "*Wij wandelen door geloof en niet door aanschouwen.* "
Er kan geen geestelijke oefening noch genieting zijn, zonder de tussenkomst des geloofs, en hoe sterker dit is, des te groter zal ons genot van geestelijke zegeningen zijn. Hoewel Owen overigens zeer duidelijk over het geloof spreekt, werd dit misschien veroorzaakt door zijn neiging tot uitbreiden en zuiverheid, waartoe meer eenvoudige bepalingen korter en zekerder geleid zouden hebben.

Verhandeling over de brief aan de Hebreeën
Op de verklaring over de 130ste psalm, volgde het eerste deel over de brief aan de Hebreeën. Daar dit werk het voornaamste en uitgebreidste van Owen's geschriften is, verdient het in het bijzonder onze opmerkzaamheid. Met als titel: "Uitlegging van de zendbrief aan de Hebreeën", opent en verklaart Owen eerst de tekst, waarbij hij de oudere en nieuwe vertalingen met elkaar vergelijkt. Vervolgens wijst hij het doel van de apostel aan, benevens zijn wijze van redeneren en betogen.
Daarop komen ter sprake: het geloof, de gewoonten, de offeranden en de plechtigheden van de Joodse kerk, die alle duidelijk behandeld worden. Na de waarheid tegen de dwalingen van de Socinianen en anderen verdedigd te hebben, worden tenslotte enige practische opmerkingen ter beoefening uit het verhandelde afgeleid. De drie volgende delen verschenen in 1674, 1680 en 1684. (Het hele werk, in folio gedrukt, werd in 1813 te Edinburg uitgegeven door George Wright in 7 delen).
De brief aan de Hebreeën is één van de belangrijkste stukken der Heilige Schrift. Daar het niet zozeer aan eerstbeginnenden als wel aan meergevorderden gericht is, voert hij de grondslagen van het christendom tot een bepaalde hoogte op. Haar verklaring vereiste dus veel kennis en oordeel met betrekking tot het wezen en de plechtigheden van de schaduwachtige eredienst. De Godheid des Zoons en de verheven natuur van Zijn werk worden door de apostel beschreven. Boven de engelen verheven en meer dan Mozes en Aäron, zagen alle beelden van de aardse tabernakel op Hem, het wezen van de zaak en Zijn Goddelijke offerande. Deze grote waarheden leert en bewijst de apostel ter vertroosting van de gelovigen. Wordt het geloof daarover alleen bevestigd en versterkt door een geestelijke, bevindelijke kennis, dan zijn de rechte verklaringen van de Schriftuur daartoe toch zeer bevorderlijk. Overtuigd van deze waarheid, ondernam Owen de verklaring, die hij met een buitengewone bekwaamheid ten uitvoer bracht. Velen waren immers afgeschrikt door de bezwaren, die aan dit werk verbonden waren,

terwijl anderen al hun vermogens in het werk stelden om de schoonheden van deze brief in het licht te stellen. Onder de schranderste en geleerdste personen, die vroeger over dit gedeelte van de Heilige Schrift schreven, behoorden David Dickson, bedienaar des Woords in Schotland, William Jones, Thomas Lushington en George Lawson. Als hij op de verklaringen van deze Godgeleerden doelt, zegt Owen: "In enige waren de woorden, de spreekwijzen en de uitdrukkingen van de apostel nauwkeurig onderzocht en met de oorspronkelijke tekst in het Oude Testament vergeleken. In andere is geprobeerd de redeneringen van de schrijver te ontleden en de kracht en natuur van zijn bewijsreden aan te tonen. Terwijl bij de eersten de waarheden, waarvan de apostel gewaagt, ter beoefening werden aangedrongen, zijn bij de laatsten de moeilijke plaatsen op een schoolse wijze door tegenwerpingen en opmerkingen opgelost. Ook zijn er, die alleen maar de bedoeling hebben het duistere, waarover bij de verschillende partijen in het Godsdienstige verschil van mening is, te verklaren. Allen echter hebben op hun wijze getracht de mening van de Heilige Geest licht bij te zetten, hetzij in het bijzonder, hetzij in het algemeen. " Hoe zeer deze schrijvers Owen in zijn werk tot leiding konden dienen, toch veroorzaakten hun geschriften de gedachte, of zijn werk geen onnodige moeite zou zijn. Eerst, nadat hij die alle aandachtig gelezen, nagegaan en vergeleken had, vond hij voor zichzelf vrijheid zijn verklaring te schrijven. Daarover zegt hij: "Ik bevond dat de brief zo voortreffelijk, haar verborgenheid zo groot en haar inhoud zo belangrijk was, dat niemand deze schatkamer van Goddelijke wijsheid en genade had uitgeput of ooit zou kunnen uitputten. De noodzakelijkheid en het belang van de waarheden, die het gehele lichaam van de christelijke Godsdienst aangaan, deden mij spoedig inzien, dat al de verklaringen met elkaar slechts een gedeelte van de zaak uitmaakten en dat het onderwerp nog overvloedige stof bezat tot vernieuwde beschouwingen voor dit en alle volgende geslachten. "

Owen ving dit werk dus niet aan met de gedachte zijn voorgangers te overtreffen; het was alleen zijn bedoeling de belangrijke dingen naar zijn licht nog meer naar voren te brengen. En terecht, want bij zijn Godsvrucht en natuurlijke scherpzinnigheid bezat hij een veelzijdige kennis en langdurige ervaring, die voor zo'n onderneming van het grootste belang waren. De oefeningen, die bij dit werk gevoegd zijn en de eerste twee delen van de uitgave van Wright uitmaken, bevatten een schat van geleerdheid en nauwkeurig onderzoek. Zij verspreiden reeds op zichzelf een bijzonder licht over andere delen van de Heilige Schrift. Volgens Owen is Paulus de schrijver van deze zendbrief na zijn eerste gevangenschap, maar vooral bewijst Owen in deze oefeningen, tegen de Joodse verwerping in, dat Jezus van Nazareth de bij Daniël beloofde en voorzegde Messias is, Wiens dienst en priesterschap, door het gehele Oude Testament verspreid, in tabernakel, tempel en offeranden door het geloof verstaan werden. In de voorrede zegt Owen geen werk te kennen, waarin de leer van Christus' priesterschap, overeenkomstig haar oorsprong, oorzaken, natuur en uitwerksels, naar haar eigenlijke orde behandeld is.

Misschien stemt niet ieder christen met Owen op elk punt in, maar dit verschil is slechts gering. De onderwerpen, die op zichzelf uit hun aard al verrukkend zijn, worden echter op een bijzonder Godvruchtige wijze aan de orde gesteld. In drieërlei opzicht kan het hele werk beschouwd worden een buitengewone waarde te bezitten: in de eerste plaats als verklaring van een gedeelte der Heilige Schrift; vervolgens, ter opheldering van meerdere punten van verschil, en tenslotte als toepassing van de meest gewichtige geloofswaarheden. Bij het eerste punt overtreft Owen alle andere schrijvers in nauwkeurigheid en nauwgezetheid van geweten, waarmee hij zijn verklaringen neerstelt.

Wel schijnen Pierce, Hallet en Leon in hun verhandelingen over de Hebreeën meer geleerdheid ten toon te spreiden, maar het zuurdeeg van Arius bij de eerste twee en de schoolse droogheid bij de laatste bevelen hun uitleggingen minder aan.
De volgende zinsnede van Owen, die de gesteldheid van zijn gemoed en de beginselen, welke hij bij de uitlegging volgde aantonen, verdient voor lezers en verklaarders van Gods Woord vermelding. "Ik belijd, dat ik gedurende vele jaren aan de uitlegging van deze brief dacht en zulks in de loop van mijn studie in het oog hield. Evenwel moet ik bekennen, dat na al mijn leren en onderzoeken, het bidden om licht en bijstand mijn enige toevlucht en het nuttigste middel voor mij geweest is. Dit bevrijdde mijn gedachten van de verwarringen, die de geschriften van anderen veroorzaakten, of waarvan deze mij niet konden verlossen. Als ging het mijn eigen ziel en leven aan, ben ik zorgvuldig geweest om uit vooroordeel geen verkeerde betekenis aan de woorden te geven, noch de zienswijze van mij of anderen op te dringen, of door iemands redenering, voorwendsels of bijzonderheden niet bedrogen te worden. Steeds hield ik mij eenvoudig aan Gods Woord; om daaruit ootmoedig de mening des Geestes te leren en die uit te drukken, zoals Deze mij die geliefde te geven. Altijd overwoog ik eerst de zin en de strekking van de tekstwoorden, hun oorspronkelijke afkomst en hun gebruik bij andere schrijvers, vooral de zeventig overzetters en de boeken van het Nieuwe Testament. Dikwijls zag ik, dat de woorden, in het Hebreeuws uitgedrukt en de zaken, waarop onder dat volk gezinspeeld werd, aan de redenen van de apostel veel licht geven. De tijd wanneer en de bedoeling waarmee deze brief geschreven werd, hield ik steeds in het oog. Ook nam ik de toestand van de mensen in aanmerking, waaraan dit schrijven gericht was: hun denkbeelden, vooroordelen, gewoonten, kennis en verwachtingen, benevens de voorzienigheid omtrent de heidenen, waaronder de Joden verkeerden, het naderende einde van kerk- en burgerstaat en de komende onderdrukkingen met hun verzoekingen en bezwaren. Het zijn vooral deze zaken, die men heeft te bedenken, wil men de mening van de apostel verstaan en de gang van zijn gedachten kunnen volgen. "
Ook zeiden we, dat Owen's werk een bijzonder licht verspreidde over enige geschilpunten. Zowel de Jood, als de Sociniaan loochent immers de Godheid van Christus. Tegen de eerste bewijst Owen, dat Jezus van Nazareth de ware Messias was, terwijl de laatste op de offerande en het priesterschap van Christus wordt gewezen. En terecht, want deze beide punten maken de grondslag van alle christelijk geloof en christelijke hoop uit. Met deze zaken moet noodzakelijk alle ware Godsdienst en gelukzaligheid vervallen. Wie dus omtrent deze waarheden — die door het jodendom en het Socianisme worden bestreden — geruststelling voor zijn gemoed verlangt, die onderzoeke Owen's bondige bewijzen, en wij twijfelen er niet aan, of de droggronden van ongeloof en dwaling zullen verdwijnen. Ja, wij durven verzekeren, dat al hetgeen tegen deze waarheden is gezegd, van Socinus tot Belsham, door Owen in zijn uitlegging van de brief aan de Hebreeën meesterlijk en voldoende weerlegd is.
Ten opzichte van het derde punt is dit werk niet minder belangrijk. Iedere redenering, iedere opheldering, ieder betoog eindigt met een ernstige opwekking tot een nauwkeurig zelfonderzoek.
Vandaar zijn vurige vermaningen om toch veel in de binnenkamer het gemoed voor God open te leggen en overvloedig in het gebed te zijn, indien men de zin des Geestes begeert te verstaan. En zo behoort het te zijn. Immers, een Godgeleerdheid zonder de praktijk is een lichaam zonder ziel. De Bijbel alleen maar te zien als een geschrift van de klassieke oudheid, betekent haar heiligheid te verloochenen, omdat het de mening des Heiligen Geestes is, Die in Gods Woord spreekt, onze harten te wederbaren en ons met

de rechte gezindheden te vervullen. De Goddelijke waarheden moeten niet alleen ons verstand versieren en onze kennis vergroten, maar zij behoren een vastigheid in ons gemoed te hebben, die invloed heeft op ons denken, gevoelen en handelen. Zonder dit laatste blijven zij een wetenschap, die de mens uit onkunde, zorgeloosheid of wereldliefde tegen haar doeleinde misbruikt. Ook hierop wordt door Owen in het bijzonder gewezen, terwijl hij de bedenkingen van het vleselijke verstand fnuikt en de natuurlijke vijandschap elke uitvlucht beneemt.

Beoordeling van het werk

Zowel oordeelkundige uitleggers als eenvoudige christenen kunnen bij dit werk van Owen hun hart ophalen. Het bevat immers voor een ieder overvloedige stof. Het nog meer aan te prijzen achten wij overbodig; het is onze wens, dat het in veler handen mag zijn of komen, temeer, daar het nuttige werk van Dr. Wright om het uit te geven, het onder het bereik van velen gebracht heeft.

Toch menen wij de woorden van Dr. Clarkson, die hij bij zijn lijkrede op onze schrijver uitsprak, niet te moeten verzwijgen. Denkende aan de twintig jaren arbeids, die Owen aan dit werk besteedde, zegt hij: "Deze uitlegging werd geschreven met weinig hulp van geleerden en zonder enige bescherming van grootheden. Niet in de zachte en stille eenzaamheid, noch onder de schaduw van academische priëlen, maar te midden van ongelegenheden en verstrooiing van gedachten, in ziekte en droefheid, ontstond zij. Zo dacht de schrijver toch zelf ook over zijn werk. Daarom zei hij bij het voleindigen daarvan: Nu is het tijd voor mij om te sterven. "

Ook buiten Engeland werd Owen's werk vereerd en gewaardeerd. In Nederland verschenen daarvan in 1730, 1733 en 1790 verkorte vertalingen. Zij zijn getrouw en nauwkeurig, maar degenen, die Owen's uitgebreide beschouwingen wensen te kennen, zullen het oorspronkelijke werk moeten lezen.

Naar het oordeel van deskundigen is er geen Godgeleerd werk met deze uitlegging van Owen te vergelijken. De verhandeling van Caryl over het boek Job heeft daarmee de meeste overeenkomst, maar het bezit niet die degelijkheid en nuttige strekking. Dat is ook het geval met het werk van Vitringa over de profeet Jesaja. Niet minder oordeelkundig en geleerd geeft deze verklaring een voortreffelijk bewijs van Vitringa's buitengewone gaven, hoewel hij soms niet vrij te spreken is van inbeelding en dwaling.

En hoe groot de lof ten aanzien van Lampe ook is, wat betreft de geleerdheid, nauwkeurigheid en rechtzinnigheid van zijn verklaring over het Evangelie van Johannes, toch ontbreekt hem die bijzondere stichting des gemoeds, die Owen zo kenmerkt. Daarom: indien de roem van Walton rust op de "Polyglot"; indien de "Synopsis" de naam van Poole beroemd doet zijn, dan gaf onze doctor Owen —ook al had hij niets anders geschreven— in zijn "Uitlegging van de zendbrief aan de Hebreeën" een gedenkstuk, dat de bewondering van alle geslachten overwaard is!

HOOFDSTUK XI

De houding van de Congregationalisten in Nieuw-Engeland

Hoe vredelievend en verdraagzaam de grondbeginselen van de Independenten ook waren, toch hanteerden de Congregationalisten in Nieuw-Engeland maatregelen ter onderdrukking van Baptisten en Kwakers. Dit vloeide niet voort uit de leer, maar uit hun bedorven natuurlijke neiging en is dus geen bewijs voor degenen, die het Independentisme van vervolging beschuldigen. Owen en enige van zijn broeders protesteerden in ieder geval sterk tegen hetgeen in Nieuw-Engeland gebeurde, zoals het volgende duidelijk aantoont.

De Brownisten, die naar Nieuw-Engeland verhuisd waren, deelden in de rechte beschouwing van de Godsdienstige vrijheid, maar zij waren te weinig bekend met de regels van een staatswetgeving. Daar zij alles naar de instelling van de Heilige Schrift wilden inrichten, begrepen zij niet, dat op die manier, bij een toenemende bevolking óf de vrijheid van de onderdanen, óf de zuiverheid van de kerk moest verloren gaan, vooral omdat andere vluchtelingen uit Groot-Brittannië, die in sommige opzichten nog presbyteriaans waren, zich weldra onder hen vermengden. Zo ontstond hun kerk, die hier geregelde synoden en raadsvergaderingen had, waarin de burgerlijke overheid zitting had en de genomen besluiten bekrachtigde.

De oorzaak van vervolging lag dus niet in het Independentisme, dat op zichzelf alle onderdrukking verfoeit, maar in het met elkaar verenigen van kerkelijk en burgerlijk gezag.

Een ernstige vermaning

Niet de naam, maar de geest en het gedrag maken de maatschappij uit, waartoe wij behoren, zo merkt Neal op. En deze waren bij de Congregationalisten in Nieuw-Engeland zo tegenstrijdig met Gods Woord, dat verschillende dienaren van de Independentse kerk in Londen met Owen aan het hoofd, hen ernstig vermaanden die te veranderen. Zonder in de geschillen tussen hen en de verdrukten te treden, drongen zij sterk aan op een elkaar verdragen in christelijke liefde. Na veel gewichtige vermaningen eindigden zij hun brief op de volgende wijze: “Gij deelt in het voorrecht der Waarheid; gij hebt de gaven om een vermogende kerk te besturen en te verdedigen; gij bezit de zorg en de werkzaamheid van een zeer waardige overheid om haar te ondersteunen, te beschermen en haar vrede te bewaren; en boven dit alles hebt gij een algenoegzame Heer en Meester, eigenaar van de sleutelen Davids, Die opent en niemand sluit, en Die eeuwig leeft om voor Zijn eigen belangen onder Zijn heiligen te zorgen. Gij behoeft beslist niet ongerust te zijn, hoewel enigen uit zwakheid, onkunde, blindheid of vooroordeel zich tot hun eigen nadeel van de weg afkeren, of zich op zijpaden begeven, door alleen maar op eigen, minder belangrijke zaken te letten. Ons hartelijk verzoek is daarom, dat gij op God zult vertrouwen en in Zijn Waarheid en wegen zult wandelen, daarbij opschortende alle dwang en straf omtrent personen, die van u in gevoelen verschillen en de rust of de vrede in het burgerlijk leven van uw plaats niet verstoren.

Hoewel dit schrijven (dat gedagtekend was 25 maart 1669) volgens Dr. Mather eerst met andere oorzaken samenwerkte tot betere beschouwingen onder de christenen in Nieuw-Engeland, getuigt het toch van de ijver der Independenten voor verdraagzaamheid en bewijst het, dat Owen en zijn broeders geenszins verdrukking van andersdenkenden voorstonden of verlangden.

Owen schrijft weer een korte verklaring
Daar Owen altijd op het heil van de mensen uit was en in een voortdurende beschouwing van de deugden Gods leefde, gaf hij in 1669 weer een korte verklaring uit over "De leer der Drie-eenheid en de voldoening van Christus".
Omdat er voor Owen geen bijzondere aanleiding tot de uitgave van dit werk was, gaat het, alleen maar over zijn vroegere denkbeelden ter verduidelijking van de zin en mening der Heilige Schrift, terwijl er ook geen geschilvoeringen in voorkomen. Het is dikwijls herdrukt en ook in het Nederlands vertaald door Vitringa, uitgegeven in 1776.

Een aanval van Parker
In 1670 wachtte Owen echter weer veel werk. De arme Dissenters waren nog steeds het voorwerp van bespotting en verachting. Ieder beginsel van vrijheid, dat nog aanwezig was, werd door de hoog-kerkelijke partij bestreden of ontzenuwd. Vandaar dat Samuel Parker — die we al eerder noemden —, in een verhandeling over de kerkelijke volkstucht beweerde, dat het gezag van de burgerlijke overheid over de gewetens der onderdanen ging, terwijl hij daarbij ook het nadeel en de moeilijkheden van de verdraagzaamheid voorstelde en elk voorwendsel tot vrijheid weerlegde. In deze verhandeling, die 326 bladzijden besloeg, werden de Nonconformisten zwaar beschuldigd en hun gevoelens verderfelijk voor de vrede en de veiligheid van de staat genoemd, terwijl de macht der overheid, zowel in het Godsdienstige als in het burgerlijke leven, tot een hoogte werd opgevoerd, die de verachtelijkste en blindste onderwerping rechtens kon vorderen.
Deze aanval gebood dringend verdediging. Owen verzocht daarom Baxter dit werk te beantwoorden. Maar deze meende, dat de verwijten hem niet betroffen en bovendien vreesde hij spoedig net zo gehaat te worden als de overigen, indien hij zich met Parket inliet.

De verdediging van Owen
Daarom vatte Owen zelf de pen op en verdedigde met grote kracht en vrijmoedigheid van redenen de waarheid en de onschuld.
Met het doel de redeneringen van Parker zo duidelijk mogelijk weer te geven en ze zo goed mogelijk te doen verstaan, vatte Owen zijn Werk samen in een beknopte verklaring met de volgende woorden:
"Omdat wij een algemene en volstrekte macht over de gewetens onzer onderdanen in alle zaken van de aanbidding van God hebben, zo kunnen wij, indien het ons behaagt, nieuwe of nog nooit gehoorde verplichtingen in de belangrijkste delen van de Godsdienst invoeren en opleggen, zonder te vragen, wat verkeerd is of de Godheid onteert. En omdat deze macht ons natuurlijk eigen is en niet gegeven of geschonken door Jezus Christus, maar reeds aan onze voorouders behoorde nog voor zij geboren waren; en wel zodanig, dat wij naar eigen verkiezing de bijzondere diensten of plichten der Godsdienst, ook het priesterschap in onze eigen personen, kunnen uitoefenen of aan anderen overdragen, zo verbinden al onze verordeningen, instellingen en bevelen in alle zaken volkomen en onmiddellijk de gewetens van onze onderdanen, hetzij zij recht of verkeerd, waar of vals zijn. Wij stellen dus tot een vaste wet hetgeen wij willen, verlangen en begeren, al denkt en oordeelt men ook, dat het dwaas, ongerijmd en tegenstrijdig is met de wil en de wet van God. Wij hebben met dergelijke gedachten niets te maken, want allen zijn onder ons oppergezag en onder onze heerschappij over het geweten en daarom verbinden wij een ieder tot de voortdurende waarneming en

uitoefening daarvan, zulks onder straf van galg en verdoemenis. ”
Hoewel de ongerijmdheid van deze stellingen en uitdrukkingen een ieder in het oog moesten springen, durfde Parker bij de gave van zijn verhandeling toch tegen de graaf van Anglesea zeggen: “Laten wij eens zien, of enige van onze geestelijken haar kunnen beantwoorden. ” Zo ver ging zijn blindheid. En geen wonder, want het staren op de gunst van het hof maakte hem onvatbaar voor de ware achting van weldenkende mensen. Het antwoord van Owen bezorgde hem een grote vermaardheid, vooral onder de Dissenters, wier zaak hij tegen Parker met bijzondere kennis en ijver behartigde.
Door de vermetele en brutale aanval van Parker op de vrijheid en verdraagzaamheid, ontbrak het ook niet aan verdediging door anderen, die daartoe zowel door de bijval, die Owen's werk mocht ondervinden, als door het buitengewoon dwaze van Parker's redeneringen, werden uitgelokt. Immers, behalve “Owen's waarheid en onschuld”, verschenen in korte tijd op de kerkelijke volkstucht de volgende geschriften ten antwoord: “Onbeschoftheid en onvoorzichtigheid zegevieren”, “Nijd en woede op de troon gezet”, “Voorbeeld van kwaadaardigheid en haat”, “Verdraagzaamheid verklaard en verdedigd”, “Berisping der kerkelijke volkstucht”, “Een vrij onderzoek naar de oorzaken der achting van de Nonconformisten”, enz. Zij verschenen tussen 1670 en 1673.

Mantel contra Parker
Ondanks deze tegengeschriften bleef Parker zijn denkbeelden vasthouden en beantwoordde Dr. Owen met een vloed van gemene smaadredenen, door hem de grote belhamel van verwarringen opstand te noemen, die, evenals een slang, berstens vol zat met vergif om haar venijn uit te kunnen spuwen, waarbij zij als enige voorraadschuur de mesthoop, en tot haar enige wapen de laster had. Volgens zijn verklaring verdiende Owen een veel slechtere behandeling, dan hij nu wedervoer, omdat hij zo'n verderfelijk persoon was, die met een onverzoenlijke geest en ingewortelde haat zich tegen de regering in kerk en staat richtte, zodat men hem zonder de minste vrees voor onbeschaamdheid behoorde te vervolgen als de gevaarlijkste vijand en pest, terwijl iemand, die het belang van het land wilde dienen, geen beter werk kon verrichten dan het belang en de naam van zulke belials-kinderen te verwoesten.
Daar Owen vermoedelijk door deze lage en vurige taal ontsteld en bedroefd was, onthield hij zich verder wijselijk van antwoord. Bovendien was het alleen zijn bedoeling de Waarheid te bevorderen en zeker niet de haat en nijd der mensen op te wekken.
Toch werd Parker spoedig in elke zenuw van z'n bestaan gevoelig gekastijd door de scherpe gesel der bijtende satire. Het was Marvel, de zeer begaafde leerling van Milton, wien het noch aan kennis, noch aan dichterlijke bekwaamheid ontbrak en die Parker's dwaasheden in zo'n bespottelijk licht stelde, dat men van koning tot koopman erom lachen moest.
Parker probeerde daarop nog wel om de ontvangen schande af te wissen door een nieuwe aanval te doen, maar Marvel beantwoordde hem op een dusdanige manier, dat hij het — volgens Wood —, beter achtte deze lastige vijand niet meer te ontmoeten. Aldus eindigde deze strijd, waarin Owen en zijn partij wel de overwinning behaalden over Parker, Bramhall en Loud, maar niet over de vervolging van de Dissenters.

Vervolging van de Dissenters
Het parlement, dat in 1670 bijeen kwam, vernieuwde de akte van vervolging der Godsdienstige vergaderingen en maakte haar nog strenger. Naar men zegt, werd Owen,

verzocht enige bedenkingen op te stellen, die door verschillende aanzienlijke personen aan het huis der lords voorgedragen werden. Deze bedenkingen brachten met klem van reden het onrechtvaardige en onstaatkundige van de genomen maatregelen naar voren, maar het was tevergeefs: de lords bekrachtigden het besluit en al de bisschop-pen, behalve Wilkens uit Chester en Reinbow uit Carlisle, stemden er voor. Nu was iedere bijeenkomst ter verering van God, die niet tot de Engelse kerk behoorde, verboden. De voorganger zou bij de eerste overtreding beboet worden met twintig pond sterling, de tweede keer met veertig pond, terwijl men, om het bespieden aan te moedigen, een derde deel van de boete ten voordele deed komen van hem, die de schuldige aanwees.
Over de genoemde akte merkt Neal terecht op, dat het nauwelijks denkbaar is dat mensen, die zich voorstanders en verdedigers van de leer van Christus noemen, maatregelen kunnen verzinnen, die zelfs wreder zijn dan de doodstraf, ter verdelging van vreedzame personen, die de leer van Christus belijden en beleven. Dit getuigt toch wel van de blindheid en bedriegelijkheid des harten, waardoor het mogelijk is, dat het botvieren aan heerszucht en het uitleven van eerzucht voor een dienst aan God gehouden worden! Zulke daden hebben echter altijd de achting van personen, hoe geleerd en aanzienlijk zij ook waren, vernietigd en de overtuiging gegeven, dat de zaken, die op deze wijze ondersteund moesten worden, niet uit God waren. Iemands invloed, voorspoed en goede naam door kuiperij; laster of vervolging te vernietigen is niet naar Christus' geboden, maar het werk van gemene en verachtelijke geesten.

Vernon lastert Owen

Waar liefde en hartelijke belangstelling voor het heil van de naaste bestaat, daar tracht men met bescheidenheid de mensen van dwaling te overtuigen en de Waarheid te doen verstaan. Daarom is er weinig verstand voor nodig om de aanval van George Vernon op de eer en achting van Owen te beoordelen. Vernon, die het bestuur had over Glochestershire, was opgevoed in Oxford toen Owen aan het hoofd van de hogeschool stond. Hem ontbraken geen verstandelijke gaven, maar wel de deugd van erkentelijkheid en een rechtschapen gemoed. In een brief aan een vriend beschreef hij de doctor als de vorst, het orakel en de aartsbisschop der Independenten; de Achitofel van Cromwell, die God prees en loofde voor het vergieten van het bloed der christelijke koningen en hun trouwe onderdanen; ja, een Godslasteraar, die schuldig stond aan zware meineden en daarbij durfde beweren, dat God de ingever was van al zijn gebeden. De staat werd daarom ingeroepen om wraak te oefenen omtrent een booswicht, wiens misdaden de hoogste straf, die bij wettig gevolg opgelegd kon worden, verdienden. Ondertussen vergrootten deze lasteringen de christelijke eer van Owen. Zij doen ons dat deel kennen, dat hij als dienstknecht des Heeren in de versmaadheid des kruises droeg. Zijn naam immers wordt door de nakomelingen met achting genoemd en zijn nagedachtenis is algemeen tot zegening, terwijl de wegen der Goddelozen vergaan.

Owen verdedigt zich

Owen beantwoordde Vernon in een schrijven aan Th. Overbury, overeenkomstig hetgeen de christen betaamt, opdat mocht blijken, dat hij niet als een kwaaddoener leed. Toch bleven het lijden en de versmading der Dissenters voortduren. Zij waren thans de onderliggende partij, die men van alle kanten straffeloos dacht te kunnen schenden. Hoe zij zich ook gedroegen, steeds had de haat haar wapens klaar. Het enige en uiteindelijke doel was slechts hen te vernietigen.
Alsop merkt hierover op: “Hebben wij besloten om door zwijgen een voorbeeld van

lijdzaamheid te geven, dan tracht men ons door de meest grievende beledigingen in het strijdperk te trekken en spreken wij in de zachtste en bescheidenste uitdrukkingen, dan worden wij voor oproermakers en onruststokers gehouden, die de staat bederven. Straks valt het hele geestelijke leger op ons aan, met het doel het hulpeloze kind in de wieg te smoren, waartegen ik geen beter middel weet, dan zwijgende te klagen of dit korte antwoord te geven: Hef uw wet op en houdt met ons een samenspreking. ”

Owen gevraagd als president voor het Harvard college

Toen de beroemde Karel Chauncey, president van het Harvard college in Nieuw-Engeland, in 1674 overleden was, nodigde men Owen uit hem op te volgen, John Harvard, die een waardig dienaar des Woords was geweest, had omstreeks 1630 deze instelling gesticht. Zijn aanzienlijke nalatenschap was tot een fonds daartoe bestemd geworden en werd in Engeland vermeerderd met de bijdragen van Baxter, Digby, Maynard, Hill en bisschop Usher, terwijl de bekende Theofilus Gale er zijn kostbare bibliotheek aan schonk. De eerste president was Eaton, die in 1640 opgevolgd werd door Henry Dunstar. Deze ging vier jaar later over tot de Baptisten, waardoor Mr. Chauncey de genoemde waardigheid verkreeg.

Verschillende achtenswaardige voorgangers in Amerika genoten daar hun opleiding. Hoewel Owen, naar onze mening, bijzonder voor deze ambtsbediening geschikt was, wees hij toch het verzoek van de hand. Wel richtten de leiders van Massachusetts een schrijven aan hun broeders in Engeland om ondersteuning van het college en om studerende jongemannen, maar uit een antwoord van 1672 blijkt, dat die met de beste wil daartoe op dat moment weinig vermochten, doch spoedig betere omstandigheden verwachtten. Daarop werd Dr. Hoar, die lid was van Mr. Collins' kerk, tot het voorzitterschap aanbevolen, welke de betrekking dan ook tot 1675 bij het Harvard college vervuld heeft.

Owen schrijft over de sabbat

Intussen zat onze ijverige Owen niet stil. De toestand van het hof en het volk werd met de dag treuriger. Zo de vorst is, zo zijn ook de onderdanen. Deze stelling is dikwijls bevestigd, zoals uit de geschiedenis blijkt. De lichtzinnigheid en losbandigheid deden weldra elke grondslag van de Waarheid wankelen. Om de eerste dag der week te heiligen en de rust in een ernstig waarnemen van de christelijke verplichtingen te stellen, was al te puriteins en verfoeielijker dan de grootste ongerechtigheid. Het ontbrak weldra niet aan geschriften, die het bijzondere van de sabbat ontkenden, of als een, overgebleven Joods denkbeeld verwierpen, getuige Peter Heylins' historie. Dit alles deed de ernstige christen zuchten en drong ieder, die God vreesde en ter bevordering van de Waarheid gaven ontvangen had, om aan zijn roeping te denken. Vandaar ook Owen's werk over de sabbat. Op een geleerde en oordeelkundige wijze ontzenuwt hij de twijfelingen en bedriegelijke kunstgrepen, zonder daarbij enige partij te noemen en tracht hij daarin de ongerechtigheid te beteugelen, of althans een dam op te werpen tegen de stroom der verwoesting.

Doorkneed in de Heilige Schrift staaft hij, ook uit de ongewijde en de kerkelijke geschiedenis, door onweerlegbare bewijzen de Goddelijke afzondering van de eerste dag der week tot een heilige rust, die zowel van Joodse ceremoniële gestrengheid, als van bij-gelovige en ongelovige losbandigheid verwijderd is. Aan de ene kant bestraft Owen op ernstige wijze het kwaad, bestaande in Gods instellingen en bevelen naar onze lusten en neigingen te regelen; aan de andere kant gaat hij de toevoeging van uiterlijke bepalingen

tot het gebod Gods op een duidelijke manier tegen. Het eerste noemt hij een werk, dat bijzonder aannemelijk is voor allen, die hun geweten met hun lusten overeen willen brengen, om zo zonder wroeging te kunnen zondigen, hetgeen een verborgenheid der ongerechtigheid is.
Het andere, dat misschien uit minder snode beginselen ontstaan was, had de menigte vaak in verwarring gebracht en daardoor de juiste viering van de sabbat verhinderd en tegen de aard van het Evangelie, de verheffing en verheuging van het gemoed in drukkende en moeilijke lichaamsoefeningen veranderd. Op dit laatste punt werd Owen echter niet door iedereen begrepen en het wikkelde hem van de zijde der broeders dan ook in grote moeilijkheden. Daar men meende, dat Owen het Goddelijk gebod afhankelijk stelde van de lichaamskrachten der zwakke mensen; hadden zij daartegen bezwaar. Zelfs Eliot, een Evangeliebedienaar onder de Amerikanen, schreef Owen een brief van beklag, waarop deze een antwoord gaf. Hij beweerde daarbij, dat God op de sabbat geen meerdere inspanning van de lichaamsvermogens vorderde dan men in zijn werk op elke dag van de week kon betonen. Maar laten we Owen hierover zelf het woord geven. opdat én het ongegronde van de beschuldiging, én de tederheid van zijn gemoed in een weg van lijden, overtuigend mogen blijken. "Wat de natuurlijke kracht van de mens betreft, vermoed ik, dat gij mijn uitdrukking daarover niet goed hebt begrepen, of gij moet daarover een andere opvatting hebben. Ik denk niet en heb nooit gezegd, dat de voortduring van de plicht des sabbats moet afgemeten worden naar de natuurlijke kracht des mensen, maar alleen, dat die geldt ten aanzien van het beoefenen der sabbatsplichten. Ik veronderstel, dat gij dit niet zult ontkennen, opdat gij de gewetens van de professoren niet voor onoplosbare moeilijkheden plaatst. Het was aanvankelijk mijn bedoeling om geen woord over de practische waarneming van de dag des Heeren te spreken, maar de Waarheid te doen herleven, die tegenwoordig veracht en hevig bestreden wordt door verschillende Godgeleerden van ons land, die de leer van de sabbat "Figmentum Anglicanum", dat is "het anglicaans verzinsel" noemen. Op verzoek van enige geleerden heb ik de verdediging op me genomen en ik meen in deze mijn plicht, die ik aan de Waarheid en Gods kerk verschuldigd was, vervuld te hebben. Hoewel ik van het gebrekkige van mijn werk overtuigd ben, hoop ik toch, dat het door de genade van onze Heere Jezus Christus aanneming mag vinden bij God en Zijn heiligen, waartoe ik veronderstel niet meer verbonden te zullen zijn. Ik denk, dat er nauwelijks iemand leeft, die door meer beschuldigingen getroffen wordt, dan ik; maar daarbij moet ik toch erkennen, dat het God behaagt mij enigermate te ondersteunen, terwijl de vrucht van mijn pogingen voor de kerken van Christus mij steeds vertroost en bemoedigt. Mijn heilige wijze en genadige Vader zal mij in deze zaak op Zijn wijze willen beproeven, want de indruk van uw mening heeft mijn gemoed dieper getroffen dan al de bitse aanvallen en valse beschuldigingen van mijn openlijke tegenstanders. Graag erken ik, dat ik een droge en dorre geest heb, waarom ik u hartelijk verzoek veel voor mij te bidden, opdat de heilige God, niettegenstaande mijn zondige oorzaken tot toorn, mij mag bevochtigen. Maar dat ik zou moeten vrezen een wond aan de heiligheid van de kerk veroorzaakt te hebben, is voor mij het droevigste verschijnsel in de bewolkte wenkbrauwen van de Goddelijke voorzienigheid.
Ik heb de leer van de sabbat —hoewel niet naar behoren —, naar voren gebracht; ik heb gepleit voor de waarneming van de heilige plichten met de uiterste kracht, die God verleent; ik heb de noodzakelijkheid van een ernstige voorbereiding in voorafgaande oefeningen verklaard: en dan toch nog smartelijke uitdrukkingen te moeten ontvangen.
Misschien is het de wil des Heeren om mijn vroeger opzien tegen dit werk te vergroten

en een roeping om mij van een dergelijke arbeid te onthouden. ”
Terwijl wij met Owen het christelijk bestaan onder lijden en bezwaren, zoals die in de brief vermeld worden, bewonderen, blijkt ons ook de ongepastheid van het onvoorzichtig beoordelen omtrent veronderstelde bedoelingen van een schrijver, die bovendien in strijd zijn met zijn bekende gevoelens en zijn algemeen karakter. De taal van Owen verdedigt hem in deze toch volkomen tegen de verwijten en plaatst hem voor ons gezichtsveld, zoals hij zelden beschouwt wordt, namelijk als deel hebbende aan de moeilijkheden en het geduld van zijn meester Jezus Christus. De luister van een voorwerp neemt dikwijls af, naarmate wij het dichter naderen. De achting, die door de nakomelingen aan vroegere Godvruchtigen bewezen wordt, is vaak het gevolg van de afstand en niet van de juiste beoordeling hunner verdiensten. Soms is het: net zo moeilijk en bezwaarlijk geringschatting te weerstaan, als aan de scherpte van een algemeen vooroordeel weerstand te bieden.
Binnen weinige maanden na Owen's werk verscheen een “Verdediging van de heiligheid des sabbats”, geschreven door George Hughes, predikant te Plymouth en Richar Baxter, waarbij de laatste vooral wees op het schadelijke van Heylin's geschiedenis.

Koning Karel verklaart zich toegefelijker
In 1672 verklaarde koning Karel zich toegefelijker. Hij schorste voor een tijd op eigen gezag de uitvoering van de wetten van het parlement tegen de Nonconformisten en gaf toestemming een vergunbrief tot openbare Godsverering buiten de bestaande kerk te verlenen. Velen waren daartoe echter nog huiverig, omdat de kroon zich in deze een macht aanmatigde, die zij niet bezat. Maar het stelde hen in ieder geval in staat te genieten van wat hun rechtens toekwam en waarvan zij onwettig waren beroofd. Ook hield dit voorrecht geen onrechtvaardigheid ten opzichte van anderen in. Zij namen daarom de vergunning aan, zonder te vragen uit welk beginsel en met welk doel zij gegeven werd. Owen zegt althans: “Wij hebben haar werkelijk met dankbaarheid aangenomen en van de koninklijke gunst gebruik gemaakt. Gedurende vele jaren waren wij blootgesteld aan vervolging en lijden, hetgeen velen hun goederen en enigen het leven beroofden, terwijl wij geen vrijheid konden verwachten, omdat het parlement de ware belangen van het koninkrijk verkeerd begreep. Deze bescherming van zijne majesteit verblijdt ons bijzonder; zij schenkt ons verademing in onze moeilijkheden, hoewel zij misschien — net als vroeger — tot vrede en veiligheid voor het land vergund werd. ”

Een adres van adhesie aan de koning
Na het afkondigen van de genoemde verklaring betuigden de dienaars des Woords onder de Nonconformisten te Londen de koning hun dankbaarheid. Het adres van adhesie, dat door Dr. Owen opgesteld en zijne majesteit aangeboden was, had de volgende inhoud.

“Moge het uwe Majesteit behagen!

Wij danken u nederig voor de gunst dezer gelegenheid en erkennen met diep gevoel uw genadige edelmoedigheid; die ons iedere dag de gezegende uitwerksels doet genieten. De gestrengheid van enige wetten tegen onze grondbeginsels zou immers onze ondergang bewerkstelligd hebben, hoewel niets het nadeel daarvan voor uwe majesteit

kon vergoeden. Voornamelijk in dit kunnen de koningen der aarde gelijken op de Koning des hemels, wanneer zij door hun macht, wijsheid en goedheid het gemoed van hun vredelievende onderdanen van vrees, angst en verslagenheid bevrijden en hen van de rampspoeden ontheffen, die hen verwoesten en hun leven voor henzelf tot een last en voor anderen nutteloos maken. Dit heeft uwe majesteit thans gedaan ten opzichte van velen van uw volk. Wij verheugen ons in dit voorrecht en verklaren tevens een nauwgezette achting te hebben voor al de verplichtingen van getrouwheid, die in het algemeen op uw onderdanen liggen, terwijl de vrijheid van geweten en de vrijheid van vergaderen als de meest dierbare van onze belangen, ons verbinden tot een bijzondere bereidwilligheid om de bevelen van uwe majesteit te gehoorzamen. Wij verzoeken nederig om de duurzaamheid van deze genadige gunst en willen God steeds bidden, dat Zijn tegenwoordigheid u in al uw zaken bestendig moge vergezellen en uw koninklijk hart volstandigheid geve in het beraadslagen van toegevendheid. Dit beginsel heeft aan de naburen gerustheid, aan de graafschappen vrede, aan de gevangenissen ontruiming en aan de woningen vlijtige arbeiders gegeven; hierdoor zijn de harten van de menigte verbonden tot uwer majesteitsdienst, omdat zij in deze wereld niets begeerlijkers kennen, dan hetgeen zij thans onder uw regering en door uw gunst mogen genieten. ”

Owen's bekendheid met de maatregelen van het hof

Uit het geheel is op te maken, dat Owen meer bekend was met de beraadslagingen van het hof en het parlement, dan vele van zijn ambtsbroeders. Een bepaald verslag van Owen's tegenstanders bewijst althans dat hij, al naar de gang van zaken, verontrusting of gerustheid inboezemde bij de Dissenters door het gehele land. Hoewel wij niet van de gedachte zijn, dat hij, zoals de berichtgevers zeggen, zijn onderofficieren van elke aangelegenheid dienaangaande kennis gaf, die deze door brieven aan hun broederschap in elke hoek van het koninkrijk belichtten, toont het toch Owen's waakzaamheid en ijver omtrent hetgeen hij nuttig en noodzakelijk achtte, Dit strekte hem alleen maar tot eer en geenszins tot schande, want in tijden van gevaar zo niet altijd —, is elk eerbaar middel tot veiligheid en uitredding van een goede zaak niet slechts geoorloofd, maar zelfs geboden.

Redevoeringen voor Independenten en Presbyterianen

De- genoemde toefelijkheid van de koning bevorderde intussen de troost en de uitbreiding van de kerken. Independenten en Presbyterianen kwamen bij elkaar en hielden openbare voorlezingen over de belangrijkste onderwerpen tegen ongeloof en bijgeloof. Deze voorlezingen werden wekelijks te Pinnershall gehouden om de voortgang der roomse en Sociniaanse dwalingen tegen te gaan. Dit duurde tot 1695, toen tussen de twee genoemde kerkelijke richtingen verschil ontstond.

Van Owen, die met Manton en Bates van de zijde der Independenten voorgingen, bestaan twee van die redevoeringen in druk. De eerste, die in 1674 gehouden werd, heeft ten doel, het hart van een christen, dat zich onder veroordeling en smaad bevindt, in een lijdzame gestalte te brengen, terwijl de andere aanwijst, dat het beoefenen van de liefde der Waarheid het beste behoedmiddel is tegen het roomse zuurdeeg. Het is vooral in deze laatste, uitvoerige en krachtige rede, dat Owen de trapsgewijze afval van de Waarheid aan een nadere beschouwing onderwerpt en de ware bron van de roomse Godsdienst overtuigend aanwijst. Het misvatten en niet verstaan van de geestelijke natuur der Waarheid was de oorzaak van de zinnelijke instellingen. Vandaar het verlaten van de Goddelijke geboden en instellingen en het verwerpen van de kerkelijke

tucht, Onwetendheid en onkunde maakten weldra de leer dienstbaar aan de verdorven neigingen, terwijl de ware zeden verloren gingen. Breng de Bijbel als het Woord Gods in omloop en bevorder de rechte aanbidding van God; dan behoeft er geen vrees gekoesterd te worden voor het veldwinnen van de dwalingen des ongeloofs en bijgeloofs. Deze redevoering werd uitgesproken in 1682.

Een verhandeling over de christelijke liefde

In 1672 verscheen van Owen's hand, maar zonder dat zijn naam daarin vermeld werd, een "Verhandeling over de christelijke liefde". Na de oorzaken van de bedroevende verdeeldheden en geschillen in deze heilige zaken aangetoond te hebben, dringt hij ernstig op vrede en eensgezindheid in de Godsdienst aan. Op Schriftuurlijke gronden tracht hij zijn zienswijze en houding in deze te rechtvaardigen, terwijl hij zich daarbij sterk tegen de Dissenters keert, die de parochiekerken bedienden. Volgens hem moest de kerk, die andere zaken als geloof en bekering tot bewijzen van lidmaatschap stelde, een blote wereldlijke maatschappij worden, zonder geestelijke gemeenschap en christelijke liefde. Zijn denkbeelden, die hij dienaangaande uit de aard van de zaak ontwikkeld heeft, staaft hij door het voorbeeld van de apostolische gemeenten, die, vrij verenigd in de Waarheid, alles alleen regelden naar de wet van Christus en daardoor de geestelijke zegeningen en haar verheven plichten vervullen konden. Dit zijn toch niet zulke verwonderlijke dingen, maar allen begrijpen de natuur der zaken niet. Vandaar, dat Owen en zijn medestanders altijd bij velen voor scheurmakers en onruststokers aangezien werden. Toch hebben deze grondbeginselen zich sedert Owen meer en meer verbreid en zullen ze altijd tot de wezenlijke eigenschappen van iedere christelijke kerk op aarde behoren. Al wil men dan hen, die voor deze dingen zijn, aanmerken als vijanden van vrede, liefde en enigheid, toch zal de dag verklaren, dat zij de trouwste vrienden zijn.

"De naam vrede is wel een uitgezochte naam en het denkbeeld, dat men zich van verbroedering vormt is 'wel aanlokkelijk. Maar wie zoekt naar dié vrede, die waarlijk vrede voor de kerk kan wezen?"

Het sterven van Caryl

De 7e februari 1673 ontviel de Independenten Jozef Caryl, de bijzondere vriend van Owen. Daar hij een man van bijzondere Godsvrucht was, verkreeg hij binnen Londen een aanzienlijke gemeente, die hij gedurende vele jaren als voorganger buitengewoon stichtte. Zijn tijdgenoot Wilson zegt van hem, dat zijn verrichtingen groot waren en zijn deugden van geloof, liefde, kennis en ootmoed opvallend en uitgebreid. Steeds ijverig werkzaam en daarbij regelmatig studerende, verspreidde Caryl in de kerken en onder de dienstknechten van Christus een welriekende reuk. Hoewel hij aangetast werd door een pijnlijke ziekte, mocht hij juichen in het geloof, terwijl de blijdschap des Heiligen Geestes hem sterk deed verlangen naar zijn ontbinding.

Hij verzocht zijn vrienden te zwijgen, opdat hij zijn laatste tijd aan gemeenschapsoefeningen met God zou kunnen besteden. Al biddende en God prijzende scheidde hij van hier, terwijl hij door velen; wier harten aan hem door de meest tere en innige banden verbonden waren, bemind en beweend werd.

Caryl's gemeente met die van Owen verenigd

Daar Owen en Caryl in hun gevoelens en in hun werkzaamheden tot algemeen nut reeds nauw verbonden waren, werden hun gemeenten bij de dood van Caryl onder

Owen met elkaar verenigd. Al op de 5e juni daaraanvolgend, trad Owen voor de verenigde gemeente op met een predikatie over Coll. 3: 14. Zijn rede, die bijzonder treffend en stichtelijk was, deed de beoefening van de liefde als de voornaamste zaak onder de heiligen kennen.
"Ik verklaar openlijk en plechtig voor deze bijeenkomst, dat wij nooit met vreugde rekenschap zullen kunnen doen aan Jezus Christus, noch ons groot werk voortzetten, indien wij deze evangelische liefde niet jegens elkander oefenen. En, indien het de Heere moge behagen ons die Geest te schenken, dan vrees ik voor niets, als voor de zwakheid en het bederf van mijn eigen hart. "
De onder Owen verenigde kerk, telde veel leden, die tot de aanzienlijksten van het land behoorden en haar door hun verstandelijke gaven en christelijke gezindheden tot sieraad waren. Het ligt niet in het bestek van dit werk, de deugden van die leden in den brede te vermelden, of de roem van hun afkomst te verbreiden. Was dat wel het geval, dan zouden we op een verheffende wijze kunnen gewagen van een Berry, Hartopp, Abney, of van de ladies Tompson en Bendish; mensen, die om hun tedere Godsvrucht bekend stonden en wier leven een aaneenschakeling was van menslievende en weldadige bedrijven. Ook een Fleedwood, Desborough, Lardner en Overbury, die in zelfverloochening en opoffering van hun bezittingen God en de naasten dienden.
Dit alles getuigt toch ook van Owen's bijzondere achting en van de voortreffelijkheid van zijn gemeente en het bewijst, dat de Waarheid die zij geloofden en leerden, uit God was, terwijl zij daarbij zulke zaligende en gezegende vruchten mochten dragen.

Verslechtering van de toestand
Hadden de Dissenters door de toegefelijkheid van de koning enige verademing genoten, spoedig volgde weer een tijd van verdrukking. Het parlement, dat door de verklaring van de koning gekrenkt en beledigd was, drong sterk op de handhaving van de straffende wetten aan. Wel betoonde het meer gunst dan te voren aan de Protestanten, maar hun toetsende acte ontnam hun alle gezag en vertrouwen bij de regering. Ook vernieuwde het hof zijn strengheid ten opzichte van de Godsdienstige bijeenkomsten. De toestand van velen werd dus hachelijk en treurig, vooral die van Mr. Baxter. Owen werd echter niet lastig gevallen.

Owen's hooggeplaatste vrienden
Die verschoning had Owen waarschijnlijk te danken aan de invloed en de gunst van zijn hooggeplaatste vrienden, die hem met hun achting en vriendschap vereerden. Immers, behalve de graven van Orrery en Anglesea en de secretaris van de staat, droegen ook de lords Willoughby, Wharton, Berkely en John Trevor hem een hartelijke genegenheid toe, Zelfs de koning en de hertog van York gaven blijk van enige belangstelling. De laatste hield immers met de doctor, toen deze in 1674 te Tunbridge ziek lag, verschillende keren een vertrouwelijk gesprek over Godsdienstige aangelegenheden; terwijl de koning na Owen's herstel en terugkomst in Londen, hem ontbond en wel twee uur met hem sprak. De koning verzekerde zelfs bij die gelegenheid Owen niet alleen van zijn gunst en achting, maar gaf hem ook de vrijheid aan het hof te komen, wanneer hij wilde. Ook betuigde koning Karel zijn medeleven met het lot der Dissenters en ten bewijze daarvan overhandigde hij Owen 1000 guinees (guinee: destijds Engelse gouden munt, ter waarde van ongeveer f. 12,60), die Owen moest uitdelen onder degenen, die bij de laatste strenge maatregel het meest geleden hadden. Owen, die getroffen was over deze koninklijke edelmoedigheid, betuigde daarvoor zijn

hartelijke dank en voerde de ontvangen opdracht trouw uit. (Dit was waarschijnlijk de eerste beschenking aan de Dissenters, die sedert die tijd Regium Dunum — de koninklijke gift — genoemd werd en in 1723 onder het bestuur van sir Robert Walpole geregeld uitbetaald werd). Deze zaak verwekte echter een sterke tegenstand van de zijde der geestelijken, die hierin een bezoldiging van Owen en zijn broeders zagen en dat daardoor de belangen van de roomsgezinden bevorderd zouden worden. Wel verantwoordde Owen zich daarover, waarbij hij de hele wereld uitdaagde om zulks te bewijzen, maar ondanks dit hield Burnet staande, dat Stilling-fleet hem gezegd had "Het hof huurt de Dissenters om stil te zijn, waaraan een groot gedeelte van hen beantwoordt, dat zich zeer inschikkelijk betoont. "

Een verhandeling tegen Owen's werk over de gemeenschap

Pas in 1674 werd het werk van Owen, over de gemeenschap met God, bestreden door Dr. Sherlock in een verhandeling over de kennis van en onze vereniging met Jezus Christus. Ook schreef Sherlock over de voorzienigheid en de dood, welke geschriften hem meer vereerden dan zijn verhandeling tegen Owen. Hierin worden immers de leerstukken van de toerekening en de rechtvaardigmaking geloochend, terwijl de hele strekking van het werk de persoon van Christus vernedert.

Owen verdedigt zijn werk

Owen beschouwde deze aanval van Sherlock als een nietige poging om het vertrouwen in zijn geschriften te verminderen en beantwoordde hem slechts met weinig woorden. Het boek over de gemeenschap met God, dat sedert bijna twintig jaren gunstig ontvangen was, bezat reeds een gevestigde roem, die de Sociniaanse en ariaanse dwalingen haar niet konden ontnemen. Spoedig traden ook Robert Ferguson, Edward Pollhill en Alsop naar voren, die allen de dwalingen van Sherlock weerlegden en de Waarheid met kennis en verstand verdedigden. Een spiegel, waarin de bewonderaars van Sherlock de man konden beschouwen, was het werk van Henry Hickman, terwijl Thomas Danson uit de stellingen van Sherlock op overtuigende manier bewees, dat de satan dezelfde hoop op de zaligheid kon hebben, als het menselijke geslacht. In het volgend jaar kwam Sherlock op zijn werk tegen Dr. Owen en Ferguson terug, maar de overige tegenstanders liet hij onbeantwoord.

Ook schreef in 1675 Hotchkis nog over de toerekening van gerechtigheid en schuld naar aanleiding van de gevoelens van Baxter, waarmee deze pennestrijd eindigde.

De persoon en het gevoelen van Owen werden door deze strijd wel veel smaad aangedaan, maar bevorderde ook zeer de verspreiding van zijn werk, dat een achting verkreeg, die bleef nadat de tegenstanders al lang vergeten waren.

Een verhandeling aangaande de Heilige Geest

In 1674 maakte Owen een begin met de uitgave van zijn belangrijk werk over God, de Heilige Geest, getiteld: "Een verhandeling aangaande de Heilige Geest". Daarin worden achtereenvolgens de naam, de natuur, het persoonlijk bestaan, de leiding, de werking en de uitwerksels van de Heilige Geest beschreven, benevens Zijn werking in de eerste en tweede schepping verklaard en de schijnbare tegenstrijdigheden en tegenwerpingen van de leer in dat opzicht opgelost. Ook komen de natuur en de noodzakelijkheid van evangelische heiligheid, het verschil tussen genade en zedelijkheid en het geestelijke leven, zoals dat werkzaam is in geloofsgehoorzaamheid en zedelijke deugden ter sprake. Het gedeelte, dat de reden voor het geloof bevat als een werk van de Heilige Geest in de

verlichting van de ogen des verstands, werd in 1677 uitgegeven, terwijl een jaar later de oorzaken, wegen en middelen om Gods wil — in Zijn Woord geopenbaard — te verstaan, volgde. In dit deel werd tevens de duidelijkheid van de Schrift verklaard en werden de regels voor haar uitlegging aangewezen.
In 1682 verscheen het onderzoek naar de invloed en uitwerking van de Heilige Geest op de gebeden der heiligen en in 1692 toonde hij in twee verhandelingen aan, hoe de Heilige Geest vertroostte en de enige oorzaak was van de geestelijke gaven, waarmee het werk werd besloten.
Het was van iemand als Dr. Owen met recht te verwachten, dat een werk over zulke belangrijke onderwerpen een uitgebreide beschouwing zou geven omtrent de gewichtigste zaken. Dat gebeurde dan ook. Had hij reeds vroeger getracht een juiste, Schriftuurlijke kennis van Christus' Godheid en middelaarswerk te bevorderen, met deze uitgave wenste hij de Heilige Geest als de Toepasser van de verdiensten des Zoons te doen kennen en te verheerlijken. Als waarachtig God, van één Wezen met de Vader en de Zoon, is Hij de enige werkoorzaak van bekering en heiligmaking. Dit is de leer, die de gehele openbaring doorgaat. En geen wonder, want als de ellende van de mens zo groot en zo diep is als de Heilige Schrift uitdrukt, dan moet de Hersteller en Toebrenger van de oneindige offerande van Christus, almacht en algenoegzaamheid bezitten, om de dode zondaar onweerstaanbaar te wederbaren, tot de eeuwige zaligheid te brengen en de zonden te verdelgen. Elk deel van deze waarheid wordt met hun meest aannemelijke tegenwerpingen, door Owen nauwkeurig behandeld. Men zou zelfs kunnen zeggen, dat hij niets van belang heeft weggelaten of vergeten, dat ter verduidelijking en verdediging kon dienen. Van de Geest en Zijn invloed komt hij tot de openbaring, waarbij hij aanwijst, waarom en door welke middelen wij verstaan en geloven, dat de Schriftuur Zijn Woord is. Hier worden enige van de meest diepzinnige punten der bovennatuurlijke Godgeleerdheid met de grootste omzichtigheid besproken.
En hoewel hier niet elke moeilijkheid, die ontstaat uit onze beperkte vermogens, gebrekkige kennis of onjuiste redeneringen, wordt opgelost, toch verklaart Owen schoon en duidelijk de leer der Heilige Schrift dienaangaande, terwijl hij die staaft door de algemene ondervinding van de kerk. Ook bleef Owen bewaard om voedsel te geven aan onredelijke voorstellingswijzen van het werk des Heiligen. Geestes. Hij verwachtte geen invallen, geen bijzondere indrukken tegen of boven het Woord, ter verklaring van Gods wil. Zo duidelijk het hem was, dat middelen geen krachten zijn of krachten geven, zo klaar en helder wist hij ook dat God door en overeenkomstig Zijn Woord werkt. Hoedanig echter zich de Goddelijke invloed met onze plicht verbindt, kunnen wij misschien niet verklaren. Toch staat het vast, dat de Geest heilige begeerten verwekt, de krachten der ziel aandoet en versterkt, vertroosting meedeelt en aldus Gods kinderen zaligt, oefent en opbouwt in het geloof. Dit beschrijft Owen vooral practisch en met leerzame verduidelijkingen over deze geestelijke huishouding in het laatste gedeelte van zijn werk.
Nathanael Mather, die de voorrede schrijft, getuigt van dit werk: "Het is geen onbekookte en ontijdig geboren vrucht van een zelfvoldaan en verward gemoed, veel minder een aftreksel van een in gisting geraakte, inwendige verdorvenheid; maar een rijp, juist en nauwkeurig kunstwerk van bijzondere geleerdheid en een veelzijdige geestelijke kennis, die wel doordacht en met veel oordeel en wijsheid samengesteld is. Het werk straalt een groot lichtwit, dat afgeleid is van de Heilige Schrift, die onuitputtelijke bron van ware wijsheid. Het bevat geen ijdele twistredenen, noch nutteloze onderscheidingen, evenmin als kwetsende uitdrukkingen, die vreemd zijn aan de

zuivere, onbevlekte Godsdienst, maar er heerst een bewonderingswaardige eenheid van geestelijke eenvoud, juistheid en vastheid in. ”

Dit werk werd ook niet zonder noodzaak ondernomen. De bijzondere gesteldheid, waarin de kerk van Engeland destijds verkeerde, gaf daartoe aanleiding. Aan weerszijden verviel men met betrekking tot het werk des Geestes veelal in misvatting en dwaling. Terwijl er velen waren, die dit werk overdreven en tot een onredelijke geestdrijverij vervielen, voedden anderen de meest ongeregelde stellingen en trachtten op een schrikbarende wijze de leer van de Heilige Schrift in dat opzicht te bespotten. Om sensatie en toejuiching te verwekken en om de menigte te vermaken, schertste en spotte men openlijk met voorspellingen, gezichten en dromen, echter tot grote ergernis en droefheid van de ware christenen. Secten en partijen, de één nog dweepzieker dan de ander, ontstonden en verdwenen met de dag, maar hoe kort zij ook bestonden, toch waren hun uitwerksels verderfelijk voor de Godsdienst.

De krachten, die zich aldus in beweging hadden gezet, losten zich echter weldra in drie richtingen of klassen op, die onder deze of gene vorm overgebleven zijn. Degenen, die een hoge verlichting en grote geestelijke genieting, onafhankelijk van de Schrift en andere uiterlijke middelen, voorgeven, noemde men Kwakers. Hoewel bestaande uit onverenigbare delen, die onder verschillende benamingen voorkwamen, vormden dezen tenslotte één lichaam, dat samengesteld was uit de hoofddelen van mysticisme, wijsbegeerte en zedekunde.

Door de onzichtbare, geestelijke bewerkingen te overdrijven, verviel men tot het andere uiterste om die te loochenen. Het misvatten van de rede als een gave van God om de deugdelijkheid van de middelen en de blijkbaarheid van de openbaring te onderzoeken, ten einde alle twijfel weg te nemen, voerde natuurlijk tot haar verafgoding. Men hield en erkende de rede voor de enige geleidster en lerares der mensen. De drijvers van dit gevoelen betrokken de koude streken van het Socianisme, terwijl de anderen — de Heilige Geest schijnbaar verheffende — Zijn beschreven openbaring verachtten.

Tussen deze twee groeperingen vormde zich een derde partij, die door geen bijzondere naam gekenmerkt werd en groter van omvang was, en die voorgaf achting voor de Godsdienst en afkeer van geestdrijverij te hebben, maar die de voornaamste waarheden van het christendom verwrong en haar invloed toeschreef aan de natuurlijke kracht van de mens. Zij, die hiertoe behoorden, loochenden wel niet bepaaldelijk het bestaan van de Heilige Geest, maar Zijn almachtige werking in de bekering, heiligmaking en bewaring der gelovigen, ontkenden en bestreden zij. Alle dwaasheden van vroegere en latere tijd werden opgesomd en doch deze personen ten laste gelegd aan degenen, die de rechte leerstellingen van de christelijke Godsdienst staande hielden. Bij het hof, waar deze denkbeelden heersten, hoorde men slechts gewagen van rede en wijsbegeerte. Inbeelding en dwaasheid gingen rond en hadden vrijheid van beweging, maar Schriftuurlijke kennis en ware Godsvrucht werden bemoeilijkt. Ernstige vroomheid en oprechte Godsdienstigheid ontvingen openbare bespotting en afkeuring, terwijl vleiende hovelingen een losbandige lichtzinnigheid aanmoedigden en naar gunst en bijval zoekende dichters de verkeerde neigingen streelden door hun voorstellingen aan de bewonderende en misleide menigte.

Zó was de stand van zaken, toen Owen zijn werk over de Heilige Geest schreef. Aan de ene kant wilde hij de dwalingen en ondeugden beteugelen en aan de andere zijde trachtte hij leiding te geven aan onkundige, welmenende voorstanders van de bewerkingen des Geestes.

In elk geval was het zijn ernstige bedoeling door het voorstellen van de Waarheid een

dam op te werpen tegen de vloed van misleidende bedriegers en de dwalingen van het ongeloof en bijgeloof, die kerk- en burgerstaat bedreigden, te verwoesten. En dit mocht hem, althans enigermate, gelukken, want het werk werd gretig ontvangen en er werd veel naar gevraagd, terwijl het bij voortduur een belangrijke uitwerking op wezenlijke Godsdienstigheid gehad heeft.

Bestrijding van dit werk

Hoewel de algemeen erkende bekwaamheid van de schrijver het werk zeer ter aanbeveling diende, bleef het toch niet vrij van bestrijding.

William Clagett, predikant voor de gemeenschap van Gray's Inn, maakte van de zijde der gezaghebbende kerk, enige aanmerkingen tegen Owen's werk, terwijl één van 's konings kapelaans in zijn verhandeling over de Heilige Geest, uitgegeven in 1678, sommige stellingen probeerde te weerleggen en daarbij de schrijver met betrekking tot de mening der Schriftuur onkundig noemde. Volgens hem ontbrak het Owen aan een gezonde redenering en was zijn beschouwing en opvatting over het bederf van de mens en de macht van God in de bekering sterk overdreven!

Daarop beproefde Mr. John Humphrey om Owen te verdedigen en hij beklaagde zich in zijn vredelievende uiteenzettingen tegen Clagett over de onheuse behandeling.

Dit gaf Clagett weer aanleiding om in een tweede geschrift zijn aanval te hernieuwen, waarbij hij tenslotte zei: “Dr. Owen!, er blijft alleen over om aan te tonen, dat de ouden niet aan uw zijde staan, hetwelk ik onder Gods zegen in een ander gedeelte denk te doen. ”

Clagett schreef ook werkelijk over het oordeel van de ouden, die door Owen waren aangehaald, over de bedoelde punten, maar zijn geschrift werd met het huis van een vriend een prooi der vlammen.

Het is helemaal onze bedoeling niet, de achting van Clagett — waarop deze volgens bisschop Burnett die hem een eer voor de kerk en zijn eeuw noemt, rechtmatige aanspraak had — te verminderen, maar ten aanzien van Godgeleerde en wetenschappelijke kennis werd hij door Dr. Owen ver overtroffen. Bovendien was hij voor het onderwerp, waarover beiden schreven minder berekend.

Owen schrijft over de afval

Intussen liet Owen de reacties van Clagett onaangeroerd en schreef hij in een verklaring van Hebr. 6: 4-6 over “De natuur en de straf van afval”.

De treurige toestand van de belijdenis en het diepe verval van de heerlijkheid der kerk, noopten Owen tot de uitgave van deze verklaring, zoals blijkt uit de voorrede. Velen toch, die de naam van Christus droegen, waren van Zijn leer verbasterd en veruit het merendeel waren slechts koude belijders, die niet alleen van de kracht, maar zelfs van de vorm der Godzaligheid ontbloot waren. Vandaar, dat Owen nauwkeurig en uitvoerig de oorzaken van de afval, met daarbij de middelen ter verhoeding en genezing aanwijst. Ook beschrijft hij op een indrukwekkende manier de ontzaglijke natuur en vreselijke gevolgen van dit kwaad.

Het verlaten van de eens gedane heerlijke belijdenis geschiedt soms plotseling en in het oog lopend, maar bij de meesten gebeurt dit trapsgewijze en minder merkbaar. Bij de laatsten is het de uitkomst van verborgen zaken, die lang in het geheim werkten, voordat haar gevolgen zichtbaar werden. Een christelijke belijdenis wordt gemakkelijk aangenomen; de invloed van de Goddelijke Waarheid is dikwijls zo gering en de kracht van het inwendig bederf en de uiterlijke verzoekingen zo sterk, dat het ons niet moet

verwonderen, als velen de wegen der gerechtigheid gaan verlaten en weer tot dwaasheid terugkeren. Nochtans is het troostvol voor de oprechten te weten, dat allen die uitgaan, nimmer tot Gods volk behoorden en dat het fundament van God vast staat. Steeds geroepen tot nederigheid en ootmoed, mogen zij zich verheugen dat de Heere de Zijnen kent, en in de dag van Christus zal volmaken, hetgeen Hij genadig is begonnen. Deze verhandeling bevat veel lering en stichting voor allen, die hierin leiding wensen.

Een gevoelige slag

De 28e januari 1676 trof Owen een gevoelige slag door het verlies van zijn vrouw. Maar de Heere, Die zijn sterkte was, bekrachtigde hem ook in deze weg en deed hem in Zijn wil berusten en zijn verlies met christelijke gelatenheid dragen.

Twee jaar later werd de wond verzacht, daar de Heere hem in Zijn voorzienigheid weer een trouwe levensgezellin toevoegde door een huwelijk met de weduwe van Thomas d'Oyly van Chiselhampton, dichtbij Stadham.

Met deze vrouw, die vanwege haar geestelijke gaven en tere Godsvrucht bijzonder geroemd werd, verkreeg de doctor een aanzienlijk vermogen, dat hem, met zijn eigen bezittingen, rijkelijk in staat stelde niet alleen overeenkomstig zijn stand te leven, maar ook de naaste te dienen.

Gedurende de laatste jaren van zijn leven woonde hij meestal te Ealing in Middlesex, waar deze mevrouw ook in 1704 overleed. Dr. Watts sprak haar lijkrede uit, bij welke gelegenheid een aanzienlijke som gelds van 44 pond sterling gecollecteerd werd, bestemd voor de arme dienaars des Woords in het land, terwijl Mr. Gilbert haar voortreffelijke hoedanigheden in een grafschrift voorstelde.

HOOFDSTUK XII

Owen's medewerkers

Met het afnemen van de vermogens verminderden de werkzaamheden en de ijver van Owen beslist niet. Daarom voorzag hij zich van personen, die hem zowel in zijn openbare verrichtingen, als in zijn schrijven bijstonden.

Robert Ferguson

De eerste was Robert Ferguson, die tijdens het gemenebest in de kerkelijke bediening te Kent stond. Daar hij bij de herstelling van Karel afgezet was, hield hij zich te Islington bezig met onderwijs geven en diende hij verschillende jaren onze Owen. Maar, daar hij zich te veel in staatkundige zaken gewikkeld had, vluchtte hij naar Holland en nam een werkzaam aandeel in de omwenteling. Met stadhouder-koning Willem III naar Engeland teruggekeerd, werd hij door deze vorst rijk beloond. Maar zijn fortuin wisselde spoedig weer af. Althans vinden wij vermeld, dat hij in 1714 overleed, oud en arm, en door de hele wereld veracht.

Alexander Shields

De tweede, die Owen hielp, was Alexander Shields, ook een Schot van geboorte, die zowel bekend stond om zijn beminde geschriften, als om zijn lijden en zijn verdrukkingen voor de zaak van God en zijn vaderland. Als schrijver bracht hij veel toe om de natuurlijke afkeer der Schotten van de bisschoppelijkheid te versterken. Door de achting, die koning Willem hem toedroeg, werd hij bedienaar des Woords te St. Andrews en later benoemd bij de Schotse kolonie van Darien. Daar deze kolonie door gebrek aan ondersteuning verliep, ging Shields naar Jamaica, waar hij later overleed.

Izaäc Loeffs

Met hetzelfde doel als de beide vorigen was ook Izak Loeffs bij Owen. Deze meester in de vrije kunsten en lid van het Peter House te Cambridge, was leraar te Shenley in Herfordshire. Daar hij ook uit zijn betrekking gezet was, vertrok hij naar Londen, waar hij werk verrichtte voor Owen en voor Clarkson.
Hij schreef over de opvaring van de ziel en liet bij zijn dood in 1680 een goede naam bij de kerk achter.

Samuel Angier

Behalve de genoemden verleende ook Samuel Angier Dr. Owen zijn hulp. Opgeleid in de Godgeleerdheid te Oxford, raakte hij om zijn prediken dikwijls in moeilijkheden, omdat hij de gelijkvormigheid niet wilde aannemen. Verschillende bevelen werden tegen hem uitgevaardigd. Zelfs trof hem in 1680 de kerkban te Stockport. Bij een grote mate van kennis bezat Angier ook een juist oordeel, terwijl zijn bijzondere christelijke deugden hem als een ijverige dienstknecht des Heeren deden kennen en beminnen. Later werd hij tot herder van één van de eerste Independentse kerken in Engeland verkozen, te Duckenfield, waar hij tot zijn dood in 1713 — in de ouderdom van 75 jaar — Gods eer en heerlijkheid getrouw bevorderde en verbreidde.

David Clarkson

De laatste medewerker van Owen in de dienst des Heeren was David Clarkson. Deze uitmuntende persoon, die onderwezen was te Cambridge en lid was van Clare-hall,

werd de opvoeder van de vermaarde bisschop Tillotson, welke hem altijd als zijn leermeester de hoogste achting toedroeg. Baxter noemt Clarkson een Godgeleerde met uitstekende verdiensten, die uitmuntte door gezond oordeel, gematigde grondbeginsels, uitgebreide kennis en een oprecht Godvrezend leven. Ook Birch gewaagt van hem op gelijke wijze, terwijl zijn geschriften deze getuigenissen voldoende staven. Nadat hij in 1662 uit zijn bediening te Mortlake gezet was, hield hij zich enige jaren verscholen, maar in 1682 voegde hij zich bij Owen en nam na diens dood de dienst geheel op zich. Clarkson deelde in Owen's bijzondere gunst en toegenegenheid. En dat terecht, want zijn oprechte Godzaligheid en heiligheid getuigden van zijne ernst in het zoeken voor het heil der zielen en hadden een bijzondere invloed op zijn dienst. De bekering van de zondaars en de versterking van de gelovigen zijn wel het werk van de Heilige Geest, maar de Heere wil daartoe gewoonlijk tot werktuigen gebruiken, die Hem dierbaar zijn en Zijn verheerlijking van harte begeren. Het gaat hierbij veelal net eender toe als in het natuurlijke. Bij een middellijk bedrijvend vermogen behaagt het de Heere een onmiddellijk scheppende kracht te verlenen. Vandaar, dat Paulus Timotheüs zijn zoon kon noemen.

Laat iemand al de gaven van verstand en kennis, die ter overtuiging nodig zijn, bezitten, dan is het zonder de heiligende genade niet waarschijnlijk, dat hij veel vrucht zal hebben. De genade alleen geeft hem een teer gevoel omtrent de zielen, hetwelk zijn hart vurig maakt in zijn gebeden en ijverig in zijn werk. Bovendien verspreidt een ongeheiligde dienaar van het Evangelie in zijn uitmuntendste verrichtingen allicht een verstikkende reuk van hoogmoed en blijft als een lichtgevende steen te midden van ernstige vermaningen toch koud en onverschillig met betrekking tot zijn eigen heil. Zijn voorbeeld neemt de kracht van zijn woorden weg, terwijl dat van een ware dienstknecht ze versterkt en indruk geeft.

Het leven van Clarkson was een zwijgend herhalen van zijn ernstige redenen; hij diende zijn verheven Meester vrolijk en met volharding tot zijn einde. Hij stierf vrij onverwacht, maar was bereid; want geheel onderworpen aan de wil van God, wenste hij niet te blijven, wanneer de Heere hem riep. Ondersteund door een levende hoop op de heerlijke en eeuwige gelukzaligheid, had hij Christus in de armen des geloofs en vertrok hij in vrede naar het hemelse vaderland.

Onderhandelingen over John Bunyan

Ongeveer in deze tijd had Owen enige onderhandelingen met bisschop Barlow, zijn leermeester, over John Bunyan. Bunyan, die thans bij de christenheid nog zeer geacht is, was een bijzonder man. Hoewel hij geen geleerde of wetenschappelijke opleiding had genoten, is zijn naam meer beroemd dan die van de meeste Godgeleerden.

Om de zaak van Christus verdrukt én gevangen, trachtte Owen zijn lot te verzachten en zijn vrijheid te bewerken. Maar de poging, die hij daartoe bij Barlow deed, liep vruchteloos af. En hoewel de dienstknecht gevangen bleef, was de Geest des Heeren toch niet gebonden. Deze voorzag Bunyan met een gave tot schrijven, waardoor zijn nagedachtenis bij de kerk nog in zegening is. Ook bezat hij iets bijzonders in zijn voordracht. Volgens Gillies had hij, als hij 's winters in de week preekte, des morgens voor zeven uur meer dan twaalfhonderd toehoorders en als hij in Londen kwam, kon de plaats waar hij voorging de scharen niet bevatten. Owen schijnt Bunyan graag en dikwijls gehoord te hebben. Men vindt althans vermeld, dat koning Karel er zijn bevreemding over uitsprak, hoe een geleerde als Dr. Owen deze geringe ambachtsman kon gaan horen, waarop Owen antwoordde: “Ik zou, o koning, voor de bekwaamheid

van deze man graag al mijn geleerdheid willen geven!"
In een gesprek met Barlow kreeg men het ook over de liturgie. De bisschop vroeg Owen wat hij daar tegen kon inbrengen.
Deze antwoordde: "Middelen, die door de mensen zijn vastgesteld om het doeleinde van Christus te bereiken, maar daarbij uitsluiten, hetgeen Christus zelf tot dit doel heeft voorgeschreven, zijn onwettig. De aanbidding echter van de liturgie met al haar plechtigheden, die tot stichting van de kerk zijn ingesteld, hetgeen ook het oogmerk van Christus is, sluit de middelen van Christus tot dit doel uit en bij gevolg is zij onwettig. "
Tot staving wees Owen op Efeze 4 : 8-12: "*Daarom zegt Hij: Als Hij opgevaren is in de hoogte, heeft Hij de gevangenis gevangen genomen, en heeft de mensen gaven gegeven tot volmaking der heiligen,*" enz.
Toen Barlow hierop aanmerkte, dat hun dienaars mochten prediken en bidden, zei Owen: "De waarneming van de sacramenten is een voornaam middel tot opbouwing van de kerk. "

"De rechtvaardiging uit het geloof"
Wij hebben reeds opgemerkt, dat Owen zijn laatste jaren besteedde met prediken en schrijven. Wanneer hij verhinderd werd in het openbaar op te treden, trachtte hij door zijn pen nuttig te zijn. Vandaar zijn uitgewerkte geschriften, die wij nog zullen vermelden. Op de "Redenen voor het geloof", dat door ons al genoemd werd en in 1677 verscheen, volgde het werk over "De rechtvaardiging uit het geloof". Hierin wordt hét grote leerstuk, namelijk de toerekening van Christus' borggerechtigheid, waarmee volgens Luther de kerk staat of valt, verklaard, bevestigd en verdedigd. Hoe zij ook wordt bestreden — en dat niet alleen door de wereld, maar soms zelfs door de gelovigen — toch is de Godsdienst aan God behagelijk en voor de kerk vertroostend, naarmate men bovengenoemde waarheid verstaat en gelooft, terwijl de duidelijkheid, waarmee zij wordt gepredikt, haar bloei in de gemeente bepaalt.
Owen had dit onderwerp lang bestudeerd. Zijn ziel had die leer nodig; zij was dierbaar voor zijn hart. Als een totaal verloren zondaar bij zichzelf, ontving hij iedere ware vertroosting slechts van die kant. En waarin hij zelf het leven en de vrede zijner ziel vond, wenste hij ook anderen aan te wijzen. Daarom behandelt hij de zaken op een practische wijze, omdat hij er zich van bewust was, dat de ontdekking van onze afval van God, van de snoodheid onzer natuur en van de geduchte gevolgen der zonde, de mens alleen in ernst doet vragen naar verlossing. Voor zulken onderzoekt hij de Goddelijke openbaring van genade en wijst hun aan, hoe een verlegen en bedroefde ziel vrede met God heeft en verkrijgt door onze Heere Jezus Christus. Voor dergelijke mensen heeft dit werk dus een bijzondere waarde. Met buitengewone nauwkeurigheid beschrijft Owen de natuur en het nut van het geloof, de rechtvaardiging, de toegerekende gerechtigheid, enz. Uit tal van schriftuurplaatsen verduidelijkt hij het verschil, dat er is tussen personele en toegerekende gerechtigheid en beschermt hij zijn beschouwing tegen redelijke tegenwerpingen. Het bestaan en het wezen van de leer betoogt hij op een manier, die van 's mans ernst, rechtschapenheid en Godsvrucht getuigt en op overtuigende wijze laat hij zien, dat er tussen Paulus en Jacobus geenszins verschil, maar de meest volmaakte overeenstemming omtrent dezelfde onderwerpen bestaat. De volledigheid, die Owen bij de verschillende punten aan de dag legt, is voor veel mensen niet overbodig. Ten aanzien van zaken als de toegerekende gerechtigheid heerst immers veel tegenstand en onbegrip. Men verstaat zo weinig, dat zij niet geschiedt bij een overdracht van het wezen, maar van de gevolgen en uitwerksels der zaken. De

gerechtigheid wordt aan de mens toegerekend, zoals Christus de zonde. Voor ons werd Hij, hoewel heilig, als een zondaar behandeld, terwijl wij, geheel schuldig, om Zijnentwil rechtvaardigen zijn. Het lijden van Hem bewees de toerekening van onze schuld; dat wij vergeving, aanneming bij God en het eeuwige leven ontvangen, zijn de bewijzen van het toerekenen Zijner gerechtigheid. Uit eigen verkiezing en door vrijwillige verbintenis werd Christus het onderwerp voor het eerste, en, door geloof ontvangen wij het laatste. Rechtvaardiging is een andere benaming voor dezelfde zaak. Immers, volgens Ps. 32: 1 — door Paulus aangehaald in Rom. 4 —, is de rechtvaardigmaking van een zondaar de toerekening van gerechtigheid, het niet toerekenen van de zonde, terwijl de vergeving of de bedekking der overtredingen hetzelfde te kennen geeft.

Heiligmaking daarentegen is een verandering van hoedanigheid

rechtvaardigmaking een verandering van toestand. Er geschiedt geen verklaring van onschuld, geen overdracht van verdienstelijkheid, geen mededeling van persoonlijke verdienste, noch een geven van recht. De verandering ziet alleen maar op de betrekkelijke toestand, waarin God en de zondaar elkaar beschouwen en behandelen. Zodra de zondaar het getuigenis van God aangaande het werk van Christus gelooft, is hij verlost van Gods misnoegen en de straffende gevolgen van zijn overtredingen en verkrijgt hij gunst of wezenlijk geluk van boven en de hoop op een eeuwig leven. Op deze wijze behaagt het God zich te openbaren omtrent de goddelozen, die geloven. Dezen zien God niet meer als een vijand; zij erkennen Zijn liefde en Zijn barmhartigheid, hebben een afkeer van de zonde en zijn bereidvaardig het Goddelijk welbehagen te gehoorzamen. Door de Wet veroordeeld en bij de Rechter schuldig verklaard, ontvangen zij vergeving en worden in gunst hersteld door de genadige Jehova, uit aanmerking van de heerlijke bemiddeling van de Zoon Zijner liefde. De bestendigheid hiervan en het eeuwigdurende van deze gunstige toestand is verzekerd en ligt vast in het genadeverbond. Daaruit ontspringt die rechtvaardiging, die aanvangt met het zaligende geloof en tenslotte verklaard zal worden voor het heelal, wanneer de verlosten op plechtige wijze vrijgesproken zullen worden door de doorluchtige troon der genade.

Over de persoon van de Middelaar

Op het genoemde werk volgde in 1679 een "Verklaring over de heerlijke verborgenheid van de persoon des Middelaars, God en mens". Hierin worden Gods liefde, wijsheid en kracht — werkzaam ter uitdenking van dit Middel om de gevallen mens, te redden —, luisterrijk vermeld, de gronden en de reden van Christus' menswording treffend aangetoond en de natuur, de uitgestrektheid en de ornvang van Zijn bediening nauwkeurig beschreven. Verheven op de troon van majesteit en heerlijkheid, is Hij het middelpunt der gelukzaligen, engelen en mensen hier boven, en het Hoofd van de gelovigen, de strijdende kerk op aarde. Van Zijn Geest hangen allen, voor elke daad in het geestelijke leven, geheel af; Hem alleen aanbidden, eren, lieven, vrezen en gehoorzamen zij. De verheerlijkte leden doen het volkomen, de strijdende kerk met veel gebrek, waaruit het verschil tussen beiden in gelukzaligheid ontstaat.

De voorrede vermeldt enige verschillen over de persoon van Christus, die vroeger de kerk beroerden en de middelen, die daarbij gebruikt werden. Duidelijk wordt hier aangetoond, hoe noodzakelijk het is zich aan Gods Woord te houden en dat elk ander middel zeer beslist een grond tot bederf en treurige afval zal leggen. De verklaring van de Heere Jezus aan Petrus in Matth. 16: 18 is de grondslag van Owen's verhandeling. Volgens hem bevatten die woorden deze drie grote waarheden: Christus, de Zoon des

levenden Gods en bekleed met alle macht en gezag, is het vaste fundament der kerk; de woede der hel zal altijd de kerk bestrijden; en de kerk, op deze Rotssteen gebriuwd, kan niet vernietigd worden. De beschouwingen van Owen zijn verheven en sierlijk. In de meest roerende bewoordingen spreekt hij uit, wat zijn hart sinds lang geloofde en hoopte van de liefde des Verlossers, wiens heerlijke tegenwoordigheid voor de ziel het dierbaarst is. Te midden van alle list en geweld staat de kerk op Zijn liefde en macht gegrond en welke de gevaren ook zijn en hoedanig de aanvallen ook mogen worden, Christus zal haar bestaan op aarde en haar heerlijkheid in de hemel verzekeren.
In Hem, het gezegende Hoofd der gemeente; ziet het geloof zo veel schoonheid, dat het om Zijnentwil gevangenis en kerker begeert boven de fraaiste paleizen en daar meer vreugde en genoegen heeft gevonden, dan al de vertroostingen dezer wereld kunnen geven.
Terecht mocht Owen daarom zeggen: "Hetzij gij slaapt of waakt, hetzij gij leest of schrijft, laat altijd het geklank van. Christus' liefde uw oren vervullen, laat deze bazuin uw zielen opwekken en zijt vervuld met deze liefde; zoekt Hem op uw bed, naar wien uw harten uitzien en verlangen. "

Over de roomse kerk
De voorlezingen, waar wij al over spraken, hadden ten doel de gemeente te stichten door de Waarheid tegen ongeloof en bijgeloof te verdedigen te bevorderen. Zij waren er de oorzaak van, dat verschillende redevoeringen als belangrijke verhandelingen in druk verschenen. Ook het werkje van Owen over de roomse kerk was zijn ontstaan daaraan verschuldigd. In twee verhandelingen had de doctor aangetoond, dat zij geen veilige gids in de zaken voor de eeuwigheid kon zijn. Op verzoek van zijn vrienden, die deze redevoeringen met genoegen gehoord hadden, gaf Owen ze gebundeld uit. Het waren destijds vooral de protestantse Dissenters, wier ijver het grootste deel der geestelijken van een blinde onderwerping bevrijdde. Ook de meer aanzienlijke klassen erkenden hun verdiensten, ofschoon zij zich later met de hoogkerkelijke partij verenigden tot onderdrukkende maatregelen en op ondankbare wijze hun belangeloze opofferingen voor de waarheid vergaten. Gelukkig daarom, dat de beloning van de christen in de hemel is en zijn werk bij God in gedachtenis wordt gehouden.

Een vriend ontvalt Owen
In 1679 ontviel Owen zijn oude vriend en ambtgenoot te Oxford, Thomas Goodwin. Na de herstelling van de koning was Goodwin naar Londen vertrokken, waar hij een gemeente stichtte, die in Fetter-lane vergaderde en hem bijzonder dierbaar was. Hoewel van buitengewone bekwaamheden voorzien, leefde hij echter zeer afge-zonderd en besteedde hij zijn tijd hoofdzakelijk met schrijven. De door hem in het licht gegeven werken hebben zijn achting voldoende verzekerd en bewezen. Hij leefde en stierf als een christen. Vooral zijn laatste ogenblikken getuigden van de blijdschap, dankbaarheid en bewondering, die de genade van God uitstort in het hart van een gelovige zondaar, en zo stichtte Goodwin stervende nog velen.

Oproep aan de protestanten
In het jaar 1680 trachtte Owen in een minder uitvoerig geschrift de Protestanten te verenigen tot een zorgvuldig waken voor hun belangen tegen de gevreesde invoering van de roomse Godsdienst. Op een oordeelkundige manier vestigt Owen de aandacht op de voorrechten van de troon en op de rechten en vrijheden van de onderdanen, die bij de

grondwet gewaarborgd zijn. Terwijl hij de rechte middelen ter bewaring van de vastgestelde kerk en de verdraagzaamheid met betrekking tot de Dissenters aanwijst, protesteert hij sterk tegen de uitoefening van burgerlijk gezag in zuiver Godsdienstige zaken. In de kerk erkent hij slechts één geestelijke macht, uit te oefenen door geestelijke middelen, zoals de prediking van het Woord, de bediening van de sacramenten, enz. , wat men ook boven haar in het belang van de Godsdienst als noodzakelijk voor mag wenden. Wat daar niet mee in overeenstemming is, is maar een bedenksel, dat ontstaat uit traagheid, nalatigheid of ongenoegzaamheid der geestelijken, die in uiterlijkheden kracht en invloed zoeken, omdat hun gedrag en werk niet de vereiste indruk hebben op de harten der mensen. Verder betoogt Owen, dat de overheid straf kan bepalen omtrent misdaden, door het menselijk oordeel recht te kennen, de kerk beperking op kan leggen in de uitoefening van haar macht, en vrijheid van geweten ter Godsverering kan geven. Op deze wijze zou de roomse Godsdienst ter zijde gesteld en het protestantisme in Engeland staande gehouden kunnen worden, hetgeen een waarheid is, die door de geschiedenis is bewezen en waarvan de verzaking voor de troon, de Godsdienst en de vrijheid altijd op duidelijke wijze gebleken is.

Een pennenstrijd met Stillingfleet

Spoedig na de uitgave van het genoemde boekje raakte Owen in strijd met de deken Stillingfleet. Toen deze eens voor de lord major preekte en het over de nadelige invloeden van scheidingen had, verklaarde hij al de Dissenters voor hatelijke en misdadige scheurmakers. Volgens Burnet was Stillingfleet niet vrij van eerzuchtige motieven en verhief hij zich boven zijn stand en misschien ook wel boven zijn eigen begrip van de zaken. Maar, deze onverwachte aanval wekte de krachten van de Dissenters op en weldra verschenen er van hun kant verschillende gegronde antwoorden.

Owen was de eerste, die in een goed gefundeerd vlugschrift in 1680 de Nonconformisten tegen de beschuldiging van Stillingfeet verdedigde. In onderscheiding van enige Dissenters erkent Owen het nut van de openbaarmaking van de toestand der zaken. Daar er voor de Protestanten gevaar bestond, was het nodig dat zij dat wisten, opdat zij hun rechten zouden kunnen verdedigen of zich tot een christelijke lijdzaamheid konden voorbereiden. Op overtuigende wijze wees Owen aan, dat Stillingfleet de Nonconformisten ten onrechte van scheuring beschuldigde en dat zijn rede alleen maar bedoeld was om hun lijden te vermeerderen. Tenslotte behandelt Owen de raad, die de deken aan de Dissenters had gegeven. Hij vraagt, of het redelijk, billijk en menselijk is, iemand in moeilijke omstandigheden het klagen te verbieden? Velen hadden immers hun leven en hun vrijheid verloren, terwijl anderen van hun have en bezittingen verjaagd en verdreven waren en onder de ellendigste levensomstandigheden verkwijnden. En dat alleen, omdat hun geweigerd werd, wat zij als een natuurrecht bezaten; namelijk, om God naar hun overtuiging te dienen. Wanneer een mens verstoken is van hetgeen hij nodig heeft om te leven, dan is klagen en wenen even natuurlijk, als wanneer droefheid het hart vervult of pijn het lichaam verscheurt. Stillingfleet bleef echter bij zijn gevoelen en opvattingen, hoewel hij erkende, dat hij door Owen op de meest wellevende en bescheidenste manier beantwoord was.

Medestanders in deze zaak

Behalve Owen bestreden ook Baxter, Howe, Alsop en Barret de zienswijze van de

deken, elk op hun manier. Stillingfleet reageerde hierop in 1681, toen hij in "Een onpartijdig verslag omtrent de ontijdigheid, natuur en de voorwendsels van scheiding", iedere tegenpartij dacht te weerleggen. Dit werk getuigde inderdaad van een grondig onderzoek, een grote kennis en een scherpzinnig oordeel, waarom Owen andermaal de pen opvatte om de Dissenters tegen de beschuldiging van Stillingfleet te verdedigen. In dit antwoord vermijdt de doctor behoedzaam elk dubbelzinnig voorstel, dat door de deken aangewezen was. Hij verklaart het noodzakelijke karakter van een ware kerk en wil dit ook erkend hebben, omdat het zijn grond vindt in de Schrift. Ook geeft hij aan, wat de kerk ontbindt en dat naar zijn gedachte het wezen van de kerk verwoest wordt, als de boosheden de overhand hebben. Verder drukt Owen zijn tegenpartij ernstig op het hart, of hij in der waarheid geloofde, dat de parochie-kerken over het algemeen uit trouwe leden bestonden, of de tucht wel recht werd uitgeoefend en alles daar zonder gewetensdwang geschiedde? Over één en ander spreekt Owen zich niet absoluut uit, maar hij geloofde toch, dat er niet naar de beginsels van de Heilige Schrift werd gehandeld en dit was ook de reden, waarom hij zich niet met de bestaande orde van zaken kon verenigen.
Stillingfleet, die in deze tijd om zijn ijver voor de vastgestelde kerk tot bisschop was verheven, kreeg weldra ook enige medestanders. Er werd van weerszijden ijverig gestreden en geschreven, waarbij de kerkelijken in hun onderhandelingen met Presbyterianen in Frankrijk en Holland weinig eer behaalden. De Waarheid bewijst en verdedigt zichzelf en is niet afhankelijk van haar belijders, maar het is een betreurenswaardige zaak, als mensen, die in wezen vrienden zijn, aan elkaar als vijanden voorgesteld worden en daarbij op een onoprechte manier argwaan en twee-dracht onder de broederen verwekken, met het doel de overwinning te behalen.

De evangelische kerk

In 1681 maakte Owen een begin met zijn werk over „De evangelische kerken". Het eerste deel, dat hij destijds uitgaf, handelde over haar oorsprong, haar natuur, haar instelling, haar macht en haar regeling. Het bevat dus de grondslagen van een ware geestelijke gemeenschap, waarop Owen, vooral in zijn antwoord aan Stillingfleet wees, en waarom hij dit werk, samen met die verhandeling, uitgaf. Het tweede gedeelte, dat pas in 1688 verscheen, beschrijft de ware natuur van een evangelische kerk en haar regering. Uit een voorrede, ondertekend met I. C. — vermoedelijk Isaäc Chauncey, de opvolger in de bediening van Mr. Clarkson —, blijkt, dat Owen deze arbeid ten einde bracht in zijn laatste dagen, toen hij met veel zwakheden van zijn lichaam had te worstelen. Maar zijn ijver voor de Heere was zeer sterk en hij wenste nuttig te zijn tot het einde. Nu thans eer en aanzien niet meer zoals vroeger zijn gevoelen en gedrag ondersteunen en bepalen, gewaagt hij nog met dezelfde ernst van de instelling en regering van Christus' kerk. Tot de grenzen van de tijd genaderd, is zijn ziel het meest teder omtrent zaken, die dit deel van zijn arbeid kenmerken. Nam hij zijn beschouwingen over het koninkrijk van Christus aan met verloochening van alles, wat lief en dierbaar was, en hadden voor- noch tegenspoed zijn denkbeelden kunnen veranderen, dit plechtige getuigenis, dat hij, scheidende van de wereld, geeft, spreekt niet minder voor de waarheid en oprechtheid daarvan.

Christus alleen koning der kerk

Na de Goddelijke instelling van de kerk te hebben aangetoond, waardoor alle menselijke gezag in deze vervalt, wijst Owen op het enige, beginsel van samenvoeging en

verbinding. Alleen de behoefte aan een geestelijke gemeenschapsoefening met Christus in Zijn instellingen, legt de grond tot een duurzame kerkstaat. Als dit niet de beweegrede is, maar zijn daarentegen tijdelijke in-zichten de drijfveren, dan is ons lidmaatschap onvruchtbaar voor de kerk.
Wanneer menselijk gezag, hetzij door raadsvergaderingen, of door bisschoppen, in de plaats van Christus' bevelen treedt, dan raakt de natuur van de kerk verloren en worden haar vormen verbroken. De kerk van Christus heeft dus geen wetten te maken, maar de gegevene te gehoorzamen, wil zij de zegeningen genieten. Waar in strijd met dit beginsel wordt gehandeld, daar worden de heerlijkheid van Christus, het Goddelijk gezag der Schriftuur en de onfeilbaarheid van de apostelen onteerd en aldus de kerk ontbonden.
Aan de zijde van God hangt de voortduring van de kerk af van de genade des Vaders, de belofte des Zoons en de mededeling des Geestes; ten opzichte van de mens van het kennen en beminnen zijner verplichtingen, die eigen zijn aan de natuur van het geestelijke leven en alleen naar de wil van Christus in kerkgemeenschap te beoefenen of te betrachten zijn. Dat de roomse voorgeeft, dat de voortduring der kerk bij hen is, berust op een onbeschaamd verdichtsel, hetgeen in strijd is met de Schrift en het wezen van de zaak en verderfelijk is in zijn werking.

De natuur van een evangelische kerk
Over de natuur van een evangelische kerk merkt Owen het volgende op: "Het is een bijzondere maatschappij van gelovigen, die overeenkomstig de mening van Christus in belijdenis verenigd is en bestuurd wordt naar Zijn bevelen. Zij komen onder hun dienaren bijeen tot viering van alle delen der aanbidding, zoals de openlijke verklaring en voorstelling van het Evangelie, de uitoefening van de kerkelijke tucht, enz. , tot wederkerige stichting en verheerlijking van hun Hoofd, in de bewaring en uitbreiding van Zijn rijk.
Van elke kerk, die op deze grondslag gebouwd is, heeft ieder lid in het bijzonder dezelfde voorrechten, beloften en macht, terwijl de meeste aller dienaar is. "
Vervolgens bewijst Owen, dat de kerken, die door de apostelen gesticht en door de gezaghebbende schrijvers vermeld werden, gedurende 200 jaar na Christus allemaal soortgelijke bijeenkomsten (congregationals) waren. En terecht, omdat in deze alleen naar Christus' bevel en voorschrift, volgens Matth. 18: 17, gehandeld kan worden. Daarom ontkent Owen ronduit iedere nationale kerk, waarin de wereldlijke overheid als zodanig de regering en de leiding heeft en vermaant hij alle gelovigen op ernstige wijze die gemeenschap te kiezen, welke naar Christus' instelling en bedoeling met een goed geweten en tot stichting des gemoeds vergadert.
In het tweede deel van het werk bespreekt Owen de uiterlijke middelen, als de vorm der regering, de tucht en de dienaars van een kerk, benevens hun betrekking tot andere kerken.
Sterk ijvert hij voor het beginsel, dat niemand zonder blijken van wedergeboren of geheiligd te zijn, behoort aangenomen te worden, omdat met het wezen van het lidmaatschap de kerk staat of valt. Daarom vermaant hij: "Indien het bederf van een kerk de gemeenschap der leden in ware liefde en oprechtheid onmogelijk maakt; indien de ergernissen, die daaruit noodzakelijkerwijs voortvloeien, de onderlinge stichting verhinderen; indien het openbaar gedrag van de leden in het algemeen het Evangelie en de belijdenis onteert, terwijl de heiligheid van Christus' koninkrijk en leer daarbij niet tot uitdrukking komt en indien zulk een kerk zich niet wil noch kan hervormen, dan is ieder, die zorg draagt voor de stichting en zaligheid van zijn ziel verplicht haar nederig te

verlaten en zich te begeven, waar deze doeleinden verkregen kunnen worden. ”
Wat de dienaars betreft erkent Owen, volgens de Heilige Schrift, in de kerk herders, ouderlingen en diakenen. Allen zijn dienende en alleen ten opzichte van de mate der gaven bestaat er onderscheid of voorrang. Het werk van een ouderling bestaat dus zowel in het onderwijzen, het arbeiden in het Woord en de leer, als in het toezicht houden en regeren. Daar zij echter met de diakenen op zichzelf niet meer zijn, dan ieder algemeen lid, schijnt hij het onwettig te achten, dat zij prediken en de sacra- menten bedienen, hetgeen het werk van de verkozen herders of geestelijken is.
Na gehandeld te hebben over het nut van kerkelijke vergaderingen (synoden), wanneer zij naar Gods Woord en het voorbeeld der apostelen (zoals in Hand. 15 wordt beschreven) tot hulp, raad en leiding gehouden worden, waarschuwt hij ernstig tegen hun ontaarding. Bekend met de menselijke geneigdheid naar macht en gezag, voorzag Owen — vooral bij verval in leer en geloof —, hoe lichtvaardig dienende instellingen in heersende, zo niet overheersende, veranderen. Daaruit ontstonden immers reeds in de 4e eeuw van onze jaartelling de sporen van die noodlottige afval, welke sedert die tijd voortging en toenam en, bij het begin der hervorming, zo'n verbazende omvang had gekregen. Door eer- en heerszucht verblind, waren de dienaars rechters en de vergaderingen een soort van rechtsgebied over kerken en personen geworden. Geen wonder ook, want waar de liefde tot God en de naasten niet het motief, het beginsel van vereniging en werkzaamheid is, daar zijn het de zelfzuchtige en zelfbedoelende neigingen van het bedorven hart, die niet naar Gods wil en de plicht van een mens vragen, maar naar het verkrijgen van haar eigen doeleinden. In 1690 probeerde Edmund Elys in Devonshire over een gedeelte van het onderhavige werk zijn afkeuring uit te spreken, maar zijn weerlegging maakte weinig indruk en werd spoedig door de stroom der vergetelheid verzwolgen.

Een verhandeling over Lukas 13: 1-5
Tussen de uitgaven van de beide delen over de evangelische kerken verscheen van onze onvermoeide schrijver een nederig getuigenis over “Gods gewone handelingen met zondige landen en kerken”. Gewaarschuwd door de verontrustende toestand der zaken, tracht hij in enige verhandelingen over Lukas 13: 1-5 de gelovigen te sterken in het gevaar, of te wapenen tegen de waarschijnlijke ondergang. Immers, de begunstiging van de hertog van York door het hof, de spoedige ontbinding van het parlement te Oxford en de vermeerdering van onderdrukkende maatregelen tegen de Dissenters, deden met grond de herstelling van de roomse Godsdienst vrezen. Dringend vermaant Owen daarom de dienaars van het Woord om nauwkeurig te waken voor hetgeen niet alleen bij hun eigen leven, maar ook in de toekomst bij de volgende geslachten voor de kerk dienstig zou zijn. Er bestond gevaar, vooral voor dwaling, ketterij en overheersing, maar niet minder voor een wereldgelijkvormig wezen en een verderfelijke, uiterlijke belijdenis zonder geest en kracht. Een veeljarige ondervinding had Owen van de waarheid overtuigd, dat alles buiten het geloof zonde was en dat daardoor niet God, maar de Mens in het middelpunt stond. Owen vermeed echter op voorzichtige wijze elke zinspeling op het hof en de maatregelen der regering, omdat hij er zich van bewust was, dat men klaar stond ieder te vervolgen en te verdrukken, die zich met de staatkundige handelingen bemoeide, of het gedrag van de machthebbers beoordeelde.

Owen's werk over “De geestelijke gezindheid”
Op dit getuigenis van Owen volgde zijn werk over “De geestelijke gezindheid”. Daar hij

door een langdurige ziekte — die hem vermoedelijk van veel zinnelijke verkleefdheden louterde — verhinderd was om in het openbaar op te treden, hield hij zich onledig met overdenkingen over de plicht en de genade tot een geestelijk bestaan. Aanvankelijk schreef hij deze overdenkingen tot stichting en oefening van zijn eigen gemoed, omdat hij veronderstelde, dat zijn werk spoedig geëindigd zou zijn. Maar daar hij gedeeltelijk weer herstelde, droeg hij ze aan zijn gemeente op, daarbij hopende, dat ze ook daar die invloed mochten hebben, die ze op zijn eigen ziel hadden gehad. Het was vooral ook de gesteldheid van het volk, die hem tot de uitgave noopte. Over het algemeen werden de ijdelheden van de wereld gretig gezocht. De kerk had daarom behoefte aan een krachtig tegengif tegen de verderfelijke stroom der verleiding. Een geest van bespiegeling en de zucht naar pracht en grootheid drongen dagelijks meer en meer door en waren voor velen de valstrikken tot een onbetamelijke gelijkvormigheid met de wereld.
Wij begrijpen, dat het enige behoedmiddel daartegen is, hetgeen door Owen hier voorgesteld wordt. De gesteldheid, die door de Heilige Schrift vermeld wordt, om de schande der wereld te verdragen, haar onheilige begeerlijkheden te verachten en haar aanbiedingen van grootheid, aanzien en voordeel te weerstaan, wordt alleen verkregen door de invloed van de Heilige Geest bij een voortdurende geloofsoefening op het getuigenis van God. Naarmate de hoop levendig mag zijn omtrent de beloften des Evangelies en de ziel verrukt wordt in een zalige omgang met de Vader door de Zoon, hebben de betoveringen van de schijngoederen dezer aarde minder vat. Dit leven, waartoe ieder christen geroepen is, en zonder hetwelk geen naam noch enige belijdenis waarde heeft, wordt door Owen zeer treffend beschreven. Het kan beoefend en betracht worden en haar bekoorlijkheden kunnen ondervonden worden, zowel in een paleis als in een armoedige hut. Het is immers de nieuwe naam, die alleen bekend is bij diegenen, die haar ontvangen hebben; het is het water des levens, dat vloeit uit de troon Gods en des Lams en welks drinkers niet weder dorsten naar zinnelijk vermaak of geluk. In één woord: het is die onuitsprekelijke, heerlijke vreugde, die lichaam en ziel vervult en reeds hier op aarde ondervonden, en in de hemel eeuwig volmaakt genoten zal worden.
Owen, die als genaderd was tot de schoot van zijn God en Vader, ondervond het heilrijke van een geestelijke gezindheid. Zijn geest, die verlicht werd door de luister van die eeuwige liefde en heerlijkheid, waarop hij sinds lang staarde, ontwierp een verheven beeld van die hemelse gelukzaligheid tot stichting van de achtergelaten broeders. Mocht zijn mantel op hen rusten en mochten zij in een dubbele mate van zijn geest ondervinden, dat de God van Owen nog dezelfde is en in staat, om voor Zijn volk te doen, oneindig boven hetgeen zij bidden of denken!
Door een hemels verkeer gesterkt, was Owen voorbereid voor de slag, die hem de 12e april 1682 trof bij de dood van zijn enigst kind, mejuffrouw Kennington. Voor het geloof zijn al Gods wegen majesteit en heerlijkheid en deze kennis geeft rust en sterkte, zelfs in de moeilijkste omstandigheden van dit leven.

Verslag van de protestantse Godsdienst
Het jaar daarop vermeerderde hij zijn talrijke geschriften met “Een kort en onpartijdig verslag van de toestand der protestantse Godsdienst”. Daarin worden met grote nauwkeurigheid de Bijbelse gronden van het protestantisme aangewezen en de gevaren blootgelegd, die door Rome's list en geweld veroorzaakt werden. Tegen de reden van vrees stelt hij de gronden van vertrouwen, die de kerk bezit in de almacht, de trouw en de heerlijkheid van Christus, welke deugden niet gedogen, dat Zijn overblijfsel, hoe verspreid ook onder de naties, zou verloren gaan. Terwijl hij wijst op de verheven

gezindheid, die de gelovigen zelfs te midden van de heetste verdrukkingen mogen bezitten, verzekert hij uit volle overtuiging de uiteindelijke zegepraal van de kerk.

Meditatie over de heerlijkheid van Christus

Op het verslag volgden de "Meditaties over de heerlijkheid van Christus", het laatste werk van Owen's hand, dat op de dag zijns doods voor de drukker gereed lag. Het bestaat uit twee delen, waarvan het eerste handelt: over de persoon, de bediening en de genade van Christus, terwijl het tweede — dat eerst in 1691 verscheen —, deze waarheden zocht te brengen tot onbekeerden en verachterde gelovigen.

Tussen dit werk en Baxter's "Stervende gedachten" bestaat een treffende overeenkomst. Al was er op minder belangrijke punten, verschil; ten aanzien van Godsvrucht, verstorvenheid aan de wereld en een sterk verlangen naar de hemelse gelukzaligheid waren deze uitmuntende personen nauw verbonden. Men heeft wel gezegd, dat twistredenaars in hun gebeden overeenstemmen, terwijl zij in geschrift verschillen; maar wij geloven de volkomen vereniging van christenen in het aangezicht van dood en eeuwigheid, hoe onderscheiden zij in hun leven ook lagen. De gelovige beschouwing van de eeuwigheid doet onze gedachten ten aanzien van al het aardse belangrijk dalen en Gods genadige ontferming als het ene nodige kennen. En naarmate de heerlijkheid van Christus de ziel vervult komen de geringheid en onheiligheid van onze aardse verblijfplaatsen en bedoelingen steeds meer openbaar. De oefening van geloof, hoop en liefde omtrent de heerlijke erfenis der heiligen in het licht — vooral wanneer zij enige duurzaamheid mogen hebben —, geeft aan de ziel een kracht en hebbelijkheid om zich op de toekomst te richten en verwijderde zaken te genieten. Inderdaad, wij weten niet wat wij zijn zullen; maar als wij aan deze zondige wereld gespeend worden, dan ervaren wij, dat ons leven met Christus verborgen is in God en daarbij wordt onze ernst duidelijker, onmisbaarder en groter. Ja, de lust tot dit leven verzwakt, de vrees voor de dood vermindert, de kennis rijpt tot volmaking en het gezang der overwinning openbaart zich aan de rand van het graf. Het verlies dat geleden wordt door gebrek aan een gezette overdenking van Christus' dierbaarheid en Zijn gezegende verdiensten is daarom groot. Men moet niet denken, dat zulks gemakkelijk kan worden vergoed op een ziek- of doodbed, als daartoe vooraf niet de grond is gelegd. Zoiets behoort voor ons een dagelijkse bezigheid te zijn; een bezigheid, die ons hoe langer hoe meer bekoort. Want als het heerlijkste werk bestaat in de gelukzaligheid des hemels in de Drieënige Jehovah te kennen, te roemen en te prijzen, hoe zeer zijn wij dan op aarde geroepen en gehouden deze eeuwige sabbat hier aan te vangen. En wat voor schitterende stralen werpt een hemelsgezind bestaan al niet over de verschillende delen van ons beroep en gedrag! Een hemelse wandel is het christelijke zout, dat de deugdelijkheid van onze belijdenis bewijst en het christendom bij de gewetens der mensen aanprijst met een overtuigende kracht, die het als Goddelijk doet eren en ontzien. Zij behoedt de aarde voor verderf en veroorzaakt een vrede des gemoeds, die alle verstand te boven gaat en ons sterkt om ziel en lichaam Gode blijmoedig op te offeren. Als daarom de beekjes der rivier uit de stad Gods het gemoed hier al bevochtigen tot hemelsgezindheid, wat een zaligheid zal dan de volle genieting van de stromen des levens uit de eeuwig vloeiende hemelse fontein Jezus Christus dan wel geven! Hier zien wij immers slechts door een spiegel in een duistere rede, maar daarboven van aangezicht tot aangezicht; nu kennen wij maar ten dele, alsdan zal alles volmaakt zijn!"

Behalve de door ons genoemde werken schreef Owen ook een aantal voorreden en aanprijzende artikelen omtrent de werken van andere schrijvers, waarover wij nog het

één en ander op willen merken in het "Aanhangsel", dat achter in dit boek opgenomen is.

Owen's ziekte

Gedurende de laatste jaren waren de lichaamskrachten van Owen sterk verminderd en nam zijn gezondheid aanmerkelijk af. Daar hij vooral gekweld werd door niersteen en kortademigheid, was hij dikwijls verhinderd in het openbaar voor te gaan, maar zijn belangstelling en zijn ijver voor de zaak des Heeren deden hem dan nog onvermoeid werkzaam zijn met de pen, waarvan zijn uitgebreide en degelijke geschriften op het laatst van zijn leven meer dan voldoende getuigenis afleggen.

Intussen werd zijn lijden belangrijk verzacht door de liefde en de belangstelling van zijn vrienden, die hij zo ruimschoots mocht ondervinden. Zelfs nodigden aanzienlijke personen hem dikwijls op hun landelijke verblijfplaatsen uit, waar hij een vertrouwelijke omgang had met zijn broeders in de heilige bediening. Onder deze edellieden behoort vooral lord Wharton te Woburn vermeld te worden, die Owen als christen en vriend hartelijk beminde en hem een bijzondere hoogachting toedroeg. Vanaf dit landgoed schreef Owen de opmerkelijke brief aan de kerk, die wij om haar belangrijke inhoud achter in dit boek bij de "Enige brieven van Owen" als vierde opnemen.

Toen hij zich vanwege de toestand van zijn lichaam te Kensington op het platteland ophield, werd Owen zeer getroffen en bedroefd door de verdenking van medeplichtigheid aan de samenzwering tegen de koning en de hertog van York. Zijn ziel, die meer werkzaam was met de dingen van een andere wereld dan met de staatkunde van Engeland, kon immers geen vereniging hebben met de aanslag van het Ryehouse. Toch werden hij, Mr. Mead, Griffiths en Carstairs ervan beschuldigd de aanstichters van het verraad geweest te zijn. Maar, zoals Israëls God eens Paulus uit de klauwen van de beer verloste, zo bevrijdde Hij ook deze Zijn dienaars voor de hinderlagen, die volgens sommigen door het hof zelf gesmeed waren om de vrienden van Godsdienst en vrijheid in ongenade te brengen en haar eigen snode plannen te bereiken. Hun werd echter slechts verboden met elkaar te vergaderen, terwijl verschillende andere personen, waaronder de beminnelijke en vaderlandslievende lord Russel, het leven verloren.

Brief aan Fleedwood

Daar de ziekte van Owen verergerde, vertrok hij van Kensington naar zijn eigen landgoed te Ealing, waar wij al eerder over spraken. Van hier schreef hij daags voor zijn dood nog het volgende aan zijn toegenegen vriend Charles Fleedwood.

"Hoewel ik zelf niet in staat ben te schrijven, wens ik toch aan deze zijde van het graf nog een woord tot u te richten door de hand van mijn vrouw. De bestendigheid van uw vriendschap en hetgeen daarmee vergezeld ging, blijf ik niet alleen ten zeerste waarderen, maar dit zal mij ook in mijn sterven verkwikken. Ik verlang naar Hem, de Beminde mijner ziel; of liever, Die mij liefhad met een eeuwige liefde, waarin de grond van mijn troost ligt. De doortocht echter is moeilijk wegens hevige pijnen van verschillende soort, die alle uitlopen in een afwisselende koorts. Toen wij al gereed waren om op advies van mijn geneesheer naar Londen vervoerd te worden, werden wij verhinderd de reis te ondernemen. Wel verlaat ik het schip — de kerk — in een storm, maar de grote Stuurman blijft erop. Het verlies van een arme, zwakke roeier is maar van weinig betekenis. Vertrouw en hoop volstandig op de genade en wordt niet moedeloos, want Gods beloften, dat Hij ons niet zal begeven noch verlaten, is waarachtig en gewis.

De ziekte van uw waarde vrouw bedroeft mij zeer, doch de Heere sta haar bij, ondersteune en verlosse haar. Mijn hartelijke groeten, toegenegenheid en achting- aan haar en aan uw verdere betrekkingen, die mij zo dierbaar zijn in de Heere. Gedenk uw stervende vriend in vurige gebeden; ik vertrouw, dat gij dat doen zult en ben oprecht de uwe. "

Wij geven dit gedeelte uit deze brief hier door, om de ongegrondheid van Wood's gezegde, "dat de doctor met grote onwil het hoofd neerlegde en stierf", aan te tonen. Het bewijst immers voldoende, dat zijn hoop gegrond, zijn gemoed gerust en zijn ziel begerig was naar de aflegging van zijn lichaam. Ja, met ootmoedigheid bekleed, stelde hij grote prijs op de liefde en de gebeden zijner vrienden, erkende hij de geringheid zijner diensten voor de kerk, wier belang hem boven alles ter harte ging en herdacht hij dankbaar ontvangen weldaden. Owen schreef juist, zoals wij dat van een stervende christen na een voorafgegaan Godvruchtig leven met recht mogen verwachten.

Het sterven van Owen

Naarmate Owen's einde naderde, vermeerderden zijn smarten, maar de Waarheid, die door hem sinds lang geleden, geleerd en verdedigd was, ondersteunde hem niet alleen, maar deed hem in het aangezicht van de dood zelfs juichen. De dag vóór zijn overlijden kwam William Payne, dienaar des Woords te Saffron Waldon in Essex, aan wie de uitgave van zijn "Meditatiën over de heerlijkheid van Christus" was toevertrouwd, hem meedelen, dat het werk reeds ter perse was. De doctor antwoordde hierop: "Ik ben blij zulks te horen", en terwijl hij zijn handen en ogen ophief, vervolgde hij: "o, broeder Payne, eindelijk is de lang gewenste dag gekomen, waarop ik die heerlijkheid zal zien op een andere wijze als ik in deze wereld bekwaam was te doen. "

Owen had er geen behoefte aan een voortreffelijk mens of een uitmuntend heilige te zien, maar het ging hem er alleen om de Heere der heerlijkheid, het toppunt van alle volmaaktheid, Die eens voor schuldigen — ook voor hem — stierf, te aanschouwen, welk gezicht alle gelovigen eeuwig tot hun onuitsprekelijke gelukzaligheid zullen genieten.

In deze vreugde ging Owen op de 24e augustus 1683, toen de dood hem verloste van het lichaam der zonde, van de zorgen en moeilijkheden dezes levens en van de kwellende pijnen, die zijn ontbinding bewerkten, in het 67e jaar van zijn ouderdom. Hoewel hij enige uren voor zijn heengaan al niet meer kon spreken, mocht hij echter het gebruik van zijn verstand tot het einde behouden, zoals Dr. Cox en Sir Edmund King, die hem bedienden, getuigen. Let op de vromen en ziet naar de oprechten, want hun einde is vrede. En, zalig zijn de doden, die in de Heere sterven; zij rusten van hun arbeid en hun werken volgen hen. Deze uitspraken van de Heilige Schrift gelden ook ten aanzien van onze doctor Owen.

De begrafenis

Het lichaam van Owen werd van Ealing naar St. James vervoerd, waar het op 4 september in Bunhill-fields op plechtige wijze ter aarde werd besteld. Hoewel hij niet door het hof en de gezaghebbende kerk begunstigd was, begeleidden toch zevenen-zestig edellieden, behalve veel rouwkoetsen en personen te paard, het lijk grafwaarts. De hoogachting en hartelijkheid die men hem in zijn laatste bewees (en dat in een tijd, toen vereniging met, en begunstiging van de vervolgde Nonconformisten in de grootste moeilijkheden kon brengen), weerleggen niet alleen elke laster, die men de persoon van Owen aandeed, maar vereerden ook allen, die zich achter hem durfden scharen. Bij velen was hij immers dierbaar; hetzij men eens zijn onderwijs genoten had, of door zijn

zegenrijke geschriften de belangrijkste waarheden mocht leren kennen. De droefheid over zijn verlies was groot en algemeen, maar de gedachte, dat het sterven zijn gewin was en dat zijn voorbeeld de deugdelijkheid van de hoop van een christen verzekerde, verblijdde, bemoedigde en vertroostte tevens. Het sterven van Owen zette als het ware het zegel op de leer, die hij in zijn leven zo uitgebreid verkondigd had; het bewees, dat wij geen kunstig verdichte fabelen volgen als wij Gods Woord geloven en tot onze enige regel stellen. Inderdaad verliet hij de kerk in een storm. Er waren maar weinigen, die voor haar belangen zorgden, terwijl velen daarentegen haar ondergang zochten, maar hij ging in de rust, die hem de volgende verandering van zaken niet had kunnen geven. Wel zou het hem verheugd hebben, na de langdurige en smartelijke worsteling, waarin hij en zijn broeders in het bijzonder deelden, de gewenste stilte te hebben beleefd. Maar, zij moesten waken en strijden en zaaien, terwijl anderen de vruchten mochten genieten. Ieder zal echter na het werk zijn loon ontvangen, wanneer alle verwijt, smaad en vooroordeel der wereld voor eeuwig zullen verdwijnen, bij de zegepralende toekomst van de rechtvaardige Rechter.

Een lijkrede

's Zondags na de begrafenis stad Mr. Clarkson in de gemeente stil bij de dood van Owen, waarbij hij een lijkrede uitsprak over de woorden van Paulus uit Fil: 3: 21a: "*Die ons vernederd lichaam veranderen zal, opdat hetzelve gelijkvormig worde aan Zijn heerlijk lichaam.* " Deze leerrede, die wij achter in dit boek opnemen, was kort, maar bijzonder krachtig en vertroostend. Clarkson treedt niet in bijzonderheden over Owen's uitmuntend karakter of zijn opmerkelijke levensgeschiedenis. Wat hij zegt heeft slechts betrekking op zijn hogere roeping, op zijn diensten voor de kerk. Vandaar, dat hij de dood van Owen een onherstelbaar verlies noemt voor het rijk van Christus; een verlies, dat door niemand van de levende heiligen te vergoeden is.

Na een ernstig beklag over hun ongerechtigheden, die zulk een scheur in Sions muur veroorzaakt hadden, besloot Clarkson zijn rede met de vermaning tot aanhoudend en vurig bidden, opdat de Heere Zijn Geest in een dubbele mate mocht uitstorten en hen, en Engelands volk nog mocht gedenken naar Zijn oneindige barmhartigheden.

Zijn testament

Volgens Owen's uiterste wil moesten zijn bezittingen na de dood van zijn vrouw komen aan zijn broer Henry Owen of diens zoon, behalve enige legaten, vermaakt aan Collins, Clarkson, Ferguson en Loeffs, en zijn twee vrouwelijke dienstboden. Deze vier genoemde personen behoorden immers tot de meest vertrouwde vrienden van Owen, die hem trouw hadden bijgestaan, terwijl hij ook de bewezen hartelijkheid en dienst van zijn onderhorigen erkende.

Zijn bibliotheek

De boekenverzameling van Owen, die aanzienlijk en kostbaar geweest moet zijn, werd in 1684 door Millington verkocht. Zij bevatte onder andere de beroemde werken van de Griekse en Latijnse schrijvers, die vroeger de vermaarde bibliotheek van Patrick Young — meer bekend onder de naam Junius, beheerder van de koninklijke bibliotheek te St. James— versierden.

Gedenktekens

Een mooie grafnaald, die in Bunhill-fields werd opgericht, vereerde het graf van Owen.

Daarop staan door de hand van Mr. Gilbert, voor het nageslacht in het Latijn de buitengewone bekwaamheden, deugden en verdiensten van Owen vermeld, die hij de kerk had bewezen.
De afbeeldingen van Owen, waarop hij op verschillende leeftijden staat afgebeeld, doen ons hem kennen als een persoon van kleine gestalte, maar met een fiere, mannelijke houding. Zijn gelaat tekende een hoge ernst en stalen moed, die getemperd werd door zachtmoedigheid, minzaamheid en liefde, hetgeen eigenschappen waren, waar zijn waardigheid en ontzag op rustten en die bij een ieder, die hem ontmoette, hoogachting, eerbied en ontzag inboezemden. Onder de meest bekende portretten van Dr. Owen behoren die, welke vóór in Palmer's werk over de Nonconformisten voorkomen, dat zich thans bevindt in de bibliotheek van de Baptistische academie te Bristol, en, die voorkomen in de folio-uitgave van Owen's verhandelingen en leerredenen van 1721. Het laatste daarvan is meesterlijk door Vertue geschilderd naar de keurige plaatsnijding van White en draagt, behalve de naam en titel van de doctor, een latijns bijschrift, dat door Dr. Watt werd vertaald. De afbeelding, die wij vóór in dit boek lieten afdrukken, stelt Owen voor op veertigjarige leeftijd, toen hij de waardigheid van vicekanselier aan de hogeschool te Oxford bekleedde. Na al het voorgaande zal het de lezer niet moeilijk vallen zich omtrent Dr. Owen een juist denkbeeld te vormen. Maar, daar wij dikwijls genoodzaakt waren de draad van ons verhaal af te breken, willen wij tot besluit uit enkele hoofdzaken Owen nog op beknopte wijze bezien als christen, leraar en schrijver.

Owen als christen

Onder de lichtende punten, die in de geschiedenis van Owen schitteren, behoort in de eerste plaats zijn vaste overtuiging omtrent het hoogste gezag van Gods Woord. Dit deed hem reeds op jeugdige leeftijd de voordelige aanbiedingen van de bisschoppelijke belijdenis verwerpen en de verachting en vervolging met de Puriteinen verkiezen. Naderhand noopte hetzelfde hem, zich onder de Independenten te scharen, ofschoon die destijds miskend en verdreven werden. Dit beginsel verenigde hem met die gemeenschap Onder elke omstandigheid en maakte zijn vereniging daarmee standvastig, ondanks iedere verzoeking. Hij onderwierp zich ootmoedig aan de Wet en het Getuigenis, daarbij alles verzakende, wat het verstand boven deze zaken wilde verheffen. Waar zij geboden, was hij gereed te volgen; waar zij lijden en verdragen eisten, betoonde hij zich bereidvaardig en gewillig. Wel was de weg dikwijls moeilijk en de last zwaar, maar de liefde tot Christus verzachtte en ondersteunde dit alles. Omdat hij elk voorschrift van het Heilig Woord eerbiedigde en bezield was met warme dankbaarheid ten aanzien van haar Auteur, viel elke opoffering hem licht en ondervond hij datgene, wat allen zullen ondervinden die zijn voorbeeld in geloof mogen navolgen, namelijk: dat het betrachten van roeping en plicht, hoe zwaar of onmogelijk zulks ook is of mag schijnen, de ziel vervult met rust, veiligheid en vertroosting.
Uit de kennis van Gods Woord, de bron van iedere vrucht van nauwgezette gehoorzaamheid, ontstonden ook de ootmoed en de nederigheid, die Owen steeds sierden. Hoewel hij niet onbekend was met zijn uitmuntende verstandelijke en zedelijke gaven, noch aan de eervolle en verheven onderscheidingen van benijde, hoge betrekkingen, liet hij zich nimmer op zijn rang of stand voorstaan, bewust als hij er zich van was, dat iedere goede gave een onverdiend geschenk van de Vader der lichten was; en daar hij de verdorvenheid van de menselijke natuur kende, werd hij er voor bewaard zich op zijn geleerdheid, gezag of aanzien op een hoogmoedige wijze te verheffen. Steeds grondig overtuigd van zijn diep bederf in alle opzichten en alle delen, en vernederd

door een uitgebreide geestelijke kennis van de aard des Evange-lies, erkende hij het snode van de zonde en vreesde hij de bedriegelijkheid van het arglistige hart. In plaats van zichzelf met anderen te vergelijken, toetste hij zijn beginselen, motieven en daden voortdurend aan de onveranderlijke en volmaakte regel van Gods heilige wil. Zó vond Owen altijd overvloedige reden om zich zeer diep voor God te schamen en te vernederen, ook wanneer het oog van vertrouwde vrienden geen gebreken of vlekken in zijn karakter en gedrag bemerkten. Dit noodzaakte hem alleen af te hangen van een verbeurde vrije gunst, hetzij ter vergeving van zijn grote schuld, of tot het verkrijgen van licht, kracht en bijstand in zijn moeilijke werk. "*Wat hebt gij, dat gij niet hebt ontvangen?*", vroeg hij voortdurend zichzelf af; het was deze waarheid, die een grote betekenis had voor zijn gemoed, hetgeen bleek uit zijn gedrag. Dit maakte hem minzaam tegenover zijn minderen, nederig onder de groten en aanzienlijken en vriendelijk, beleefd en bescheiden jegens allen. Daar hij steeds bereid was Gods eer en des naasten heil te bevorderen, kwam niemand bij hem tevergeefs om hulp, raad en leiding. En hoewel hij zijn hand niet leende aan hetgeen hij ongeoorloofd en zondig oordeelde, trachtte hij dwalenden terecht te wijzen of van het verkeerde hunner bedoelingen op een christelijke wijze te overtuigen. Ingetogen, opgeruimd en gelijkmatig van gemoed, maakten eer, aanzien en hoogachting hem niet trots of ijdel, terwijl moeilijke omstandigheden hem niet gemakkelijk verslagen of versaagd deden zijn. Standvastig als hij was in zijn hartelijke genegenheid omtrent allen, die het beeld van Christus droegen, werd zijn liefde of milddadigheid niet verminderd door verschil in zaken van minder belang. Wel streed Owen, zoals Melanchton, voor eenheid in hoofdpunten, maar waar Gods Woord geen bepaling deed, eerbiedigde hij ieders vrijheid.

Het getrouw wandelen naar zijn licht en het beminnen van de Waarheid uit overtuiging, gingen daarom bij Owen boven vormen en uiterlijkheden. Vandaar, dat hij de ware Godsvrucht —waar en bij wie hij die vond —, erkende en achtte en het koninkrijk van Christus niet bepaalde tot een zekere partij of aan een bijzondere belijdenis. Zij, die daarom uit zuivere oogmerken de christelijke Godsdienst onder alle verschillende volken en talen wensen te verbreiden en hartelijk het waarachtige heil van de naaste-trachten te bevorderen, hebben in Owen een waardig voorbeeld ter navolging. En mochten er mensen zijn, die veronderstellen, dat gehechtheid aan bijzondere gevoelens bekrompenheid en dweperij in het schuwen van nieuwe ideeën teweeg moet brengen, daar verwijzen wij, ter afkeuring van deze onkunde en dwaasheid, evenzeer naar het gedrag van onze Owen. Immers, niemand was, als het om bijzaken ging, toegefelijker dan hij en niemand behartigde meer jegens anderen de vrijheid, die hij voor zichzelf verlangde. Er is dikwijls gezegd, zelfs door overheersers en zelfzuchtige mensen, dat aan anderen hetzelfde recht gegeven moet worden, als wij zelf genieten of wensen; maar Owen onderwees deze les met zijn gedrag.

Bij hetgeen wij tot hiertoe vermeldden, voegde. Owen een onvermoeibare vlijt in het onderzoeken van de christelijke Waarheid. Daar hij dorstte naar de zuivere kennis van Gods heilvolle openbaring, vond zijn studie-zin bijna haar weerga niet. Zij veroorzaakte grotendeels de smartelijke verzwakkingen van zijn lichaam, die eindigde in een pijnlijke en bij wijze van spreken — vroegtijdige dood. Omdat hij hierin de perken van matigheid overschreed, berispten zijn vrienden hem daarover, maar Clarkson merkt hierover op, dat, als onmatigheid te verontschuldigen is, zij dat zeker in deze is. Ledigheid — volgens Gods Woord des duivels oorkussen —, was Owen geheel onbekend. Elk ogenblik in zijn leven gehoorzaamde hij de vermaning: Wat uw hand vindt om te doen, doet het met al uw macht. Dit bleek immers uit zijn grote en veelzijdige geleerdheid en toonden vooral

zijn uitvoerige geschriften en veelvuldige werkzaamheden. Maar, hetgeen Owen in het bijzonder boven anderen deed uitmunten, was de mate van geestelijkheid, hem geschonken. Deze overschaduwde al zijn andere schitterende bekwaamheden, of liever; deed die te meer uitblinken. In dit opzicht was hij in prediken en in schrijven enig in zijn soort en werd hij sinds die tijd waarschijnlijk door niemand overtroffen. Dit samengaan van verschillende genaden komt te duidelijker uit, als wij ons de tijdsomstandigheden, waarin hij leefde, voorstellen. Owen leefde niet afgezonderd van het gewoel der wereld in verborgen gemeenschapsoefeningen met God. Zijn dagen vloeiden niet zachtjes, terwijl de kerk rust genoot, of de olijftak des vredes over het land was opgeheven. Een groot gedeelte van zijn leven bracht hij zelfs onder het rumoer van de krijgswapenen door, of in de hitte Van een hevige pennestrijd. Dikwijls bewoog hij zich onder de groten der aarde, of werd hij in de baatzuchtige plannen van heersers en machthebbers gewikkeld Daarbij volgde hij ook die wijsheid niet, om rustig door de woelingen te gaan en met verzaking van plicht en geweten slechts eigenbelang en genoegen op het oog te hebben. Nee, veeleer was hij de eerste, die waarheid, recht en vrijheid voorsprak en verdedigde, zonder opofferingen en lijden te ontzien. Te midden van verdeeldheid in kerk- en burgerstaat, wanneer de ijver hem verteerde of bijzondere tegenspoeden hem drukten, bezat zijn ziel de vrede, die alle verstand te boven gaat. Terwijl hij leiding moest geven aan met elkaar strijdende partijen te Oxford, terwijl hij had te worstelen met de oproerige elementen van het gemenebest en daarbij onderzoek deed naar het verborgen gif van ariaanse en Sociniaanse dwalingen, schreef hij over de doding der zonde en de gemeenschap met God. Ofschoon hij uit- en inwendig gedrukt werd door vervolging, smart en verdriet, getuigden toch zijn mond en pen van een zalige rust des gemoeds. De verwisseling van plaats, gebeurtenissen en omstandigheden, waarvan meestal de gesteldheid van ons hart afhangt, scheen in de toestand van Owen geen verandering te veroorzaken. Zulks is alleen te verklaren uit de bijzondere invloeden des Geestes, uit de grote genade, welke dit leven van geloof; Godsvrucht en zelfverloochening bewerkte en onderhield. Stelde David de Heere gedurig voor zich, dan mag dat werkelijk van Owen ook wel gezegd worden. Hierdoor bleef hij bevrijd voor hetgeen de christen niet betaamt; dit deed hem schrijven en spreken uit de ondervinding der zaken. In deze kracht streed hij met zachtmoedigheid als een ware dienstknecht des Heeren voor het geloof en de leer des kruises. Terwijl anderen slechts vergankelijke goederen en verwelkende kronen zochten, verachtte hij de ijdelheden en de grootheid der wereld en staarde op de heerlijkheid van Christus' koninkrijk. Bewust als hij er zich van was, dat de kroning op de strijd en de onverderfelijkheid na de verderving volgde, verdroeg hij onverdiende laster en smaad en leed hij geduldig de folterende pijnen, die zijn lichaam ontbonden. Toen hij van deze wereld scheidde onder de smartelijke benauwdheden des doods, was zijn ziel vervuld met onuitsprekelijke vreugde en brandende liefde tot Hem, die op de troon zat. Deze grondtrek bepaalde het karakter van Owen, hetwelk zich afspiegelde in zijn gevoelens en zijn gedrag. Dat daarom niemand na hem zijn eigen zwakheid of ongeloof tracht goed te praten door het moeilijke van de omstandigheden, noch zijn wereldgezindheid probeert te vergoelijken uit aanmerking van een werkzaam openbaar leven. Hoogmoed kan niet gesteld worden op rekening van voorspoed, noch versaagdheid of ongeduld verontschuldigd worden door vervolging en onderdrukking. Het smartelijke van de gesel der tong is niet te rechtvaardigen met een hatelijke en wraakgierige geest en verschil in grondstellingen behoeft zeker niet onbestaanbaar te zijn met christelijke liefde en vreedzaamheid. In Owen toch zien wij, wat Gods genade vermag in een

bedorven schepsel. Zijn voorbeeld mag ons daarom wel aanmoedigen en zijn deugden mogen ons ter navolging strekken. Het is beslist onze bedoeling niet, hem een onrechtmatig gezag toe te kennen, of hem als een volmaakte voor te stellen. Maar, indien christelijke voortreffelijkheid eerbied afeist; indien geestelijke kennis en geloofsgehoorzaamheid aanspraak maken op hoogachting, dan verdient toch zeker Owen die wel van al het volk van God.

Owen als leraar

Niet alleen muntte Owen uit als een verheven en voortreffelijk christen; ook als leraar deed hij dat. Bij de eerste vereisten van een bedienaar des Evangelies — geloof en heiligmaking —, bezat hij in grote mate de gaven des Geestes. De tale Kanaans was hem net zo eigen als zijn moedertaal. Wood, die er meestal op uit is om zijn roem te verdonkeren, verklaart hem voor een persoon, "bekwaam in de talen en voldoende bekend met rabbijnse geleerdheid en Joodse plechtigheden en gewoonten. "

Als openbaar redenaar verenigde Owen met een mannelijke, welluidende stem, innemende en aandachttrekkende gebaren, overeenkomstig de aard van zijn onderwerp. Zijn persoon, zijn houding en voordracht zetten zijn rede een kracht bij, die bijna niemand kon weerstaan, hetgeen een gevolg was van de stellige toon, waarin zijn tegenwoordigheid van geest hem altijd, zonder aanmatiging of eigenwaan deed spreken. Buitengewoon welbespraakt als hij was, wist hij met een meeslepend redenaarstalent de aandoeningen van de verwonderde toehoorders op te wekken en te leiden. Niet gewoon om zich te bedienen van aantekeningen, noch arm aan woorden, was het Owen bijzonder eigen, zich vrij, gepast en gemakkelijk uit te drukken, zelfs in tegenwoordigheid van de meest hooggeplaatste personen en eersten van de natie. Zijn uitgebreide kennis en zijn juist oordeel maakten zijn redenering op overtuigende wijze duidelijk aan het gezonde verstand, in weerwil van tegenstand en vooroordeel. De uitvoerige; soms langdradige wijdlopigheid, die wel eens hinderlijk is bij het lezen van zijn geschriften, werd niet opgemerkt in zijn betogende redevoeringen. Geen wonder ook; want Owen bezigde de taal niet om zijn kennis ten toon te spreiden, maar om het nuttige en belangrijke goed te doen verstaan en begrijpen. Daar hij predikte voor de eeuwigheid, trachtte hij niet op een eerzuchtige manier bewondering te verwekken, maar wel probeerde hij het waarachtige heil, dat hem zo ter harte ging, te bevorderen. Daaraan dienen al zijn openbare leerredenen beoordeeld te worden. Afgaande op de toestand van zijn toehoorders en op de tijdsomstandigheden, zocht Owen in zijn predikaties als een goed huisverzorger Gods, ieder het juiste voedsel te geven op zijn tijd. Daar hij steeds lette op de wezenlijke gesteldheid van de kerk, ontzag hij moeite, gevaar, noch inspanning om haar bloei te bevorderen, haar gebreken te verbeteren en haar welstand te herstellen of te bestendigen. Daar hij zich bewust was, dat alleen de geest het lichaam doet leven en haar ontbinding verhindert, streefde hij ernstig in gebed en vermaning naar een ruime bedauwing van genade tot bekering en heiligmaking. Daarom drong hij ook zo sterk aan op een geheiligde kennis, die werkzaam was in een leven van geloof, zelfverloochening en Godzaligheid. Alleen zij toch maken de belijdenis nuttig voor de kerk en de Godsdienst zaligend en vertroostend voor haar leden. Doordrongen van de waarheid: "*Zonder de werken is het geloof dood*", was Owen's einddoel bij elk onderwijs de herstelling en volmaking van Gods beeld in de zielen. Op treffende wijze toont hij het grote doel, "*vreest God en houdt Zijn geboden*" aan in zijn verhandeling over het ootmoedig wandelen in 's Heeren tegenwoordigheid. Men moet deze schone rede gelezen hebben, om te gevoelen welk belang Owen in een Godzalige levenswandel

stelde. Maar, Owen begreep ook, dat "*het geloof uit het gehoor en het gehoor uit het Woord Gods was*," Daarom erkende hij met heilige eerbied dit zaad der wedergeboorte voor het enige middel des Heiligen Geestes, dat noodzakelijk bij elke gelegenheid en door iedereen aangeprezen en verbreid moest worden.
Zo wandelde hij in het midden van de paden des rechts en vermeed hij schadelijke uitersten, waardoor zijn Godsdienst redelijk bleef. "Kennis, die geen gemoedsaandoeningen geeft", zo sprak hij, "voert tot ongeloof, net zoals aandoeningen, die zonder voorwerpen ontstaan, onredelijk bijgeloof baren. "
Ten einde getrouw in zijn dienst bevonden te mogen worden, probeerde Owen zoveel mogelijk de waarheden, wier kracht hij enigermate bij ervaring kende, te behandelen en daarbij te herinneren en aan te dringen aan de plichten, die de gelegenheden bij die ervaring noodzakelijk vergezelden. In zijn eigen voorbeeld drukte hij uit, wat hij bij geschrifte van de herders verlangde, hetgeen overwaard is door een ieder, die in de heilige bediening staat, behartigd te worden.
Op een bijzondere wijze toegerust en geoefend, vervulde hij op waardige wijze zijn betrekking, zowel aan de hogeschool, als in zijn, gemeenten, al werd hij daarbij ook omringd door de aanzienlijksten van het volk, Het opzien tegen zijn ontzaginboezemende houding, nog vermeerderd door zijn aanzien en zijn geleerdheid, werd echter getemperd door minzame zachtaardigheid en openhartige oprechtheid, die een dienstknecht van Christus altijd betamen. Zijn tegenwoordigheid en omgang waren daarom voor de groten evenmin vernederend, als voor de geringsten terugstotend. Liefde, eerbied en hoogachting waren eigenschappen, die tot Owen trokken en aan hem schenen te verbinden allen, die het voorrecht hadden hem te leren kennen. Dit laatste getuigenis werd niet alleen door Engelsen, maar zelfs door vreemden gegeven.
Ook was zijn invloed groot onder zijn broeders, als dienaar van Christus. Niet alleen bijzondere personen, ook gehele kerken eerden zijn bekwaamheden en achtten zijn vriendschap, zijn raad en zijn leiding een zegen. Meermalen werd hij geraadpleegd in moeilijke gevallen en hachelijke omstandigheden. Zelfs de hoge overheid, die van zijn innerlijke rechtschapenheid en Godsvrucht overtuigd was, droeg een gunstige gedachte omtrent Owen's persoon, hoewel zij zijn denkbeelden schadelijk achtte voor haar heerszuchtige bedoelingen. De waarheid had zich dermate verenigd met Owen's gemoed en openbaarde zich zodanig in zijn gedrag, dat niet alleen een Desborough en Fleedwood, maar ook een Cromwell en Karel II hem eerden en ontzagen.

Owen als schrijver

Zoals wij gezien hebben, was zijn betekenis als dienaar van het Evangelie niet gering, maar zijn verdiensten als schrijver waren nog tot groter zegen. Als laatste punt willen wij tenslotte hierbij nog even stilstaan.
Hoewel wij graag zouden wensen, dat Owen, ten aanzien van stijl en vorm, had kunnen wedijveren met Baxter en Bate, hebben zijn geschriften toch een heel bijzondere waarde. Het uiterlijk van de juwelendoos heeft wel iets behagelijks, maar het is tenslotte toch de inhoud, die haar kostbaarheid bepaalt. En in dat opzicht heeft waarschijnlijk niemand onze Owen overtroffen. Zijn Latijnse werken vestigden zijn roem op het vasteland en veroorzaakten een reeks van vertalingen van zijn in het Engels geschreven werken. Zelfs beoefenden verschillende vreemde Godgeleerden deze taal, ten einde het oorspronkelijke te kunnen lezen. Velen reisden naar Engeland, of hielden een blijvende briefwisseling met Owen, ter vermeerdering van hun kennis en genegenheid.
Tot de laatsten behoorde ook de onder ons vermaarde Anna Maria van Schuurman

(1607-1678), wier brieven aan Dr. Owen helaas verloren zijn gegaan.
De invloed van Owen's pen in het algemeen op kerk- en burgerstaat is daarom niet te bepalen. Zijn werken dienden niet slechts bij zijn leven en in volgende tijden tot vorming en besturing, maar ook thans nog bezitten allen, die een degelijke, gegronde kennis en daarbij voedsel, zowel voor het hart, als voor het verstand verlangen, daarin een onuitputtelijke bron. Al worden ze dan niet, zoals bij de Dissenters, tot een maatstaf en regel gesteld, dan zijn ze toch voortdurend kostelijk en bemind, waar een geestelijke Godsdienst en een Evangelische Godsvrucht op hoge prijs worden gesteld.
Het is betwijfeld, of Owen onder de oorspronkelijke schrijvers gerekend kon worden, omdat hij geen belangrijke ontdekkingen in de Godgeleerde wetenschap gedaan heeft, of nieuwe ophelderingen heeft gegeven. Wel week hij in sommige verklaringen enigszins af van andere Calvinistische schrijvers, maar zijn beschouwingen waren niet nieuw bij andere hervormers. Dit werd, volgens ons, veroorzaakt door zijn diep inzicht in de geestelijke natuur der Waarheid en door de zekerheid, die zijn ziel van de onderhavige zaken had. Het is immers grote genieën eigen, slaafse navolging te verwerpen en uit zelfbewustheid te handelen, ofschoon dat niet zelden als een trots verlaten van het algemene gezelschap is voorgesteld, om daardoor meer aandacht en bewondering te kunnen oogsten. Maar nieuwe ontdekkingen in het christendom te verwachten behoort misschien ook tot de dwaasheden van de tijd. Een schriftuurplaats kan wel duidelijker ingezien en gekend worden; een plicht kan sterker worden aangedrongen en de bewijzen kunnen in een uitgebreider licht worden voorgesteld, maar de grote Waarheid, de grondslag van alle geloof en betrachting blijft echter altijd dezelfde.
Levende in een overgangsperiode, terwijl een beving de volken aangreep en de krachten in staat en kerk bewogen werden, was Owen bestemd om, te midden van ontbinding en verwarring, het houdbare van de wezenlijke grondslagen aan te wijzen. Vandaar, dat hij zich als schrijver bepaalde tot de zakelijke verschillen en in mindere mate tot persoonlijke, terwijl de wijze waarop hij schreef, hetzij verdedigend of aanvallend, grotelijks verschilde met die van anderen. Hij sprak zeer sterk voor de Waarheid als het enige behoudmiddel van het volk, maar toch oefende hij medelijden omtrent degenen, die dwaalden. Wood, Stillingfleed, Dodwell, Humphrey en Richard Baxter verklaarden althans eenstemmig, dat Owen zijn tegenpartijen altijd op een heuse, bescheiden en wellevende wijze behandelde, zoals men terecht van iemand met dergelijke bekwaamheden en van zulk een uitmuntend karakter kon verwachten.
De laatste, die voor Owen een bestendige en lastige tegenstrever was, getuigt zelfs van hem: “Ongetwijfeld bezat hij zeldzame begaafdheden en een grote waarde. Zulks blijkt overtuigend uit 's mans voortreffelijke werken. Zijn mening, dat vrijheid van liturgie het getal bedienaren des Woords zou vermeerderen, was een vreemde dwaling, maar in latere jaren toonde hij zich toegefelijker en meer vredelievend. Waren zijn bekwaamheden minder uitstekend geweest, dan zou hij het dekenschap van Christus' kerk, het vicekanselierschap van de hogeschool, niet zo lang bekleed hebben. Ook zou hij dat vertrouwen en die hoogachting bij de machtigen des volks en in het leger niet gehad hebben. En, al had hij enige misvatting in zijn leven, dan twijfel ik niet, of zijn ziel is thans hier boven, waar geen duisternis, geen misvattingen en geen scheiding tussen de leden van Christus zijn. ”

Besluit

Deze vererende getuigenissen doen Owen's innerlijke gesteldheid te meer uitkomen, indien men opmerkt, dat wijsbegeerte en beschaving destijds niet die invloed op de taal

hadden, zoals dat thans wel het geval is. Smaad en scherpe berisping bepaalden gewoonlijk de mate van de ijver, waarmee men de Waarheid verdedigde; verontschuldigende zachtmoedigheid werd daarentegen veelal aangezien voor een zoeken van mensengunst, voor een ijdelzuchtig streven naar eer, roem en bevordering. Maar de wens van Owen was, om door overtuiging te winnen. Hij probeerde niet om iemand in zijn eigen woorden te vangen of om zijn tegenpartij de mond te stoppen, veel minder de verkeerde neigingen op te wekken en het verschil in zienswijze te versterken door haat tegen de personen te koesteren. Naar het voorbeeld van zijn grote Meester beriep hij zich op het geweten en het gemoed en verwees hij voortdurend naar onderzoeking en beproeving van zijn beginsels en motieven. Dit gaf aan zijn geschriften die practische richting, die in verlichting van het verstand en verootmoediging van het hart, het heil van de naaste op het oog had, zowel bij tegenstanders als bij lezers.
Hoewel de verdiensten van Owen als uitlegkundige beslist niet gering waren, werd (en wordt) hij echter nog het meest bemind en geroemd als een practisch schrijver. De meest uitvoerige beschouwingen over het hele werk der verlossing, wist hij aan te dringen op het gemoed en op nauwkeurige wijze in betrekking te brengen met de ondervinding. Zelfs de kleinste bijzonderheden van het geestelijk leven, door anderen vaak niet opgemerkt, veronachtzaamd of vergeten, wees hij ter heiligmaking, bemoediging en vertroosting aan. Terwijl hij de natuur der zaken beschreef, bracht hij het ledige van een gedaante van Godzaligheid en het ijdele van alleen maar een christelijk gelaat naar voren, maar ook het onwaardeerbare geschenk, dat de kleinste in de genade bezat, hoe ook door wettische vrees en verkeerd gerichte zucht naar oprechtheid bevangen.
"Het wezenlijk licht van iemand", zo schreef hij, "is kenbaar uit zijn geloofskracht en christelijke liefde, omdat de Heilige Geest al de vermogens van de ziel op gelijke wijze bewerkt. Tussen hart en verstand bestaat dus in dit opzicht het nauwste verband. Dit licht is de hoogste kracht van de rede, die de zedekunde en de praktijk des levens doordrenkt. "
Het geestelijk leven is beslist geen aftreksel van een mystieke Godsdienstoefening, zoals Fenelon en Law willen, en ook niet de hartstochtelijke gevoeligheid van een Zinzendorf, maar de Evangelische Godsvrucht en hemelse liefde van Paulus en Johannes. Owen beschreef de Godsdienst als redelijk, daarbij aan ieder gevolg een geëvenredigde oorzaak toekennende. Net zo min als er dus zonder beweegrede een uitwerksel kan zijn, evenmin ontbrak aan het gevolg een oorzaak. In dit opzicht overtreft Owen zelfs Halle, Taylor en Tillotson, welker geschriften — hoe nuttig zij ook tot zelfonderzoek en besturing zijn — het verband bepalen tussen de invloed der genade en haar uitwerksels en daarbij ook niet voortdurend het enige ware beginsel van elke deugdsbetrachting der christelijke Godsdienst aanwijzen. Zij staan meer stil bij de oppervlakte, Owen daarentegen daalt af tot de bron en wijst met bewonderens-waardige juistheid de kronkelingen aan, die van de weg der gerechtigheid afvoeren tot de gruwelijkste zonden. Zij letten meer op de misslagen en rechte gesteldheden; die zich uiterlijk openbaarden, terwijl Owen tegelijk de innerlijke motieven aanwees en bij iedere zedelijke rechtheid tot haar oorsprong in God opklom.
Betuigde Paulus eens: "*Want uit Hem, door Hem en tot Hem zijn alle dingen*", en bestaat de zaligheid der ziel daarin, dat zij God Drieënig erkent als de enige oorzaak van alle goed, dan was dit ook Owen's uiterste einde, zowel in zijn spreken als in zijn schrijven!
Zonder de verdiensten van Goodwin en Baxter, Howe en Bates, of die van Flavel, Charnock, Caryl, Manton en Poole —die door Herwey, Young en Wilberforce als

flikkerende sterren van de Engelse kerk geacht en geroemd worden —, te verkleinen, moeten we toch zeggen, dat Owen hen allen overtrof. In zijn persoon waren de uitmuntende, verheven en loffelijke eigenschappen, die deze voortreffelijke mannen bezaten, verenigd.

Mochten daarom deze gedenkschriften van onze doctor Owen (hoe gebrekkig en onvolkomen ook) iemand aansporen zijn voorbeeld na te volgen, dan zouden wij de tijd niet verloren achten, die besteed werd om zijn leven, zijn geschriften en zijn kerkelijk standpunt te doen kennen.

AANHANGSEL

1. Nagelaten geschriften
2. Voorredes en aanbevelende brieven
3. Familie van Owen
4. Synode van Dordrecht
5. Vergadering te Westminster
6. Vroegere Independenten in Ierland
7. Vroegere Independenten in Schotland
8, Owen's opvolgers te Coggeshall en in Burystreet

1. Nagelaten geschriften

Omstreeks de tijd van Owen's dood, verscheen een klein geschrift, dat twaalf betoogredenen bevatte tegen de conformistische gelijkvormigheid van aanbidding, als zijnde niet van Goddelijke instelling.

Het doel van deze betoogredenen was de wettigheid der afscheiding van de Engelse kerk duidelijk aan te wijzen. Dit geschrift veroorzaakte een hevige geschilvoering.

Baxter, die velen van de ongepastheid om zich in de liturgie te verenigen overtuigd had, beantwoordde het. Hij werd echter, naar zijn eigen verklaring, met de scherpste berispingen overgoten, terwijl een viertal tegen hem de pen opvatte. En geen wonder, want daar Owen nog maar nauwelijks begraven was, konden zijn vrienden onmogelijk dulden, dat Baxter hem van tweeenveertig dwalingen in tien bladzijden schrifts beschuldigde.

Owen's "Betoogredenen" staan afgedrukt in de uitgave van zijn leerredenen in octavo van 1720, terwijl Baxter's beantwoording voorkomt in diens "Verdediging der katholieke gemeenschap". Deze pennestrijd bezorgde de Dissenters echter veel moeilijkheden waartoe het gedrag van Baxter niet weinig bijdroeg.

Op het vorige geschriftje van Owen volgde spoedig een werkje over "De heerschappij der zonde en der genade", geschreven in 1668 en uitgegeven door Mr. Chauncey. Het beschrijft naar aanleiding van Rom. 6: 14 in enige leerreden de heersende kracht van de zonde, versterkt door de Wet, en hoe de in het hart heerschappijvoerende genade daarvan verlost. Op duidelijke wijze wordt door de ondervindelijke kennis aangewezen, wie in de staat der genade zijn. Ontdaan van geleerde bespiegelingen, bespreekt Owen nauwkeurig en eenvoudig de ware Godgeleerdheid, toegepast op het hart en het gedrag. Zoals dat ook met zijn andere practische geschriften het geval is, is het ook hier zijn grote doeleinde, de christelijke Godsdienst, die bestaat in rechte, geestelijke kennis en Godzaligheid, te bevorderen.

Het laatste gedeelte van Owen's werk over de Heilige Geest verscheen in 1693 en bestond uit twee redevoeringen. De eerste beschreef de Heilige Geest als de Trooster, de laatste als de Werkoorzaak der geestelijke gaven. In de voorrede, geschreven door N. Mather, wordt gekegd, dat Owen bij de voortreffelijkste bekwaamheden een sterke begeerte bezat om Christus en Zijn kerk te dienen, zelfs te midden van uit- en inwendig kruis en lijden, en dat zijn werkzaamheden voor het koninkrijk der hemelen de stoutste verwachtingen van zijn vrienden — die zagen, hoe vaak en hoe lang hij op de rand des grafs was —, verre overtroffen.

De "Evangelie-gronden en blijkbaarheden des geloofs", door J. Chauncey in 1695 met een voorrede uitgegeven, behandelen de natuur en de eigenschappen van het

zaligmakend geloof. Misschien is de titel minder nauwkeurig, daar zowel andere delen van de christelijke Godsdienst als het geloof, besproken worden. Nochtans behelst deze verhandeling belangrijke besturingen voor allen, die van hun roeping en verkiezing verzekerd wensen te zijn. Zij toont duidelijk aan welke bewijzen een christen van de echtheid van zijn geloof behoort te hebben.
In 1721 verscheen een boekdeel in folio onder de titel: "Een volledige verzameling leerreden van de geleerde en eerwaarde Dr. J. Owen". In deze verzameling zijn 29 leerredenen en 14 redevoeringen opgenomen, die vroeger niet uitgegeven waren en waarin verschillende gewetensvragen behandeld worden. Ze werden uitgesproken tussen 1672 en 1680. In één daarvan wordt de wettigheid van een ander huwelijk, volgend op echtscheiding wegens overspel, aangetoond; in een ander wordt de kinderdoop tegen onderdompeling verdedigd. Voor deze verzameling stelde Mr. Asty en J. Hartopp, aan wie dit boekwerk is opgedragen, de "Gedenkschriften van Dr. J. Owen" op, terwijl J. Nesbitt, M. Clarke, Th. Ridgley en Th. Bradbury — allen beroemde leraren van de Independentse kerk te Londen —, het met aanbevelende voorreden vereerden.
Hierop bezorgde mevr. Cooke van Newington in 1756 de uitgave van 13 leerredenen, die door Owen tussen 1669 en 1682 bij verschillende gelegenheden werden uitgesproken.
Richard Winter, dienaar des Woords in Carey-street, gaf in 1760 vijfentwintig redevoeringen uit van J. Owen, die hij alle gehouden heeft bij de viering van des Heeren heilig avondmaal. Evenals de vorige, die gevonden werden onder de geschriften van J. Hartopp, zijn ze opgedragen aan diens getrouwde dochter, mevr. Cooke. Uit deze redevoeringen blijkt, dat in Owen's kerk het heilig avondmaal dikwijls gehouden werd, soms zelfs om de veertien dagen. Ook is het bekend, dat de Independentse kerken in Engeland bij hun ontstaan deze plechtigheid op elke dag des Heeren vierden. En wat de gevoelens van Owen in dit opzicht waren, weten wij uit zijn catechismus, waar wij al eerder over spraken.

2. Voorredes en aanbevelende brieven

Onder deze rubriek is ons van Owen's hand in de eerste plaats een voorrede bekend voor de "Verzamelde uitgaven" van Dr. Th. Taylor, één van de eerste Puriteinen, wiens werk in 1653 in folio uitgegeven werd. Deze verzameling bevatte verschillende verhandelingen onder de volgende titels: "Catechetische oefeningen", "Taylor's bekering", "Honger naar het Woord", "Petrus' berouw", "De ouwel des Evangelies", "De vreemdeling thuis", enz. , benevens een levensbeschrijving van hun auteur, geschreven door J. Caryl, die ons Taylor doet kennen als een uitmuntend Godvruchtig en ijverig schrijver, waarvoor hij veel lijden en verdrukking moest verduren. Zijn werken, die thans minder bekend zijn, werden destijds hoog geacht. Taylor overleed in 1632.
Op 7 november van datzelfde jaar schreef Owen een voorrede (zonder voorwaarde) voor "De rechtvaardigmaking" van Mr. W. Eyre, dienaar des Woords te New-Sarum. Deze voorrede schijnt meer gegeven te zijn ten gunste van de titel en de schrijver, voor wiens gevoelens en karakter Owen een bijzondere achting had, dan uit overeen-stemming met de voorgedragen stellingen. Bij een herdruk van het werk in 1695 is die voorrede althans weggelaten, toen de anti-nomiaanse richting van de schrijver Owen bekend was geworden. Eyre schreef tegen Woodbridge, Cranford en Baxter, van wie de laatste hem in een vermaning beantwoordde. Eyre werd afgezet als bedienaar des Woords van de St. Edmunds kerk in Salisbury.
Hierop volgde in 1656 een aanbevelende voorrede voor de "Bewering", dat de

Schriftuur ook door leden kon en mocht worden uitgelegd. Hoewel de schrijver, Philolaoclerus genoemd, aan Owen Onbekend was, had hij toch dezelfde opvattingen daarover, zoals die voorkomen in zijn werk over de plicht van de herders en leken, waarin hij opmerkt, dat er een wederkerige onderwijzing, vertroosting en stichting tussen beide plaats zou mogen vinden, hetgeen het algemene voorrecht van de christenen is en de gunstige toestand van de kerk aanwijst.
In 1658 gaf Owen een voorrede voor de "Verdediging" van Mr. J. Cotton tegen Cawdry, wegens ten laste gelegde tegenspraak met zichzelf. In deze voorrede, die net zo groot is als het werkje van Cotton zelf, verdedigt Owen zijn eigen werk over de scheuring tegen de aanval van Mr. Cawdry.
De "Verklaring van de oorsprong, de natuur en de voortgang der geschillen tussen Jansenisten en Jezuieten, geschiedkundig en leerstellig", geschreven door Mr. Theofilus Gale in 1669, doet zien, dat in Frankrijk dezelfde onderwerpen, zoals: genade, voorverordinering en vrije wil, de roomse kerk beroerden als in Engeland en overige protestantse landen. In de uitvoerige voorrede, die Owen voor dit werk schreef, toont hij aan, dat de geroemde eenheid van de roomse kerk een valse veronderstelling is, omdat er nauwelijks een punt van verschil tussen haar en de Protestanten bestaat, waarin de Roomsen onderling overeenstemmen. Op voortreffelijke wijze worden haar handelwijzen blootgelegd en de snode kunstgrepen, om de Jansenisten te verguizen, aangewezen. Hun overeenkomst in gevoelens met de Protestanten was de reden, waarom zij vervolgd werden. Behalve het "Hof der heidenen", zijn van Mr. Gale's werken de volgende bijzonder lezenswaardig: "Der heiligen vriendschap met God" — 1671, de "Ontleedkunde van het ongeloof" — 1672, een "Verhandeling over de komst van Christus" — 1673, een "Uittreksel van de twee verbonden" — 1678, enz. , die thans echter nog maar zeer schaars te vinden zijn.
Volgens Wood schreef Owen ook een voorrede voor de "Uitlegging van het Hooglied van Salomo", door J. Durham en uitgegeven in 1669. Maar, daar zij niet de ondertekening van Owen draagt en ook zijn stijl niet doet kennen, veronderstellen wij, dat Wood een ander werk van Durham bedoeld heeft, dat wij straks nog zullen vermelden. Deze uitlegging, met als ondertitel "Claris cantici", wordt bij het volk nog steeds bemind, vooral door hen, die de verborgen schoonheid van het Hooglied kennen, hoewel velen niet in elk opzicht de allegorische uitlegging delen.
De voorrede van Owen voor de "Inleiding tot de Heilige Schriftuur" van H. Lukin, 1669, doet dit werk kennen als zeer belangrijk voor iedere beoefenaar van de Godgeleerdheid en onderzoeker der Goddelijke waarheden. "Ik heb het", zo zegt hij, "met grote voldoening gelezen; zowel ten aanzien van juistheid en duidelijkheid, als in opzicht van eenvoud en gezond oordeel, en ik vertrouw, dat elke beminnaar van Bijbelkennis de schrijver deze lof niet zal onthouden. " Deze "Inleiding" van Lukin was een verkorte vertaling van Glassius "Philologia sacra".
Mr. Henry Lukin was een waardig dienaar des Evangelies in Essex, toen de acte van gelijkvormigheid hem tot de Dissenters deed overgaan. Hij schreef verschillende stichtelijke werkjes en overleed in 1712, op 92-jarige leeftijd.
In 1671 werden zeven leerredenen uitgegeven over "De vrijheid van Gods genade en liefde jegens de gelovigen", door W. Bridge, Independents dienaar des Woords te Yarmouth. De voorrede, die ondertekend was met de letters J. O. scheen ten doel te hebben de schrijver van het boek in een ongunstig licht te stellen, waarover Dr. Echard in een schrijven aan Owen (die hij voor de steller hield), zijn verontwaardiging te kennen gaf. Maar Owen verantwoordde zich deswege aan Dr. Echard, waarbij hij in een

brief over de uitgave van Caryl's leerreden verklaarde, dat hij het werk van Bridge alleen maar had leren kennen door de beschuldiging van Dr. Echard. Dientengevolge werden de letters J. O. bij een volgende druk van Bridge's leerreden weggelaten.
De uitgave van Mr. Daille's verhandelingen over Paulus' brief aan de Collossensen, in het Engels vertaald door F. S. in 1673, werd in een voorwoord zeer aangeprezen door Owen en Goodwin. Beiden roemden de opvattingen en nuttige strekking van Daille's werk. Mr. Daille, die hervormd leraar te Parijs was, heeft zich, behalve door zijn leerreden over Joh. 3 en 1 Cor. 10, in het bijzonder als een voortreffelijk schrijver doen kennen door zijn werk over "Het rechte gebruik der vaders", één van de beste verhandelingen over de roomse geschillen, en waarvan bisschop Warburton verklaart: "Het werk mag waarlijk gezegd worden de voorraadschuur te zijn, waaruit alle verstaanbare schrijvers over de karakters der vaderen hun stoffen geput hebben. "
Ook prees Owen in 1673 in een voorrede de "Nieuwe concordantie van de Bijbel" aan, samengesteld door Powell. Dit minder uitgebreide geschrift bevatte ongeveer negenduizend teksten, maar het onschatbare werk, dat gelijksoortig is aan dat van Cruden, heeft alle vorige concordantiës in de Engelse taal ter zijde gesteld. Powell was een ijverig dienaar des Evangelies onder de Baptisten in Wales. Het lijden, dat hij wegens zijn gevoelens moest ondergaan, was zwaar en hij eindigde zijn leven in de gevangenis in 1670, na een gevangenschap van bijna 11 jaar.
Hoewel Edward Polhill, die een bijzonder geacht rechtsgeleerde was, Owen onbekend was, drukt deze toch zijn overeenstemming met zijn gevoelens uit in een voorrede voor Polhill's werk over "Gods wil, beschouwd in Zijn eeuwige besluiten en heilige uitvoering" van 1673. Ook noemen Dr. Seaman en Williams Polhill één van de grootste wijsgeren en een wonder in het land, die uitmuntte in voorbeeldige Godsvrucht, zowel in zijn huiselijke, als in zijn openbare leven. Behalve dit werk schreef Polhill een "Antwoord" aan Sherlock en een "Verdediging" van Dr. Owen, die wij al eerder noemde. Verder nog over "Het geloof, overwogen in deszelfs natuur, werking en groei" in 1675; een beschouwing van Goddelijke waarheden, getiteld: "Speculum theologiae in Christo" in 1678; de "Verborgen, vereniging tussen Christus en de gelovigen" in 1680, en de "Voorbereiding voor het lijden: Armatura Dei" in 1682, hetgeen alle werken zijn, die van 's mans buitengewone kennis en diep inzicht in de geestelijkheid der Waarheid getuigenis afleggen en een plaats verdienen onder de nuttigste en meest stichtelijke geschriften.
In hetzelfde jaar verschenen enige verhandelingen van Mr. J. Caryl, niet een toegevoegde brief van Dr. J. Owen. Deze verhandelingen behoren tot de laatste leerredenen van Caryl en zijn door een hoorder opgeschreven. Zij handelen over de natuur en de beginsels der liefde als het einde der Wet, waaruit Owen in zijn inleidende brief vooral stof ontleent, om zich tegen de lasteringen, die destijds over hem werden verspreid, te verdedigen.
In de voorrede, waarmee Owen de 11e druk van Scudder's "Verhandeling over des christens dagelijkse wandel" in 1674 aanprees, zegt hij, dat de indrukken, die hij 30 jaar geleden onder het lezen van dit werk kreeg, hem thans nog ten zegen waren. Scudder, vroeger dienaar des Woords in Wiltshire, muntte uit in tere Godsvrucht, zoals dit practische geschrift, dat bij het volk — vooral bij de Nonconformisten in de 17e eeuw —, zeer gezocht was, overvloedig getuigt. Ook Baxter roemt in een inleiding de nuttige strekking ervan op haar zuivere Godsdienstigheid en ware zeden. Theodorus Haak vertaalde het in het Nederlands.
In 1674 had Mr. S. Petto, dienaar des Evangelies, eerst in Suffolk, naderhand te

Sudbury, kort en zakelijk het verschil tussen het oude en nieuwe verbond beschreven, terwijl Dr. Owen het werk versierde met een uitvoerige voorrede, waarin de verdiensten van het boek bijzonder geroemd en de lezing door een ieder sterk aanbevolen worden. Een zoon van de schrijver diende later de door Owen gestichte kerk te Coggeshall.
Bijzonder groot was de achting, die Owen, Manton, Baxter en Bates het werkje van Th. Gouge, getiteld: "De zekerste en veiligste weg tot geluk" —1674, toedroegen. Het werd althans door ieder dezer personen met een voorrede uitgegeven, die niet alleen de grote waarde van het geschrift deden kennen, maar ook haar auteur als een voorbeeld van christelijke barmhartigheid tekenden. Hield deze "Weg" de betrachting van het gebod van Christus in, om de armen wel te doen, dan was het Gough zelf wel, die de deugd ter harte nam, welke hij leerde. Hoewel hij afgezet was van zijn dienst, besteedde hij zijn persoonlijke bezittingen, die aanzienlijk waren, aan werken van liefde en barmhartigheid.
Over de verhandeling van Ashwood over Efeze 3: 8, waarin aan zondaren en heiligen de wijze om waarlijk rijk te worden, verklaard en aangeprezen wordt, betuigt Owen in een voorrede: "De geleerdste zal er niets verachtelijks in vinden en de gewone ge- lovigen treffen daarin aan wat hun bijzonder tot nut, voordeel en vertroosting kan dienen. " Ofschoon Mr. Ashwood van zijn bediening in Devonshire afgezet was, roemt Calamy hem als een wijs, Godzalig en ijverig Godgeleerde.
Meer dan de verklaring van het Hooglied, mocht Durham's "Practische uitlegging van de Tien geboden, of, De Wet ontzegeld" de instemming van het volk vinden. Ook Owen en Mr. Jenkin roemden ieder in een voorrede, die bij de 3e druk gevoegd was, haar grote nuttigheid. Jacobus Durham verenigde met een uitgebreide kennis van Gods Woord de gave om practisch, eenvoudig en begrijpelijk te schrijven voor christenen van onderscheidene standen en in verschillende omstandigheden. Als een hooggeacht en bemind Evangelie-dienaar te Glasgow richtte hij zich in spreken en schrijven zowel op de ware beginselen, als op het uitwendige gedrag.
Ook voor "De ark des verbonds", of, Een verhandeling over de verlossing in Christus, als de grondslag van het verbond der genade, enz. , schreef Owen een voorrede. De schrijver, met wie Owen lange tijd een christelijke vriendschap onderhield, was Mr. Gillespie, dienaar des Woords te Glasgow en president van de hogeschool tijdens het gemenebest. Men keurde in Gillespie zijn inschikkelijkheid ten opzichte van de Engelsen af, waardoor hij, tijdens hun regering in Schotland, het meeste gezag had en misschien zelfs de enigste presbyteriaanse leraar was, die de invloed van de Engelsen begunstigde. Het genoemde werk echter, dat slechts een gedeelte bevat van hetgeen Mr. Gillespie dacht uit te geven, bevat veel geheiligde kennis en gezonde gedachten, en het verdient met recht de lof, die Owen daaraan in de voorrede geeft.
Hoewel Elisah Coles niet tot de geleerden behoorde en alleen maar de Engelse taal kende, schreef hij toch een practische verhandeling over "De souvereiniteit Gods" in 1678, waarvoor Dr. Goodwin, Dr. Owen en S. Annesley elk een voorrede gaven. Goodwin zegt met Coles gedurende 29 jaar een hechte vriendschap gehad te hebben en eert, zoals ook de beide anderen, zijn kennis en Godsvrucht. Dit werk verwekte, volgens Dr. Kippis, bij John Wesley zijn eerste tegenzin tegen het calvinisme, in weerwil zelfs van de hoogachting, die hij zijn grootvader Samuel Annesley, de verdediger daarvan, toedroeg. Hoewel het werk geen onSchriftuurlijke grondstellingen bevat, laat de wijze van voordracht toch wel iets te wensen over, waardoor het blootgesteld is aan hatelijke en lasterlijke tegenwerpingen. Voor verlichte christenen is het echter rijk aan onderwijs en vertroosting, Wie over dit onderwerp meer wensen te weten, die raden wij de

leerrede van Jozef Fletcher aan, getiteld: “Geestelijke zegeningen”, uitgegeven in 1814.
Op verzoek van Stephen Lob, de schrijver van “De heerlijkheid der genade” van 1680, gaf Dr. Owen ook een voorrede voor dit werkje, dat de persoon van Lob en zijn kerkelijke bediening van een gunstige zijde doen kennen. De bedoeling, die Mr. Lob met deze uitgave had, en waartoe hij ook de invloed van Owen wenste, was, om de Independenten te zuiveren van de beschuldiging, als zouden zij de antinomiaanse dwalingen van Mr. Crisp ondersteunen wat betreft de zonde, de genade, de verkiezing, enz. Op oordeelkundige en schriftmatige wijze wijst hij daarom Dr. Crisp enige verderfelijke misvattingen aan, die destijdsde droevige verwoesting onder de Dissenters veroorzaakten.
Tenslotte schreven Owen, Baxter, Bates en Howe aanbevelende voorreden voor de “Bijbel met aantekeningen”, door Samuel Clark, 1690. Allen noemen de schrijver een persoon van bijzondere geleerdheid, Godsvrucht en werkzaamheid, wiens aantekeningen oordeelkundig, juist en bondig zijn en een helder licht verspreiden.
Behalve de door ons genoemde, maakte Owen een voorwoord klaar voor Ness's “Tegengif van het arminianisme” en voor Plumsted's “Verzamelde concordantie des Bijbels in het Engels, Hebreeuws en Grieks”, die echter niet uitgegeven zijn. Wel bezorgden de aartsbisschop van Canterbury met enige aanzienlijken ten aanzien van het laatste een proef, maar het werk met de brief van Dr. Owen verscheen nimmer in druk.

3. Familie van Owen

Volgens Calamy was Mr. John Singleton een neef van Dr. Owen, waaruit blijkt, dat de doctor meer dan één zuster moet gehad hebben. Singleton diende de Independentse kerk, die Philip Nye stichtte en bij welke later Mr. Neal herder was. Hij genoot zijn opleiding te Oxford, toen zijn oom de leiding van de hogeschool had, maar werd bij de herstelling van de koning daarvan verstoken. Van Engeland vertrok hij naar Holland, waar hij medicijnen studeerde. Bij zijn terugkomst nam hij zijn intrek bij lady Scott in Herfordshire en preekte bij gelegenheid voor enige Dissenters. Ook oefende hij de geneeskunst uit. Tenslotte vertrok hij naar Londen, waar hij het Evangelie bediende bij een oude Independentse kerk van 1698 tot 1706 en het bestuur had over een hogeschool te Hoxton en Islington. Van hem vindt men in de “Brittannia redivira” een Engels gedicht en in de “Morgenoefeningen” een leerrede over de beste voorbereiding, om God te ontmoeten in de weg Zijner oordelen en genaden. In de kerk van Remnam, waar William Owen het Woord bediende, vermeldt een Latijns grafschrift Singleton als “Humillimus Evangelie Christi Minister, overleden 1660”.

4. Synode van Dordrecht

De synode van Dordt trok zeer de aandacht in het eerste gedeelte van de 17e eeuw. De verslagen, die daarover gegeven zijn, blijken te verschillen. Er bestaat geen twijfel omtrent de juistheid van de leerstellige gevoelens, die destijds bepaald en vastgesteld zijn; maar haar handelingen werkten toch minder gunstig dan verwacht werd. Partijzucht, ook in politiek opzicht, maakte haar beslissingen en handelwijzen onvruchtbaar voor de tegenpartijen. Brand — de Hollandse geschiedschrijver, die daarover wel het meest volledige verslag geeft —, behoorde tot de Remonstranten en moet dus voorzichtig geraadpleegd worden, terwijl Helyn, uit hoofde van zijn sterke vooroordelen met betrekking tot het calvinisme en Presbyterianisme, in zijn geschiedenis aan al haar regelingen een bepaalde kleur geeft. Het beste oordeel vinden wij daarom bij Hales van Eaton, destijds secretaris van de Engelse ambassadeur te 's-

Gravenhage. Vrij van vooringenomenheid en partijzucht schrijft hij: "Onze synode gaat voort als een uurwerk. De voornaamste raderen, waarop de gehele zaak draait, worden het minst opgemerkt. Iedere zaak van belang wordt immers in een bijzondere zitting behandeld; wat in het openbaar geschiedt heeft meer de schijn van tijdverdrijf. "
De "Acta synodi Dordrechti" en de "Acta et scripta synodalia Remonstrantium", die al de handelingen en voorschriften van beide zijden behelzen, zijn over het algemeen te kostbaar en te uitgebreid. Thomas Scott bezorgde van de eerste in 1818 een uittreksel in het Engels, waarop het volgende jaar een zeer scherpe beoordeling in de "Uitgekozen beschouwing" verscheen, dat de aandacht van de lezer zeker waard is.

5. Vergadering te Westminster

Tot nu toe behoort een onpartijdige geschiedenis over de vergadering van Godgeleerden te Westminster tot zaken, die te wensen zijn. Lord Hailes oordeelde reeds, dat dit een heel belangrijk en nuttig werk zou zijn, dat echter wel nooit tot stand zou komen, omdat de schrijver niet vooringenomen met, maar ook niet bevooroordeeld tegen de vergadering mocht zijn. (Zie "Geschiedenis van Schotland", blz. 236). Hoewel de zaak ons niet zo moeilijk lijkt, als lord Hailes wel denkt, blijft de gewenste geschiedenis toch achterwege. Aan verslagen daarover ontbreekt het in ieder geval niet. Behalve een dagboek van Mr. George Gillespie, één van de Schotse gemachtigden, dat loopt van 2 februari 1644 tot 25 oktober 1645 met een tussenruimte van 14 mei tot 4 september 1645, geven de brieven van Baille en de talrijke bescheiden van anderen veel belangrijke en nauwkeurige berichten. Ook zou het openbare leven van de meeste leden van die vergadering daartoe veel licht kunnen bijzetten. En hoewel wij een algemeen gezegde, "dat de notulen der vergadering in de Red Cross Streets-boekverzameling bewaard zijn", betwijfelen, en wij de 14 á 15 nagelaten boekdelen van Dr. Goodwin's "Aantekeningen" niet kennen, vertrouwen we toch, dat een onderzoek naar de openbare acten van die vergadering in de bibliotheek van Sion-college niet vruchteloos zou zijn. De veronderstelde aantekeningen te Red Cross Street beslaan drie lijvige boekdelen in folio en behandelen 4 of 5 aaneengesloten stukken, terwijl het werk van Goodwin in klein formaat moet zijn geweest. Over de vergadering bestaan echter verslagen, die met elkaar verschillen. Baxter en Neal plaatsen haar in een zeer gunstig licht, maar Clarendon en andere hoge kerkelijke personen denken daarover in tegengestelde zin. Het uittreksel van Haille uit Gillespie's dagboek vermeldt, hoe de vergadering zich in negen opzichten over haar zondig gedrag met vasten verootmoedigde. Ondanks dit kon Milton echter niet nalaten haar in zijn verslag sterk af te keuren, maar het is bekend, dat deze dichter zeer ijverde voor Godsdienstige vrijheid, waar die vergadering zich tegen verzette.

6. Vroegere Independenken in Ierland

Reeds voor 1650 hadden de Brownisten hun aanhangers in Ierland. In dat jaar ging Dr. Samuel Winter althans met vier gemachtigden van het parlement daarheen. Hij verliet Engeland, waar hij een jaarlijks vast inkomen genoot van f. 2400,—, tegen een toelage van 600 gulden, om het Evangelie in Ierland te bevorderen. Benoemd tot president van het vervallen Drie-eenheidscollege, werd dit door zijn zorg weldra een belangrijke kweekschool van geleerdheid en Godsvrucht. Ook als herder van een Independentse kerk te Dublin stichtte hij veel goeds. Maar, de herstelling van de koning veroorzaakte zijn afzetting van het college en zijn terugkeer naar Engeland.
Dr. Thomas Harrison vertrok met Henry Cromwell naar Ierland en bediende

verscheidene jaren het Evangelie te Dublin. Bij de herstelling vertrok ook hij weer naar Engeland, maar hij keerde later naar Dublin terug, waar hij stierf; grotelijks betreurd door allen, die hem kenden. Lord Thomond roemt zijn gaven zeer en merkt over hem op, "dat hij Mr. Harrison liever hoorde danken voor een kleinigheid, dan de bischoppen preken en bidden. "
Tot het gevolg van Harrison behoorde Mr. Stephen Charnock, zoals Samuel Mather tot dat van Dr. Winter behoorde. Deze laatste preekte iedere rustdag in de St. Nicolaas-kerk en, om de zes weken, voor de stadhouder en zijn raad.
Hoewel Wood zeer bevooroordeeld was tegen de Independenten, erkent hij, dat Mather gematigd en bescheiden was ten opzichte van de Episcopalen, zelfs toen hij macht had hen te onderdrukken. En terecht, want toen de stadhouder hem gelastte de roomse geestelijkheid van Munster en Dublin te verplaatsen, antwoordde Mather: "naar Ierland gekomen te zijn om het Evangelie te prediken en niet om anderen zulks te verhinderen. " Ook predikte hij twee jaar te Leith en overleed te Dublin in 1671. Met het leger van Cromwell vertrok ook Hugo Peters naar Ierland, wiens verblijf daar echter van korte duur was. Hoewel Peters bijna algemeen verfoeid werd en hem iedere misdaad werd aangewreven, heeft hij toch aanspraak op onze achting. Zijn 5-jarig verblijf te Salem in Nieuw-Engeland was buitengewoon belangrijk voor kunsten, nijverheid, zeevaart en koophandel. Door zijn invloed werd in Holland voor de lijdende Protestanten in Ierland honderdtachtigduizend gulden verzameld, terwijl hij de vervolgde Waldenzen ook geenszins vergat. "Ik arbeidde", zegt Peters zelf, "in Duitsland met de beroemde Schot Mr. John Forbes, in wie ik zes jaar lang een warme vriend en aanmoediger had, hoewel wij in onze kerkwijzen verschilden. De geleerde Amesius, die zijn professoraat in Friesland (Franeker) verliet en tot onze Independentse kerk te Rotterdam overkwam, beminde mij als een broeder. Hij werd mijn ambtgenoot bij de kerk, waarvan ik een onwaardig herder was. "
Ook ademt zijn uiterste wil aan zijn dochter een christelijke geest, terwijl hij plechtig verklaarde, dat hij de grievende beschuldigingen, die tegen hem opgehoopt waren, niet verdiend had. Zijn houding op het schavot toonde duidelijk zijn standvastigheid en de vroegere fierheid van zijn karakter. Peters was zowel een krijgsman als een prediker. Misschien bracht het verenigd zijn van deze zaken in één persoon over hem de bedreiging in het koninkrijk van zijn Meester: "Die het zwaard nemen, zullen door het zwaard vergaan. "
Van de kerk, die in 1651 door John Byewater en Thomas Huggins te Dublin was gesticht, werd later John Rogers dienaar, toen kolonel Hewson tot haar leden behoorde. Dezelfde bron meldt ons, dat de Baptisten ook een kerk te Waterford hadden, waarin Thomas Patiënt, die met generaal Fleedwood naar Ierland gekomen was, het Evangelie verkondigde. Vóór zijn vertrek naar Ierland was Patiënt met Mr. Kiffin herder bij de Baptisten te Londen. Terwijl hij bijzonder ijverde voor de belangen van zijn genootschap, stichtte hij — volgens Crosby — de Baptistische gemeente in Cloughkeating, die zich snel uitbreidde.
Behalve de genoemde personen vertrokken, vroeger of later, naar Ierland: Claudius Gilbert, Edward Reynolds, Warren, Murcot, Eyres, Timotheus Taylor en Jenner, die daar het Evangelie verbreidden en gemeenten stichtten naar Independentse grondbeginselen te Waterford, Clonmel, Kilkenny, Cork, Limerick, Galloway, Wexford, Youghall, Carrichfergus, enz. Hoewel deze gemeenten eerst niet zeer veel leden telden, legden zij toch de grondslagen van de betere denkbeelden in Ierland ten aanzien van Godsdienst en burgerstaat. Veel droeg daartoe bij de ijver van de vermelde Evangelie-

dienaars, zoals uit eed schrijven van van de verenigde dienaars van Christus in Ierland aan Mr. Baxter blijkt.

7. Vroegere Independenten in Schotland

In 1584 kwam Robert Brown, aan wie de eerste Independenten hun naam ontleenden, uit Nederland in Schotland aan. Hij vestigde zich te Edinburg en verbreidde met mond en pen zijn gevoelens. De bestaande hervormde kerk noemde hij een onSchriftuurlijke en anti-christelijke maatschappij. De overheid, wie het gezag van de Evangelie-dienaars reeds lang mishaagde, nam hem in haar bescherming, hetwelk Brown aanmoedigde nog sterker in geschrifte tegen de predikanten en de kerkelijke regering in Schotland uit te varen. Koning Jacobus voerde wel aan, dat Brown, Penry en andere Engelsen slechts gezaaid hadden, wat bepaalde doldriftige leraars met ijver aan het voortzetten waren, doch volgens Dr. Crie werden zij door de Schotse dienaren des Woords eendrachtig bestreden, maar door de koning zelf en zijn vleiers ondersteund. Penry hield zich veiligheidshalve van 1591 tot 1593 schuil in Schotland, van waaruit hij een en andermaal op een onbeleefde manier aan koningin Elizabeth schreef, waarom hij veroordeeld werd. Sedert die tijd werden de grondstellingen van Brown in Schotland met ijver voortgezet door een zekere Othro Ferrendail, een Ier. Begunstigd door Mr. Cant, dienaar des Woords te Aberdeen, en meer inschikkelijk ten aanzien van nieuwigheden dan zijn broeders, nam Ferrendail daar zijn verblijf. Maar, terwijl hij op een nacht voor enkele families in de stad achter gesloten deuren voorging, werd hij toch gevangen genomen. De provinciale vergadering, die in 1642 te Aberdeen gehouden werd, veroordeelde hem, William Maxwell, Thomas Pont en Gilbert Gordon van Tilliefroskie met z'n vrouw, dienstboden en gehele familie, als, schuldig aan de dwalingen der Brownisten.

John Ross en John Oswald, dienaars des Woords te Birse en Aberdeen werden wel niet veroordeeld, maar gerekend onder de verdachte personen. Ferrendail beloofde zijn gevoelens af te zweren, maar de regering der kerk, die niet tevreden was met zijn berouw, verwees hem naar de algemene vergadering, terwijl men ten aanzien van Maxwell vruchteloos nasporingen deed. Mr. William Strachan verbood openlijk van de preekstoel hem te huisvesten of enige dienst te bewijzen. Ook Gordon van Tilliefroskie werd later op straat in Edinburg gegrepen en gevangen gezet.

De algemene vergadering van 1647 verbood bij acte de invoer, het bezit en het lezen van alle geschriften, die Independentse en anaBaptistische gevoelens inhielden, benevens liet ontvangen van personen, die met deze dwalingen waren besmet. De kerkelijke besturen werden gelast deze maatregelen stipt uit te voeren en de burgerlijke overheid ontving bevel de bedienaars des Evangelies daarin trouw te helpen en bij te staan.

Op deze wijze gebruikten de Presbyterianen hun macht en zij dachten hun gezag gehandhaafd te hebben, toen de Engelsen Schotland binnenrukten, de genoemde acte buiten werking stelden en de Independentse gevoelens veld deden winnen. Immers, niet alleen de leraars van het leger predikten, maar ook veel krijgslieden verbreidden de nieuwe denkbeelden en gaven aan hun leer invloed door hun gedrag.

Nicolaas Loyker, Evangelie-dienaar bij het leger, ontvouwde de ware grondbeginsels van de Independenten in een kort en zakelijk geschrift, getiteld: “Een steen uit de berg”, of, De kerkelijke order geopend, uitgegeven te Leith, 1652. In de voorrede, die aan het geschrift vooraf gaat, prijzen Caryl, Oxenbridge en Sydenham het sterk aan. Jacobus Wood, professor in de Godgeleerdheio te St. Andrews, probeerde de invloed daarvan wel tegen te gaan door een tegengeschrift, maar tevergeefs.

Weldra gingen er zelfs enige bedienaars van het Goddelijke Woord in Aberdeen tot de Independenten over.
Ook verscheen in 1653 reeds een "Geloofsbelijdenis" van de Baptistische kerken in Londen. Volgens de voorrede, die ondertekend is door Thomas Spenser Alexander Holmes, Thomas Rowell en John Brady, geschiedde de uitgave in naam en op last der kerken van Christus binnen Leith en Edinburg.
Het voorstel van de Engelse afgevaardigden op de algemene kerkvergaderingin 1652, om een verklaring ten gunste van de nieuwe denkbeelden omtrent kerktucht; gemeenschap en verdraagzaamheid te geven, werd met verontwaardiging van de hand gewezen, zoals Whitelocke ons meedelt.
Toch toonden enige leraars, waaronder vooral Mr. Patrick Gillespie verdient genoemd te worden, zich gematigder en minder streng. Independentse kerken werden gesticht te Kilbride en in Kirkingtilloch, van welke laatste Charters herder was. Deze gang van zaken noopte de kerkelijke regering van Edinburg in 1659 een "Waarschuwing" uit te vaardigen betreffende een onlangs gedaan verzoek, dat de opheffing van het gezag der burgerlijke overheid in zaken van leer, kerk tucht, regering der kerk, enz. , inhield. Maar deze maatregel van de Presbyterianen, hoe goed bedoeld, werkte juist nadelig voor henzelf. Immers het was er de oorzaak van, dat er een geschrift verscheen, getiteld: "Enige bedaarde opmerkingen en ernstige berispingen, ter verdediging van de waarheid en tot onderrichting van eenvoudigen", 1659, dat velen de ogen opende. Dit geschrift gaf een onpartijdig en getrouw verslag van de wrede en onrechtvaardige handelingen der hoog-kerkelijken tegen Blyth, Adair, Gordon, Tayes en Flint, enkel en alleen omdat deze personen met hen van mening verschilden. Ook werden er de moeilijkheden en kwellingen in vermeld, die kolonel Strachan, lord Swinton, Mr. Dundas, majoor Abernethy en kapitein Griffin van hen hadden moeten verduren, omdat zij voor aanhangers en begunstigers van de Independenten gehouden werden.
Maar, met het vertrek van de Engelsen en de herstelling van de vorige orde en gang van zaken, verdween in Schotland spoedig de invloed van de Independenten, waardoor de Schotten weldra door erger onheilen getroffen werden, welker vermelding echter buiten het bestek van dit boek liggen.

8. Owen's opvolgers te Coggeshall en in Bury-street

Na het vertrek van Owen uit Coggeshall ontving C. Jessop daar het herdersambt. Hij was een zoon van Mr. John Jessop, dienaar des Woords in Pembroke en opgevoed in Oxford. Jessop vertrok echter al spoedig naar Wimborn in Dorsetshire en overleed te Tyfield in Essex in 1660.
Mr. J. Samms, die in Nieuw-Engeland was opgeleid, volgde Jessop in Coggeshall op, maar de acte van gelijkvormigheid deed hem zijn parochiale bediening neerleggen en een eigen kerk vergaderen,uit degenen, die zijn gevoelens deelden. Voor hen bleef hij herder tot 1675. Daarna bekleedde Mr. Thomas Browning van Rowell deze waardigheid. Browning was eerst slechts een lid van de kerk en nam op aanraden van Samms de bediening op zich. Owen gaf hem de raad, om de zaken te bestuderen; de woorden zouden dan wel volgen.
Browning's opvolger was Mr. Robert Gouge van Cambridge, vroeger predikant en bestuurder van een school in Essex. Door vermindering van zijn zielsvermogens werd Gouge genoodzaakt zijn dienst neer te leggen. Wanneer dit plaats vond, konden wij niet vaststellen; wel, dat Edward Bently, zijn opvolger, in 1721 reeds herder te Coggeshall was. Toen deze in 1740 overleed, kreeg Mr. John Farmer de bediening. John en de

vermaarde Hugo Farmer, die de zoons waren van een dochter van Mr. Hugo Owen, genoten hun eerste opleiding bij Dr. Karel Owen van Warrington. Later zette John zijn studies voort onder Dr. Doddridge en werd hij in 1738 in de bediening gesteld bij Mr. Rawlin te Fetterlane, vanwaar hij vertrok naar Coggeshall. In 1756 verscheen van zijn hand een boek met leerreden, die echter weinig bekend zijn. Verstandsverbijstering maakte hem vroegtijdig onbekwaam voor zijn dienst. Hij vertrok daarom naar Londen, waar hij nog verschillende jaren geleefd moet hebben.
Op Farmer volgde Mr. Henry Petto, die in 1776 overleed en Mr. M. Andrews tot opvolger had.
Tijdens Mr. J. Fielding, die Andrews in 1797 verving, ontstond er te Coggeshall een groot meningsverschil tussen hem en de kerk, hetwelk vele geschriften uitlokte en Fielding zijn bediening deed neerleggen.
De laatste dienaar des Woords, die wij vermeld vinden is Mr. Algernon Wells, die opgeleid werd aan de hogeschool van Hoxton en te Coggeshall gekozen werd in 1819.

De kerk, die Owen in Londen diende, kwam bij zijn dood —zoals wij hiervoor al eerder zagen —, onder zijn ambtsbroeder Clarkson. Deze, die in zijn laatste jaren door I. Loeffs werd bijgestaan, overleed in 1686.
Loeffs vervulde tot 1689, zijn sterfjaar, alleen het herders- en leraarsambt. Op Loeffs volgde Isaäc Chauncey, de oudste zoon van de beroemde president van het Harvard-college in Nieuw-Engeland. Daar Chauncey als prediker niet in de bijzondere gunst van het volk deelde, verliep zijn kerk en legde hij de bediening neer in 1701. Weldra aangesteld tot leermeester en leider van de Independentse hogeschool te Homerton (die nog bestaat en door verschillende bekwame mannen onder de Engelse Dissenters, die eens haar leerlingen waren, beroemd is), vervulde Chauncey deze betrekking op waardige wijze tot zijn dood.
Het is zeker niet nodig over Isaäk Watts, de opvolger van Chauncey in Owen's kerk, iets te zeggen. Zijn naam is immers met achting bekend en zijn nagedachtenis in zegening. Daar Dr. Watts, na enige tijd werkzaam te zijn geweest, door een slepende ziekte werd getroffen, werd hem Mr. Samuel Brice tot hulp toegevoegd. Brice bekleedde dit ambt van medeherder ruim veertig jaar. Tussen hem en Watts bestond een hechte, innige vriendschap, die haar weldadige invloed op de kerk in haar bijzondere bloei openbaarde. Nadat Watts in 1748 en Brice acht jaar later overleden was, werd Dr. Samuel Morton Savage tot bedienaar gekozen. Hoewel geleerd en achtenswaardig, was Savage echter minder gelukkig als prediker dan als leermeester van de hogescholen te Hoxton en Wymondeley, waar hij vroeger als zodanig werkzaam was. Men koos daarom eerst Thomas Porter en later Mr. Josia Thomson tot medebroeders. Ondanks deze toegevoegde hulp raakte de kerk echter zodanig in verval, dat men in 1782 Mr. Beck uitnodigde Dr. Savage te vervangen. Deze kerk bezat vroeger rijke en aanzienlijke schenkingen, die echter door een latere congregatie in bezit genomen zijn, zoals uit Wilson's historiën blijkt.

ENIGE BRIEVEN VAN DR. JOHN OWEN

1e brief	Aan de heer Du Moulin
2e brief	Aan mejuffrouw Hartopp
3e brief	Aan mevrouw Polhill
4e brief	Aan zijn gemeente
5e brief	Aan Karel Fleedwood
6e brief	Aan Karel Fleedwood
7e brief	Aan Mr. Robert Asty
8e brief	Aan Karel Fleedwood
9e brief	Aan lady Paleston
10e brief	Aan sir John Hartopp
11e brief	Aan een vriend
12e brief	Aan Mr. Baxter
13e brief	Aan Mr. Whiteaker
14e brief	Aan lord Henry Cromwell

EERSTE BRIEF

Aan de heer Du Moulin

Mijnheer,

Ik ontving uw aanmerkingen op onze geloofsbelijdenis, waarin gij haar beschuldigt van tastbare tegenstrijdigheden, onzin, dweperij en valse leer, dat wil zeggen, van al zulke gebreken, die in een dergelijk geschrift slechts opeengestapeld kunnen worden. De enige reden, waarom ik u nu antwoord is, omdat ik sedert die tijd vernomen heb, dat gij uw schrijven ook aan anderen gezonden hebt, terwijl ik u de vrijheid vraag om u te zeggen, dat al uw bewijsvoeringen uw eigen onjuiste beschouwingen zijn, zoals ik u in het kort zal verklaren.

In de eerste plaats zegt ge, dat er een duidelijke tegenstrijdigheid bestaat tussen hoofdstuk III, art. 6 en hoofdstuk XXX, art. 2. In het eerstgenoemde hoofdstuk wordt gezegd: "Niemand dan de uitverkorenen worden verlost", terwijl op de andere plaats staat: "Het sacrament is een gedachtenis van de enige offerande van Christus aan het kruis voor allen. "

Ik ben verwonderd, dat dit door u aangevallen wordt als een tegenstrijdigheid. Want gij weet toch zeker wel, dat al onze Godgeleerden, die staande houden dat alleen de uitverkorenen krachtdadig verlost zijn door Christus, evenwel toestaan dat Christus stierf voor allen, in de bijbelse zin van het woord, dat is, enigen van alle soorten; en toch dachten zij nooit aan tegenstrijdigheden in hun bewering.

Maar uw misvatting is nog erger, want in hoofdstuk XXX, art. 2, waarop gij u beroept, wordt niet één woord vermeld van Christus' dood voor allen, maar wel, dat de offerande, die Hij offerde, eenmaal geofferd werd voor allen, hetwelk de uitdrukking is van de apostel om duidelijk te maken, dat deze maar eens geofferd werd in tegenstelling met de dikwijls herhaalde offeranden der Joden,

En ik bid u, indien gij in uw opvatting en overzetting van de Schrift voortgaat, valt dan niet in een misverstand met betrekking tot deze zaak; want aan het eind van dit artikel wordt gezegd, dat de enige offerande van Christus een verzoening was voor de zonden der uitverkorenen. De woorden, die gij daarbij aanhaalt uit 2 Petr. 2: 1, staan niet in die tekst. Gij haalt daaruit aan: "verloochenende Hem, die hen verlost had", terwijl er gelezen wordt: "*verloochenende de souvereine Heere, die hen verlost had*", welke woorden een geheel andere betekenis hebben. In hetgeen gij aanhaalt uit hoofdstuk VI, art. 6, schijnt gij te veronderstellen, dat wij geen onderscheid maken tussen de schuld en de smet der zonde, en derhalve meent gij dat wij denken, dat de bevlekking, van de persoon van Adam en bijgevolg van allen, ons slechts door tussenkomst van de voortplanting toegerekend wordt.

Sta mij toe u te zeggen, dat ik niet anders kan denken, of uw gemoed was met andere zaken bezig, toen gij dromende waart, dat wij schuldig waren aan zulk een dwaasheid en zotheid. Ook is er in onze geloofsbelijdenis geen enkel woord te vinden, dat uw veronderstelling zou ondersteunen. Indien gij er slechts de tijd voor over had om een gedeelte van mijn laatste verhandeling over de rechtvaardigmaking te lezen, dan zoudt gij waarschijnlijk daarin iets vinden aangaande de natuur van de schuld der zonde en de toerekening daarvan, hetwelk u zou voldoen.

In uw volgende aanmerking op hoofdstuk XIX, art. 3, waarop gij u door een misvatting beroept, (omdat er niets van die aard in die plaats staat), zegt gij: "Hier is verondersteld,

dat enigen, die de volwassen leeftijd bereikt hadden, uitverkoren konden zijn, ofschoon zij nog niet de kennis van Jezus Christus hebben, hetwelk enkel dweperij is en in strijd met hoofdstuk XX, art. 2. " Welnu, mijnheer, dat velen, die van eeuwigheid uitverkoren zijn en nog om enige reden, sommigen korter, anderen langer, buiten de kennis van Christus leven, totdat zij bekeerd worden door het Woord en de Geest, zulks is geen dweperij; maar uw tegenwerping is in strijd met de hele Schriftuur en tevens met de ondervinding van elke dag en van alle eeuwen. Zij vernietigt het werk van de kerkelijke bediening en is zo ongerijmd met het verstand, de rede en de dagelijkse ervaring, dat ik niet weet wat er op te zeggen. Alleen erken ik, indien gij met sommige Arminianen niet gelooft, dat enigen uitverkoren zijn van eeuwigheid, of vóór zij dadelijk geloven, er dan wel iets in het genoemde artikel kan zijn, hetwelk uw tegenspraak gaande maakt. Maar wij kunnen daar verder geen acht op slaan, omdat het onze bedoeling is, al zulke dwalingen tegen te spreken.

Uw volgende uitval is een onbewimpelde beschuldiging van valse leer, die gij meent te vinden in hoofdstuk XI, art 1. Er wordt daar, zoals gij zegt, gesproken over de dadelijke gehoorzaamheid van Christus, die ons toegerekend wordt, hetwelk in strijd is met art. 3, waar gezegd wordt, dat Christus voldaan heeft door Zijn gehoorzaamheid in de dood en niet door Zijn vervulling van de Wet.

Mijnheer, gij geeft voortdurend reden tot verwondering in al deze tegenwerpingen; bovendien vrees ik, dat gij gebruik maakt van een geheel verkeerd afschrift van onze geloofsbelijdenis. Wij zeggen immers niet, zoals gij naar voren brengt, dat Christus door Zijn gehoorzaamheid in de dood voor ons voldaan heeft en niet door Zijn vervulling van de Wet; maar wij zeggen, dat Christus door Zijn gehoorzaamheid en Zijn dood beide, volkomen de schuld van al degenen afdeed, die gerechtvaardigd worden, wat zowel Zijn dadelijke als Zijn lijdelijke rechtvaardigheid bevat. Maar gij voegt er een rede bij, waarmee gij ten doel hebt dit ons leerstuk der toerekening van de dadelijke rechtvaardigheid van Christus tot onze rechtvaardigmaking, te weerleggen.

Wel, zo zegt gij, het strijdt tegen de rede, omdat wij vrij gemaakt zijn om aan Gods gerechtigheid te moeten voldoen door de straf des doods, maar niet van de vervulling der Wet. Daarom is dan ook de vervulling van de Wet door Christus geen voldoening voor ons, en, bij gevolg zijn wij niet bevrijd van de dadelijke gehoorzaamheid, maar wel van de lijdelijke gehoorzaamheid.

Ik verzoek u vriendelijk, mijnheer, het ons niet kwalijk te nemen, dat zulke misvattende redeneringen ons niet kunnen nopen ons oordeel met betrekking tot een deel van deze belangrijke waarheid, te veranderen. Wanneer het u belieft mijn boek over de rechtvaardigmaking te lezen en nadat gij grondig beantwoord zal hebben, wat ik over dit onderwerp heb geschreven, zal ik u meer van mijn gevoelen zeggen. Intussen zeg ik u alleen nog, dat wij door de dood van Christus bevrijd zijn van alle lijden, zoals dit lijden voortkomt uit diezelfde wortel. Gij en ik, mijnheer, weten immers heel goed, dat wij niet bevrijd zijn van moeite, droefenissen en zelfs niet van de dood, die evenwel niet zouden bestaan, indien zij niet ontsproten uit de vloek der Wet. En daarom, mijnheer, zijn wij door de gehoorzaamheid van Christus bevrijd van de gehoorzaamheid aan de Wet, wat betreft onze rechtvaardigmaking door haar werken. Wij zijn niets meer verplicht om de Wet te gehoorzamen tot onze rechtvaardigmaking, dan wij verplicht zijn de straffen der Wet te ondergaan om aan haar vloek te voldoen. Maar deze zaken zijn elders duidelijk behandeld.

In de laatste plaats heeft een vriend van u verzocht, dat men zou vermijden om iets te spreken over de algemene verzoening, omdat dit enige of de meeste Godgeleerden des

te meer tegen haar zou opzetten. Ik acht mij verplicht aan uw vriend voor deze raad en ik veronderstel, dat hij die voor gezond en goed houdt. Maar ik verzoek verschoning, dat ik mijn toestemming niet aan haar kan geven, niettegenstaande ik met gestrengheid aanmerkingen wil maken op hen, die van een ander oordeel zijn. En om u de waarheid te zeggen, de onvaste nieuw-ingevoerde wijze van leren, die zoveel mogelijk de algemene verzoening ondersteunt, is naar mijn oordeel geschikt om ons af te trekken van hetgeen wij verschuldigd zijn te geloven aangaande de genade Gods in Jezus Christus, die ik nu niet zal voortgaan te betogen, hoewel ik niet weiger zulks te ondernemen, indien God mij te eniger tijd kracht geeft. En ik ben verwonderd u te horen zeggen, dat velen —zo niet de meeste Godgeleerden —, zich er tegen zouden verzetten, wanneer er in druk iets tegen deze nieuwe leerwijze werd uitgegeven, omdat er maar twee in Engeland van mijn gevoelen waren, tegen wie gij u niet weinig hebt verzet.

Hoe de zaken in Frankrijk staan weet ik niet; maar te Genève, in Holland, in Zwitserland, ja in al de protestantse kerken van Duitsland, weet ik, dat deze, leer van algemene verzoening met verachting is weggejaagd.

Mijnheer, ik zal u niet verder lastig vallen. Ik bid u, heb de goedheid om deze regels aan te nemen als een blijk van mijn wens, om u te overtuigen van het tegendeel van alles, wat u — hetzij door een vals afschrift van onze geloofsbelijdenis, hetzij door de redeneringen van andere mensen — zo veel misvattende, begrippen aangaande onze geloofsbelijdenis heeft gegeven.

Ik ben, mijnheer, de uwe,

J. Owen

TWEEDE BRIEF

Aan mejuffrouw Hartopp

Geachte juffrouw,

Ieder werk van God is goed. De Heilige, die in ons midden is, doet geen onrecht, en alle dingen zullen hun medewerken ten goede, die Hem liefhebben, zelfs die dingen, die voor het tegenwoordige niet verblijdend, maar grievend zijn.
Men moet alleen Zijn tijd afwachten en zich in Zijn weg onderwerpen, opdat wij niet schijnen onvergenoegd te zijn in onze harten, dat Hij Heer over ons is.
Uw lief kind is in het eeuwige genot van de vruchten van al uw gebeden, want het verbond Gods is wel geordend en in alle delen zeker. Wij zullen tot haar gaan; zij zal tot ons niet wederkeren. Hierin was zij gelukkig boven ons, dat zij een zo spoedige verlossing van zonde en ellende bekwam, zijnde alleen geboren om haar geloof en lijdzaamheid te oefenen en om Gods genade te verheerlijken in haar eeuwige gelukzaligheid.
Mijn droefheid zou groot zijn, wegens het feit, dat ik momenteel niet bij u beiden aanwezig kan zijn, maar het is des Heeren doen, dat dit zo valt en ik ken mijn eigen nutteloosheid, overal waar ik ben.
Dit wil ik God voor u beiden bidden, dat gij niet moogt verzwakken in deze dag van beproeving; dat gij een klaar gezicht van die geestelijke en tijdelijke zegeningen mag hebben, waarmee gij thans rijk voorzien zijt en die alle onverdiend zijn; dat zorgen van de wereld uw harten niet zo mogen innemen, om u tot enige plichten ongeschikt te maken, de Geest te bedroeven en uw levens te benadelen, want zulks helt ten dode.
God in Christus zal u beter wezen dan tien kinderen en Hij zal uw overschot zo bewaren en er alzo toedoen, als dienstig zal zijn tot Zijn glorie en uw bestwil.
Bedenk alleen, dat zorgen in dit geval geen plicht is; het is een uitwerksel van de zonde, waarvan wij de genezing door genade zouden beproeven.
Zal ik zeggen : Wees vrolijk? Ik weet, dat ik het mag, en God helpe u aan deze genade en aan de dank, die daarmee in overeenstemming is. Mijn hart is met u en mijn gebeden zullen voor u zijn.

Ik ben, geachte mejuffrouw, uw meest

verbonden vriend en onwaardige herder,

J. Owen.

DERDE BRIEF

Aan mevrouw Polhill

Waarde mevrouw,

De droefheid, die ik in uw schrijven vond uitgedrukt, vermeerdert nog aanmerkelijk mijn eigen smart. De souvereiniteit van Gods wijsheid en genade is alles, waartoe ik heden mijn toevlucht kan nemen. De Heere besture ook u daartoe en gij zult rust en vrede vinden.
Het doet mij bovendien leed, dat ik deze week onmogelijk tot u kan komen, want niets dan de band, waarmee ik aan mijn plichten verbonden ben, kan mij één uur van u houden. Toch ben ik mij ervan bewust, hoe weinig ik kan toebrengen om u te leiden in deze storm, of voldoening te geven aan uw gemoed. Christus is uw Loods en als het schip geslingerd wordt, terwijl Hij schijnt te slapen, zal Hij nochtans opstaan en deze winden en baren bestraffen op Zijn eigen tijd.
Ik zal, zoals ik reeds gedaan heb, nog verder voor u worstelen bij God, naar de mate der krachten, die het Hem behaagt mij te schenken. Het is maar weinig, waaraan ik u voor het tegenwoordige kan herinneren, maar enkele dingen zijn toch noodzakelijk. Wees niet al te bedroefd over uw dode; zij is ingegaan in de rust en weggenomen voor het nakende kwaad.
Draag er zorg voor, dat gij niet door te veel droefheid die Heilige, Geest te veel bedroeft, Die oneindig meer voor ons is dan alle natuurlijke betrekkingen.
Ik berisp u niet, omdat gij in deze de leiding Gods meent op te merken, dat God u, als het ware toeroept uzelf te onderzoeken, uzelf te beoordelen en te veroordelen. De genade alleen kan het een ontwijfelbare zekerheid voorlu maken, dat gij door de Heere niet geoordeeld of veroordeeld zult worden.
Dat deze tuchtiging niet nodig geweest zou zijn, durf ik niet te zeggen. Wij komen niet in moeilijkheden, indien wij het niet nodig hebben, maar indien het God behaagt u een ontdekking te geven van de wijsheid en zorg die in deze tuchtiging zijn, en hoe nodig het was om uw ziel te doen ontwaken en terug te brengen uit enige, misschien wel uit vele zaken, dan zult gij ook op de juiste tijd genade en liefde daarin zien. Ik geloof in waarheid, dat God in deze handelwijze met u, wil dat gij uzelf, uw zonden en uw afwijkingen zoudt beoordelen; maar Hij wil niet hebben, dat ge dat op een verkeerde manier zult doen. Want wij gelijken in dit opzicht op ondeugende kinderen, die, wanneer zij berispt of bestraft worden, andere dingen verzuimen en slechts roepen, dat hun ouders hen haten en verwerpen.
Gij zijt geneigd te vrezen, te denken en te zeggen, dat gij iemand zijt, op wie God geen acht slaat, iemand, die niet één van de Zijnen is, en dat om verschillende redenen, die gij veronderstelt te kunnen voorwenden.
Maar, zegt God, dit is niet de zaak, dit is slechts een deel van uw ondeugendheid; Ik riep u om in uw genade op te wassen en uw wegen te verbeteren, maar gij denkt, dat gij niets anders te doen hebt, dan Mijn liefde te betwijfelen.
Ik bid u, mevrouw en waarde zuster, en tegelijk mijn kind en het voorwerp van mijn zorg, dat gij toch acht hebt op uzelf om de voordelen van deze leiding der Voorzienigheid niet te verliezen. Gij zult zulks doen, wanneer gij deze slechts gebruikt om u over uw smarten te kwellen, of om de liefde van God of uw aandeel aan Christus te betwijfelen. Met deze dingen zoudt gij kostbare tijd verkwisten, die gij veeleer van

meet af aan moest besteden in ernstige pogingen om verenigd te worden met Gods wil; om uzelf te verwakkeren in de genade, die in u is; om terug te keren van uw afwijkingen; om u te vernederen over uw zonde en wereldliefde, en dat alles zo lang, totdat het gevoelen daarvan verdwijnt.
Arbeidt toch krachtig om uw ziel tot dit tweeledige en vaste besluit te brengen, dat de wil van God de beste bestuurder is van alle dingen en omstandigheden, en dat gij uzelf in een nieuwe verbintenis hebt te brengen, om meer voor Hem te leven.
Dan zult gij het overige van uw werk gemakkelijk vinden, want het is een gedeelte van het juk van Christus.
Ik zal u niet verder lastig vallen, als alleen om u de verzekering te geven; dat gij aanhoudend in mijn hart zijt, hetwelk wel niets betekent maar het ondersteunt mijn overtuiging, dat gij in Christus' hart zijt, hetwelk alles is!

Waarde mevrouw, ik ben

uw zeer toegenegen dienaar,

J. Owen

VIERDE BRIEF

Aan zijn gemeente,
toen hij ziek lag bij de heer
Wharton op het platteland.

Geliefden in de Heere,
Genade, barmhartigheid en vrede worden u vermenigvuldigd van God, onze Vader, en van onze Heere Jezus Christus, door de gemeenschap van de Heilige Geest.
Ik had gedacht en gehoopt om thans volgens mijn wens en besluit bij u te zijn, maar het heeft onze heilige, genadige Vader behaagt, op een andere wijze over mij te beschikken, althans voor een tijd.
Het aanhouden van mijn pijnlijke kwalen en de vermeerdering van mijn zwakheid, benemen mij momenteel de hoop, dat ik in staat zou zijn de reis te ondernemen.
Welk een grote oefening dit voor mij uit aanmerking van de tijd is, weet Hij, aan wiens wil ik mij in alle dingen geheel wens te onderwerpen. Maar, hoewel ik afwezig van u ben naar het lichaam, zo ben ik toch met mijn gemoed, toegenegenheid en geest bij u en in uw vergaderingen. Immers, ik hoop dat gij zult bevonden worden te zijn mijn kroon en blijdschap in des Heeren dag, terwijl mijn gebed dag en nacht voor u is, dat gij onbewegelijk moogt berusten in de gehele wil van God en de grond van uw vertrouwen zonder wankelen staande moogt houden tot het einde toe.
Ik weet, dat het niet nodig is om u tijdens mijn afwezigheid te schrijven over hetgeen u betaamt als uw plicht in deze tijd; daarin wordt goed voorzien door mijn broeder in de kerkelijke bediening. Indien mijn zwakheid het echter zal toelaten; zult gij mij toch wel veroorloven uit mijn overvloedige toegenegenheid jegens u, enige weinige zaken bij u in herinnering te brengen.
In de eerste plaats bid ik God, dat het in onze zielen ingeprent en bevestigd mag worden, dat de schande en het verlies, die wij ondergaan terwille van Christus en van de belijdenis des Evangelies, de grootste eer is, waarvan wij in dit leven deelgenoten kunnen worden.
Zo was het ook met de apostelen gesteld, want zij verheugden zich, omdat zij waardig geacht werden om Zijns Naams wil smaadheid te dragen. Dit is een voorrecht, hetwelk als een toegift bij de genade des geloofs wordt gevoegd, en waarvan niet allen deelgenoten worden. Van de Filippenzen wordt in dit opzicht op een bijzondere wijze erkend, dat het hun gegeven was, niet alleen in Christus te geloven, maar ook voor Hem te lijden. Het is ook veel waardiger met Christus te lijden, dan te regeren met de grootsten van Zijn vijanden. Indien wij hiervan in ons gemoed innig overtuigd zijn, zal het ons op bijzondere wijze dienen tot onze aanmoediging.
Ik vermeld deze dingen alleen maar, omdat ik weet dat ze van zo groot belang voor u zijn.
De volgende zaak, die ik momenteel bij u wilde aanprijzen, is de vermeerdering van uw wederkerige liefde onder elkaar, want elke beproeving van ons geloof in onze Heere Jezus Christus, is ook een beproeving van onze liefde jegens de broeders.
Dit is hetgeen de Heere Christus van ons verwacht, namelijk: dat, wanneer de haat der wereld openlijk tegen ons allen aan de dag gelegd, ja zelfs uitgeoefend wordt, wij dan een werkzame liefde onder elkaar zouden betonen. Indien hierin enige achteruitgang, enig verval of enige koudheid ontstaan is, en die niet weer hersteld of genezen wordt in zulk een geschikte tijd als wij nu hebben, dan kan het nooit verwacht worden.

Daarom bid ik God, dat uw onderlinge liefde hoe langer hoe meet mag overvloeien in alle uitwerkselen en vruchten daarvan jegens de hele maatschappij en elk lid dat daartoe behoort. Het is een redelijke zaak, dat gij de vruchten van uw tegenwoordige beproeving zoudt afmeten naar de vermeerdering van deze genade onder u.
In het bijzonder ben ik verschuldigd, u daarbij te wijzen op de zwakken en de bedroefden in uw midden; dat toch, hetgeen verminkt is, niet van de weg afgekeerd moge worden, maar laat het veeleer genezen worden.
Overigens, broeders, smeek ik u toch vooral te luisteren naar een woord van raadgeving, indien de vervolging moet toenemen, wat waarschijnlijk gedurende enige tijd gebeuren zal.
Ik wenste wel, — omdat gij geen regerende ouderlingen hebt en uw leraars bijna niet zonder gevaar in het openbaar kunnen wandelen —, dat enigen uit u aanstelden, die aanhoudend, als hun de gelegenheid zal geschonken worden, hier en daar van huis tot huis rond gingen, om zich bijzonder bezig te houden met de zwakken, de beproefden, de bevreesden en degenen, die geneigd zijn tot moedeloosheid of tot weifelen, ten einde hen aan te moedigen in de Heere.
Kiest met dit doel zodanigen uit, die begaafd zijn met een geest van moed en kracht en laat hun weten, dat zij gelukkig zijn, die Christus willen vereren met Zijn gezegend werk.
Bovendien wens ik, dat de personen, die gij hiertoe zult afzonderen getrouwe mannen zijn, die de toestand der kerk kennen. Door deze middelen zult gij ondervinden in wat voor een nauw verband de leden van de kerk zijn samengevoegd, hetwelk u een grote ondersteuning zou geven, zelfs in uw gebeden.
Draagt nu zorg, broeders, dat indien het de wil Gods is, niet één ziel moge verloren gaan onder uw zorg; laat niemand voorbijgezien of overgeslagen worden; merkt hun aller toestand op en houdt u bezig met al hun omstandigheden.
Tenslotte, broeders, (opdat ik u niet verder lastig valle), onderzoekt uzelf aangaande de geestelijke weldaden, die gij ontvangen hebt of ontvangt onder uw tegenwoordige vrees en gevaren, want hiernaar alleen kunt gij werkelijk uw toestand afmeten. Immers, indien het dient tot oefening van uw geloof, liefde en heiligheid, en indien het u bij toeneming de voorrechten des Evangelies leert waarderen, dan zal het een ontwijfelbaar teken zijn van de gelukzalige uitkomst, die de Heere Christus geven zal op al uw droefenissen.
Bidt voor mij, zoals gij doet, en doet het te eerder, opdat ik — indien het de wil van God is —, tot u teruggebracht worde; en zo niet, dat mij dan een gezegende ingang gegeven worde in het koninkrijk van God en Zijn heerlijkheid. Groet de hele gemeente in mijn naam. Ik neem de vrijheid om dit mijn schrijven in de Heere te ondertekenen als

uw onwaardige herder en
uw dienstknecht om Christus' wil.
J. Owen

P. S.
Ik verzoek u nederig, in uw gebeden het huisgezin te gedenken, waar ik vertoef en waarvan ik grote en christelijke vriendschap ontvangen heb en nog steeds ontvang. lk kan zeggen, zoals de apostel van Onesiforus zei: “De Heere geve hun, dat zij genade mogen vinden van de Heere in die dag want zij hebben mij dikwijls verkwikt in mijn grote tegenspoeden. ”

VIJFDE BRIEF

Aan de weledelgeboren heer Karel Fleedwood

Waarde heer,
Uw schrijven heb ik ontvangen en ik ben verblijd daaruit uw welzijn te vernemen. Er is, meer dan gewone barmhartigheid in onze bewaring op elke dag.
Mijn vrouw is — de Heere zij geloofd —, weer veel beter geworden, zodat ik niet twijfel aan haar herstel, maar wat mijzelf betreft, ik heb sinds veertien dagen last van verschillende ongesteldheden en die houden nog steeds aan. God zendt mij daarin Zijn bevelschrift met betrekking tot het naderbij komen van het tijdstip, waarop ik deze tabernakel moet afleggen.
Ik denk, dat mijn gemoed te veel ingespannen bezig geweest is met enige zaken, die ik opvatte als diensten, die ik aan de kerk moest bewijzen; maar God wil hebben, dat wij zullen weten, dat Hij net zo min mij als die diensten nodig heeft en dat Hij daarom mij van die dingen afroept.
Help mij met uw gebeden, opdat ik door de rijkdom van Zijn genade in Christus enigermate gereed moge zijn, om rekenschap te geven.
Het is waar, dat wij de spade regen op zijn geschikte tijd niet kunnen zien, zoals wij de vroegere gezien hebben met een daarop volgende lente; maar de dood, die een verandering zal geven in stromen van heerlijkheid aan onze arme verwelkte zielen, is het beste hulpmiddel.
Ik begin te vrezen, dat wij in deze woestijn zullen sterven. Wij behoren echter onophoudelijk te arbeiden en te bidden, dat de hemelen mogen neder druppelen van boven en het uitspansel rechtvaardigheid mag uitgieten; dat de aarde geopend mag worden en zaligheid voortbrenge en rechtvaardigheid doe uitspruiten. Indien ik ooit op deze wereld nog eens tot u mag komen, zal ik u smeken, om nog ernstiger te worstelen dan ik ooit met Mijn gemeente voor God gedaan heb, om te arbeiden naar geestelijke herleving.
Onze hartelijke groeten aan uw vrouw en aan uw gehele familie, die van de huishouding Gods zijn.

Ik ben, waarde heer, uw meest toegenegene, zo lang ik leef.

Stadham, 8 juli. J. Owen

ZESDE BRIEF

Aan de weledelgeboren heer
Karel Fleedwood

Waarde heer,
De brenger dezes heeft lang genoeg bij ons vertoefd, om u de moeite te besparen een verslag van mij uit mijn eigen gekrabbel te lezen. Tot een langer verblijf kon ik hem niet overhalen, hoewel zijn gezelschap een grote verkwikking voor mij was.
Gij, zowel als uw gehele familie, zijt in alle gelegenheden en omstandigheden dagelijks in mijn gedachten, en, wanneer ik in staat ben te bidden, maak ik zonder ophouden melding van u allen.
Ik vind u klagend en ik ben zelf in klachten. En moet ik, wat mijzelf betreft niet zeggen, dat er grotelijks reden toe is? Zoveel dodigheid, zoveel geesteloosheid, zoveel zwakheid in het geloof, zoveel koelheid in de liefde en onbestendigheid in heilige overdenkingen, als ik in mij bevind, geeft toch wel reden genoeg tot klagen!
Maar is er ook geen reden tot dankzegging en blijdschap in de Heere? Zijn daar dan geen redenen toe? Als ik daaraan begin te denken, ben ik overstelpt; want ze zijn groot, ze zijn heerlijk, ze zijn onuitsprekelijk! Zal ik u dan uitlokken tot deze grote plicht, om u meer in de Heere te verheugen?
Bid voor mij, dat ik zulks mag doen, want de nadering van mijn aanstaande ontbinding roept er mij ernstig toe.
Mijn hart heeft afgedaan met deze wereld, zelfs in het beste en meest begeerlijke van haar verkwikkingen en indien de blijdschap in de Heere daartegen geen sterkte was, zou alles nog te kort schieten. Trouwens,ik moest dit reeds lang betracht en beoefend hebben.
Indien het God niet behaagt om deze of gene persoon te vervullen niet een diep gevoel van onze afgeweken toestand en de dagelijkse verzoekingen en gevaren, en zo iemand aan te gorden met medelijden voor de zielen der mensen en ijverig van geest te maken in zijn werk, dan zal het er slecht voor ons uitzien.
Het is mogelijk, dat deze gedachten van mij voortkomen uit een werkeloze vrees; misschien heeft niemand onder ons zo'n boos en dor hart als ik. Verdraag evenwel in deze mijn dwaasheid, want ik zal deze gedachten niet van mij kunnen afzetten zolang ik leef.
Ook vermeld ik deze dingen niet, alsof ik het geen grote genade zou achten zulk een bekwame hulp te hebben als Mr. Clarkson; maar ik hijg naar verlossing en nabij de eindpaal zijnde, wens ik de uitgebreidheid van de liefde van Christus met meer kracht te gevoelen dan vroeger. Mijn ondeugend hart is echter onwillig om hierin onderworpen te zijn.
Mijn hartelijke groeten aan sir John Hartopp, zijn vrouw en de overigen van uw familie, als God hen tot u zal doen wederkeren.

Ik ben, waarde heer,
uw meest toegenegene, in eeuwigdurende vereniging,
J. Owen

ZEVENDE BRIEF

Aan de eerwaarde heer

Mr. Robert Asty van Norwich

Waarde heer,
Ik ontving uw brief door de hand van Mr. B. , aan wie ik ook dit antwoord zal toevertrouwen, in de hoop, dat het veilig in uw bezit mag komen, want hoewel ik niets kan toestemmen in hetgeen u behaagt heeft op hartelijke wijze aan mij te schrijven, zo zal ik toch altijd gereed zijn u mijn gedachten bij wijze van broederlijke raad mee te delen, wanneer gij er behoefte aan hebt; en, zoals de zaken momenteel gesteld zijn, kan ik niet zien, hoe gij de roeping van de kerk kunt neerleggen en afwijzen, niet ten opzichte van uw geweten, noch om uw goede naam.
Want, om met het laatste te beginnen; gij zoudt zulks doen op gronden, die naar uw mening christelijk en geheel afdoende zijn. Toch zullen er verkeerde bedoelingen aan toegeschreven worden, waarvoor wij ons, zoveel in ons is, behoren te wachten, niet alleen om ons geen schade toe te brengen, maar ook om ons buiten alle verdenking te houden.
Maar, uit oogpunt van het geweten is het van nog veel meer belang, want alle dingen werken door en onder de leiding van Gods voorzienigheid mee, om u tot die plaats te brengen als wij letten op het oordeel van de gemeente over uw gaven en genaden tot haar stichting en voorbeeld en op de onderlinge overeenstemming van de kerkeraadsvergadering bij uw beroep. Voeg daarbij nog de tegenwoordige omstandigheden, die een bijzondere gelegenheid geven om het woord te prediken.
Ik erken, dat ik niet zie, hoe gij — door u van deze zaak te distantiëren — die plicht kunt vervullen, die gij aan Jezus Christus verschuldigd zijt, (Wiens gij zijt, en niet van u zelf; en gij moet u verheugen te zijn, hetgeen Hij wil, dat gij zijn zult, hetzij dan meer of minder), daar gij uw toestemming weigert aan deze klaarblijkelijke aanwijzing van Zijn welbehagen. Herinner u slechts, dat gij moet nederzitten en de kosten berekenen.
Ik weet, dat gij daardoor niet zult ontmoedigd worden, want de dagelijkse oefening in de genade en het aanleren van ware wijsheid moeten niet bezwarend voor ons zijn, hoewel dit in sommige aangelegenheden voor ons lastig moge schijnen.
Wat het laatste gedeelte van uw brief betreft: ik weet geen verschil tussen de bediening van een herder en van een leraar, dan voor zover dit gelegen is in de uitoefening van hun verschillende gaven, want de ambtsbediening is bij beiden volstrekt dezelfde, de macht is dezelfde, het recht tot besturing is in alle opzichten hetzelfde en in die grote kerk te Boston in Nieuw-Engeland, was de leraar altijd de voornaamste persoon. Zo was het ook gesteld met Mr. Cotton en met Mr. Norton; waar gaven een verschil maken, daarin alleen is een verschil, in andere opzichten is dat er zeker niet.
Ik bid, dat God u moge besturen in deze gewichtige zaak en ik verzoek uw gebeden voor mij in mijn zwakke toestand.

Ik ben uw liefhebbende vriend en broeder,

J. Owen

Londen, 16 maart.

Opmerking van de schrijver.

Wij kunnen in dit opzicht het eenstemmige oordeel zien van die twee grote Godgeleerden, Dr. Owen en Dr. Goodwin, aangaande het gelijke gezag van een herder en een leraar in de kerk. Dit blijkt uit twee brieven van Dr. Goodwin, die hij aan dezelfde persoon over dit onderwerp richtte en die afgedrukt staan aan het eind van het vierde deel van zijn werken.

ACHTSTE BRIEF

Aan de weledelgeboren heer Karel Fleedwood

Waarde heer,
Hoewel ik zelf niet in staat ben te schrijven, wens ik toch aan deze zijde van het graf nog een woord tot u te richten door de hand van mijn vrouw. De bestendigheid van uw vriendschap en hetgeen daarmee vergezeld ging, blijf ik niet alleen ten zeerste waarderen, maar dit zal mij ook in mijn sterven verkwikken.
Ik verlang naar Hem, de Beminde mijner ziel; Die mij lief had met een eeuwige liefde, waarin de grond van mijn troost ligt. De doortocht echter is moeilijk wegens hevige pijnen van verschillende soort, die alle uitlopen in een afwisselende koorts. Toen wij al gereed waren om op advies van mijn geneesheer naar Londen vervoerd te worden, werden wij verhinderd de reis te ondernemen.
Wel verlaat ik het schip — de kerk — in een storm, maar de grote Stuurman blijft erop. Het verlies van een arme, zwakke roeier is maar van weinig betekenis. Vertrouw en hoop volstandig op de genade en wordt niet moedeloos, want Gods belofte, dat Hij ons niet zal begeven noch verlaten, is waarachtig en gewis.
De ziekte van uw waarde vrouw bedroeft mij zeer, doch de Heere sta haar bij, ondersteune en verlosse haar.
Mijn hartelijke groeten, toegenegenheid en achting aan haar en aan uw verdere betrekkingen, die mij zo dierbaar zijn in de Heere. Gedenk uw stervende vriend in vurige gebeden; ik vertrouw, dat gij dat doen zult.

Ik ben oprecht geheel de uwe,

J. Owen.

22 augustus 1683

N. B. Doctor J. Owen ontsliep op 24 augustus

Opmerking van de schrijver
Onder de jongelui, die aan de hogeschool onder Owen's opzicht geplaatst waren, bevond zich een zoon van de rechter Paleston, wiens vrouw een nicht van doctor Owen was.
Bij deze familie woonde Mr. Philip Henry gedurende enige tijd als kapelaan en leermeester. Hij spreekt over mevrouw Paleston als van de beste vriendin, die hij ooit op aarde had, en als van een vrouw, die als weinigen in Godsvrucht uitmuntte en in kennis ver boven de meesten van haar geslacht verheven was.
Zij schijnt een voortreffelijke christin geweest te zijn, die op 29 september 1658 aan een pijnlijke kwaal stierf.
Hoewel de volgende brief geen bijzondere zaken bevat, laat zij wel de hartelijke betrekking zien, die er tussen Owen en deze vrouw bestond.
Een brief van lady Paleston aan Dr. Owen laten wij rechtstreeks onder de negende Brief volgen.

NEGENDE BRIEF

Aan de edele en deugdzame lady Paleston,
mijn geëerde vriendin en bloedverwante

Mevrouw,
Terwijl ik gehoopt had u en uw waarde man naar uw eigen huis te begeleiden, roep ik bescheiden uw verschoning over mij in, omdat ik te rechter tijd de gunst niet erkend heb door de inachtneming van de betrekking van bloedverwantschap tussen ons.
Maar nu ik door Gods voorzienigheid verhinderd ben u dit persoonlijk mee te delen, acht ik mij te meer verplicht om deze gelegenheid waar te nemen om u hartelijk dank te zeggen voor uw vriendelijk aandenken aan mij, die in generlei wijze uw achting verdien, hoewel ik altijd zulk een hartelijke en oprechte achting en eerbied voor uw edelgeborene, en voor uw man zal koesteren, als wie dan ook.
Ik hoop, dat het u beiden met mijn neven, uw zoons, goed gaat en ik ben besloten (zo de Heere wil) u in het begin van deze lente te bezoeken.
Mijn vrouw biedt haar diensten en groeten aan uw edelgeborene, aan en is blij uw naam te mogen horen.
Wat mijzelf betreft; het geeft mij enige voldoening, dat ik, terwijl ik hier vertoef, in de gelegenheid ben mijn betrekking tot u als bloedverwant te tonen, omdat het u behaagd heeft mij die eer aan te doen, door aan mijn beste zorgen toe te vertrouwen hem, die de naam draagt van uw familie mijn jonge neef Paleston.
Ik verzoek nederig uw verontschuldiging voor de moeite, die ik u geef en neem de vrijheid dit schrijven met ondertekening te besluiten.

Ik ben, mevrouw, uw meest onderdanige
dienaar en toegenegen bloedverwant,
J. Owen.

Oxford, Christ. Church-college, 26 januari 1657

P. S.
Mijn onderdanige groeten en dankbetuigingen aan uw waarde man, voor zijn vriendelijke uitnodiging.

Brief van lady Paleston aan Dr. Owen

(Uit een niet gedateerd afschrift der handschriften van Mr. Philip Henry)

Mijn zeer geëerde neef,
Ik had gehoopt, dat ik u in de afgelopen lente hier zou gezien hebben, zoals uw voornemen was, en het spijt mij zeer, dat dit anders uitviel.
Het heeft de Heere behaagd, om mij onder Zijn hand te verdrukken door veel pijnen.
Reeds vele maanden lijd ik aan kanker in de borst en ik verwacht elke dag mijn ontbinding; maar indien wij elkaar niet meer op aarde ontmoeten, dan hoop ik, dat wij dit zullen doen in de armen van Jezus Christus.
Eén van mijn vrienden, met name Edward Thomas, van Uexham, brengt zijn zoon naar uw college, en ik verzoek u hem te ondersteunen met uw gunst.
Het is een veel belovende jongeling, zowel in kennis als in genade.
Zijn vader is een oud-professor in de Godgeleerdheid in deze streken en van beproefde zuiverheid in de leer.

Ik weet, mijnheer, dat dezulken u na aan het hart liggen en dat gij in hen veel groter en meerder belang stelt dan ikzelf.
Ook houd ik er mij van overtuigd, dat indien de gelegenheid het u zal toelaten, gij ten zijnen voordele al het uwe zult doen, en dat gij daarvoor een volkomen vergelding en beloning zult ontvangen van Hem, Die beloofd heeft, dat Hij zelfs een beker koud water — aan een discipel gegeven in de naam eens discipels wil belonen.
Mr. Henry is hier bij mij en dient mij veel tot troost in mijn tegenwoordige smarten.
Wat de plannen van mijn man met betrekking tot hem zijn, is nog niet bepaald, maar ik hoop, dat dit binnenkort zal gebeuren. Intussen ben ik wel beducht, dat hij een zekere plaats in het college zou verliezen, omdat het hier voor hem onzeker is.
Daarom verzoek ik u zijn plaats nog enige tijd vacant te willen houden, opdat hij (terwijl, de Heere hem gewillig gemaakt heeft en hij zich daarbij zo ver van zijn vrienden in deze arme hoek van het land bevindt) niet in enig opzicht nadeel ondervinde terwille van ons, die hem hoogachten door liefde en dat steeds meer wensen te doen.
Mijn man bevindt zich momenteel te Londen, of hij is reeds op weg naar huis.
Wij en de onzen zijn veel aan u verschuldigd voor uw liefde en ik zou zeer verblijd geweest zijn, indien het onder het bereik van mijn vermogens had gelegen, om anders dan door woorden, mijn gevoeligheid over uw vele liefdeblijken te tonen, maar het is des Heeren wil, dat ik uw schuldenares moet zijn.
Met mijn oprechte groeten en bewijzen van hoogachting aan uw vrouw en aan u, blijf ik uw toegenegen nicht en vriendin,

E. P.

TIENDE BRIEF

Aan sir John Hartopp

Waarde heer,
Mijn roeping, mijn verplichtingen en mijn genegenheid gaan tesamen gepaard met de achting, die ik voor u beiden heb, en ik maak dagelijks melding van u in mijn geringe verzuchtingen, (en wel in het bijzonder ten opzichte van de huidige toestand van uw vrouw) dat God, die Zich aan ons geopenbaard heeft als de Hoorder der gebeden, Zijn Naam mocht willen verheerlijken en bij u zijn als een Helper in benauwdheden.
Laten intussen zij, gij en ik trachten om Christus meer lief te hebben, meer bij Hem te wonen en minder aan onszelf verkleefd te zijn. Hij is onze beste vriend.
Ik bid God met mijn gehele hart, dat ik een afkeer mag hebben van alle dingen, behalve van omgang en gemeenschap met Hem, ja zelfs van de beste mijner barmhartigheden, indien zij te eniger tijd beletselen daarvoor mochten wezen.
Mijn vrouw zendt haar nederige dienstbetoning aan uw vrouw en aan u, hetwelk ook doende is,

uw meest nederige en getrouwe dienaar,

J. Owen

ELFDE BRIEF

Aan een vriend

Mijnheer,
Het spijt mij zeer te vernemen, dat er een verschil is ontstaan tussen Mr. C. en u.
Sinds ik uw schrijven ontving, kreeg ik ook een brief van hem, met een verslag van het verschil en een uitvoerige mededeling van zijn gedachten daarover.
Ik oordeel het dus voor het tegenwoordige niet nodig om iets daarover te schrijven, daar ik liever eerst gereed wil zijn om aan u beiden een verslag van mijn gedachten te geven, hetwelk ik ter oorzake van veel bezigheden, die mij er vanaf roepen, nu niet kan doen.
Alles, wat ik daarom thans kan zeggen, is, dat zonder wederkerige liefde en vrijwillige verzaking van eigen geachte meerderheid, geen raadgevende tussenkomst de zaken zullen kunnen doen uitlopen tot verheerlijking van Christus en Zijn Evangelie. Ik bid God, dat gij beiden bestuurd moogt worden door die Geest, Die beloofd heeft ons in alle Waarheid te leiden.
Zo gauw mogelijk zult gij een verder verslag van mijn gevoelen in deze ontvangen, die zich noemt,

uw toegenegen vriend en dienaar,

2 januari, 1679 J. Owen

Opmerking van de schrijver
De tiende en de elfde brief zijn overgenomen uit het verslag van Dr. Williams over Dr. Owen, dat hij geplaatst heeft vóór in zijn "Verkorte uitlegging van de brief aan de Hebreeën", waarin zij eerst waren uitgegeven.

TWAALFDE BRIEF

Aan Mr. Baxter

Mijnheer,
Het aanhouden van mijn verkoudheid, die nog voortduurt door de strengheid van het weer, heeft mij tot hiertoe verhinderd, om, overeenkomstig mijn bedoeling, naar Acton te komen.
Toch hoop ik weldra het voorrecht te zullen verkrijgen uw gezelschap daar voor een tijd te genieten.
Intussen dank ik u voor de mededeling uwer geschriften en zal ik bij elke gelegenheid bewijzen, dat gij geen reden hebt er aan te twijfelen, of ik wel in ernst meende hetgeen ik voo rstelde, aangaande onze door u bedoelde eendracht. .
Want de begeerte daarnaar is aanhoudend in mijn hart, en die begeerte bij elke gelegenheid te doen uitkomen, acht ik een gedeelte van de belijdenis des Evangelies, waartoe ik geroepen ben. Kon ik iets toebrengen tot de voltooiing van een zo heilig en zo noodzakelijk werk, dan zou ik mij graag daarvoor uitputten en Mij afmatten in de uitvoering.
Wat uw bedoeling, betreffende uw tegenwoordige onderneming, aangaat, ik neem daar zeer veel genoegen in, zowel in de redenen, die gij in uw brief vermeldt, als ook dat al degenen, die genegen en begerig zijn zulk een gezegend werk te bevorderen, afschriften ervan bij zich mogen hebben, om hun geslachten in betrekking tot het geheel voor te bereiden.
Voor het tegenwoordige zal ik, naar aanleiding van de vrijheid, die u mij (als ik mij goed herinner) in uw brief hebt toegestaan, enige vragen stellen. Mochten ze u als nutteloos of overbodig voorkomen, behandel ze dan ook als zodanig.
1. Zijn de verschillende Punten, die voorgesteld of aanbevolen worden, niet te veel in aantal voor deze eerste poging? De algemene hoofdpunten zijn dat volgens mij niet, maar onder deze zijn niet alleen zeer veel bijzonderheden begrepen (wat onvermijdelijk is), maar ook uitgedrukt, die misschien aan de oorspronkelijke beschouwing van het geheel een te uitvoerige uitbreiding geven.
2. Gij sluit uitdrukkelijk de Pausgezinden uit, die zichzelf ook zeker wel uit zullen sluiten, en dit ook van al dergelijke overeenkomsten doen; maar hebt gij dat ook gedaan ten opzichte van de talrijke Socinianen, die gereed staan om zich bij onze vereniging aan te sluiten? Het geloofsformulier, zoals het uitgedrukt is in de vier eerste conciliën, zal het doen.
3. Zouden enige uitdrukkingen, die doen herinneren aan vroegere handelingen, toen er zulk een overeenstemming onder ons niet bestond, zoals die nu gezocht wordt, niet beter weggelaten kunnen worden, om alle eventuele verdeeldheden en scheuringen die tot verbittering zouden kunnen leiden, te voorkomen?
4. Is het wel noodzakelijk om in deze eerste proefneming speciaal te blijven aandringen op de macht van de overheid, die zij ten opzichte van het burgerlijke leven in het beteugelen en straffen bij dwaling en ketterij uitoefent?

Deze algemene aanmerkingen kwamen in mijn gedachten, toen, ik uw voorstellen voor het eerst las.
Ik zal ze nogmaals doorlezen en mijn bezwaren daarbij noteren, vooral die ik op verschillende nevenpunten heb.

Aan het eerste antwoord onder vraag één geef ik mijn toestemming, als ook het eerste voorstel en de toelichting; zo ook aan het tweede en het derde.
Ik had gedacht om zo alle punten door te lopen, maar ik zie vooruit dat zulks te doen vervelend en nutteloos zou zijn; daarom zal ik slechts melding maken van hetgeen thans herhaalde overweging schijnt te vereisen.
a. Aangaande voorstel 9.
Bedoelt gij met die voorbeelden (welke woorden te gebruiken in het prediken, met welke woorden te bidden, in welk passend gewaad?) de wijze van prediken, de voorgeschreven gebedsformulieren en de klederen, die toegevoegd zijn aan die van het algemeen welgevoegelijk gebruik?
De huidige geschillen zullen oorzaak zijn, dat algemene uitdrukkingen in een bijzondere zin gelezen zullen worden.
b. Aangaande voorstel 13.
Denkt gij dat niemand een kerk mag verlaten en zich bij een andere voegen; tenzij om zulk een oorzaak of reden als hij veronderstelt genoegzaam te zijn, om het wezen van de kerk te vernietigen? Ik vind dit nu beantwoord in uw 18e voorstel en zal dus verdere bijzondere aanmerkingen voor mij houden en verder gaan.
c. In uw antwoord op de tweede vraag heeft uw 10e voorstel iets in zich, dat naar mijn oordeel, verdere overweging zal toelaten. Wat uw antwoord op de derde vraag betreft: Hebt gij voldoende de wederkerige verantwoordelijkheid van kerken uitgedrukt, in geval van vergrijp door slecht bestuur en kerkelijke straffen?
In het vijfde voorstel vind ik dat ook maar gedeeltelijk beantwoord.
Aan uw antwoord op de laatste vraag, over de macht der overheid, zal ik niets toevoegen, omdat ik vrees, dat ik op het punt van straf enigszins met u zal verschillen, hoewel ik tot gewone beteugeling in enige gevallen mijn toestemming zal geven.
Wat de gehele zaak betreft, vind ik, dat uw voorstellen het overwegen zeker waard zijn en waarschijnlijk het meest tot het bereiken van het bedoelde oogmerk kunnen leiden, van alles, wat ik daarover tot nu toe gelezen heb.
Indien God geen hart en zin geeft om vrede en vereniging te begeren, zal over iedere uitdrukking getwist worden onder voorwendsel van waarheid en nauwkeurigheid. Maar als deze dingen een plaats in ons hebben, overeenkomstig met die, welke zij in het Evangelie bekleden, dan zie ik geen reden, waarom al de ware leerlingen van Christus op deze en dergelijke beginselen, niet in liefde zouden kunnen afdalen tot de verwezenlijking van eendracht en overeenstemming. Niemand zal toch durven ontkennen, dat dit tot de plicht behoort, als wij deze dingen bedoelen.
Mijnheer, ik zal bidden, dat de Heere u leide en voorspoedig make in alle beraadslagingen en pogingen voor de dienst van Christus in de wereld, in het bijzonder voor deze uw begreerte en inspanning tot het invoeren van vrede en liefde, beloofd onder hen die geloven, en ik verzoek daarbij uw gebeden.

Uw waarlijk liefhebbende broeder
en onwaardige mededienstknecht,
J. Owen

25 januari 1668

DERTIENDE BRIEF

Aan mijn waardige vriend

Mr. Thomas Whitaker te Leeds

Mijnheer,

Ik ontving uw brief door de brenger, die mij de gunst bewees op een antwoord te wachten, en hoewel ik op het ogenblik nauwelijks tijd had een regel te schrijven, wilde ik toch niet graag de gelegenheid verzuimen om u met een enkel woord te groeten.
Ik ben blij van u uw welzijn en de vrede van de kerk bij u te vernemen, welker bestendige voortduring ik van God bid.
Ik hoop, dat het ook goed met u is, wat de geestelijke bloei en wasdom betreft, en ik wens ernstig, dat het zo moge zijn.
Want onder al de tekenen van Gods ongenoegen, die er menigvuldig in de wereld zijn (en voornamelijk onder deze natie), zijn er inderdaad geen zo droevig, als de duidelijke bewijzen, die wij hebben, als Hij Zijn nabijheid aan Zijn kerken en aan andere belijders van het Evangelie onttrekt, hetwelk in de vruchten en de uitwerksels blijkt.
Maar ik kan u thans mijn bekommerde inzichten in de tegenwoordige stand van zaken in de wereld niet meedelen; misschien zal ik daartoe nog eens een andere gelegenheid hebben.
Mijn tweede deel over "De evangelische kerken" is klaar, maar wanneer het uitgegeven zal worden, weet ik nog niet.
Het bevat niet alleen datgene, wat u ontbreekt, maar ook al de gevallen, waarmee de praktijk van onze weg in verband staat,
Ik bid u, verschoon mijn haast en gedenk hem in uw gebeden, die met ouderdom, zwakheden, beproevingen en moeilijkheden te worstelen heeft.

Ik ben uw liefhebbende broeder
in onze allerdierbaarste Heere,
J. Owen

Londen, 29 oktober

VEERTIENDE BRIEF

Aan zijne excellentie

lord Henry Cromwell, lord-luitenant van Ierland

Mylord,

Ik ontving uw bevelen door Mr. Wood, met betrekking tot de statuten van deze hogeschool, om u die te zenden.
Bij de eerste de beste gelegenheid zal ik trachten ze aan uw lordschap te zenden of te brengen.
Ik ben blij van uw pogingen te horen om over die hogeschool te beschikken in het belang van Godsvrucht en geleerdheid en ben zo vrij, uw lordschap mee te delen, dat onze statuten —zoals ook die van de andere hogeschool, en die opgesteld zijn in de geest en op de wijze van de studie in vorige dagen — bij overweging wel niet bevonden zullen worden de beste hulpmiddelen te zijn ter bevordering van de goede bedoelingen van Godsvrucht en degelijke kennis, welke door u beoogd worden.
Ik zou veeleer wensen, indien de uitgebreide bezigheden van uw lordschaps dienaars in die plaats hun geen tijd laten om zulk een werk te verrichten, dat het u mocht behagen uw bevelen te zenden aan enige van uw vrienden en dienaars in Oxford, mannen van talenten, wijsheid en Godsvrucht, om een verzameling van bevelen en statuten op te stellen, overeenkomstig de huidige inzichten, belangen en ontdekkingen der letterkunde, naar de wijze en de middelen die wij genieten, om ze daarna te onderwerpen aan het oordeel van uw lordschap. Het is niet onmogelijk, dat iets aan u kon worden voorgesteld, dat uw goedkeuring waardig was, en dat het, terugkomende met het voorrecht van uw vergunning en goedkeuring, hier ook achting mocht verkrijgen, waar lang betreden paden, gewoonten, en, bij velen de sterke genegenheid voor een oud gezag, niet gemakkelijk zullen toelaten; dat ook de duidelijk gebleken nuttigste soort van veranderingen plaats zou hebben.
Ik hoop, dat uw lordschap mij deze vrijmoedigheid zal vergeven, en wens dagelijks voor u te bidden.

Ik ben, Mylord, uw meest nederige en getrouwe dienaar, J. Owen

Oxford, Christ. Church-college, 9 september, 1657

Opmerking van de schrijver
Deze brief is een antwoord op enige verzoeken tot verbetering van de hogeschool te Dublin.

LIJKREDE

Op

Dr. JOHN OWEN

door

DAVID CLARKSON

"*Die ons vernederd lichaam veranderen zal, opdat hetzelve gelijkvormig worde aan Zijn heerlijk lichaam.* " Fil. 3: 21a.

LIJKREDE[2] over Fil. 3: 21a.

"Die ons vernederd lichaam veranderen zal, opdat hetzelve gelijkvormig worde aan Zijn heerlijk lichaam."

De aanleiding, waarom ik mij heden tot deze woorden bepaal, is u niet onbekend.
In het begin van dit hoofdstuk waarschuwt, de apostel de Filippenzen, zich te wachten voor de valse leraars. Dit dringt hij met verschillende krachtige redenen aan, waarvan de voornaamste ontleend zijn aan zijn eigen voorbeeld, die hij in dit hoofdstuk noemt.
Op een schone wijze besluit hij het hoofdstuk met een tegenstelling, waarin hij zichzelf en degenen, die met hem trouwe volgelingen van Christus zijn, tegenover de anderen stelt. Hij maakt van deze antithese (tegenstelling) gebruik om zijn afradend betoog te versterken ten dienste van zijn hoofddoel, vers 19-21: "*Welker einde is het verderf, welker God is de buik, en welker heerlijkheid is in hun schande, dewelken aardse dingen bedenken. Maar onze wandel is in de hemelen, waaruit wij ook de Zaligmaker verwachten, namelijk de Heere Jezus Christus; Die ons vernederd lichaam veranderen zal, opdat hetzelve gelijkvormig worde aan Zijn heerlijk lichaam.* "
Gij kunt in dit alles een antithese opmerken; zij bedenken aardse dingen, maar onze wandel is in de hemelen; hun God is hun buik, maar wij verwachten de Zaligmaker, de Heere Jezus Christus; hun einde is het verderf, maar ons einde is heerlijkheid; hun heerlijkheid is schandelijkheid en zij roemen in hun schande, maar onze heerlijkheid zal zijn gelijk die van onze Heere Jezus Christus; hetgeen zij het heerlijkste achten, is schandelijk, maar hetgeen het geringste onder ons is, zal heerlijk zijn, want daar staat geschreven: "*Die ons vernederd lichaam veranderen zal, opdat het Zijn heerlijk lichaam gelijkvormig worde.* "
Uit deze woorden is af te leiden, dat de lichamen der heiligen gelijkvormig gemaakt zullen worden aan het heerlijk lichaam van Jezus Christus. Hoe vernederd de lichamen der heiligen nu ook zijn, ze zullen bij de opstanding gemaakt en gevormd worden gelijk aan het heerlijke lichaam van Christus. Hiervan geeft de apostel een afzonderlijk verslag in 1 Cor. 15, waarover ik straks enkele bijzonderheden wil vermelden.
Ons voornaamste onderzoek bepalen we vooreerst tot verklaring van deze waarheid: Hoe de lichamen van de afgestorven heiligen gelijkvormig zullen worden aan het heerlijk lichaam van Christus?
Allereerst ontkennenderwijze. Niet door enige wezenlijke verandering. De zelfstandigheid van hun lichamen zal niet veranderd worden, zoals één van de ouden dacht door een misvatting van het woord "schematisci", dat hier wordt gebruikt, daaruit afleidende dat de lichamen der heiligen bij de opstanding niet dezelfde zelfstandigheid als thans zouden hebben. Nee, zij zullen dan hemelse lichamen hebben, terwijl daarentegen de beide woorden "schema" en "morphe" een hoedanig-heid aangeven, een verandering in hoedanigheid, geen verandering van wezen, zoals zij zich verbeeldden.
De lichamen zullen gelijkvormig zijn, niet gelijk. Deze woorden houden een gelijkenis in, niet een gelijkheid; zij zullen niet even heerlijk zijn; als het lichaam van Christus. De Heere der heerlijkheid moet in alle dingen de voorrang hebben, daar Hij "*gezalfd was met vreugde-olie boven Zijn medegenoten*", zo zal Hij ook verheven word en met groter heerlijkheid.
Nu doet zich hier de vraag voor, hoe zij stellenderwijs gelijkvormig gemaakt word en aan

[2] Deze lijkrede werd gepredikt op de zondag, na de begrafenis van Dr. John Owen.

het heerlijk lichaam van Christus? Gij moet hiervan geen nauwkeurig verslag verwachten, want dat vereist de tong van een engel of van een overgebrachte heilige, die deze heerlijkheid, gezien heeft en daarmee bekleed is geworden, of die daar enig volkomen gezicht van gehad heeft. Dit is één van die dingen, die wij moeten geloven, hoewel wij ze niet kennen; het is een voorwerp van geloof, niet van aanschouwen, en dus is het voor ons onbegrijpelijk, daar wij wandelen door geloof en niet door aanschouwen. "*Geen oog heeft het gezien, noch oor gehoord, noch is het in het hart eens mensen opgeklommen, hetgeen God bereid heeft voor degenen, die Hem liefhebben.* "

Indien dit waar is van hetgeen ons in het Evangelie wordt aangeboden, zo veel te meer van hetgeen weggelegd is in heerlijkheid, waarvan geldt, dat "*het nog niet is geopenbaard wat wij zijn zullen; maar wij weten, dat, wanneer Hij zal verschijnen, wij Hem zullen gelijk zijn*", 1 Joh. 3: 2. En wie kan beschrijven, wat niet is geopenbaard? Hier "*zien wij maar als door een spiegel in een duistere rede*", wij hebben maar een duister gezicht, zulk een gezicht van het rijk, als het oude volk van God had van het koninkrijk van de Messias. "*Abraham zag Zijn dag van verre en was verheugd.* "

De wijsheid van God heeft een sluier voor die heerlijkheid getrokken, en Hij heeft dat in grote wijsheid gedaan.

Indien wij hier op aarde de volkomen ontdekking hadden van die heerlijkheid, die op de lichamen gelegd zal worden, (om niet te spreken van die op de ziel), dan zou het even moeilijk zijn de heiligen te overtuigen om tevreden te zijn op aarde te leven, als het is om de wereldse mensen te overtuigen om te sterven. Zowel tot een oordeel voor hen, als in genade voor ons, blijft de sluier nog op ons. Maar hoewel de sluier niet geheel opgeheven is, toch heeft het de Heere behaagd in de Heilige Schrift als het ware een slip van de sluier op te lichten, opdat wij enige schemeringen van die heerlijkheid mogen zien, die wij hiernamaals zien zullen van aangezicht tot aangezicht, waarvan ik hier nog enige bijzonderheden naar voren wil brengen.

De opgestane lichamen van de heiligen zullen gelijk zijn aan het heerlijk lichaam van Christus in de volgende zeven opzichten. In de eerste plaats ten opzichte van de volmaaktheid. Het lichaam van Christus is volmaakt, dus zullen de lichamen der heiligen volmaakt zijn; zowel in delen als in trappen. Hun lichamen zullen een volledigheid van delen hebben in nauwkeurige evenredigheid; er zal geen gemis van leden zijn, ook niet van die, welke nu ontbreken. Zij, die geen geneesmiddel konden vinden voor lamheid, blindheid of verminking op aarde, zullen het in de hemel vinden; hun lichamen zullen opgewekt worden in heerlijkheid. Zoals de apostel het ons zegt in 1 Cor. 15: 43: "*Het zal een heerlijk lichaam zijn*"; maar het zou niet zo heerlijk zijn, indien deze 'onvolmaaktheden en gebreken niet weggenoinen waren, en het zal een nauwkeurige evenredigheid hebben.

Er zal geen onderscheid in de hemel zijn tussen klein en groot, omdat er geen kind van weinige dagen zal zijn, zo zal er ook niet iemand van afgeleefde ouderdom zich daar bevinden; maar allen zullen gebracht worden tot een volmaakte gedaante, hetzij naar de gedaante van de eerste mens, Adam (want de opstanding zal zijn als een nieuwe schepping), of naar de gedaante van de Heere uit de hemel, zoals de apostel onze Heere Jezus noemt. Er zal een gelijkvormigheid naar het beeld van Hem die uit de hemel is en daarom zal de evenredigheid niet ontbreken. Het woord "morphe" in de tekst, betekent "uitwendige vorm", en "schema", betekent "uiterlijke gestalte". Nu kon er geen gelijkheid zijn van het lichaam van Christus in uitwendige vorm en gestalte, zonder evenredigheden.

In de tweede plaats zullen de lichamen der heiligen gelijk zijn aan het heerlijk lichaam

van Christus ten opzichte van onverderfelijkheid. Het lichaam nu van Christus is onverderfelijk, dat is: het is niet onderhevig aan enig lijden, en met oe lichamen der heiligen zal dat ook het geval zijn; zij zullen beveiligd zijn voor alle nadelige invloeden van buiten en alle ongesteldheden van binnen; er zal geen honger of dorst, geen smart of ziekte, geen lijden van welke soort ook zijn. Het lichaam zal geen stoornis, geen ongemak uit aardse droefgeestigheid, geen doffe lusteloosheid uit hevige toom of uit ijdelheid van een heftig humeur lijden; maar alles zal tot zo'n evenwichtige gematigdheid gebracht zijn, die het boven alle denkbare lijden zal verheffen.
Het lichaam zal onvatbaar voor welke schadelijke indruk ook zijn, ook niet onderhevig aan bederf of lijden; want, wat onderhevig is aan lijden is min of meer onderhevig aan bederf, geheel of ten dele; maar de lichamen der heiligen zullen onverderfelijk zijn: "*Het wordt gezaaid in verderfelijkheid, maar opgewekt in onverderfelijkheid*", 1 Cor. 15: 42. De lichamen zullen dus beveiligd zijn tegen alles, wat hun heerlijkheid kan bevlekken, of op welke wijze dan ook hun gesteldheid in wanorde brengen.
Ten derde. De lichamen van de heiligen zullen gelijk zijn aan het heerlijk lichaam van Christus, ten opzichte van de onsterfelijkheid. Het lichaam van Christus is onsterfelijk, zoals de apostel het uitdrukt in Rom. 6: 9: "*Christus sterft niet meer, de dood heerst niet meer over Hem.* " Zo zal het ook zijn met de lichamen der heiligen, "*de sterfelijkheid zal onsterfelijkheid aandoen*"; zoals de apostel het zegt in 1 Cor. 15: 53. Wanneer de lichamen der heiligen zullen worden opgewekt, zullen zij de trap der zielen bereiken, dat is, zij zullen onsterfelijk zijn; zij zullen veiliger zijn voor de dood dan onze eerste voorouders in de staat van onschuld waren in het paradijs.
Er zal niet alleen zijn een "posse non mori" (een mogelijkheid om te sterven); en dat niet ontstaande uit de natuur des lichaams, maar uit het besluit en oogmerk van God, uit de overwinning van Christus en uit een bevrijd zijn van zonde. "*De dood zal dan verslonden zijn tot overwinning*"; de dood zal dan liggen onder de voeten der verheerlijkten, terwijl zij dat gezang zingen, 1 Cor. 15: 54-56: "*De dood is verslonden tot overwinning. O, dood, waar is uw prikkel? O, hel, waar is uw overwinning? De prikkel nu des doods is de zonde en de kracht der zonde is de Wet; maar Gode zij dank, Die ons de overwinning geeft door onze Heere Jezus Christus.* "
In de vierde plaats zullen de lichamen der heiligen gelijk zijn aan het heerlijk lichaam van Christus ten opzichte van de snelheid. Van deze snelheid en wonderlijke vlugheid der verheerlijkte lichamen hebben wij een voorbeeld in de opvaring van Christus' lichaam van de aarde naar de hemel. De afstand tussen de hoogste hemel en de aarde wordt door de sterrenkundigen berekend op honderd miljoen mijlen, zodat, indien Hij die afstand in een dag aflegde (en wij hebben geen reden te denken, dat het zo lang duurde) Zijn lichaam zich enige miljoenen mijlen in een uur bewogen moet hebben. Maar, om hierbij niet langer te blijven stilstaan, het zal zo zijn, dat de lichamen der heiligen zich zullen bewegen wanneer, waar, hoe en met welke snelheid het de ziel behaagt, zonder enige tegenstand en zonder enige arbeid of moeite voor het lichaam.
Het lichaam zal dan onmiddellijk onderworpen zijn aan de ziel, Zoals de ziel onderworpen zal zijn aan God. Ook zal deze beweging geen stoornis voor hen zijn. Want, hetgeen één van de ouden van de engelen zegt, zal waar zijn van de lichamen der heiligen: "Waar zij zich ook bewegen, zij bewegen zich niet buiten de gelukzalige tegenwoordigheid, buiten de zaligende tegenwoordigheid van Christus. "
Ten vijfde. De lichamen van de heiligen zullen gelijk zijn aan het heerlijk lichaam van Christus ten opzichte van de geestelijkheid. Het lichaam van Christus is een geestelijk lichaam, maar niet in de zin, alsof het veranderd zou zijn in de natuur van een geest.

Deze misvatting voorkomt Christus in Luk. 24: 39: "*Ziet Mijn handen en Mijn voeten; want Ik ben het Zelf; tast Mij aan, en ziet; want een geest heeft geen vlees en benen, gelijk gij ziet, dat Ik heb.* "
Het lichaam wordt niet veranderd in de natuur van een geest, maar het wordt gezegd geestelijk te zijn, omdat het verheven is tot de hoogste trap van volmaaktheid en voortreffelijkheid, waarvoor het vatbaar is, en dus zo nabij gebracht aan de natuur der engelen, als bestaanbaar is met het wezen van een lichaam. Aldus zullen de lichamen van de heiligen geestelijke lichamen zijn, niet veranderd in de natuur van geesten, maar zij zullen gezuiverd en gereinigd worden van alle schuim, slijk en droesem van een aardse gesteldheid. Hun zintuigen zullen verfijnd worden tot hemelse waarnemingen en al hun daden en bewegingen zullen voortgaan tot een geestelijke volmaaktheid. Er zullen niet van die delen, noch, van die daden zijn, waarom het lichaam een natuurlijk of dierlijk lichaam genoemd wordt. "*Een natuurlijk lichaam wordt gezaaid, een geestelijk lichaam wordt opgewekt*"; er zal geen behoefte zijn aan spijs, drank of slaap. Onze Heere Jezus Christus noemt de opgewekte lichamen isangeloi, zoals de engelen in dit opzicht, want in de opstanding zullen zij noch trouwen, noch ten huwelijk gegeven worden, maar zijn gelijk de engelen Gods in de hemel, Mattheus 22: 30.
In de zesde plaats zullen de lichamen van de heiligen gelijk zijn aan het heerlijk lichaam van Christus ten opzichte van de luister en de schoonheid.
Hij gaf een straal van die heerlijkheid aan Zijn discipelen in Zijn verheerlijking op de berg, Matth. 17: 1, 2: "*En Jezus nam met Zich Petrus, en Jacobus, en Johannes, zijn broeder, en bracht hen op een hoge berg alleen. En Hij werd voor hen veranderd van gedaante; en Zijn aangezicht blonk gelijk de zon, en Zijn klederen werden wit gelijk het licht*" Zijn lichaam was blinkende, zegt een andere evangelist, en zo zullen de lichamen der heiligen zijn ; zij zullen blinken als het uitspansel en de sterren, Dan. 12: 3: "*De leraars nu zullen blinken, als de glans des uitspansels, en die er velen rechtvaardigen, gelijk de sterren, altoos en eeuwiglijk.* "
Niet alleen als het uitspansel en de sterren, maar als de zon, Matth. 13: 43: "*Dan zullen de rechtvaardigen blinken, gelijk de zon, in het Koninkrijk huns Vaders.* "
De zuiverste en beminnelijkste lichaamsgesteldheid en de voortreffelijkste schoonheid op aarde, is maar duisternis en wanstaltigheid bij datgene, wat zal uitblinken in de heerlijke lichamen der heiligen. Zij zullen blinken als de zon, maar met schitterender licht dan dat van de zon; met zulk een luister, dat zij nooit bewolkt, verduisterd of verdonkerd zullen worden.
Indien het gezicht van de heerlijkheid van Salomo de koningin van Scheba verrukte, als er van gezegd wordt, "*dat er geen geest meer in haar was*", 1 Koningen 10: 5, hoe verrukkend zal dan het gezicht van die heerlijke lichamen zijn, welker luister, welker heerlijkheid die van Salomo zó ver zal overtreffen; als de heerlijkheid van de zon die van een lelie overtreft?
Als nu een weinig gemeenzame omgang met God zo'n glans op het aangezicht van Mozes bracht, dat het volk niet in staat was om het aan te zien, omdat hun ogen daar te zwak voor waren, wat voor een heerlijkheid zal dan uitblinken in de lichamen der heiligen, van degenen, die eeuwig gemeenzaam met God zullen omgaan en die Hem tot in alle eeuwigheid zullen zien van aangezicht tot aangezicht? "*En wij allen, met ongedekten aangezichte de heerlijkheid des Heeren als in een spiegel aanschouwende, worden naar hetzelfde beeld in gedaante veranderd, van heerlijkheid tot heerlijkheid, als van des Heeren Geest*", 2 Cor. 3: 18. Hiernaar kunnen wij slechts gissen; inderdaad, wij kunnen weinig meer dan gissen aangaande deze dingen, verder dan de Heilige Schrift ons leidt. Maar hiernaar kunnen wij gissen, wat voor een heerlijkheid op deze lichamen, die nu zo vernederd

zijn, gelegd zal worden. De maan is van zichzelf een duister, grof, ondoorschijnend lichaam, dat veel op de aarde gelijkt, zoals thans algemeen wordt aangenomen en voor bewijs vatbaar is; maar als de zon haar stralen uitgiet, maakt zij er een lichtende en heerlijke planeet van, en zo zullen ook de lichamen van de heiligen, hoewel vernederd in zichzelf, evenwel door de heerlijkheid van Christus, die op hen afstraalt, tot heerlijke lichamen gemaakt worden. . In de laatste plaats zullen ze Hem gelijk zijn, ten opzichte van heerlijke waardigheden en voorrechten.
Het is het heerlijke voorrecht van Christus, dat Hij aan de rechterhand van God zit, als Middelaar ten aanzien van Zijn menselijke natuur. "*De Heere heeft tot mijn Heere gesproken: Zit aan Mijn rechterhand.* "
God heeft Hem verheven om te zijn een Vorst, een Koning der koningen en Heere der heren en Hij heeft de heerlijke koninklijke voorrechten en tekenen van het Koningschap. Hij heeft een troon, een kroon en een scepter; "*Uw troon, o God!*" (er wordt gesproken van Christus als Middelaar), "*duurt tot in eeuwigheid, de scepter van Uw koninkrijk is een rechtmatige scepter, een scepter der rechtvaardigheid.* "
En Hij zal Zijn koninklijke rnacht uitoefenen op een heerlijke wijze, wanneer Hij lichamelijk zal nederdalen om te oordelen, beide de levenden en de doden.
Welnu, de heiligen zullen deel nemen aan deze heerlijke voorrechten, of aan iets, dat daaraan gelijk is. Zij zullen staan aan de rechterhand van Christus: "*De Koningin staat aan Uw rechterhand, in het fijnste goud van Ofir*", Psalm 45: 9.
De lichamen der heiligen zullen bezitters zijn van een heerlijk koninkrijk, een koninkrijk van heerlijkheid: "*Vreest niet, gij klein kuddeke, want het is uws Vaders welbehagen, ulieden het Koninkrijk te geven.* "
En aan hen worden heerlijke tekenen van het koningschap toegeschreven. Zij hebben een kroon; wanneer de opperste Herder zal verschijnen, zullen zij een kroon der heerlijkheid ontvangen; ja zelfs zo, dat de Heere zelf hun kroon zal zijn, zoals er wordt uitgedrukt in Jes. 28: 5: "*Te dien dage zal de Heere der heirscharen tot een heerlijke Kroon en tot een sierlijke Krans zijn de overgeblevenen Zijns volks.* "
Hoe heerlijk zal het voor hen zijn, niet alleen gekroond te worden door de Heere, maar de Heere zelf tot hun kroon te hebben. En zij zullen met Hem deel hebben in de heerlijkheid in het oordelen van de levenden en de doden. Zij zullen met Hem zitten in Zijn troon: "*Die overwint, Ik zal hem geven met Mij te zitten in Mijn troon, gelijk als Ik overwonnen heb, en ben gezeten met Christus*" als bijzitters (assessors) in die heerlijke daad des oordeels. Zij zullen niet alleen de wereld "oordelen", maar zelfs de engelen. "*Weet gij niet, dat wij de engelen oordelen zullen?*", zo zegt de apostel, 1 Cor. 6: 3.

Tot zover achten wij de waarheid van de tekstwoorden verklaard en wij, willen die hier nog op verschillende wijzen toepassen.

Vooreerst bij wijze van afleiding. Want indien de lichamen der heiligen zo heerlijk zullen zijn, wat voor een heerlijkheid zal er dan wel op hun zielen gelegd worden? Als het lichaam, het vernederde lichaam tot zulk een heerlijkheid zal bevorderd worden, wat voor een heerlijkheid zal dan op de ziel gelegd worden, waarin in de staat der rechtheid het eerst Gods beeld is afgedrukt geweest? Indien heerlijkheid het deel wordt van het lichaam, zo zal de ziel veel meer uitmunten in heerlijkheid.
Vervolgens willen wij hier de liefde van Christus opmerken; die wonderlijke liefde van Hem, die Zijn opmerkzaamheid wijdt aan de lichamen van Zijn volk. Aan die vernederde lichamen, die vernederd zijn in zichzelf, en daardoor wel zo zeer vernederd,

dat zij werktuigen zijn der zonde; lichamen, die vernederd zijn zo lang zij leven, maar veel meer vernederd, als zij dood zijn, afzichtelijk als zij zijn door verrotting, of verslonden door het gewormte, of vergaan in het stof.
Zal de Koning der heerlijkheid op zulke ellendige schepselen letten? Kan Hij gedachten van liefde hebben met betrekking tot voorwerpen, die zo onbehagelijk zijn? Ja, inderdaad, gedachten van liefde, om zulke lage voorwerpen heerlijk te maken, heerlijk zoals Hij zelf heerlijk is.
Was het niet genoeg, dat Hij mensen verloste van toorn en bevrijdde van het, gaan in de afgrond des verderfs? Was het niet genoeg hun zielen heerlijk te maken, maar zal Hij ook hun lichamen heerlijk maken?
Was het niet genoeg hun lichamen te maken als de sterren of de zon, maar hen heerlijk te maken, zoals Hij zelf heerlijkheid is? Moest Zijn eigen heerlijkheid het voorbeeld zijn van die van hun? Zal niets minder de liefde van Christus voldoen, dan aan deze vernederde lichamen Zijn eigen heerlijkheid mee te delen? O, welk een liefde is dit! De heiligen zijn Hem zó dierbaar en Zijn liefde is zó groot voor hen, dat zelfs het laagste schepsel, dat tot hen behoort, deel zal hebben aan Zijn eigen heerlijkheid en heerlijk gemaakt zal worden, zoals Hij zelf is. Net als Mefiboseth, die tot David zei: "*Wat is uw knecht, dat gij op zulk een dode hond zoudt nederzien, als ik ben?*"
Met hoe veel meer reden mogen wij zeggen, en dat met verwondering: Wie en wat zijn wij, o Heere, dat Gij op zulk een nietig sta zoudt nederzien, hetwelk zelfs vertreden wordt onder de voeten der beesten, dat Gij ons zoudt bevorderen tot zulk een hoogte van eer dat Gij ons zoudt kronen met heerlijkheid; met zulk een heerlijkheid, als een heerlijkheid gelijk de Uwe!
De volgende toepassing willen wij stellen met de vraag, hoe wij zullen weten, of wij tot het getal behoren, dergenen, wier vernederd lichaam gelijkvormig zal worden aan het heerlijk lichaam van Christus?
In dit teksthoofdstuk zijn verschillende kentekenen, waaraan
geweten kan geworden of dat met ons het geval zal zijn. Wij noemen slechts de volgende:

1 . Die God in de geest dienen.
2. Die zich verheugen in Christus.
3. Die, wier wandel is in de hemel.
4. Die de Heere Jezus Christus verwachten.

De laatste twee kentekenen staan in het vers, dat aan mijn tekst vooraf gaat, maar daar zal ik nu niet verder over uitwijden.
Het laatste gebruik, dat wij hieruit wensen te halen is, dat dit ons moest leren om onze droefheid wegens het verlies van afgestorven betrekkingen (die in de Heere sterven), te vermengen met blijdschap. Enige droefheid is geoorloofd. Zij, die zonder astorgoi, zonder natuurlijke liefde zijn, worden gerekend onder de ergste zondaren. Stoicijnse gevoelloosheid is onmenselijk; het is er verre vandaan, dat dit christelijk of evangelisch zou zijn. Wij mogen treuren voor onszelf, met betrekking tot de grote voordelen, die. wij verliezen door hen, waarvan wij beroofd zijn, voornamelijk als het geestelijke voordelen zijn.
Wij mogen treuren met betrekking tot die plaatsen, waar zij woonden, want het voorspelt kwaad, daar "*de rechtvaardigen worden weggenomen vóór het toekomende kwaad.* "
Wanneer degenen, die in de bres moesten staan, worden weggenomen, dan breekt er

toorn los over dat volk, zonder dat er enig geneesmiddel tegen is. Wij mogen treuren met betrekking tot onszelf, maar met betrekking tot hen hebben wij reden om verheugd te zijn. Indien wij treuren, moet het niet zijn als degenen, die geen hoop hebben. Onmatige droefheid heeft haar oorsprong uit eigenliefde. Zult hij hen voor een vriend houden, die bedroefd is over uw bevordering? De dood van de heiligen is de grote weg naar de heerlijkheid. De apostel noemt de dood een een zaaitijd, dat wil zeggen, een tijd van hoop, niet van treuren. Trouwens, een tijd met betrekking tot een te verwachten oogst is een tijd van verblijden.

Maar wij mogen treuren, wij, van deze vergadering hier, hebben een bijzondere reden daartoe.

Ik zal iets van die voortreffelijke persoon zeggen, die wij verloren hebben; maar wat ik — zo veel mij de tijd veroorlooft — zal zeggen is slechts weinig wat die zo waardige betreft.

Het was mijn ongeluk, dat ik hem zo laat en daardoor zo weinig leerde kennen, hetgeen mij niet bevoegd maakt voor zo'n onderneming. Het verslag over zijn leven, dat aan de wereld verschuldigd is, vereist een boekdeel en een betere hand dan de mijne, waarbij ik hoop, dat het binnen afzienbare tijd gebeuren zal.

Laat mij slechts enkele algemene opmerkingen maken, die ons kunnen leiden tot een gevoel van ons verlies, zonder hetwelk wij niet in staat zijn om zulk een nut daaruit te trekken, als de Heere van diegenen verwacht, op welke Zijn hand zo zwaar is neergedaald.

Een groot licht is gevallen; een licht, dat uitmuntte door heiligheid; geleerdheid, geest en bekwaamheid; een herder, een geleerde, een Godgeleerde van de eerste grootte.

De heiligheid gaf een Goddelijke luister aan zijn andere bekwaamheden; zij blonk in zijn gehele loopbaan en was verspreid over zijn hele levenswijze.

Zij, die hem kenden en hem meemaakten, behoef ik niet te zeggen, dat het zijn hoofddoel was om heiligheid in haar kracht, leven en beoefening onder u te bevorderen.

Het was zijn grote klacht, dat de kracht van die heiligheid steeds meer onder de belijders verminderde.

Zijn zorg en poging was het, om het geestelijk verval in zijn eigen kudde te voorkomen of te genezen.

Hij was een brandend en schijnend licht, en gij verheugde u gedurende enige tijd in zijn licht.

Hoe jammer, dat het maar voor een tijd was en dat wij ons voortaan niet meer in hetzelve kunnen verblijden.

De practische verhandelingen, die hij in het licht gaf, bewezen overtuigend, dat zijn geest en gesteldheid onder de invloed en de kracht van heiligheid waren.

Er zijn enige schepselen, die er behagen in hebben tegen het licht te blaffen, in plaats van er een beter gebruik van te maken. Zulken ontmoette hij ook; ik bedoel enigen, die tegen hem schreven en die er belang bij dachten te hebben om hem aan de wereld hatelijk voor te stellen.

Maar tot groot voordeel voor hem, konden zij het op geen andere wijze doen dan door ongegronde vermoedens en valse aantijgingen, waardoor deze tegenstanders zelf als kwaadaardigen en bespottelijken aan het licht werden gebracht.

Hij was meester in alle vormen van geleerdheid, die in een werkelijk Godgeleerde vereist worden. Zij, die hem begrijpen en verstaan en eerlijk willen zijn, kunnen hem geenszins de naam en de eer van een groot geleerde ontzeggen, terwijl degenen, die hierin over hem afgeven, door een geest van nijd schijnen geleid te worden, die hen niet

dan onwillig zulk een groot sieraad onder hen, die van een andere overtuiging zijn, liet zien.
Hij had inderdaad een geest, die hem tot een meester maakte in alles, waar hij zich op toelegde, hoewel hij zich het meest bepaalde tot die studies, die hem het nuttigst konden maken voor de dienst van Christus en de zielen der mensen.
Hij had buitengewone verstandelijke vermogens, een veel omvattend geheugen, een vlug begrip en een doordringend oordeel.
Hij was een hartstochtelijk liefhebber van licht en waarheid, in 't bijzonder van de Goddelijke Waarheid; hij jaagde Die onvermoeid na door moeilijke en afmattende studies, zodat die zijn gezondheid en kracht benadeelden en hem blootstelden aan al die ongesteldheden, waarmee hij vele jaren te worstelen had.
En al zijn er enigen, die hem hierover denken te moeten berispen als over een soort van onmatigheid, dan is zij toch de vergeeflijkste van alle, daar zij veel gelijkenis vertoont met een vrijwillig martelaarschap. Het toont aan, dat hij gereed was om zich op te offeren en geofferd te worden voor Christus; hij begroef zijn talent niet, waarmee hij in rijke mate voorzien was, maar besteedde het voor de Heere, die het hem toevertrouwd had.
Hij preekte zo lang zijn kracht en gezondheid het hem toelieten; daarna door gesprek en geschriften.
Dat hij een voortreffelijk prediker was zal niemand ontkennen, die hem kende en die weet, wat prediken is, en het niet minder achten, omdat het evangelisch en geestelijk was, wat hij zei.
Hij had een bewonderenswaardige gemakkelijkheid in het spreken over elk. onderwerp. Altijd waren zijn woorden gepast en hij kon zich beter voor de vuist weg uitdrukken, dan anderen na voorafgaande overdenking. Nooit was hij verlegen uit gebrek aan uitdrukkingen, hetgeen een geluk was, waarop maar weinigen aanspraak kunnen maken, en dit bewees hij bij alle gelegenheden in tegenwoordigheid van de hoogste personen der natie, en bij de geleerdste en eenvoudigste. Hierdoor toonde hij, dat hij meester was over zijn geleerdheid.
Zijn grote belezenheid en ondervinding werden hierdoor nuttig gemaakt om twijfelgevallen op te lossen, duistere zaken op te helderen, raad te geven in ingewikkelde en moeilijke gevallen en verdeeldheden en breuken te genezen, die soms voor ongeneeslijk gehouden werden.
Niet alleen wij, maar al zijn broeders zullen reden hebben om zijn verlies te bewenen.
Zijn vertrouwelijke omgang was niet alleen voordelig ten opzichte van zijn opgeruimdheid en vriendelijkheid, maar er was iets in dat hem aangenaam maakte voor hooggeplaatste personen, landgenoten en vreemdelingen, kortom voor allen, die met hem in aanraking kwamen.
Van zijn geschriften behoef ik niets te zeggen, hoewel dit een ander hoofdpunt is, waar ik al over sprak; zij bevelen zichzelf aan de wereld aan.
Indien heiligheid, geleerdheid en een mannelijke, ongekunstelde stijl tot aanbeveling kunnen strekken, dan kunnen zijn practische verhandelingen niet anders dan veel ingang vinden bij hen, die smaak kunnen vinden in hetgeen Goddelijk is en weten te waarderen, wat niet algemeen of alledaags is.
Zijn voortreffelijke uitlegging over de brief aan de Hebreeën gaf hem niet alleen een naam en achting bij landgenoten, maar ook in vreemde landen.
Toen hij dat werk voltooid had, (en het was een genadige besturing van Gods voorzienigheid, dat hij leefde om het af te maken) zei hij, nu die arbeid gedaan was, dat

het tijd voor hem was om te sterven.
Er waren verschillende andere verhandelingen, die op strijdschriften leken en het ook waren. Ons verlies in hem schijnt in dit opzicht onherstelbaar voor zover wij dat momenteel kunnen zien. Het op behoorlijke wijze strijdvoeren vereist zulke grote bekwaamheden, dat er van onze Godgeleerden niet één op de honderd voldoende geschikt moet worden geacht om de waarheden van het Evangelie, die ons dierbaarder moesten zijn dan onze uitwendige belangen, gevaar lopen onderdrukt of verkracht te worden, tenzij de Geest der Waarheid enigen opwekt en bekrachtigt om die staande te houden en te handhaven.
Hij bezat een bijzondere behendigheid om geschillen te voeren, en de waarheden, die hij verdedigde, waren zulke, die het meest in gevaar waren door de afvallige geest dezer eeuw. Enigen mogen denken, dat hij geneigd was veel aandacht te besteden bij de bestudering van geschilpunten, maar zover ik heb kunnen opmerken, was het zijn bedoeling niet om de aanvallende partij te zijn, maar was hij steeds de verdedigende en daarbij ging hij met een gematigdheid te werk, dat hij zijn tegenpartij — indien deze een beminnaar der Waarheid was — liever wilde verplichten, dan hem verbitteren.
Hij liet blijken, dat hij niet zozeer schreef tegen iemands persoon, als wel voor de Waarheid.
Eens hoorde ik één van zijn tegenstanders verklaren: "Het moest iemand niet grieven op zulk een wijze tegengesproken te worden, zoals deze grote doctor zijn grootste tegenstander behandelde. " Bij personen van buitengewone bekwaamheden is het dikwijls gewoonte, om van de gewone weg af te wijken en nieuwigheden na te jagen, hoewel zij daardoor het beste gezelschap verliezen en het voor willen laten komen, alsof zij niet voortreffelijk kunnen schijnen, tenzij zij hun weg alleen gaan.
Maar deze grote man jaagde er niet naar om zonderling te zijn. Het waren oude waarheden, die hij probeerde te verdedigen; die ons overgeleverd waren door onze eerste hervormers, en erkend door de beste Godgeleerden van de kerk van Engeland.
Wat de waarheid in hem verloren heeft, kan ik niet gemakkelijk zeggen. Maar het valt het zwaarst en meest rechtstreeks op deze vergadering. Wij hadden een licht op deze kandelaar, dat niet alleen de kamer verlichtte, maar ook licht gaf aan anderen, van verre en nabij.
Het licht is echter uitgegaan; wij waardeerden het niet genoeg. Ik wenste wel, dat ik niet behoefde te zeggen, dat het onze zonden zijn, die het uitgedoofd hebben.
Wij hadden een bijzondere eer en een bijzonder sieraad, dat door andere kerken hoog gewaardeerd zou zijn, maar de kroon is van onze hoofden gevallen; ja, ik kan er zelfs bijvoegen: Wee onzer, want wij hebben gezondigd, wij hebben een voortreffelijke stuurman verloren, en hem verloren terwijl een felle storm over ons komt en wij hem het meest nodig hebben!
lk vrees de gevolgen, als ik de zwakheid in overweging neem van degenen, die aan het roer blijven. Indien wij dit niet gevoelen, komt dat, omdat onze blindheid zo groot is.
Laat ons de Heere smeken, dat Hij voorkome wat ons bedreigd, en dat Hij dit verlies herstelle of dat het vergoed moge worden, of tenminste, dat de droevige gevolgen daarvan voorkomen moge worden!
En laat ons bidden met de laatste woorden van deze stervende persoon tot mij: "Dat de Heere Zijn Geest op ons wilde verdubbelen, dat Hij tegen ons niet wilde gedenken onze vorige ongerechtigheden, maar dat Zijn tedere ontferming ons spoedig moge overkomen, want wij zijn zeer diep gezonken!"

EINDE